

7907



DESI

IN

South Indian Languages & Literature.

The DESI element in South Indian Literature does not seem to have attracted the attention of Scholars, even as much as the DESI element in those languages. Scholars like Dr Caldwell and Kittel etc have tried to Collect, and to point out the characteristic features of this element in the vocabularies of the South Indian languages. Prakrit Grammarians like Hemachendra, have collected the DESI element found in the Prakrits, in works like "Desnamamala," of which a good number of words have also been identified with the Dravidian

It cannot be denied that there was an under current of Non-Aryan thought and language in the country—especially in South India, which after a time got inextricably mixed up with the Aryan to the advantage of both. Yet DESI in language is sometimes identified with "Tadbhava". Similarly Sanskrit Lakshanikas have endeavoured to interpret the DESI in literature in terms of the "Marga" method, which having been espoused by the Sanskrits, gained an upper hand and only served to undermine the original DESI yet this survived as an under-current in the lower strata of society. With the advent of foreign domination and consequent change in the outlook on life and customs, the hold on DESI is gradually being lost. It is time that we study and preserve what is yet left.

An attempt is here made to deal with the various aspects of DESI with a view to get at the common literary and prosodial tradition, underlying the development of the indigenous forms of Literature in South India. If this can rouse any interest in a comparative study of the Dravidian prosody and of forms of indigenous Literature of South India the object of this work is fulfilled.

K. R.

తొలిపలుకు

దక్షిణహిందూదేశమున వ్యవహరించుచున్న నాగ రకభాషలును ఈ త్రరదేశమునందలి కొన్ని యనాగరక భాషలును జేరి యొక ప్రత్యేక కుటుంబముగా నేర్పడుననియు నిది సంస్కృతాద్యార్య భాషావర్గముకంటె భిన్నమనియు నాధునిక భాషాతత్వవేత్తలలో వలువరి యభిప్రాయమైయున్నది ఇవి యార్యభాషాజన్యములేయని తలంచువారును గొందరు గలరు. తత్త్వాన్వేషణము విషయమున, మత, రాజకీయ వైజ్ఞానికాది వ్యక్తిగతాభినివేశములకు తాపలేగదా. నేటి హిందవ విజ్ఞానమునునది ప్రాచీనములగు రెండు భిన్న వైజ్ఞానిక సంస్కారముల సంపుటియని “టాగోరు” వంటి పరిశీలకు లనేకులు తలంచుచున్నారు. వీనిలో నార్యవిజ్ఞానము పైచేయి కల దగుటచే దేశీయ విజ్ఞానము మరుగున—దానితో సమ్మేళనమును బొంది—దానికి వన్నెగూర్చినదైనది. దీని స్వరూప లక్షణముల నిప్పుడు కనిపట్టుట దుశ్శక్యమే యగును. కాని కొన్ని జాడలు లేకపోలేదు. దక్షిణదేశభాషా నిర్మాణమునందలి విశేష లక్షణములనుబట్టియు, “దేశి” కదజాలమునుబట్టియు ౨ని ప్రత్యేకత నిరూపింపఁదగియున్నట్లే, యీ భాషలలోని ప్రాచీన సారస్వతమునందలి ఛందస్సాహితీ రీతుల విశేషలక్షణములనుబట్టి ప్రాచీన దక్షిణదేశీయములగు “దేశి” వాక్యాయ సంప్రదాయ విశేషములలోఁగల ప్రత్యేకత యెంతవరకు నిరూపింపఁదగునో యను విషయమును పరిశీలించుటయే యీ

రచనయొక్క ముఖ్యద్దేశము మార్గ సాహిత్యప్రాబల్యముచే మరుగవడియంతరించి పోవుచున్న మన ప్రాచీన “జేశి” సాహిత్యము సుద్ధరింపబడిన యావశ్యత యెంతైనను కలదు ఇది భావి కరిగోధకుల దృష్టి నాకర్షింపగలిగినచో నీ రచన ఫలత జెందును.

తమిళమున తొలియుగమునందలి రచనలు జేకీయ ప్రభువుల యాదరాధిమానముల మూలమున పోలికములై సంగ్రహింపబడినవి. ఆంధ్రరాజులకాలమున తెలుగు “జేశి” సాహిత్య ముట్టి నోము నోచుకొనలేదు ఇప్పటి నూతనాంధ్ర సాహిత్యో జ్జీవనోద్యమమైనను ప్రాచీన “జేశి” సాహిత్యోద్ధరణ ప్రణాళిబగుగాక

ఇందలి భాగములు కొన్ని “భారతి”లో వెనుక ప్రకటింపబడినవే. కొద్ది మార్పులను జేర్చుల నది యిందు వెలసినది ఈ కారణముచే కొంత పునరుక్తిగాని అచ్చు తొందరలచే కొన్ని స్థానిత్యములుగాని గలిగియుండును. పాఠకులు సహించి సవరించుకొన ప్రార్థనలు

మద్రాసు,
1-5-49.

కోరాడ రామకృష్ణయ్య

విషయసూచిక,

1. భాషాసారస్వతములు-దేశీ	1
2. దక్షిణదేశభాషల విశేషలక్షణములు	4
3. దక్షిణదేశభాషా సారస్వత లక్షణములు	58
4. ఆంధ్రము-తెలుగు	88
5. ఛందస్సాహితీరీతులు	118
6. దేశీ రచనలు	218

దక్షిణదేశ భాషా సారస్వతములు

౨౫

ఈ దక్షిణ భాగదూదేశము వ్యవసాయమును భాష
లలో ప్రధానవి నాలుగు అక్షరములున్నవి, ముఖ్యము అనువి శీన దావిదబావలనియుండును.
ఇవి వ్యాసమున సామమున నున్నవి. ఇవి భాషలతో
గూడిన సారస్వతములు. అందుచే సామము క్రిములని
చెప్పబడియున్నవి. అవ్యాసమున సారస్వతము లేనివగు
టచే సామము హిమములను పుష్పములు కొడిగి,
కుము, గాంధీ మొల విమలమున్నీ క్షీణదేశముల
వ్యవసాయమునకు. అందుకొరకు సామము ప్రాప్తము
ముతోడి సస్యము విమలము గాచును, ప్రత్యేక లక్షణ
ములుగా గ్రహించి ముగియించి సామములను
అనుబంధముగా నీ సమామములను గాజముగను భాష
కూటము, అనగా మునుముయును దక్షిణదేశ భాష
ప్రత్యేకముగా నున్నది. అందుచే అందుచే భాషాతత్వ
వేర్వేరులు. అందుచే భాషాతత్వములు. అందుచే భాషాతత్వ
జెంది విమలము చేత. వాని ప్రాధాన్యముల విషయమునే గాక,
వీనియందు ప్రాచీన సారస్వతమున నున్నది. అందుచే అందుచే భాషాతత్వ
నందు. అందుచే భాషాతత్వము. అందుచే భాషాతత్వము.
మునగూడ సామమును బహు సామమును గాంతర్వాహినిగా
గ్రహణదవము నుటగును. అందుచే భాషాతత్వము.

ఇట్టి భాషావిషయమునను ఛందస్సాహితీరీతుల విషయమునను, ఈ దక్షిణదేశ భాషలకు సహజము సమానమునగు సంప్రదాయ కద్ధతియే “దేశి” యని వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఈ భాషలకు సంస్కృత భాషా సాహిత్య సంప్రదాయముల సంపర్కము గలిగిన పిదప తద్రీతు లీ దేశ భాషలలో నున్న రింపబడిన కద్ధతియే “మార్గ” కద్ధతియైనది లాక్షణికు లీ భాషలకు లక్షణము చెప్పనపుడు అప్పటి కీ దేశమున విఖ్యాతిగాంచిన సంస్కృతభాషా వ్యకరణ కద్ధతులనే యనుసరించివారైనను, తద్బిన్నవగు సంప్రదాయము నక్షర పెండిన శబ్దజాలమును, లక్షణ రీతులను—దేశ్యమని, అచ్చయని విభాగించి ప్రత్యేకముగాఁ జూపియేయున్నారు. ఇందో విషయమున సంస్కృతము నందలి యక్షరగణబద్ధములకై వృత్తములకై తాము చేకట్టునపుడు వానికి స్వీయ దేశీయాచారానుసారంబుగ ప్రావళ్యము మంగళసూత్రములకై గట్టియే గ్రహించియు, మూత్రాగణ బద్ధంబులగు దేశీయచ్చందో రీతులను జాత్యుపజాతి భేదంబుచే ప్రత్యేకించియు వాని దేశీయతాగణమును వ్యక్తిముచేసినవారైనారు. ఇత సంస్కృత సాహిత్య రీతులను అందలి రీతి గుణాలంకార రసవర్ణనాదలతోఁగూడ గ్రహించి పురాణ ప్రబంధ ఘోషలో నిమిచ్చికొని మార్గ కద్ధతి నత్యాదరముతో విస్తరింపఁజేసియు, దేశీయంబులగు ద్విపద మట్టదాది కదరచనలు, రగడలు, వచనములు, యక్షగానములు, ఉదాహరణాది గ్రంథములు మొదలగువానికి చాటు ప్రబంధములనియు దేశి రచనలనియు కాక విభాగము కల్పించుటచే నీ దేశీయతా లక్షణమును

ప్రత్యేకించి చూపినట్లు యెఱచి తమిళభాషా సాహిత్యములపై సంస్కృత ప్రభావము కొంచెము తక్కువగుటచే, అందీ మార్గ షడ్ధతి కొంత ప్రవేశించినను, దేశ షడ్ధతియే బాగుగా కుగరుకొని యుండినది. కన్నడాంధ్రముందు మార్గిషడ్ధతిదే పైచేయు యగుటచే దేశ రచనాషడ్ధతి కొంత వనుకబడినను కేవల మదిగంటిపోలేక. దేశీ మార్గము ను దేశీయములుగఁ జేయు యత్నములు—అనగా వీనికి వ్యాద్యనుగు సమ్మేళనము కుదుర్చు ప్రయత్నములును కొనలు సాగించి కన్నడాంధ్రములగు పురాణ ప్రబంధ కృతులు మార్గ షడ్ధతిని విస్తరింపఁజేసినను, ద్వీషద, షట్పది, యక్షిగానోదాహరణ వాఙ్మయ శాఖలు దేశీ వాఙ్మయమునకు వ్యాకృష్టములై నిలిచినవి. కాని యీ భాషలలోని దేశీ రచనలుగాని దేశీ షడ్ధతులుగాని మార్గ పద్ధతులవలె పండితులయొక్కయు లాక్షణికులయొక్కయు దృష్టి నంతగా నాకర్షింపలేకు. కావున భాషా విషయమున వలెనే ఛందస్సాహితీ రీతులందును గల దేశీ సూత్రదాయములను, వాని విశేష లక్షణములను బరిశీలించవలసిన యావశ్యకత మొంతేయుఁ గలదు. దక్షిణ దేశీయభాషల ప్రత్యేక సూత్రదాయములనుగూర్చియు నెదరి శబ్దజాలముయొక్క విశేష లక్షణములనుగూర్చియు, ప్రత్యేక పరిశీలనము భాషా తత్వజ్ఞులచేఁ జేయఁబడుచునే యున్నది కావున ప్రస్తుత మీ సందర్భమున వాని ప్రత్యేక లక్షణములను మాత్రము సంగ్రహముగఁ బరిశీలించము.

దక్షిణదేశ భాషల విశేష లక్షణములు

ఈ దక్షిణదేశ భాషలన్నియు నొక్క- ఈగుంబమునకే చెందినవనియు, నొక మూల భాషనుండి వచ్చిన సజాతీయ భాషలనియుఁ జెప్పుట కాధారములైన “ద్రావిడ భాషా విశేష లక్షణములు మాత్ర మీ క్రింద సూచింపబడుచున్నవి. ఇవి ద్రావిడ భాషా సామాన్యములనియు, నితర దేశీయ భాషా విలక్షణములనియుగూడఁ జెప్పవచ్చును.

1. పదనిర్మాణమునుబట్టి చేయఁబడుచున్న విభాగపద్ధతిని ఈ ద్రావిడ భాషలను “సంయుక్త భాషాసూప పదభాషలు (Agglutinative languages) అని చెప్పుదురు. ఈ భాషలలో సర్వభేదములను సూచించుటకు భాతవుపై భాతవు, పదముపై మరియొక పదము చేరుచుండునేగాని, సంస్కృతాద్యార్య భాషలలోవలె ఉపసర్గలుగాని ప్రత్యయములు గాని చేరవు. సంస్కృతభాషా వ్యాకరణ సంప్రదాయ దృష్టినిబట్టి ప్రత్యయము లనబడునవి కొన్ని యిటీవల కనబడుచున్నను, వాని పూర్వ స్వరూప చరిత్రముల నిండుక నన్వేషించినచో నవియు క్రత్యేక స్వతంత్రములగు పదములే యని గుర్తించుట కష్ట సాధ్యముకాఁజోను. ప్రత్యయాంతములైయున్న ఆర్య భాషల సాహచర్య ప్రాబల్యకారణమున, నీ ద్రావిడభాషలును క్రత్యయాంతమును బొందు మార్గమునఁ బడుచున్నట్లగ పోచున్న నేగాని, సహజముగ నట్టివికావు

2. ధాతువు—దాని లక్షణము :—

(1) ద్రావిడ ధాతువులు సామాన్యముగా క్రియాబోధకములేయైనను, అట్టివి కానివికూడఁ గొన్ని కలవు. అట్టివి గణవాచకములు సంఖ్యా సర్వనామ వాచకములు చగును—కాశ, తెం, మేల్, కీళ్. ఒక్, ఇర్, అశ, నాన్, నీన్.

(2) ధాతువులు సామాన్యముగా చేకాచ ధాతువులు. ఆ, ఈ, పో, సా, వర్, వెర్, పోల్, ఆడ్, నిల్, చెల్ etc. మూలధాతువుల సంయోగముచే మరల భిన్న ధాతువు లేర్పడుచుండుటయుఁ గలగు. అర్థభేద సూచకముగను ధాత్వంతర సంయోగమేర్పడును. ఇట్లే కాచ్చులనే కాచ్చులగును.

(3) క్రియాబోధక ధాతువులకు విధ్యర్థక మధ్యమపురుషైక వచనమున స్వతంత్ర ప్రయోగము కలదు.

ఈ, తే, వా, కొల్, పో, నడ్(డు).

(4) ధాతువు నామవాచకముగను క్రియా వాచకముగను గూడ వ్యవహరింపఁబడుచుండును.

త—కొల్, తఱి, ముఱి; తె—చెప్ప, ఒక కట్టుకట్టు;
ఒక వెలుగు వెలుగు.

(5) ధాత్వంతరమండలి హల్లు త్విత్వమును బొంది భిన్నార్థములను సూచించును.

1. నామగును విశేషణముగాఁ జేయుటకు :—

1. ఆ - అయ్యంగలై - ఏళిగట్టు, నడ్ - నటిలు,
కు - కుఱుయిర్ - కుఱుసుగు, మాడు -
మాఱుతోల్.

2. అక్షర్యక ధాతువును సకర్మకముగాఁ జేయుటకు.
ఓడు - ఓట్ట.

3. భూతార్థమును సూచించుటకు—తగు-తక.

4. నామవాచకములఁ గల్పించుటకు :— పాడు-పాట్ట - పాట కూడు-కూట్ట-కూటము.

(6) ధాతుగతముగు ప్రాసాద్యుచ్చ దీర్ఘత్వమును బొంది నామవాచక మగుచుండును లేదా స్వల్ప భేదముచు బొంది ధాతువు నామవాచకమగును.

నడు-నాడు.

కడు-కాడు.

విల్-విణ్, విన్ను (అశక్తము)

మిక్-మిన్ (చేప, నక్షత్రము)

కెల్-కెల్మి-కెండ్రి, కాల్-కీల్-కన్న.

కెల్-కై, కయి, చెయి.

(7) అర్థ భేదముచు సూచించుటకుగా ధాతువుపై భిన్న ధాతువులు చేర్పబడుచుండును ఇవి రెండురు గలసి మఱి యొక ధాతువుగా నేర్పడును. చేర్పబడిన యీ ధాతువు స్వరూపము వ్యవహారము, మార్పనొందుటచే, నా మిగిలిన భాగ మేధాతువుయొక్క యవశిష్ట భాగమో తెలిసికొనుట సులభ సాధ్యము కాకపోవుటచే కాల్యైట్ యందీతుండు ధాతువులపై యేరు కు, గ, చు, జ, తు, దు పు, బు— మొదలగు వని ధాతువులపై చేరు అనుబంధములుగా గ్రహించినాడు.

ఇవి ధాతువుల క్రియా జోధకత్వమును నూచించుటకుగాని జేర్పబడిన అ, ఇను, ఉతు, మొదలగు సహాయ ధాతువుల యశశిష్ట రూపములయి యుండునని తెలపవచ్చును. వీనితోఁ గూడినవే మొదల నీ భాషలలో ధాతువులుగాఁ బరిగణింపబడఁ జొచ్చినవి

వెళ్ + అగు = వెలుగు—వెలుంగు.

గల్ + ఉచు = గెలుచు—గెలుపు—గెల్పు—గెల్పు

తిర్ + అగు = తిరుగు—తిరువు—తిరుపు—తిప్ప.

తిర్ + ఉతు = తిరుంగు—తిరుక్తు—(తె) తిద్దు—తిద్దు—దిద్దు.

నిక్ + ఉతు = నిక్ + ఉతు—నిటు తు—నిండు—నింపు.

అడ్ + అడై + ఇను = అడైను—అడైచ్చు—(డి) అడచు,
అణచు.

ఈ యశశిష్ట గ్రామములే కొన్ని నానువాచక పదములలోఁ గాఁవచ్చుచు ధాతువులనుండి నానువాచక రూపములను జేయుటకుఁ జేర్పబడిన యనుబాధములుగా (formative particles) గ్రహింపబడుచున్నవి

వెళ్—వెలుగు, వెళ్కు—etc

కాయ్—కొట్టు—కాగు

గల్—గెలుపు—గెల్పు.

కోయ్—కొమ్ము—కొమ్ము.

వేయ్—వేమ్ము—వేయ.

తిర్—తిర్పు.

తూత్—తూట్టు

కాయ్—కాపు.

మరు—మరుగడ—మండు.

తిర్—తిరుందు—తిరు త్తం. = correction.

(8) ధాతువుల కర్త భేదమును గలిగించుట కుపస్థలను జేర్చుట సంస్కృతాద్యాన్య భాషలలోవలె నీ భాషలలో సహజముగనే లేదు.

సంస్కృతమునందు పస్థానోః కూడిన క్రియా రూపము లట్లే—లేదా యించుక స్వరభేదముతో ప్రాకృతములలోనికి వచ్చినవి. ఈ ప్రాకృతములనుండి యేర్పడినవని చెప్పబడుచుండిన యాధుని కార్యభాషలలో నా యుపస్థలను వాడుకొను కద్దతి లోపించి ధాతువులపై క్రియా విశేషణములను జేర్చి ధాతు పల్లముల నేర్పాటుచేసికొను విధానము ఇటీవలి కాలమున వాడుకలోనికి వచ్చుటచే, నిది ద్రావిడభాషా సంకర- సంప్రదాయ బలమునఁ గలిగినదని చెప్పవలయునే కాని ఆధుని కార్యభాషలయందును, ద్రావిడ భాషలయందును నొక్కటే తీరున నేర్పడినదని తలంచుట కవకాశములేదు.

(9) ద్రావిడభాషలలోని క్రియారూపములు క్రియా విశేషణములనుండి యేర్పడినవి ఇందు సంస్కృతమందువలె దశలకారములు లేవు. సంస్కృతమునను, ఆధుని కార్య భాషలలోను సంపూర్ణ క్రియల స్థానమున క్రియా విశేషణములు వాడుట ద్రావిడభాషా సంకర- బలముచేతనే యెయుండును.

కీ. వర్ణసమామ్నాయము :—

(1) ఆ, ఇ, ఊ, ఎ, ఒ ప్రాప్తదీర్ఘములు గలవు. ఈ భాష లలో సంస్కృతములలో వలె ఋ, ౩ వర్ణములు లేవు ఋ వర్ణము “ఋ”కారముగాఁ బలుకఁబడును. ఋషి—రుషి—లేదా—రిష, కృష్ణ—కిష్ట. ఎ, ఒ, ప్రాప్తములు సహజములు. ఐ, ఔ లు అయి, అవు లుగా మారును. కొన్ని పదముల తుదిని ఆర్ధ మాత్రములగు ఇకార ఉకారములు పలుకఁబడును. హల్లులగు వర్గాక్షరములలో క, చ, ట, త, పలు వాని వర్గానునాసి కలు మాత్రమే కలవు. చింగుపు లేగు. కచటతపలే పద మధ్యమంక సరళములుగా నుచ్చరింపఁబడును మహాప్రాణ ములు లేవు క, వ, స లు లేవు య, ర, ల, వ లు శకటంఛ అకార శకారములు పదాంత సకారమును గలవు. ఇది యిపుడు తమిళమున మాత్రమే కఁబడుచున్నను దాని పరిణామ వితర భాషలలోను గనిపట్టవచ్చును.

(2) తెలుఁగు కన్నడములకు సంస్కృతభాషా సంపర్క మెక్కువగటచే నివి తమిళముకంటె మూల భాషకు మిగుల దూరస్థముగాఁ గనబడును. మూలభాషలోని రూపములు తెలుఁగన కన్నడముకంటెను విశేషముగా మారిపోయినవి.

(3) పదాదిని క, ట, త, ప, మ వర్ణములుమాత్ర మే యచ్చుతోఁ గూడి యొసను రావచ్చును చకారము ఇ, ఊ, ఎ, ఒ లతోఁ గూడియే వచ్చును. వకారము ఊ, ఊ, ఒ, ఓ లతోఁ గూడిరాదు. యకారము ఆకారముతోఁ గూడియే

వచ్చును ర, ల లు పదాదిని నిలువవు. ఇది తొలగి-బ్బి
యర్ చెప్పిన తమిళభాషా సంప్రదాయము ఇది తక్కిన
భాషలకును వర్తించుచునేయున్నది. కాని యీ ద్రావిడ
భాషా సంప్రదాయకులకు విరుద్ధమైన రూపము లాయా
భాషలలో నేర్పడుటకు నానిగోరిగిన వర్ణ సమీకరణ వర్ణ
వ్యత్యరూపములు కారణము లగుచున్నవి

(4) ఈ భాషలలో సంస్కృత శబ్దజాలము తత్సమ రూప
మున విశేషముగాఁ బ్రవేశించియుండుటచేత, సంగు సహజముగ
లేని మహాపాణములు శ, ష, స లు మొదలగు వర్ణములూ
శబ్దములతోపాటు చేరి వ్యవహరింపబడుచున్నవి. తమిళము
నందా శబ్దములు దేశీయోచ్చారణ సంప్రదాయానుసారము
మార్పు నొందియే వ్యవహరింపబడుచేత నా దీ వర్ణములకు
తావు చిక్కలేదు.

4. ధ్వని లక్షణములు :—

(1) పదాతిమంగు ముఖ్యముగా పరుష వర్ణాంతములగు
పదముల తుదిని యొక అర్థమాత్రోకారము నుచ్చరించుట
యీ భాషల కొక సహజ లక్షణముగాఁ గనబడుచున్నది.
ప్రాచీనభాషలో ననేకములగు ధాతువులు హలంతములే
యైనను కాలక్రమమున తమిళమున పరుషాక్షరములపైని,
తెలుగు కన్నడములలో హల్వర్ణములపైని, ఒక పొట్టి “ఉ”
కారమును జేర్చి—ఆ పదములను అణంతములుగాఁ జేసి పలుకు
నలవాలు ప్రబలినది కావుననే తెలుగు కన్నడములు ప్రాయశః

ముగా సజంతభావ లైనవి. సుస్కృత హలుల శబ్దములకుఁ గూడఁ దెనుఁగున ఉవర్ణము చేర్పఁబడుచున్నది. అక్షి-ఎఱు, విల్-విల్లు, నీర్-నిరు, etc ఎక్-వాకు, , రోడ్-రోడ్డు. ఇట్లే యీ భాషకొక యపూర్వమార్గము చేకూరినది.

(2) స్వరసామ్యము (Harmonic Sequence of vowels)
ఏక పదమందు సన్నిహితిములగు నక్షరములలోని స్వరము లొక దానిని బట్టి మరియొకటి మారుట. సహి-హక్షరము లోని “ఇ” కారము—మును వెనుకల యక్షరములలోని “ఉ” కారమును “ఇ” కారముగా మార్పుచుండును. పూర్వ మకారముండినచో ఉకారము మారకు పరమందలి ఉకారము పూర్వమంగున్న ఉకారము నుకారముగా మార్పుటయుఁ గలగు. ఇది తెనుఁగున విశేషముగాఁ గాననగును.

హరి + కు = హరికి. రామున + కు = రామునకు.

తమ్ముని + కు = తమ్మునికి. కత్తి + లు = కత్తులు.

కొట్టితి + వు = కొట్టితివి.

(3) పరుష సరళముల వినిమయము—

ద్రావిడ భాషలలో ముఖ్యముగా తరుళ మిళయాళ ములలో కదాత్తిని సరళమండగు. పదమధ్యమున పరుష ద్విత్విమే గానవచ్చుచుండును. పదమధ్యమునందలి పరుషము నెట్టివలి కాలమననే సరళమగు నుచ్చరించు నలవాటు బ్రబలినది. కాని ప్రాచీనకాలమునుండియు నీ యలవాట కలదని

చెప్ప వీలులేదు. తొలూ-ప్రియర్ వ్యాకరణమున క,చ,ట,త, ప, ఆ అను పరుషాక్షరములు మూత్రమే చెప్పబడియుండుటచే నా కాలమున పదమధ్యమునను నివి పరుషములుగనే పలుకఁబడి కాలక్రమమున నబ్జధ్వస్థములైనపుడు, ననునాసీక సంయోగము గలిగినపుడును సరళోచ్చారణము గలవైన ట్లగపడు చున్నది. కావుననే “దంతం” అను సంస్కృత పదము— “తందం” అని తమిళమున పలుకఁబడవలసి వచ్చినది. ఈ సంప్రదాయ మితర దేశీయ భాషా విలక్షణమనక తీరదు.

గ్రియర్ సో పండితుఁడు ప్రాకృతములలో నీ మార్పు గలుగుటకు ప్రాచీనములగు ద్రావిడభాషల సంపర్కమే కాకగా మని తలంచినాఁడు. అది విలక్షణముగాఁ గలిగిన ద్రావిడ భాషల సంపర్కముచేతనే యిట్టి మార్పుగలిగి యుండును. కాని యిది ప్రాకృతభాషలయందే సహజముగ గలిగినదనుట కవకాశములేదు. పదమధ్యమును త్విత్వాక్షరముతోక భిన్న పరుషాక్షరముల సంయోగ మీ భాషా పదములలో రాదు. ట్ల, ట్పు, అంత స్థానువాసీకములతోడి సంయోగమునే పద మధ్యమున రావచ్చును. పదాది నేవిధమైన సంయుక్తాక్షరమును రాఁగూడదు. ఈ కారణముచేతనే—“బ్రాహ్మణ” శబ్దము “పీరనిం” యగుట తలపించినది. భిన్నపాల్గు యోగ మెచ్చటగలిగినను చానిమధ్యమున నచ్చోకటిచేరి దానిని భిన్నాక్షరములుగా మార్పుచుండును. అవగా పరుషాక్షర సంయోగోచ్చారణము ద్రావిడ భాషలను వ్యవహరించువారి యుచ్చారణ సంప్రదాయములకు విరుద్ధమైనదన్నమాట.

కావుననే—శ్రీ—సిరి, లేదా తిరు, భక్తి—బగితి, స్నేహ—సనేహ; హర్ష—హరుష, భాగ్య—పాశ్చి—ముం—ఇత్యాది తద్భవరూపము లేర్పడినవి. ఇటీవల కొన్ని తెలుగుపదముల మొదట గాననగు రేఫ సంయోగమునకు వర్ణ పులియే కారణము వర్తె—వ్రాయ, మరం—మాను. etc

మహా ప్రాణముల యుచ్ఛారముకూడ ద్రావిడభాషా సంప్రదాయమునకు విరుద్ధము. ఈ భాషలలో మహా ప్రాణములు లేవు. కావుననే తద్భవములతో నవి యల్ప ప్రాణములుగ మారుచుండుట. భూతి—బూది; వ్యధ—వెత. శ, మ, స లును లేవు. ఇవి తద్భవములలో చకారముగ మారుచుండును. లేదా లోపించుచుండును. cf. సంఖ్యా—అంది, క్రావణ—ఆవణి, సీస—ఈయ, శ్రేణి—వణి.

ర, ల, లు పదాదియందు రావు. కావుననే తమిళమున నుచ్ఛారణ సాకర్యముకొరకు వాని ముందు అ, ఇ, ఉ లు చేర్పఁబడుచుండును. రాజ్ — అరిశ్, లోకం — ఉలగం. తెలుగులో దేశ్యశబ్దముల మొదటి రేఫ లకారములు వర్ణ పులిచే గల్గినవే. ఉరల్—రోలు; ఎఱక—రెక్క, ఉల్—లో.

తమిళములో పదాదిని హకారముకూడ లోపించును—హరం—అరం, హోమం—ఓమం, హేతు—ఏతు, హరి—అరి.

హింగు—ఇంగువ, హరివాణం—అరివాణం.

(4) హ్రస్వ ఎకార, ఒకారములు, ట, డ,ణ అను మూర్ధన్యాక్షరములు, శకటరేఫ, ఆ—కారములు, తమిళమున సలిచియున్న తాలవ్య సకారమునకు భిన్నమగు పదాంత సకా

రము, అనునవి యీ భాషలకు విలక్షణములగు వర్ణములని చెప్పవలసి యున్నది. ఎ, ఓ లును మూర్ధన్యములగు ట, డ, గ, లు నీ ద్రావిడభాషలకు సహజములు. వైదికభాషలోగాని, సంస్కృత ప్రాకృతములలోగాని, యివి ప్రత్యేక పరిస్థితులను బట్టియో, అనార్య జనులయొక్కయు, వారి యుచ్చారణ పరిపాటియొక్కయు సంపర్కమువలననో, కాలక్రమమున నేర్పడినవేగాని, ఆ యీ భాషలకు సహజములని చెప్పటకుఁ దగిన యవకాశములేదు. శకటరేఫ, ఆ కారములు పదాంత సకారము నివృత్తికిని తమిళ ముఖ్యభాషములలో ననేకములైన శబ్దములలో ప్రాధాన్యమును వహించి నిలిచియున్నవి. తొల్కాప్పిరున్ నాళి కే, అతఁడు తమిళ భాషను వ్యాకరించు నప్పటికే ఆ భాషలో నవి కలవు. అంతకుఁ జరపూర్వమే యీ భాషాసాహిత్యములు వ్యాప్తిగాంచియున్నవి. కన్నడాంధ్రము లందివి క్రమమున కొన్ని మార్పులను జెందియున్నను, ఈ భాషలలోని ప్రాచీన వాఙ్మయమున ఆకారమును, ఇటీవల కొంతకాలమువరకు శకటరేఫమును వ్యాప్తిలో నుండినవి. ఈ వర్ణములు సంస్కృతా ద్యార్య భాషలలో లేకుండుట గాక, అనునికార్య భాషలలో ద్రావిడభాషా సంస్కరమువలన నుమాను బ్రీ. శ. 10-వ శతాబ్దియండి బయలుదేరినవేగాని, ఏనికి మూలము లనడగు ప్రాకృత భాషలలోఁగూడ నీ వర్ణములు కానరావు. కావున నివి యీ ద్రావిడ భాషలకు విలక్షణము లనుటకు సందేహము లేదు ద్రావిడభాష లన్నిటిలోను సహితములులని చెప్పఁదగిన పెక్కు శబ్దముల

లోను భాతువులలోను నీ వర్ణముల యునికి నిశ్చయించగలియుండగా, నిన్ని శబ్దములలోని యీ వర్ణములు నేవోకొన్ని సంస్కృత శబ్దములలోని షకార రకారాది వర్ణ సంయోగము వలన జనించినవని చెప్పట కేవలము హాస్యాస్పదము.

(5) ఈ భాషలలోఁ గొన్నిటిలోని యనుస్వార—బిందు సంప్రదాయము సంస్కృత భాషా సంస్కర్త సంస్కారిములనుబట్టి వచ్చినదేగాని, వర్ణాన నాసికము వ్రాయుటయే యీ భాషలలోని సహజ సంప్రదాయము ఈ యలవాట యిప్పటికిని తమిళభాషా విల్లెఖమున ననుసరింపబడుచునున్నది. తెలుగు కన్నడములలో ప్రాచీనవేంగిలిపి కాలము నాటికి ద్రావిడ సంప్రదాయమే దేశీయ శబ్దముల విషయమున ననుసరింపబడినను, కాలక్రమమున సంస్కృత లిపి సంప్రదాయమే ప్రబలం జొచ్చినది కావుననే, దిగు బలు, పసుపు బలు, కొడికి—ముదలగు కొన్ని శబ్దములలో బిందువు పూర్వస్వరము ననుసరించునట్లుగా దిగుంబలు పసుపుబరు అని వ్రాయుక దిగుమ్మలు, కొడిక్క అను వ్రాతయొక్క సంప్రదాయమునుబట్టి మ, బ ల స్థానములందే బిందురూపముగు బొట్టునుంచుట చేత—ఈ శబ్దములను చదివినవారు దిగుబరు, కొడికిం, పసుపుబరు—అని చకవుట తిట్టినది. అనుస్వారము తల్లెఖన వదలి సహజముగ ద్రావిడభాషా సంప్రదాయమునకుఁ జెందినది కాదని ఆ నాటి శాసనములలోని వ్రాతయ—దానికి భిన్నముగు సంప్రదాయమున కలవాటుపడినవారు వానిని చదువుట లోబడిన తిట్టిబ్బులే, మనకు వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

(6) సంధి :—ఈ భాషలలోని సంధి సామాన్యముగా పరరూప సంధియే. సంధి లేనపుడు సాధారణముగా యకార వకారములూ గమములగును. సవర్ణ దీర్ఘ, గుణ, వృద్ధి, యణా దేశాదు లింకు రావు. ప్రాచీన ప్రాకృత భాషావృద్ధియందును పదమధ్యమందు హల్లులు గోపించినపుడు ఉద్యోతైచ్చుల నడుమ యవలను జేర్చుట ద్రావిడభాషా సంకర-బలమునే సూచించగలదు.

(7) వర్ణములలోని మార్పులు :—తమిళమునందలి ఇకారము తెలుగు కన్నడములలో ఎకారముగా మారును.

ఇ-ఎ గా మారుట :—

త. ఇళ, తె. ఎల, క. ఎళై, త. విళంగు—క బెళగు—

తె. వెలుగు. త. పిఱ—తె పెఱ—క. పెఱ etc

ఉ. ఒ—ముళై—మొళై; పుకటో—క. పొగటో, తె. పొగడు; ముడలో—మొడలు; కుళం—కొళం—కొలను

ఆ-ఏ—త. ఆఱు—ఏఱు, ఆళి—ఏలు; యానై—ఏనుగు, ఆండు—ఏండు.

పదమధ్య పరుషము సరళముగా మారుట :—

త. పుకటో—పొగడు; పుకై—పొగ, పొగ; అకళి—అగళి.

పదాది కకారము గకారముగా మారుట :—

త. కూక - గూను; కిలి - గిలి; కూండు - గూడు, క్కీర్ - గీరు, కుటి - గుడి.

పదగుర్భ్య తకారము సకారముగా మారుట :—

త. నుతిల్-నొసల్-కొసలు, ముదలై-మొసలి.

ణ, ల, ళ కారములు తెలుగున న, డ, ల లగును :—

త. అల్లాన్ - అన్న, కణ్ - కన్న, మాణ్ - మాను,
పూణ్-పూరు, పుగటా-పొగడు, పాటా-పాడు,
అటా-ఎడు, కోటి-కోడి.

కుళం - కొలను, ఆళ్ - ఏను, విళంగు - వెలుంగు,
ఇళమ్ - ఎల.

“ట”కారము తెలుగులో రేఫ కారములుగా మారుటకలగు:

త. పుటల్, పాటల్-ప్రాలు, త. కీటె-క. కెటె-
క్రింద, ముటంగు-మోలుగు, పొటును-పొత్తు-
ప్రొద్దు, ముటుకు-ములుగు.

“ష్ట”-తెలుగు కన్నడములలో స్థ-స్థ గా మారును :—

త. ఒష్టు-ఒస్తు-ఒడ్డు, కుష్టు-కొండ, తిష్టి-తిండి,
కిష్టు-కంగు.

5 లింగవివక్ష :—

ద్రావిడ భాషలలోని నా, వాచక శబ్దములు రెండు విధములుగ విభాగింపబడినవి. తమిళున ఉయర్ తిక్కై—అట్టిదై అని, తెలుగులో మహత్తులు—అనుహత్తులు అని. వివేకముగలవారిని సూచించునది “ఉయర్ తిక్కై” విభాగమున కును తక్కిన్నియులు “అట్టిదై” విభాగమునకు చెందును.

స్త్రీర్కగ్గడ భిన్నంబులు—చూపులు, స్త్రీర్కగ్గడ వాచకములు—అమనాత్మ, అసతే, అవైయా రణుల విభాగము తెలుగులో స్త్రీవాచక శబ్దము కూడి తిక్కగ్గడ వాచకము లతోఁ జేర్పబడనవి ఇట్టి విభాగ రుతా భాషా కలుగుము లలో నెచ్చటను లేదు. స్త్రీ, రుష భేదము—స్త్రీ పురుష వాచక శబ్దములను జేర్చి చెప్పుటచే (అడగజ్జము చుగగజ్జము అను రీతిగా) సూచించబడును కాని ఇది వ్యాకరణమునకు— శబ్దములకు సంబంధించినది కాదు అందుచు బట్టి వచ్చినది.

మహాత్ములలో తమిళ కన్నడముల—లింగ భేదము సర్వ నామ ప్రత్యయములను జేర్చుటచే సూచించబడినది—అవర్, అవర్, బహువచనము స్త్రీలై భేదము లేదు. “అవర్” అనునదొక్కటే రూపము బ్రాహ్మణుభాషలో మహాత్ములలో కూడి లింగభేదమును సూచించు మార్గము లేదు. కుయ, కురుక్, మాలటో, గోడి కొలామి, తెలుగుభాషలలో స్త్రీ ప్రత్యయము వేరుగాలేదు అమహాత్మ ప్రత్యయమే స్త్రీలింగ సూచకమగుచున్నది. కావుననే స్త్రీవాచక శబ్దములు అమహద్వర్తములోనే చేర్పబడినవి యిది వచ్చినది, గజ్జము వచ్చినది అన్నట్లే “సీత వచ్చినది” అన్నప్పుడునుకూడ తిక్కగ్గడ వాచక ప్రత్యయమే చేర్పబడుచున్నది తమిళ కన్నడములందు మాత్రము స్త్రీవాచక శబ్దములకు “అళి” అను ప్రత్యేక చిహ్నము కల్పించబడుటచేత, వండి వందను, కుదిరై వందను, అని చెప్పిననూ, సీతా వందా, అమ్మా వందా అని స్త్రీవాచక శబ్దములకు “అళి” ప్రత్యయము చేర్చి చెప్పుదురు.

కుఁ గుఁగి, భాషలలో స్త్రీవాచక శబ్దములకు బహువచనమునఁగూడ నపుంసక—అమహాదూపమే వాడఁడును. తమిళ కన్నడములందు, వలె స్త్రీలింగ వివక్ష లేకపోవుటచేతను, ద్రావిడభాషా కుటుంబములోనిదేయైనను — ఏనికి కొంత దూరస్థమై ఆర్యభాషల నడుమ తన వ్యక్తిత్వమును, విశేష లక్షణములను నిలుపుకొనియున్న బ్రాహ్మణ భాషలో నిట్టి లింగ వివక్షయే లేకపోవుటచేతను, లింగ వివక్షయనునది కాల్వైల్ పండితుఁడొ చెప్పినట్టి భాషలలోఁ గాలక్రమమున, సక్రమాభివృద్ధిగఁగి యేర్పడిన గాఢలంఘనమున్నది.

వచనము:—ఏకవచన బహువచనములే యీ భాషలలోఁ గలవు. స్వవచనము లేదు వగనమును సూచించుటకు స్వనామ క్రత్యములును, క, గ, ఙ, లు ఆరు క్రత్యయములును యేర్పడును.

6. విభక్తిస్వరూపము -

ఈ భాషలలోని విభక్తులను సూచించునవి స్వతంత్ర శబ్దములే, లేదా వాని సువశిష్టభాగాలు. ఇవి నామముపైఁ గాని క్రియా విశేషణ హువముపైఁగాని చేరి వాని ప్రత్యేకతను నిలుపుకొనుచునే యున్నవి నామవాచక శబ్దముపై విభక్తిర్థక శబ్దము చేరింపుడు స్థాన బలియిచేతనే పూర్వయందలి నామము పరమందిలి దానికి విశేషణమగుచున్నది. వచనములు రెండే. బహువచనమున నామముపై విభక్తిర్థక శబ్దముగఁ గూర్చుకొని హువచన చిహ్నము చేరుచున్నది.

సంస్కృతాభాషలలో ప్రతి విభక్తియంగును ప్రతి వచనమునకు నొక్కొక ప్రత్యేక చిహ్నములగు. వచనమును మాత్రము సూచించు క్రత్యయము వేరుగానుండక. ద్రావిడ భాషలలో విభక్తిక్రత్యయ యొక్కరీతి కలదేగాని, సంస్కృతము నందువలె శబ్దములయొక్క స్వరూపమునుబట్టి మారుచుండు నదిగాదు. ఒక విభక్తి యర్థమును సూచించుట కనేక శబ్దములు ప్రయోగింపఁబడుటయుఁగలదు. సామాన్యముగా విభక్తి వర్తమైనపుడు ప్రాతిపదికయంగును మాశ్చర్యము జరుగక. దాని విశేషణత్యమును వ్యక్తముచేయుట కొకప్పుడు ప్రత్యేక చిహ్నములు చేర్చబడును. నావి విభక్తివలెనే క్రియావిభక్తి ప్రక్రియయు నొకేరీతి గలది ధాతువుపై కాల వాచక చిహ్నములు, లేదా తత్తదర్థబోధక శబ్దములు వానిపై సర్వనామ రూపములు చేర్చబడుటచే క్రియారూపములు సిద్ధించును. ధాతుస్వరూపమున మాశ్చర్యము గలుగదు.

మొత్తముమీద విభక్తి లక్షణమంతయు, భిన్నశబ్ద - ధాతుసంయోగ రూపమును, విశేషణ విశేష్యభావ సంబంధ మూలకమునై యున్నట్లుగఁడదక మానదు.

7. విశేషణములు :—

ఇవి సామాన్యముగా గుణ వాచకములు, సంబంధ వాచకములు, వినికి విభక్తులులేవు. వీనియందల తర తమ భాషము సంస్కృతమందవలె ప్రత్యయముల మూలముగా సూచింపఁబడదు. విశేషణములు విశేష్యములనుబోలి లింగ విభక్తి వచనములగు పొందిక గలిగియుండివలసిన యావశ్య

కతయు లేదు. భిన్న శబ్దసంయోగముచేతనే తరతరు భావములు వ్యక్తము చేయబడును. సామాన్యముగా నామవాచక శబ్దముల వక్త్రీ రూపము విశేషణమగును. క్రియాజన్య విశేషణములును విశేషణములే. శిరియ, పెరియ, ఉయర్ న్ద.

8. ఉత్తమపురుష సర్వనామ బహువచన రూపము—

మనము, మేము, మఱివి-(ఎగుటివానిని చేర్చి చెప్పనదొకటి, ఎగుటివానిని పరిహరించి తమరుగూర్చి చెప్పనదొకటి) —సంస్కృతాద్యార్యభాషలలో లేవు. మరాటీ - గుజరాతీలలో నిటీవల నట్టి రూపములేర్పడుట ద్రావిడభాషా సావర్కబలమువలననే యొలుండును

9. ఈ భాషలలో ప్రథమపురుషుని ప్రత్యేక సర్వనామ శబ్దము లేవు.—

ఆ, ఈ, ఏ—అను సిద్ధిపాఠికీ రూపములపై—పుంశ్రీవాచక చిహ్నములను జేర్చుటచే నవి యేర్పడుచున్నవి. అవక్, ఇవక్, ఎవక్ - చాణ్డు, వీణ్డు, ఎవణ్డు, అవళి, ఇవళి.

10. సజంధాగత సర్వనామముల భాషలలో వాసుక లేక. వినికీ బాలు క్రియా విశేషణములకే వాడుగారు.

11 ఈ భాషలలోని క్రియారూపము:—

ఒక కాలముగా నిది సర్వనామ ప్రత్యయములు లేకయే యుండినట్లగుచును 1 (cf. త. క. శైయగుమ్-గెయగుమ్, తె చేయన్-చేసెన్) మళయాళమున నిప్పటికిని లేవు-

కాలవాచక, సకర్మకాకర్మక, ఆస్మనేపది, కర్మాస్థ, కర్మాస్థ్య, ప్రేరణ వ్యతిరేకార్థముల చిహ్నములు ఇంగవళన ద్యోతక చిహ్నములు నొకదాని కి నొక చేర్చబడి యెట్టి మార్పు నొందకయే—క్రియా రూపము లగుచున్నను క్రియారూపములలో సామాన్యము గా తు విలుచు సర్వనామ చిహ్నమునకు పూర్వబాగమంతయు విశేషణమగును అనగా సర్వనామ చిహ్నములు ధాతుపై గాక, కాలరూపక చిహ్నములతోగూడిన క్రియా విశేషములపై నిలుచుచు డును. భిన్నధాతు సాయోగము చేర్చి శీర్షము ధాతులవములు, శబ్దవల్లవములు కల్పితములగుచు ఉపసర్గ లీ భావలలోలేవు కర్మాస్థ్యము భిన్నధాతు సాయోగముచే సూచించబడ నేగాని, సంస్కృతమున వలె దీనికి ప్రత్యేక క్రియారూపము లేదు. ఈ భావలలో సనాద్యంత ధాతు నృత్తిలేక అన్వంతముగు ధాతుపై తిత్తరగధక ధాత్వంతరములన జేర్చుటచేత ఆయా రూపము లేర్పడుచున్నవి చేయ నిచ్చయించినా, చేయ గలచినా

12 వ్యతిరేకార్థక క్రియారూప క్రియ రూప భావల విశిష్ట లక్షణములలో నొకటి.

13. ఈ భావలలో సముచ్చయార్థములగు బలుక్రియ జన్య విశేషణ రూపము లే వాడు చు ఉను. —వాడు వండి పెట్టి పోయినాడు.

14. నామక్రియలు (Appellative verbs) :—

నామనాచక శబ్దములకు విశేషణములకు సర్వనామ చిహ్నములను స్వగృహీతచే నీ భాషలో నామక్రియ లేర్పడును. (నేను రాజును, నీవు కవిని ఇత కోనేరు, అడియేను, ఎల్లామ్, ఎల్లీక్) సంస్కృతా ద్వార్యభాషలలో నిట్టివి లేవు.

15. వాక్య నిర్మాణము :—

నామమునకు ముందు విశేషణమును, క్రియకు ముందు క్రియా విశేషణములును నిలుచుచుండును. వాక్యము కర్తృవాచికదముతోఁ బారంభించి క్రియాపదముతోఁ జేరవచ్చును. వాక్యమున మొదట విశేషణములతోఁ గూడిన కర్తృవాచికదమును తరువాత కర్మము, తరువాత క్రియ విశేషణము, వాక్య తరున క్రియాపదము నిలుచుట మునునది యిందలి వాక్య రాగార్థని సంసృతమున వాక్యములో నే శబ్ద మెచ్చుట నైనను రావచ్చును విశేషణములకు విశేష్యంబులం బోలె టొకవచన విభక్తుల నును ద్రావిడభాషలలోని వాక్యము అందలి పదముల స్థానినియుము, అందు వానికి గలిగిన విశేషణ విశేష్యభావ సాబాధముపై నాధారపడి యేర్పడినది. అది సంసృత ప్రాకృతములగు వలె విభక్తి ప్రత్యయములు లోపించుటచే నాడు వ్యభాషతోఁ బాటు ఇటీవల నేర్పడినదికాదు. ప్రాకృతావస్థలోఁ గూడ విభక్తి ప్రత్యయములుండనే యుండినవి. ఆధునికార్య భాషలలో నవి లోపించి, వాని స్థానమున ప్రత్యేకపదములు వచ్చుటకును వాక్య రాగార్థని మారుటకును ద్రావిడభాషా సంపరమే కారణ మనకతప్పదు.

ప్రాకృతములలోవలె ద్రావిడభాషలలో సంస్కృత విభక్త్యంత శబ్దముల రూపములొక కాలమునను డి, తరువాత లోపింప లేద. ఈ భాషలలో నట్టివి మొదటివంటియు లేనేలేవు.

16. శబ్దజాలము :—

ఈ ద్రావిడభాషా కుటుంబములో దక్షిణ 'గొండు' దేశమునందలి భాషలేకాక, ఉత్తరదేశమునందలి గొండు, కుయి, ఒరెయ్, బ్రాహుయి మొదలగు ననాగరక భాషలుకూడఁ జేరియున్నవి ఈ అనాగరక భాషలను గూర్చి పరిశోధన మింక జరుగవలసియున్నను, వాయవ్య దిగ్భాగమున బ్రాహుయి భాషయు మధ్యదేశమున గొండు, కుయి, ఒరెయ్, మొదలగు భాషలును—ఆర్య భాషల నడుమ నింతకాలమునందీయు నిలిచి వాని ప్రభావమున కపరిమితముగ లోనైయున్నను, వానికి సహజములక ద్రావిడభాషా లక్షణముల నింకను విడవకుండఁనుటయే అశ్చర్యకరము. దీనివలన ద్రావిడ భాషలను వ్యవహరించిన జమీ దేశచుండంతటను వ్యాపించి యుండిరినియుఁ జెలియవచ్చుచున్నది సస్కృత భాషా సంహారము తత్ప్రభావము ద్రావిడభాషలపై నెఱరి మితముగా ప్రబలుటచేత సహజములగు దేశ్య శబ్దము లనేకములు ఆర్య శబ్దములచే వ్యవహారమునంగి నొలగింబడినవగుటచే, నిప్పటి స్థితిలో సంస్కృత శబ్దజాలము లేకయే ద్రావిడ భాషలకు నిలువలేనిస్థితి యేర్పడినను ఏర్పడవచ్చును. అంతమాత్రముచే నామ్యా వ్యవహారమునకుఁ దగిన శబ్దజాలమీ భాషల్లో లేద ఓకు విలు లేది. ఇప్పుడ హైందవ

సంస్కృతిని నాగరకతకు వ్యక్తిరీతిగల దేశీ శబ్దజాలము కప్పడి భాషలలో లేపోవచ్చును. ప్రాకృత భాషలలోను, ఆధునికార్యభాషలలోను గల “దేశీ” శబ్దజాలము నంతను ఏదోవిధముగా సంస్కృత భాషాపరములోని యే భాషాపుల లోనో ముడివెట్టి సాంస్కృత జ్యముని సాధించుటకై చేయఁ బడిన యత్నము లె తమాత్రము సఫలము కాలేను

ద్రావిడ భాషాతత్వమును గమనించుటకు పెక్కుమంది విదేశీయఁ డితులును కొందరు దేశీయులుఁ గాని కృషిసల్పుచునే యున్నారు. ద్రావిడ భాషలలోని దేశ్యపద జాలమంతయు నార్యభాషాజ్యముని రు పుచేయ లిగిన సాహసికులెవ్వరు. నింకను బయలుదేరలేక తరములఁ దక్షిణదేశ భాషలలోఁ బోగ్ని దొరికింతవరకైనను ఈ దేశ్యశబ్దముల మూల రూప ముల నన్వేషణఁ దొరకొని సాధింపకయే, యీ భాషలకు సహజముల ధ్వని పరిణామ పద్ధతుల నన్వేషించి నిర్ణయింప కయే యేదో యొక తెలుఁ భాషలో మాత్రమే యనేవిధ పరిణామములను బొంది యేర్పడిన కొన్ని దేశీ శబ్దములను ఏ యక్షర సామ్యమునఁ జేటియో—యేవో కొన్ని సంస్కృత భాషాపులతో ముడివెట్టి ప్యత్పత్తులను కల్పించి రూప నిష్పత్తి చేయుటకై చేయఁబడిన యత్నములు సఫలములనిగాని, భాషా తత్వ శాస్త్రసమృతములనిగాని తలంచుట కవకాశములేదు. శ్రీ. శ 7 వ శతాబ్దినాడే కుమారిభట్టాచార్యుఁడీ సంస్కృత ప డితులెటా భాషాఁజేరిన యర్యభాషాతత్వములకు నుదాహరణ భాషాపులనుండి ప్యత్పత్తులను గల్పించి, ప్యత్పత్తులనుండి

సూచించియున్నాడు. పాప్, వయర్, అత్తర్ - మొదలగు ద్రావిడ శబ్దములకు-పాప శబ్దమునను, వైరి శబ్దమునను (తర్జున శక్యత ఇతి అని) తృణ భాతువుతోను సంబంధము కల్పించి లచ్చబ్ద నిష్పత్తి సాధి తురని చెప్పి ఆనాడే ఇట్టి సాహసక నిష్పత్తి కల్పనోద్యమమును ఖండించి వారించినాడు. ఆ గా దీగవల నాతని కాలమునకు ద్రావిడభాషలనబడునువి ప్రత్యేకములగు దేశీయ భాషలుగా నేర్పడి యుండినవనియు, నివి సంస్కృత జన్యములో ప్రాకృతజన్యములో, లేదా ప్రాకృత భాషా వికారములనియో తలంపక, అవి స్వతంత్రములగు దేశ భాషలనియే ఆ కాలమున నాతడు తలంచినట్లున్నాడనియుఁ జెలియవచ్చుచున్నది భరతునినాటికే ద్రావిడము, ఆంధ్రము లనునవి భిన్న భాషలుగలయేగాక శకారకోధారి భాషల కంటెను, శౌరిసేనీ మొదలగు ప్రాకృతములకు లెరు భిన్న ములను భివమి 102 లిన్లు తెలియచున్నది కావున నివి 10 వ శతబ్ది ప్రాంతమున నాధునికార్యభాషలవలెనే ప్రాచీన ప్రాకృతములనుండి యేర్పడినవియే యేమాత్రమును సుభా వ్యముకాదు.

కమాలిల భట్టు సూచించిన పి క నేమాది విదేశీయభాషా శబ్దములవలెనే, దేశీయ భాషా శబ్దములును వేదభాషయందును సాంస్కృతముందునుగూడ నా యా కాలములందుఁ జేయుట ననుటకు సందేహములేదు. అట్టివాని గూర్చి ద్రావిడభాషా తత్వ ప్రశీలకులగు గ్రియర్ సో, గండర్పు, కిల్టెల్, కార్లెస్టర్ మొదలగువారు చెప్పించి నిర్ణయించియున్నారు. వైదిక

భాషలోని అక్షర, అక్షర, కటక కపి, కర్కాట, కుట, కుండ, నీల, పుష్ప, ఫల మయూర, మొదలగు శబ్దములును, బ్రాహ్మణ మిల్లో గానవచ్చు, అటవి, కంబళ తిల, మర్కట, వశమ, వ్రీహి, శవ మొదలగునవియు దేశీయములగు సనాతన ద్రావిడ భాషలనుండి గ్రహించబడినవి యని తలంపబడుచున్నవి. కాని వికసనమైన శబ్దములు సంస్కృతీయములేయని వాసింది నట్లే, పై శబ్దక ల్పయు సంస్కృతీయములే యనువారును లేరు. ఇది యిట్లుండ క్రి. శ. 11 వ శతాబ్ది ప్రాకృతి వ్యాకరణమును రచించిన హేమ చంద్రుడా భాషలలో తేరిన దేశ్య శబ్దములనుగూర్చి “వేశి నామాల”యను నొక గ్రంథ ము రచించివాడు వీనిలో గొన్ని తద్భవహాపములు ప్రక్షిప్త మయై యిండిన నుండవచ్చునగాని అంతమాత్రమున “దేశి” హామమాలను రచించిన హేమ చంద్రునకు “దేశి” తద్భవభేద క్షణ మే లేనిదనట యుక్తముగాదు. వీ లో కొల్, ముండ భాషావదులును కొన్ని చేరియుండ వచ్చును ఇది యా దశినామములలోని యా క్రిందివి ద్రావిడభాషా పదములనటకు సందేహము లేదు.

అకా- వృద్ధభగినీ (సంకారస్తు సంస్కృత సమః), అత్తా పితృవృషా, శ్వశురుభార్య, భావ్య మమ్మి, మామా, ఉడిదో మాపాధాన్యం (cf ఉటున్దు ఉద్దు) ఉరో-గ్రామః, కల్ల కల్లు, కురుల కుటలకేశే, కిడ్డం శ్మశ్రు, చించా-అమ్మికా, జేసరో రవిః, (కన్ద సేసర్, త. ఛాయిలు), పుండి-కనకం, పాకో సర్ప, పుల్లీ-వ్యాఘ్ర, ముంగూనా-నకులం, ముద్దీ-

చుచిత్రా; రొట్టా - తండులపిష్టం, మాడియం - గృహం, మొగ్గర-కుట్టల-మొగ్గ; వెళ్ళం-ధవళం, కావి-నీలివర్ణా, కప్పి-పంకః etc

ఇవి దక్షిణదేశభాషలన్నిటిలోను సమానముగాఁ గొంత వరకు సమానములునై కనఁబడుచున్నవి. తద్భవములకూడ నీ భాష లన్నిటిలోను నల్ల కనఁబడునని చెప్పవచ్చును, గాని వానికి ప్రకృతియనఁదగిన శబ్దము సంస్కృతమున నహజమా, భాషాంతరములనుండి సౌక్రమించినదా యను విషయము పరిశీలనార్హమగును. ద్రావిడభాషా కుటుంబమునకుఁ జెందిన బ్రాహ్మణభాష యిప్పటికిని బెలూచిస్థానమున, తన యనార్యత్వ చిహ్నము లను, ద్రావిడభాషా లక్షణములను నిలుపుకొని బెలూచిస్థాన ప్రాంతమున నిలిచియుండుట చేతను, వింధ్య ప్రాంతమునందలి కొండ జాతులలో కాండు, మాల్టా, ఒరెయా మొదలగు ద్రావిడభాష లిప్పటికి వ్యాప్తిగ నుండుట చేతను, ఈ దేశ మ్యాజనాక్రాంతమగుటకై బూర్వమే యా దేశ భాగమునందంతటను ద్రావిడభాషలను మాట్లాడిన జనులు నివసించియుంకిరేకాని ఇది నిర్జనారణ్యమనఁదగినది. కావున వారితో నాచ్యులకి దేశము ప్రవేశించుటకు పూర్వము నుండియు సంస్కరము కనులుగుచునేయుండి, హిందూశమునకు వచ్చి నెలకొనినపీడన హెచ్చుకొని గలిగినదనియు నిశ్చయింపఁ దగియున్నది. కావుననే ఋగ్వేద కాలమునుండియుఁ గలిగిన యా యనార్య ద్రావిడ సంపర్కమువలన నార్యభాషలోఁ లోలుత కొన్ని యనార్య శబ్దములుమాత్రమే ప్రవేశించినను,

కాలక్రమమున నీ యనార్య ద్రావిడజన మార్యభాషను నేర్చి వ్యవహరింపవలసినవారైసపు డా భాషారూపములను స్వీయోచ్చారణ సంప్రదాయానుసారముగాఁ బలుకఁ జొచ్చుటచే, వైదిక సంస్కృతభాషా ధ్వని సంప్రదాయములలో మార్పు గలిగి ప్రాకృత భాషలనున వేర్పడుట తటస్థించినది. ఈ కారణముచేతనే తొలియుగమున కొన్ని యనార్య శబ్దములు మాత్రమే చేరుటయు, తరువాతికాలమున అనఁగా మధ్యహింద్యార్యవంశలో లేదా ప్రాకృతభాషావంశలో ధ్వనుల మార్పులే విశేషముగాఁ గనబడుటయుఁ దటస్థించినదేగాని, భాషా నిర్మాణము వ్యాకరణ రూపములలో మార్పులు విశేషముగాఁ గనఁబడలేదు. వైదిక యుగమునందలి భాషలో గల రూప సంపత్తి తగ్గినదేగాని, వ్యాకరణ పద్ధతి మారలేదు.

ఇంకను మరికొంత కాలమునకు దేశమునందలి యనార్య జను లార్యసంఘములో సంత్యజాతివారై సిరపడుట తటస్థించిన తోడనే, అనార్యభాషలలోని వాక్య నిర్మాణపద్ధతులు వ్యాకరణ సంప్రదాయములుగూడ నార్యభాషలకు ప్రాకృతములపై తమ ప్రభావమును నెరపి, ప్రాకృతములకు క్రమేణ యథాభ్రంశావస్థను, ఆధునికార్య భాషావస్థను దెచ్చి పెట్టినవి. కావుననే ప్రాకృతావస్థలో నార్యభాషాధ్వనుల యుచ్చారణ విషయము లోనే కనబడఁ జొచ్చిన యనార్య సంప్రదాయములు ఆధునికార్యభాషలలో వ్యాకరణ పద్ధతయందును, భాషా నిర్మాణ రీతులయందునుగూడఁ జొరబడినవి. వైదిక యుగము నుండియు కొద్దిగనో గొప్పగనో దేశ్య శబ్దములభాషలో చేరు

చునే యున్నవి. వానికి సంస్కృత భాతులగుచుండి వ్యవస్థించు పండితులు కల్పింప యత్నించుచున్నాడని ప్రాకృతా వస్థలో నీ శబ్దజాలము పెరిగిపోవుచేత వై రూకలగు దేశి నామమాల లకు వట్టికలనే తయారుచే జువలసినవారైనారు. ఇవి దేశభాషలగుండి ప్రాకృత భాషల సాక్షునిచినవనియే నిర్ణయింపవలసియున్నది.

ఈ “దేశి” శబ్దములకు దేశభాషా శబ్దములతో గల సంబంధమును బరిశీలించి వ్యుత్పత్తుల నారయమనినదేగాని, సంస్కృత సంబంధమే యెట్లో చూపి వాని యావృత్తమునో, అదేశీయత్వమునో స్థాపించు నుద్దేశముతోడనే కృషి నల్పవలయునని వాదించువారి నేమనగలము? కుమారిల భట్టాచార్యుడా కాలమున ననినట్లే “తద్యథా ద్రావిడాది (దేశీయ) భాషా స్వీకృతీస్వచ్ఛంద కల్పనా, తదా పారశీక యవన కామకాది భాషానుకీం విశిష్ట్యకీం ప్రశిషస్యిత్ ఇతి న విద్యుః”-అనియే యనవలసియుండిను. ఈ ఆంధ్రదేశీయము యొక్క మూలరూపముల నితర దక్షిణదేశ భాషా రూపము లతోఁ జూల్చి కనుగొనకయే, మూలభాషా శిబ్దములనుండి విశేషముగా మార్పుజెందియున్న యిప్పటి తెలుగు రూపముల నేసంస్కృత రూపములతో ముడివెట్టి వ్యుత్పత్తులను గల్పింప యత్నించుటవలన బ్రయోజనమేమి? ఇది నైనను దక్షిణదేశీయములై సన్నిహితములైయున్న భిన్న భాషా రూపములకుఁ గల పరిస్పృగ సంబంధము, వా. పరణామ క్రమమును గూర్చి విశేష పరిశోధనలు జరుగవలసినదేగాని, ద్రావిడభాషా

తత్వజ్ఞాన సాపాదకమునకు ప్రాకృతభాషలకు గూర్చి యొకను పాశ్చాత్యులు జగవలమునకుట, యె తమాత్రము ప్రయోజనకారికాఁగోడు.

ప్రాకృత వై యాకాణిలవలెనే దేశభాషా వైయాకరిణులు నీ భాషాశబ్దములను తత్సను, తద్భవ, దేశ్యములనియే విభాగించిరి. తద్భవము లేవును పద్ధతులీ భాషలన్నిటిలో చాలవరకు సమానములే. అనగా నీ భాషలో లేని వర్ణములను పరిహరించి, వీరి యుచ్చారణ సామ్యదాయానుసారముగా నా శబ్దములను మార్పు నొందించి గ్రహించుటచే ఆ పద్ధతి. తత్సను శబ్దముల విషయమునఁ గొంత భేదము కలదు. తమిళమునకు సంస్కృతభాషా ప్రభావ మంతగా తగులకపోవుటచే, నీ రెండు భాషలకు సమానములుగానున్న వర్ణములతోఁగూడిన సంస్కృత శబ్దము లాభాషలో తత్సనుములనుపేర నట్లే గ్రహించఁబడినవి. కావుననే మహాప్రాణములు, శ, ష, స లు మొదలగు సంస్కృత వర్ణము లీ భాషలో ప్రవేశింపలేదు. కన్నడాంధ్రములలో ద్రావిడ భాషలకు విజాతీయములగు వర్ణములతోఁగూడిన సంస్కృత శబ్దములనునూడ నట్లే గ్రహించి వానిపై మహా దమహత్సూచక క్రత్యయములను జేర్చి వాడుకొను సలవాటు ప్రబలినది. ఇట్టి తత్సనుభాష సంస్కృత పండితుల శిష్ట వ్యవహారముననే బయలుదేరియుండును. ఈ భాషలలోఁ దొలుత శిష్ట వాఙ్మయమును లేవనీసవారును వీరే యగుటచే, నా శిష్టమార్గ వితయందీ భాష ప్రాధాన్యము వహింప జొచ్చినది.

ఇక దేశ్యము :—తత్సను తద్భవములతోపాటు దీనికిని ప్రాకృత వైయాకరణులవలెనే, దేశభాషా వైయాకరణులను ఒక విభాగ మేర్పరచినారు ప్రాకృతములలోని శబ్దజాలము వ్యాకరణ రూపములు నన్నియు సంస్కృత భాషారూప జన్యములే యగుటచే నచ్చటి భావయంతయు సంస్కృతభవమే యగును. కొన్ని శబ్దములుమాత్రము దేశభాషలనుండి యెరుపు తెచ్చుకొనబడినవగుటచే వానిని వారు “దేశి” యని వ్యవహరించిరి కాని దేశభాషలకు సహజమై యందు వ్యవహారములో నున్న శబ్దజాలమును “దేశి”యని విభాగించుటలో సర్థములేదు. భావయంతయు దేశియేగదా. ఎత శబ్దజాలము తత్సను, తద్భవరూపమున భాషలోనికివచ్చినను “తల్లి సంస్కృతంబె మొల్ల భాషలకును” అని చెప్పిన కేతనాది లాక్షణికు లాభాషయందెంత గౌరవముకలవారైనను, “దానివలన కొంత” వరకే “గానబడియె” ననియు “కొంతతానకలిగె ననియు నంతయు నేకమై తెలుగు భాష నాగ విరుతికెక్కెననియు” — చెప్పిరే గాని, వారి భావయంతయు నిదలి ద్యౌ శబ్దజాలము—వ్యాకరణ రూపములు, భావకూటము, అనునదంతయుఁబూడ సంస్కృత ప్రాకృతములనుండి యేర్పడినదే యని యెంత మాత్రము తలంపలేదు, అట్లు చెప్పనూలేదు. వాకాంధ్ర భాష “వికృతి” అని చెప్పినంతమాత్రమున, అందలి తద్భవ తత్సనుభాగమే “వికృతి” యని వారు తలంచినయే మనము భావించవలయును గాని, భావయంతయు ప్రాకృతమువలె నా మూలాగ్రముగా సంస్కృత భవమని తలంచినని నిశ్చయించు

టకు వీలులేదు. “వికృతి” శబ్దమున కట్టి యర్థము, తెలుగు ప్రాకృత కలిత రూపమేమియు నార్యభాషా వర్గమునకుఁ జెందిందే యనియుఁ దలంచి దానిని సమర్థింపఁజూచి యాధునిక పండితుల కల్పనయేకాని వీరుకాదు. వారు తమ భావమును ప్రాచీనాంధ్ర వైయాకరణులకుఁగూడ నంటగట్టి తమ వాదమునకు బలము చేకూర్చుకొని నందిరేగాని ప్రాచీన వైయాకరణుల కట్టి భావ మెన్నఁడు నున్నట్లగపడదు. దైవభాషయందు వానికిఁ గల గౌరవముచేతను, దేశభాష లన్నిటిలోను గూడ సాసృతశబ్దజాలము ఇంతో అంతో కనఁబడుచుండుటచేతను, వారల చెప్పి యుండురు. చెప్పినను వెంటనే కొంత తానగలిగినది చెప్పి వాస్తవస్థితిని వెల్లఱియై యున్నారు ఇంతేగాక ఒక వ్యాకరణ రూపమునైనను సంస్కృత భవమని వారు నిరూపింప యత్నింపలేదుగదా. కావుననే వానితోపాటు ఈ భాషలో సహజముగాఁ గలిగిన యీ శబ్దములను అచ్చ తెలుగులని, అందరికి సులభముగాఁ దెలిసెడివని కేతన చెప్పియున్నాడు

“తలనెల వేసవి గుడి మడి

పులి చలి, మడు గూరు, పేరు బూరుగు, మిగవా

దలుక యని యెల్లవారికిఁ

దెలిసెడి యా పలుకు లచ్చ తెలుఁగన బరగున్”

ప్రాకృత వైయాకరణులవలె, సంస్కృతమునుండి వచ్చినవి చెప్పుటకు వీలులేనివి, అర్థము సులభముగాఁ దెలియనివి యగు శబ్దములను గాని వీరు “దశి” అని చెప్పింది ఈ దశి శబ్ద

ములకు “ఊరో గ్రామః” అన్నట్లు అర్థము చెప్పవలసి యావశ్యకతయు, కేతనాదులకుఁ గలుగలేదు. ఇది “కలితీ” లేని అచ్చమైన-స్వచ్ఛమైన, తేరిన-తేట తెనుఁగు తెనుఁగుదేశము నందలి యెల్లవారికి నప్రయత్నముగ నే, సహజముగనే తెలిసెడి పలుకులు గావున-వీని కచ్చ తెనుఁగుని కేతన చేరుపెట్టినాడు. దీనినే “సహజాంధ్రదేశ భవము” అని విశుమరచి చెప్పి కేతన భావము నీ త్రింది విధముగా మరింత వ్యక్తముచేసినాడు విన్న కోట పెద్దన—

ఈ మూడు తెలుగులలో

నేదిటనుకొ దొరలకున్న నెల్ల జనులకుకొ

లోమిగులఁ దేట పడియెడు

నా మాటల యచ్చతెనుఁగు లన నెగఁగొంగకొ

తత్సమ తద్భవ దేశ్య శబ్దములు (దేశ్యము లనఁగా నస్య దేశ్యములని యీతని భావము) ఎల్ల జనులకు నర్థముకాకపోవచ్చునుగాని, సహజాంధ్రదేశ్యములైన అచ్చ తెనుఁగుమాటలు ఎల్ల జనులకుకొ మిగులఁ దేట పడియెడునవియే. వీని కర్థము చెప్పనక్కరలేదు. ఈ “అచ్చ తెనుఁగు” అనునది “తద్భవము” దొరలని దని పెద్దన చక్కగా వ్యక్తమే చేసినాడు కాని తరువాతి వారు తద్భవమునుగూడ అచ్చ తెనుఁగులోనే చేర్పఁ గడఁగినారు. తొలుత సంస్కృత భూయిష్ఠ రచనకు పోటీగా వీ యచ్చతెనుఁగు రచన ప్రారంభమైనది కాని అప్పకవినాటి కీ కేతన పెద్దనల సంప్రదాయము మారి అచ్చతెనుఁగున కర్థ భేగమే పలిగినది—

దైత్యదనున తత్సమనున దగ్భవమన
దేశ్యమన గ్రామ్యభాష నా దెనుఁగు నాల్గు
విధములగు నంగుఁ దత్సమ విడిచి మూడు
నాండ్రములై యెఁగు నంగు గ్రామ్యంబు దిరుగు.

దీనినిబట్టియే “తత్సమేతరంబగు భాషయచ్చయనంబడు” అని బాలవ్యాకరణ సూత్రముకూడ నేర్పడినది. కేతన పెద్ద నలు “అచ్చ తెనుఁగు, దేశ్యము” అనువానిని భిన్నములుగాఁ జేసి, అచ్చ తెనుఁగు సహజాండ్రదేశభవ మనియు దేశ్యము “బహుదేశానేయములై యాయా నెలవులఁ జెవులకుఁ దీయము లగు యెఁకు” అనియు, “కేరనాడిన దేశ్యంపు బలుకులని”యుఁ జెప్పగా, అప్పకవి “దేశ్య”మునే శుద్ధాండ్రదేశ్యమని, అన్యదేశ జాండ్రమని, రెండు భాగములుగాఁ జేసినాఁడు. ఈతని శుద్ధాండ్ర దేశ్యమనునది కేతన పెద్దనల యచ్చ తెనుఁగే. అది “ఆండ్రదేశపుర స్థాయులైన సకల జనములకును మఱుగు దేశంబు లేక తేటతెల్లముగాఁ బల్కు మాటలతోఁగూడినది. అట్టివి పాలు, పెరుగు, నేయి మొదలగునవి.

ఆంధ్రులు నానా దేశంబులయందు నిలిచి, తెలుఁగులై తత్తదేశోక్తులంటఁ బలికిన నా శబ్దము అన్యదేశ జాండ్రము లయ్యె. ఇట్టివి బహుదేశానేయము లగుటచే మాండలికములు (Provincialisms) అనవచ్చునేమో కాని యివి శుద్ధాండ్ర దేశ్యములవలె సంత సుభముగా వర్తమగునవిగా మాత్రము నెపు. అయినను వీనిలో పెక్కింకొక కేతరభాషలలో సమాధియ

రూపము లగవడుచునే యున్నవి. శుద్ధాంధములు నచ్చ తెలుఁగులు ననబడుచున్నవానిలో—కేతన చెప్పినవి.

తల, నెల, వేసవి, గుడి, మడి, పులి, చలి. మడుగు, ఊరు, పేరు, బూరుగు, మగవాలె, అలుక అనునవి. పెద్దన యిచ్చినవి వీరికంటె భిన్నములే,

ఎనుములు, గజ్జములు, మొదవులు, ఎడ్డులు, బాడులు వండులు, ఉప్పు, పప్పు, అనుములు, కొల్లులు, ఆమదము, ఆకులు, పోకలు, నెయి, నూనె.

ఇట్లు భిన్నములైనను ఇవన్నియు చాలవరకు నిత్య వ్యవహారికమునఁ బ్రయోగింపబడు వస్తువుల వేళ్ళకుటచే నెల్ల వారికి దెలిసెడి పలుకులే. అప్పకవి యిచ్చినవి యిట్టివే— నాలు, పెరుగు, నేయి, ఉట్టి, తోలు, బిడ్డ మొదలగునవి. కాని కేతన అచ్చతెనుఁగు శబ్దముగాఁ జేర్చిన “వేసవి”—శబ్దమును “అప్పకవి” అన్యదేశ్యముగా నిచ్చినాడు. ఇది తద్భవమే యని యు విశాఖ శబ్దభవముని సులభముగా వాదించవచ్చును. శబ్ద రత్నాకరకాయుడును దీనిని వైకృతమనియే తెల్పినాడు. కేతన పొరబడి యట్లు చెప్పినాడనియు కొందరనవచ్చును. కాని దీని నీ భాషలోని యితరశబ్దములతోడను, ఇతర సన్నిహిత భాషా శబ్దములతోడనుఁజూల్చి చూచినచో నిది దేశీయమేగాని తద్భవము కాదని తెల్లము కాకపోదు. “వేసవి”—వేసల—వేసంగి శబ్దములు కన్నడమువందలి బేసగి, బేసగ; త. వేసల్, వేసల్ అను సమాసార్థక శబ్దములతోఁ జూల్చిచూచియున్నవి. ఇంకను ఇవి కన్న-చిను, గిసి, బెగ, బెచ్చన, బిసికల్ (నూగ్యకాంతి

-వేడిలు) పెంకి, త-వెయిల్, వెయ్యిల్, వేల్; తె-వేడి, వెట్ట, వేలు; వేయించు, వేడియి; వెచ్చన, వేపు-వేపుడ, మొదలగు శబ్దములతో సంబంధించి యుండుటచే, నిది దేశీయమే గాని, “విశాఖ” శబ్దముతో సంబంధించినాగాదోపగు. నిత్య వ్యవహారములో నున్న యితర శబ్దములకుఁగూడ చాలవరకు నితర దక్షిణదేశ భాషలలో సజాతీయ శబ్దములను నులభముగనే పోల్చుకొనవచ్చును. అట్టివి యీ భాషలన్నిటిలో సజాతీయ (congnate) రూపములుగలవగుట చేతనే యవి దేశమునకు సహజములు, దేశ్యములు నగుచున్నవి.

తల-త. తలై; క తలె.

నల-త నిల, నిలా.

మడి-త మడి, క. మడి=a fold, . మడత.

పులి-త. పులి; క. పులి, పులి.

నలి-త కులిర్, క-చు. కుర్=to be cool, coolness.

మడుగు-త. మడు; క. మడు=a pool of deep water

ఊరు-త-క-తు. ఊర్. a town, village.

పేరు-త. పెయిర్, పేర్ cf (పేరు=to speak); క. పేట=to speak.

బూరుగు-త. బూరుగు, త. పూళై; మ. పూళ=silk cotton.

మగవాడు-త. మగన్, క. మగ్=son.

అలుక-త. అలుగు, అలుంగు=to shake, tremble. త. అలై =to shake.

ఎనుచు—త ఎరుమై, క ఎర్మై ఎమ్మై, తు ఎను—

గుట్టము—త కుదిరై, క కుదిరె

ఎడ్డులు—ఎడ్డులు, క ఎత్తు ఎత్తు ఎడ్డు=ox త ను ఎరుచు,
తు ఎరు = an ox

బండులు—త కండి వండి, క బండి, మ వణి వణిల్ =
a carriage

మంసు—త క పటమ్

ఉప్పు—త క మ తు ఉప్పు

పప్పు—త పరుప్పు, క పప

అకు—క అకు= a leaf a herb

పోక—త పాకు, పాక్కు

నూనె—నూల్ + నెయ్, cf త ఎల్ నెయ్

నెయ్—క నేయ్, నేయ్ = ghee త నెయ్ fat ghee oil

పాలు—త క పాల్

ఉట్టి—త ఉటి, క ఉటి

పట్టి—క పడు, పడు = to btain to catch క పట్టు =
to catch

వంచు—క బక్కు, త వ వట్టై వణ్, వాగ

తోలు—త ఉరల, క ఒరల, ఒర

ఎక్కు—త క మ ఏటు = to ascend mount to climb

తు ఎరు, క ఎక్కు

అన్యదేశ్యములని నీరిచ్చిన శబ్దము లో పెక్కు పైవాని వలెనే తేటతెల్లములు, సుభముగ వర్తమగు శబ్దములు గాఁ గనఁబడుటలేదు. ఇవి సామాన్యముగా కావ్యభాషలో నాయా ప్రాతములవారు ప్రయోగించిన పాతీతు శబ్దములని తోచుచున్నది తమిళ వైయాకరణముడం—అొలొ-ప్పి-మురు కూడ ఇయర్ చ్చోల్, (సులభ గాఁ దెలియు చ్చ తమిళ శబ్దములు) తి-చోల్ (కావ్యభాషా పదములు) తిత్తెచ్చోల్ (విదేశీయ పదములు) వడవోల్ (సంస్కృతమునుండి వచ్చినవి) అని యే యా భాషాశబ్దముల విభాగించినాఁడు అందాతఁడు చేసిన “తిత్తెచ్చోల్” అను శబ్దముల విభాగమునంటిదే—మన భాషలోని “అన్యదేశ్య” విభాగము కావచ్చును. అట్లులే నానా దేశములందు నిలిచి తెలుఁదలె తత్తదేశ్యోక్తులంట బలికి-వి అన్యదేశ్యకాంక్షిమలన్నారు వీరు ప్రత్యేకముగా కావ్యభాషాపదములను విభాగమును నిశుకపోయినను ఆ శబ్దములు ఆయా ప్రదేశములందలివారి రచించిన కావ్యముల నుండిన గ్రహింపబడియు నుండవచ్చును. వీరుదాహరించిన శబ్దముల తీరు నట్లే కనఁబడుచున్నది పెక్కు శబ్దములు సమాసములు—

నత్తమ్మి, లేమావి, తెన్ను, వలరాజు, రేతేడు, అలరుపిండు, వాలుగంటి, క్రొమ్మించు, కెమ్మోవి, కెంజాయ, కమ్మతావి, రేయొడ, క్రొన్నెలు, నమ్మోము, వే వేలు, ఇత్యాదులు.

ఇవి చాలవరకు నిత్యవ్యవహారములో లేక ప్రాతవద్ద మాటలుగానే కనబడుచున్నవి. ఈ విషయమునే అప్పకవి కూడ “ప్రాచైనుఁడల” ప్రశంసను దెచ్చి మనకుఁ దెలుపుచున్నవాడువలె నున్నాఁడు. ఇది తొల్కాప్పియర్ చేసిన “తిరివొల్” వర్ణముతో సరిపోవును.

“తొల్లింటి కవుల వాక్యము

లెల్లను ప్రాచైనుఁడలయ్యె నిప్పటివారో

చెల్లుబడి వాడు నవియే

దెల్లమిగా నింకఁ గ్రాత తేరులు నృహసీ

ఇట్టి ప్రాచైనుగుల కుదాహరణముగా పుడమి, సరి, ఓడరి, వెడవిలుతుఁడు, కుడికడుపు వేల్పు, మొదలైన శబ్దముల నిచ్చినాడు అయితే యివి యాయా మండల బులంధలి వ్యవహారమునకుఁగి యీ లాక్షణికుల సేకరించినవనుటకును వీలకనబడిదు. కావున నాయా మండలగుండలి కవులచేతను కావ్యములందు ప్రయోగింపఁబడినవై, యందరకు సులభముగా వర్ణము కానివగుటచే, నిట్టి శబ్దములు — అప్పకవి చెప్పినట్లు “అంధులె నానా దేశములంగ నిలిచి తత్తద్దేశోక్తులంట బలికి నవేయెనను” నవి యా కావ్యములందుండియే సుగ్రహింపఁబడినవగుటచేత తొల్లింటి కవుల వాక్యములలో నివి యగుటయుఁ గూడ తటస్థించియుండును ఇట్టివి అన్యదేశ్యములని పేర్కొనఁబడినను వాస్తవముగా నవి మాండలికములే. కావుననే వీనికి నితర దక్షిణదేశ భాషలలో సహిత్యములగు రూపములు నులభనుగాఁ గనబడుచునే యున్నవి

కేతన పెద్దనలు అచ్చ తెనుగు దేశ్యము, అని ప్రత్యేక విభాగముఁజేసి చెప్పగా అప్పకవి 'దేశ్యము'—అనుదానినే శుద్ధాంధ్రదేశ్యము, అన్యదేశజాంధ్రము అని రెండు భాగములు గాఁజేసి చెప్పటయేగాక "అచ్చ తెనుఁగును" దానికి వేరొక యర్థమునుగూడ గల్పించినాడు.

“నెలకొను సంస్కృత తత్సమములు
ములు దొరిలక తజ్జ దేశ్యములు మూటను సం
ధిలి కేవలాంధ్రములు నా
నలరు గృతుల “నచ్చ తెనుఁగులంపు తెలుఁగనా”

దీనినిబట్టి తత్సమములు శుద్ధాంధ్ర దేశ్యములు (అనగా కేతన పెద్దనలు చెప్పిన అచ్చ తెనుఁగులు) అన్యదేశ్యజాంధ్రములు (అనగా కేతనాదులు చెప్పిన దేశ్యములు), ఇవన్నియు గలిసి, అప్పకవి మతములో నచ్చ తెనుఁగులయినవని తెలియుచున్నది. ఇంతమాత్రమే కాగ. ఈతఁడింకను మరి రెండు రకముల తెనుఁగులనుగూడ నీ యచ్చ అనుగులలోఁ జేర్చఁదలఁచినాడు. అవి తెలుఁగు మఱుంగులు ప్రాచీనుఁగులు గనునవి.

“తెనుఁగుమఱుంగులు ప్రాచీను
గులు తద్భవదేశ్యములును గూర్చి మృదువదా
బులుగాఁగ నచ్చ తెనుఁగులు
మెలకువతోఁ జెప్పఁదగ శమీప్రాంత గృహ”

తొల్లింటి కవుల వాక్యములు ప్రాచీనుఁగులు తెనుఁగున కావ్యకవచేయఁదలఁచినవాడు తొల్లింటి కవులు ప్రయో

గించిన శబ్దములను మాండలికములైనను గ్రహించి తాను ప్రయోగించుకొనుననుటలో నాశ్చర్యములేదు. కాని అప్పకవి కాఁ మునకు “తెనుఁగుమఱుగుల”ను నవి యీ భాషలో విశేష పదములుగా నేర్పడుట తటస్థించినదని మనము గుర్తింపవలసి యున్నది. వీనికి ప్రత్యేకముగా లక్షణము చెప్పక తెనుఁగు మఱుగులనునవి ఇట్టివి అని మాత్రముదాహరించి యూరికున్నాడప్పకవి—

“అల్లిమేళులకుడయించినట్టి నీరఁ
జేకొనియె రాఘవ్రండని చెప్పవోట
ఁడలి మొల నూలిచేడియ గనిన పసుచుఁ
చెచ్చుకొని రాముడనఁగను చెరుఁగు మఱుగు.”

అనఁగా సంస్కృత సమాసముల యర్థమును చెల్పుటకుఁగా, దేశ్యపదములతోఁ జేయఁబడిన దీర్ఘసమాస పదములీ తెలుఁగు మఱుగులని తేలుచున్నది. సహజముగఁ దెనుఁగులో నిట్టి దీర్ఘ సమాసములుండవు. సంస్కృత దీర్ఘ సమాసములను తత్సమ శబ్దములుగాఁ దెచ్చికొని తెలుఁగులోఁ బ్రయోగించుటకు వెనుకాడిన తరువాతి కవులు కొందరా దీర్ఘసమాసముల యర్థమును చెరుఁగుపదములతో మాటి హంకీర్తుగుడు తెనుఁగు సమాసములుగాఁ జేసి ప్రయోగించుచు నట్టివానిని అచ్చతెనుఁగు సమాసములని చెప్ప మొదలిడిరి. ఈ రీతి రచన అప్పకవికి చిరపూర్వమే ప్రారంభమైనది కన్నచాండ్రములయందే మొట్ట మొదట “జాణ్ణి” “జాను తెనుఁగు” అను పేర వెలసినది. సంస్కృత సమాసముల యర్థము నులభ

మైన తెలుఁగుపదములలోఁ గొంత జాణతనము వ్యక్తమగు నట్లుగా మఱుగుపెట్టియు చెప్పబడినదగుటచేత నట్టిది జాను దెనుఁగొనినది. సంస్కృతపద ఘటిత దీర్ఘ సమాసములకంటె, వృద్ధువులైన తెనుఁగు పదములతోఁ దదర్థ జోధకములగు సమాసములు రచించబడినచో, నట్టి జాను తెనుఁగురచన సర్వజనసామాన్యమును ప్రసన్నతగలదియైకూడ నగునుగదా. ఈ విషయమే పాల్కురికి సోమనాథుఁడు

“అరూఢ గద్యపద్యాదిప్ర బంధ
పూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠ రచన
మానుగా సర్వసామాన్యముగొని
జాను దెనుఁగు విశేషము ప్రసన్నతకు”

అని చెప్పి అట్టి జాను తెనుఁగెట్టిదో, వృషాధిప శతక ముండలి జాను దెనుఁగు పద్యమున తాను స్వయముగా రచించి చూపినాఁడు. అప్పకవి రచనలో అచ్చ తెనుంగని పేర్వడిసిన యా తెలుఁగు మఱుంగులకును, సోమనాథుని వృషాధిప శతకముండలి యుదాహరణములోని “జాను తెనుఁగునకు”ను సేమియు భేద మగపడకు లెండు నొక్కటియే. అ నాటి జానుదెనుఁగే కాలక్రమమున నప్పకవినాటికి తెనుఁగు మఱుంగై యచ్చతెనుఁగు పేర్వడిసి అచ్చ తెనుఁగు కావ్య రూపమును దాల్చినది. ఇది తొలుత దీర్ఘ సమాసముక్తమై తత్సమ బహుళంబగు భాష నరికట్టుకొనగానే దేశమున బయలుదేరినదే యైనను అప్పకవి కాలమునుండియు నీ యచ్చ

తెనుఁగుననునది “అచ్చ తెనుఁగుఁ బ్రయు” లలో పెట్టితలలు వేయుటకు మొదలుపెట్టి, అతి దీర్ఘములగు డొంక తిరుగుసు సమాసములతో నిండిపోయి, యా సంస్కృత భూయిష్ఠ్య రచనకంటెను మటుగై దుర్బోధంబు గాఁజొచ్చినది. సోమనాథుని రచనలోని “బలుబొడతొలు సీరయును” (వ్యాఘ్రచర్మాంబరమనుటకు) అను పద్యములోని జాను దెనుఁగునకును తరువాత నప్పుకవి “తెనుఁగు మాటుగు” న కుదాహరణముగా నిచ్చిన “కడలి మొలనూలిచేడియగనిన పుచుచు” (అబ్ధిమేఖల కుడయించినట్టి సీత అనుటకు) అనుదానికిని భేద మే మాత్రమును లేకుండా తద్భవరూపములనుగూడఁ జేర్చికొనిన గాని యీ విధముగు రచన సాధ్యముకదని కాఁజోలు వానిని గూడఁ జేర్చుకొని దీనినంతను “అచ్చ తెనుఁగు” వీరు పేరు పెట్టినారు. ఈ విధముగా కేతన పెద్దనల నాటి “అద్భుత తెనుఁగు” అప్పుకవినాఁకి మారు రూపుజెంది, క్రొత్త యుగమునుగూడ సంపాదించినది.

కేతన పెద్దనల అచ్చ తెనుఁగు దేశ్య శబ్దములును, అప్పుకవి చెప్పిన శుద్ధాంధ్రావ్యదేశ జాంధ్రములునుగూడ సహజములగు నాంధ్రదేశ్యములే యనుటకు సందేహము లేదు. కావుననే వీరి కితర దక్షిణదేశ భాషలలో సజాతీయ రూపములు గానవచ్చుచున్నవి. ఈ లాక్షణికుల అన్యదేశ్యములలో సజాతీయములేగాక యితర దక్షిణదేశ భాషారూపములుగూడ జేరియుండవచ్చును. ఈ క్రింది యాంధ్రదేశ్యములకు సజాతీయ శబ్దములను ములభముగా గనిపట్టవచ్చును:—

ఎఱుకువ:—“ఎఱుక”రూపాంతరము. క అజీక, అజీకై అజీవు,
అజీత, అజీయమె, త. మ అజీకై, అజీవు. (కువ, cf
మెలకువ, తేకువ, వేకువ, మక్కువ etc.).

నెత్తమ్మ:—నెఱ + తమ్మ. త. నిత్తై, క. నెఱె (= full)

ఎరగలి:—కార్పిచ్చు ఎరియు = మంచు, కాలు. క. ఉరి
= to burn, blaze. తుళు - ఎరి, త. మ - ఎరి
= flame, blaze

ఎసకంబు:—క ఎసె (= to shine, to be brilliant)
ఎసక (= splendour, beauty).

నొసలు:—క. నొసల్ (= forehead), త. మ. నుదల్;
తు. నెసల్ cf. తె. నుదురు.

ఇంతి:—(ఇల్ + తి) ఇల్ - త. మ క. ఇల్ = being, place.
క. అల్లి, ఇల్లి = in that place, in this place.

తేటి:—(తేన్ + తి) తేనటిఁగ - తేన్ + తి = తేన్ టి - తేటి.
తేటి, అయినది. “ఈఁగ” అనునది తి + గల్ = తిగలు.
అను బహువచనరూపముచుండి క త్రిలిపబడి యేర్పడిన
యేకవచన శబ్దము. త. తేన్, క. తేన్, తేను
(= honey).

వెక్కసము:—క. వెక్కస = astonishment, amazement,
surprise. వెక్కసాహము.

నమ్మి:—క. నమ్మగ, నమ్మగె, నమ్మ (=to confide, trust, rely upon) విశ్వాస, విశ్రంభ, నమ్మగ, నమ్మి = , నమ్మి, నమ్మిక (cf నమలి నవల)

మక్కువ, మచ్చిక:—క. మచ్చు = devotion, to like.
cf మరుగు-మరుల్

చెచ్చర:—క. చెచ్చర, చచ్చర (=haste, with haste, care)

పొచ్చుము:—క. పుసి=to become or prove false, to lie,
త పొయ్, పొయి=a falsehood క పుసె=a
falsehood, a lie, uselessness

కడిమి:—క. కడిమి (-That which firm strong). కడు
(=firmness, hardness) క. కడి.

వడైత:—వడు (Time, year) తెఱ (తెఱపు)= opening,
clearing, course కాలముయొక్క తెఱపి, అభ్యుదయము.

లగ్గ:—అల్ - ధాతువు. క. అల్=to be fit, proper,
to be desirable, desired అల్ + అగు=అలగు -
అల్గు - లగ్గ = what is desirable = శుభము.

పెన్న:—క. పెన్, పెన్ను, పెమ్, త. పెన్ - The back.
పెన్న = at the back

వీనులు :—వీను - భాతువు వీను - నామవాచకము. ఇతర
ద్రావిడభాషలలో నీ భాతువని పడదు.

ఎక్క-లి:—cf. క. ఎక్క-టి = greatness, wonder.

తివురుట :— తివురు = తిమిరు, తివిర్ = to rub, to
annoy, to rub on “తివిరి యిసుమున తైలము
తీయవచ్చు” తివిరి = గట్టిగా రాచి-నూరి. by rubbing
hard, దీనినుండి, తివురు = ప్రయత్నించు అను
సర్థము వచ్చినది. తివురు భాతువున కిది లాక్షణి
కార్థముగాని, తొలి యర్థము కాదు.

ఉక్కు :—క ఉక్కు = steel, ఉక్కు, త. మ. ఉరుక్కు,
cf. ఉచుక్ = to draw or attract towards
oneself.

మేటి :—క. మేటి = loftiness, greatness, superiority,
= a big man, chief, త. మేటిమై, మేళి = what
is aloft, upwards. మేరు = height, rising
ground.

బాగు :—క. బాగు = bending, a bend, curve. తనకు
బాగున్నది-తన వైపునకు వంగినది. “బాగు” కన్నడము
నుండి తెలుగున సంక్రమించిన శబ్దముగా గ్రహించ
వలసి యుండును.

బోడి, జోడి:—పోడిమికలది. క. పోడిమ = to couple, unite, to string together. పోడిమి = proportion fitness

వేసలి:—Tam. వేసలి

పాలపంలు:—క. పాలి = shine. పాలపు = Radiance, lustre, brightness.

విన్ను:—త. విన్ = sky. క. వెన్

మన్ను:—క. త. మన్ = earth, clay. మన్, మణ్ణు.

నెల్లి:—నెల్లికూర. త. క. నెల్లి = myrobalan, ధాత్రి.

ఉల్లము:—త. ఉల్భం, క. త. ఉల్ = the inner side, what is inside, మనస్సు. ఉల్భంజను = to frighten the mind.

కొలులుట:—తు. కొరలు = to blaze or shine cf.

తె. కొలువి, క. కొల్వి = a firebrand

వీక:—వీగు. క. వీగు; త. వీగు, (త. మ. విలు-వీకు) = to be great or grand, puffed up. cf Te.

. “వీట్టవీగు” (inflated, proud.)

కాటిమ:—కాటులు. క. కాటో = wildness, ferocity, wickedness, a bad man, an enemy. కాటాగు = to become troublesome, hostile, కాటో మాతు = to utter bad language.

గ్రద్దలు:—త కలు=a kite

వేట:—త వేటమ్, క. బేట= hunting. బేటె, తుభ, బోటె.

కొను:—పదాదియందలి జీకారము ద్రావిడభాషా సంప్రదాయసిద్ధము కాదు. తద్భవములయందు కొన్నింట గనబడవచ్చునుగాని దేశ్యములందు సహజముకాదు. కావున నిది “కివును” శబ్దమునకు యాహంతరమై యుండును. ఇది కవి, కవు, కవియు (to cover, to come upon, to overspread) అను భాతువు నుండి యేర్పడినదై యుండును. “కవుంగలి” దీనికి సంబంధించినదే యై యుండును.

పాలిండులు —సనుస్త పదము — పాల్ + ఇల్లు = పాలకు
సానములు పాల్ త క పాల్, పాలు, త. క.
ఇల్

ఒగి:—కి. ఉగి=to pull, to draw towards. ఒగ=to come forth, to arise, appear, to be born

మొగి:—(cf. ఒకి, మొగిని) క. మొగను=to exert one's self to act zealously. త. ముయల్ = to apply one's self to a thing. to make effort

తెమ్మర:—ఇది దక్షిణదేశ భాషలలో నతి ప్రాచీనశబ్దము. ప్రాచీనభాషలోనిది తెమ్ + ఎరల్ = దక్షిణపు గాలి, అను నిర్ణయము వర్పడినది “తెమ్మెరల్” అను శబ్దము తెనుగుదేశపు వాడుకలో “తెమ్మెరలు” అను రూపమును బొందిగా, ఈ భాషలో “లు” అనునది బహువచన ప్రత్యయముగా రూఢి చెందినపిదప “తెమ్మెరలు” అనుదానిలోని తుది “లు” బహువచన ప్రత్యయమే యైయుండునను భ్రమచే నా ‘లు’ను విడదీసి “తెమ్మెర” అను నేకవచన శబ్దమును గల్పించినారు. ఈ విధముగా “తెమ్మెర” శబ్దమీ భాషలో నేర్పడినది. క. తెం - తెంక - తెంబు = The south; త. మ. తెన్, తెబు. తెక్కు; క. తెంగాలి = South wind. క. ఎరల్, ఎరల్, ఎలర్ = wind, air.

తేమాచి:—ఎం + మాచి, త. క. ఎల్, ఎల్ (=tenderness, youth, tender). త. క. మా, మాం, మాపు = mango tree.

తెలిగన్న:—తెలి + కన్న. క. తెల్, తెలుపు = fine, fineness, thinness, delicate, transparent. త. క. కణ్, కణ్ణ = eye

క్రొన్న:—క్రొత్త + నన. క. కొర = profit, use, good, advantage. తె క్రొ, క్రొం, క. నన; త. ననై = a flower-bud, a sprout, shoot.

వలరాజు:—వల+రాజు. ఇందు రెండవ శబ్దము చేత్యము కాదు. వల-(వలపు) అనునది “ఒల్-ఒల్లు” ఛాతువు నకు సంబంధించినది. ౩. ౩. ఒల్, వల్ = to be pleased, to desire, to love ఒల్లు = pleasure.

రేతేడు:—రే+తేడు. ఇదియు సమ ప్రకడమే. రాత్రికి తేడు. రే - రేయి అనునది చేత్య శబ్దములేయైనను, పదాదిని రేఫముండుట ద్రావిడ సంప్రదాయసిద్ధము కాదు. తెలుగునైన ఇరులు = చీకటి అను శబ్దము కలదు. ఇది బహువచన శబ్దముకాదు. ‘ఎరల్’ వలె లకారమంతయుఁ గలది cf. క. ఇరళు, ఇరుల్. త. ఇతా=తేడు. దీని ప్రాచీనరూపము “తే” అనియే ప్రాచీన తెలుగు శాసనములలోఁ గనబడుచున్నది. (cf. పాలతేగారికి) బహు. తేలు. కాలక్రమమున “డు” ప్రత్యయము చేర్చబడినది. పదాదియందు “ఱ” కార ముండుట ద్రావిడ సంప్రదాయము కాదు. రాజశబ్ద భవమే యనుటకు నిది శకటరేఫ యుక్తము.

వాలుగంటి:—వాలు+కన్న, వాలు—ఇందలి వకారముకూడ ఓకారమునుండి యేర్పడినదే క. ఓలు = to bend, slope, slant. ఓరె - ఒరగు=leaning, aslant. going sideways cf. ఓర-వార.

అలరులకిండు:—అలర్ = to bloom, blossom, a flower.

తెక్కలికాడు:—తెక్కల్, cf. క. తెగ్ = to take away, to steal

క్రొమ్మించు:—క్రొ - క్రొ + మించు, మిక్ - మించు = to glitter, lightning.

కమ్మొరు:—కెం + మొవి. కి. కెం, చెం, చెచ్చు = red
మొవి - మొ (ముఖ ?) + వాయ్, త. మ. వాయ్
= mouth. క. బాయ్ = mouth.

కెంబాయ:—కెం + చాయ - చాయ - ఛాయా శబ్దభవము.

కమ్మతావి:—కం - కమ్మవి - కంపు = నువాసన, మర్వాసన
క. కమ్ము = fragrance. తావి.

కడలి:—త. క. కడల్ - సముద్రము, కడ = అల.

కడవిల్లుడు:—కెడ, విల్. త. క. విల్, బిల్ = bow.

నలువ:—నలు + వ = నాలుగు - వాయి = నలువ. నలు -
క. త. మ. నాలే = four, క. నాలుగ, త. నాన్గు,
తె నాలుగు.

నాన:—సిగ్గి. తి క. మ. నాన్, నాన్ = bashfulness,
shame, modesty.

ఎడకాయ:—తార్పుకాడు, దూత. ఎడ = సంధానము. తి. క.
ఎడె-(ఎడె) = to unite, match, pair. cf. ఎనము.

ఎలనాగ:—ఎల + నాగ; ఎల-లే-లేత. నాగ - నాన్ గ
= నాన్ చి - నాచ్చి = సిగ్గుగలది, **స్త్రీ**.

చెలువ:—చెలువము, చెలువు, చెల్వ = అందము క. చెలు,
చెలువు, చెలువి, చెలువత = beauty క. చెలువి,

చెలువలి = handsome woman భాతువు—చెం,
కెం, చెన్న. రూ. పాం. “చెల్” - చెల్. చెలువు-
చెన్న,

చిగురు-బోడి :—క. చిగుర్ = పల్లవోత్పత్తే = to sprout, to
shoot cf. త. క్షిలై.

తెలువ :—క. తెలుపు = the price paid for a wife. తెలు
= tax (cf. దండు తెలు సిద్ధాదుంబు etc)

తలిరుబోడి - మెలుగుబోడి :—తలిరు, తలిర్పు = చిగుర్పు.
క. త. తలిర్ = to sprout. క. త. మెలై = to shine.
మెలయు.

పదరు :—త్వంపడు, అక్షేపించు. తి. క. పదలు (తె. వదలు)
= to be over-hasty, to talk nonsense.

పరి :—పర్యాయము, సేన. క. పరి = to flow, advance
a course, way, manner, flowing, stream.
రీతి, భంగి.

గమి :—సమూహము cf క్రమ్ము, కవియు, “మేఘంబులెల్ల
యెడలం గ్రమ్మి”

పసి :—నారము, చాతుర్యము. పసి, పసిమి = greenness,
freshness, కాంతి, శక్తి. క. పాస = newness,
freshness, beauty.

పొద్దు :—ప్రార్థ. త. మ. పొలును. క. పొల్తు = the sun.
సూర్యుడు.

పోటు :—యధము. cf. పొడు, పొడుచు, పోటు. త. క.
పుడె, పొడె = to strike, beat, to smite

ముట్టు :—తాకు. త. మ. ముట్టు = to dash against,
strike. ముట్టు = to touch, come in contact
with.

తనివి :—తనివు. క. తనివు, తనివు = Satisfaction. తనివు
: = to satisfy, refresh cf తని - cool.

చెంత :—cf కిట్టు, సరూపించు. క. త. కిట్టు = to be
reached, to come to hand, to touch. మ. కిడె,
“కిడె” = to approach, come near.

అలము :—ఉపేక్ష. cf. క. అలె = to annoy, disgrace,
పరిభవము.

సోలము-నొక్కు :—క. జోలు, సోలు = hanging down,
slackness, loosenes క. సోలు - to fail, to fall
of in respect of vigour, to lose oneself

పోరు :—యధము. త. క. పోర్ = battle, fight, quarrel

కలను :—కల, కలసు, కలయు = to mix together etc.?

చలి :—(cf. చలిదు) క. శలి, శలి = a female com-
panion or friend. శలి. శలి = friend-ship.
Union.

పాలతి :—క. పాలతి=a low-caste woman. పాలది=
a lewd, profligate woman పాలె=The
menstrual flux, impurity due to child birth.

మేరు :—క. మ. మెయ్, మేని, క. మెయ్, మెయి, మై =
The body

కేలు :—క. కెయ్, చెయ్. కేలు - కయి శబ్దమునండి
యేర్పడిన బహువచన రూపమై యుండును. కయి -
ఏకవచన రూపముండనే యున్నది

తునుక :—క. తునుక, తునుకు=a fragment, a bit, a
piece, త తుణి, తుణిక్క. త. తుణి=to cut to
pieces. తుణి+కళ=తుణికలు - తునుకలు. తె.
తునుగు.

ఇట్లు ప్రాచీన లాక్షణికులు పేర్కొనిన దేశ్యావ్యదేశ్య
శబ్దములలో పెక్కింటి కిరర దక్షిణదేశ భాషలలో సజాతీయ
రూపము లగవడుచునే యున్నవి. వీనిబట్టి వీని మూలరూప
ములను, ధాతువులను, క్రిత్యత్తులను నిరూపించుట కుర్లుటము
కాదు. ఇట్లే యీ భాషలోని యితర దేశ్యశబ్దములను
ధాతువులను ఇతర దక్షిణదేశభాషా రూపములతో బోల్చి
వాని మూలస్వరూపమును, క్రిత్యమును నిర్ణయింపవలసి
నదే గాని, యిప్పుటి తెనుగుభాషలో దేశ్యధాతువులని చెప్పఁ
బడినవానిని యధాస్థితములుగా నే నంస్కృత ధాతువులతోనో,
యేదో విధమున ముడిపెట్ట యత్నించినంతమాత్రమున నాంధ్ర

దేశ్యముయొక్క యధార్థస్వరూపమును గనుగొన్నవారమని కాని, అదియంతయు సంస్కృతభవమని నిరూపింపఁగలిగినవారమనిగాని తలంచుట శవకాశములేక. అటు ప్రాకృత వైయాకరణులు, ఇటు దక్షిణదేశ భాషా వైయాకరణులునుగూడ, చాలవరకుఁ బరిశోధించియే సంస్కృత వికారమని చెప్పటకు వీలులేని శబ్దజామును 'దేశి' యని, "దేశ్య" మని, వేరుపరచి యున్నారు. అచ్చటి "దేశి" లో కొంత శబ్దజాలము మాత్రమే చేరినది. కాని, యిచ్చట దేశ్యములో శబ్దజాలమేగాక అచ్చమగు తెలుఁగుభాషయంతయు (భాషారూపములు-వ్యాకరణరూపములుగూడ) చేరినది. కావున నీ శ్యమునకు—నీ యచ్చ తెలుఁగుభాషకు—నే ప్రాకృతిమునో సంబంధము గలదని పరిశోధనలు సలుఁపలేననియు, దేనితోడను సంబంధము చూపుటకు సాధ్యము కాదని నోచినపుడు దీనికి సంబంధించిన ప్రాకృత మేదో అంతరించియుండును గావున నది బయలుపఁవరకు, ప్రాకృతములనుగూర్చి పరిశోధనలు జరుగు మండవలెనే గాని, ఆంధ్రభాషాస్వరూపక్షణములనుగూర్చి మాత్రము నిర్ణయింప వీలులేదనియు, ద్రావిడభాషల తత్వమునుగూర్చియే నిర్ధారణ చేయలేమనియు చెప్పట, స్వీయవాదాభివేకమును సూచించు నేమోగాని, సత్యాన్వేషణపరత్వమును సూచించు. వైయాకరణులే సంస్కృతభవము ప్రాకృతభవము అని శబ్దములను విడదీసి చెప్పి, దేశ్యమును వేరుపరచి చెప్పినపుడు, ఈ దేశ్యమునకు సన్నిహితములగు దేశీయభాషలలోని రూపములతోఁగల సంబంధ మెట్టిదో పరిశోధించి ఆయా భాషల పూర్వ చరిత్ర

న నేర్పించి - ఆయా రూపముల పరిణామ క్రమమును తెలిసి
కొన యత్నింపవలయునేగాని, భాషా లక్షణములలోను,
వ్యాకరణ రూపముల విషయమునను సంబంధమే లేదని నిర్ణ
యింపఁబడిన ప్రాచీన ప్రాకృతములలో దేనితోనో ముడిపెట్టుట
కై చేయు దీర్ఘ విచారణమునలన ప్రయోజనమేమి! ఎట్టి ప్రయో
జనము లేదని తెలియవచ్చుటచేతనే వారాధునికార్యభాషలలోని
యనార్య ద్రావిడభాషా లక్షణముల నూతగాఁ గొని యం
దనార్యములని చెప్పఁబడుచున్న లక్షణములు వానికి సహజ
ములేయైనట్లును, వానిలోవలెనే ద్రావిడభాషలలోఁగూడ నవి
యేర్పడినట్లును నిర్ణయింపచు, నట్లవి యేర్పడుటకు వీలుగా,
నీ ద్రావిడభాష లనునవి ఆధునికార్యభాషలవలెనే, క్రీ శ. 7, 8
శతాబ్దములనాడు బ కులుదేరినవేగాని, అంతకుఁబూర్వములేనే
లేవని యిట్టి - వాని య స్థితియునుగూర్చియే శంకింపవలసిన
వారైనారు. “అనలో మూలచ్చేదీ తవ పాండిత్య ప్రకర్షః”
అననటె నది.

కావున పైన్ కోనో పండితుడు చెప్పినరీతిగా ద్రావిడ
భాషల కితరభాషాకుటుంబములతోఁగల సంబంధమునుగూర్చిన
విచారణమును వదలిపెట్టి, వానినొక ప్రత్యేకకుటుంబముగానే
గ్రహించి తత్పరిణామక్రమాన్నేషణమునకుఁ గడంగుటయే
యుక్తము.

పైని జూపిన విశేష లక్షణములనుబట్టి దక్షిణ హిందూ
దేశభాష లొక ప్రతేక కుటుంబమునకుఁ జెందిన భాషలని
నిశ్చయపఱవలసియున్నది.

దిక్షిణదేశ భాషా సారస్వత లక్షణములు

ఒక్క- కుటుంబములోనివేయై - యొక మూలభాష నుండియే వచ్చిన వని చెప్పబడుచుండిన యా దక్షిణదేశభాష లే కాలమున ప్రత్యేక భాషలుగా నేర్పడినవో చెప్పట కవ కాశములేదుగాని శ్రీస్తుశమునకు చిరపూర్వమే యివి యొక దానినుండి యొకటి విడివడి, ప్రస్తుతమువి వ్యాప్తిగాంచియున్న దేశభాగములంగు నెలకొని యుండినవని మాత్రము చెప్ప వచ్చును. ఈ దేశమున ప్రస్తుతము ప్రాధాన్యము వహించి యున్న తమిళ, కన్నడ, మళయాళ, తెలుగు భాషలలో— తెలుగు తక్కినవానికంటె కొంతపూర్వమే మూలభాషనుండి విడివడి యుండుననుటకును కొన్ని నిదర్శనము లగపడుచున్నవి.

(1) ఉత్తమపురుషస్వరనామ ప్రథమేతర విభక్త్యంగము - తక్కిన భాషలలో హ్రస్వాచ్చ-మైయుండ తెలుగున నొక్క ద్వితీయయంగు దక్క తక్కినవానిలో ప్రథమలోపలె దీర్ఘచ్చతోఁగూడియుండుట. (నా-నే-నన్ను-నాచేతను, త ఎన్-ఎన్నాల్-ఎనకు, క. నన్న-ననగె). (2) ప్రథమపురుషలో శ్రీ వాచక రూపము తమిళ కన్నడములలోవలె, “అవళి” అనునది లేకుండుట; అమహాత్మత్యయముగ-అది అనునదే శ్రీ వాచక శబ్దములకు సూచకమగుట యుదలగునని తమిళ

కన్నడములకంటె హెచ్చు మార్పులకు లోనై, ఇందలి రూపములు నులభముగ సహజము శబ్దములతోఁ జోల్చుకొనుటకు పిలులేనంతగా మిగుల వికారముల కాంగుటకుగూడ నిదియే కారణము. గావచ్చును స్వరసామ్యము, వర్ణసమీకరణము, వర్ణపులి మొదలగునవి తక్కిన భాషలలో వానికంటె నీ భాష రూపములపై విశేషముగాఁ జనిచేసినవి. తమిళ కన్నడములు — తెలుగు తమిళములకంటె కొంత సన్నిహితములుగాఁ గన్పట్టక పోవు. తమిళమతయాలము లత్యంత సన్నిహితములనియే చెప్పవచ్చును. అట్లే తమిళ కన్నడములకును దగ్గరి సంబంధము కలదు.

ఇక నీ భాషలకు సంస్కృతభాషతోఁ గలిగిన సంబంధస్వభావమును బట్టికూడ నీ భాషలస్వరూపము మారియున్నది. తెలుగు కన్నడములపైవలె తమిళ మతయాలములపై సంస్కృతభాషాప్రభావమంత ప్రాచీనమును బలవత్తరమునగా గనబడదు. క్రీస్తునకు పూర్వమే తమిళదేశమున వైదిక మత వ్యాప్తికై అగస్త్యుడులహటి యార్య మహర్షులు, బౌద్ధమత వ్యాప్తికై కాథ సన్యాసులు వచ్చి చేరి తత్సత్తవ్యాప్తి గావించిన సందర్భమున నా భాషకు సంస్కృత ప్రాకృత భాషల సంపర్కము బాగుగనే గలిగియుండవచ్చును. కాని వింధ్య దక్షిణభాగమునందలి తెలుగు కన్నడ దేశమువలె నా దేశ మార్యజనాక్రాంతమే యగుటగాని యత్రర దేశీయులగు రాజుల పరిపాలన ప్రాభవములకు లోపగుటగాని తటస్థింపలేదు. కావుననే క్రీస్తు శకారంభమునాటికి యా భాషలో

దేశీయ ప్రభువుల యాదరణమున దేశి కవిత పెంపొందు
టయు, న చిరకాలముననే దేశీయ చ్యూడోబద్ధములగు రచనలు
—విజయ గీతములు—ప్రేమ గీతములు మొదలగునవి ప్రోవు
చేయబడి గ్రంథరూపమును దాల్చుటయుఁగూడఁ దట
సిందినది. ఇంతేగాక తమిళ భాషాలక్షణమును అందలి ఛండ
స్సాహిత్య లక్షణమును గూర్చిన యుద్గ్రంథ మొకటి తొల్యి-
ప్పియమననది యానాటికే యీ భాషలో బయలుదేరుటచే,
నీ భాషా సాహిత్యము లంతకుపూర్వము చిరకాలమునుండి దేశ
మున స్థిరపడి యుండెననుటకు సందేహింపవలసిన భవి
లేదు. తొల్యిప్పియ మను లక్షణగ్రంథము సాంకేతిభాషా
వ్యాకరణ సంప్రదాయముల ననుసరించి రచింపబడినదేయైనను
ప్రచురితభాషా సాహిత్యముల విశిష్ట లక్షణములను చక్కగా
వ్యక్తీకరించునదై యున్నది.

అను ఎరుత్తు, శొల, పారుల్—అను పేరలరగు
మూడధికారములు గలవు. మొదటిదానిలో సంక్షా వర్ణ
సంధి ప్రకరణములు గలవు. రెండవది పదాధికారము. పద
లక్షణము—విభాగము, నామవిభక్తి—క్రియా విభక్తి ఆగమ
ములు—నిపాతలు మొదలగువానినిగూర్చి తెలుపును.

ఈ రెండును భాషాలక్షణమునకు సంబంధించినవి. ఇక
మూడవది పారుల్ అధికారము కావ్య వస్తువునుగూర్చినది.
కృంగాంధీరసములు—బాహ్యభ్యంతర వస్తువులు—నాముకా
నాయకులు—దేశ కాలపరిస్థితుల కనుపైన వస్తు చిహ్న

రూపములగు కవి సమయములు, ఛందోలంకారములు, వీనిని గూర్చి వివరించునది పాదుశాఖికారము. దీనినిబట్టి ద్రావిడ భాషా వ్యాకరణములన్నిటిలోను సరి ప్రాచీనమని చెప్పదగిన యీ లోలా ప్రియమను తమిళ లక్షణ గ్రంథము భాషా వ్యాకరణ చ్ఛందోలంకారములనుగూర్చి తెలుపు గ్రంథమని తెలియచున్నది. తమిళమున బయలుదేరిన యీ లక్షణ గ్రంథ రచనా సంప్రదాయమే తరువాత తెలుగు లక్షణ గ్రంథముల లోఁగూడఁ గానవచ్చుచుండుటయే విశేషము. వీనిని సరిపోల్చి చూచినచో వీనికి మూలములగు సమాన సామ్రదాయములను గనిపెట్టుట కవకాశము కలుగవచ్చును. భాషావిషయమున వలెనే ఛంద సాహిత్య రీతుల విషయమునను సంస్కృత సామ్రదాయములు తెలుగు కన్నడములలోవలె తమిళమునఁ బ్రవేశించినట్లలేదు. అక్షరగణబద్ధములగు సంస్కృత వృత్తములు గాని, సంస్కృత కావ్యకద్ధరి సప్తాదశవర్ణములు, గర్భబంధ కవిత్వ రీతులు మొదలగున వందవలంబింపఁబడలేదు. ప్రాచీన కవిత్వ మంతయు మూఁడేసి నాలుగేసి దేశీయ చ్ఛందోగణములు గల మూఁడేసి—నాలుగేసి పాదములతోఁగూడిన పద్యములుగలవి. “కురళ” గ్రంథము మూఁడేసి పాదముల పద్యములతోఁ గూడినదే. షట్పదులు, అష్టాదశలు మొదలయినవానివలె మరి కొన్ని 6, 8, 10, 12 పాదములతోఁ గూడినవియుఁ గలవు. పురనానూరు, అగనానూరు కావ్యములు—వీరగీతములు—ప్రేమ గీతములు ప్రధానముగాఁ గలవి. “కురళ” కావ్యము వీరగీత ములతోఁ గూడినది. తరువాత ఆశ్వాదుల కాలములో భక్తి

గీతములు ప్రబలివవి. శ్రీ. శ. 7, 8 శతాబ్దాల కాలమున పెరిం
దేవనారీ అను కవిచే భారతము దేశీయంబగు “వెంబా”
పద్యములలో రచింపఁబడినది. శ్రీ. శ. 10, 11 శతాబ్దాల
కాలములోగాని “జీవక చితామణి” వంటి కావ్యముల రచన
వాడుకలోనికి రాలేదు.

సుమారు ఈ ప్రాంతముననే కన్నడమునను తెలుఁగు
ననుకూడ కావ్యరచన ప్రారంభమైనది. కాని తమిళమునందలి
రచనలకును తెలుఁగు కన్నడములందలి రచనలకును ముఖ్య
భేదముకంటే కలదు ఈ భాషలలో కావ్యరచన ప్రారంభముగు
నప్పటికీ సంస్కృత సాహిత్యాను కరణము ప్రబలిన సూచ
నలు కనబడుచున్నవి. శ్రీ. శ. 7, 8, శతాబ్దములనాటికీ
సంస్కృత వృత్తములు—సంస్కృత సాహిత్యాలంకారిక రీతులు
కన్నడ కవిత్వయందు ప్రవేశించినవి. శ్రీ. శ. 8-వ శతాబ్ది నాటి
శ్రావణ బెళగోళ శాసనములోనే “సగరా” వృత్తిములో
రచింపఁబడిన కన్నడ పద్యమగుపడుచున్నది. 9-వ శతాబ్దిలో
దండిభామహాదుల యాలంకారిక లక్షణము ననుసరించి రచింపఁ
బడి, రాష్ట్రకూట ప్రభువగు నృపతుంగుని మూలముగ ప్రచు
రములోనికిఁ బ్రేరించిన “కవిరాజ మార్గి” పద్ధతియే కన్నడ జిప్త
కవితాపద్ధతియై వెలసినది. 10-వ శతాబ్దిలో నాగవర్మ
రచించిన ఛందోరిబుధిలో సంస్కృత వృత్తముల ప్రశంసయే
ప్రాధాన్యమును వహించినది. కాని దేశీయ చ్ఛందముల కట్టి
ప్రాధాన్యములేదు వీని ననుసరించియే యీ శతాబ్దియందు
పంపాగులు భారత యధను చంపూపద్ధతిని ప్రబంధములుగా

రచించినారు. వీరి జైన పురాణముల రచనయంతయు మూర్ఖ పద్ధతిని అనగా, సంస్కృత వృత్తములు, తత్సమ బహుళంబగు భాష ప్రాధాన్యము వహించిన గద్యపద్యాత్మకముగు చుప్పూ కావ్య పద్ధతి ననుసరించి రచింపబడినదే.

12-వ శతాబ్ది మొదలు బసవాదులు తమ మతమును వండితలోకమునఁ బ్రబలింప జేసిన గ్రాహ్యమతములకు పోటీగా జనసామాన్యమున వ్యాపింపఁజేయవలసినవారగుటచేత, వారికి సుఖోద్ధంబగు రచనారీతి నవలంబింపవలసినవారైనారు కావుననే లింగాయతవాఙ్మయ మంతయు - వచనములు, రగడలు, వట్టుదులు, సాంగత్యము మొదలగు - దేశీయ రచనా ఫక్తి-ననుసరించినది. వచన రచన బసవనితోడనే ప్రారంభించి నట్లున్నది. వట్టిఫలవచనము, కాలక్షానవచనము, మొదలగునవి తద్రచనలేయని చెప్పుదురు. ద్వారీ సమద్రము రాజధానిగా నేలిన బళ్ళారిరాజులకాలముగో హరీశ్వర కవి శివగణద రగడ యును, శిరయ పద్మరస — “దీక్షాలోధ” యను రగడయును రాఘవాంక కవి సిద్ధరామపురాణ, హరిహర మహాత్మ్యములను వట్టుదీ కావ్యములను రచించియున్నారు. వట్టుదీ కావ్య రచనకీ రాఘవాంక కవియె మొదటివాఁడు. ఈ వట్టుదీ రగడ లను శ్రీ శ. 10-వ శతాబ్దిలోనే నాగవర్మ తన ఛందోం బుధిలో కన్నడ దేశి చ్ఛందములక్రింద చెప్పి వాని లక్షణమును దెలిపినాఁడుగాని, ఆ రచనతెచ్చటను ఆ కాలము గానరాలేదు. స్మృతతుంగుని కాలమున వేయబడినట్టియు—పఠపాదు లనుగమనించినట్టియుఁ కన్నడ కవిరాజమార్గమగు “మార్గకవిరాపక్తి”

యా దేశమున దృఢత్వమును జెందుటచే నీ దేశి కవితామార్గములు మాసిపోయినవి. రైలుమార్గములు వచ్చినవెనుక నాటు మార్గములు మాసిపోయి పూడిపోవుచుండునుగదా.

ఇట్లు మార్గ కవిత కవిరాజమార్గమై కన్నడదేశమున వెలసినపదవు, నా దేశమున దేశి కవితామార్గము మాసి పోవుటచేతనే, చాళుక్యరాజులు పలువురీ యంద్ర విషయమున తెలుఁగు భాషలో దేశి కవితను పుట్టించి పెంపొందించి తెలుఁగు రచనల నీ యంద్ర విషయమున నిలువజెట్టినారు. తెలుఁగుదేశమున నన్నయకుఁ బూర్వము దేశీయ చ్ఛందో రీతులలో రచింపఁబడిన పద్యములు — తరువోజు, అక్కరలు, నీసములు, గీతములు, శాసనములలోనైనను కనఁబడుటకును, కన్నడదేశ కాసనములో నేడవ శతాబ్దినుండియు ప్రగృహది సంస్కృత వృత్తములేగాని దేశీయవృత్తములు గానరాకుండుటకు నిదియే ముఖ్యకారణము. ఈ దేశీయ చ్ఛందో రీతులు కన్నడమునను వ్యవహారములోనే లేవనుటకు విలులేదుగదా. ఏమనఁగా ఛందోంబుధిలో నాగవర్క వీనికి లక్షణము చెప్పియే యున్నాడు. అంతకుమున్నే కవిరాజ మార్గమున అప్పటికే ప్రాచీన కావ్య భేదములని పేర్కొనఁబడిన చల్లాణ, జెందణ అనువానిలో రెండవది కందముతోపాటు అక్కర, గీతిక, తివది మొదలగు దేశీయ రచనలతోఁ గూడినదిగాఁ జెప్పఁబడియే యున్నది. కావున దండిభామహాదుల ననుసరించి వేయఁబడిన కన్నడ మార్గపద్ధతి రాజమార్గముగటచేతనే దేశి పద్ధతి యంతరించినదని తల్లింపక తప్పదు. తెలుఁగులో నన్ని చోడుని

వలెనే సంపాదకులు దేశనికూడ స్మరించి కొంత దేశీ సంగ్రహమును మార్గపద్ధతిలో జేర్చినను, కేవల దేశీ రచనా పద్ధతి మధువువడియేపోయినది. లింగాయతము వీరశైవము ప్రబలి ఎచకగాని మూల కన్నడాధిములం దీ యచ్చ దేశ రచనలు బయలుపడట తలపెంచినదికాదు. కన్నడ దేశమున బయలుపడిన యీ వీరశైవము తెలుగు దేశమున కూడ వ్యాపించినతోడనే పాల్ కి సోమనాథుడిక్కడ దీనికి పట్టుగొమ్మ యయినాడు. కన్నడమగువలెనే తెలుగునను దేశీయ చృదోభేద ప్రచారముగొన్న రగడ రచన నతఁ డన కన్నడ కవులవలెనే చేట్టి - బసవగళి, సద్గురుగళి, చెన్న సవస్తోతరి రగళి, అనువానిని కన్నడ భాషలోనే రచించినాడు. కన్నడమున దలి వచ ములను పోలిన గద్య లను, “అక్షరా కి గద్య, నమస్కార గద్య, సంప్రదేశిక గద్య” అను వాని కూడ తెలుగున రచించినాడు. ఇంతే గాక కన్నడదేశమున ప్రచారములో గానరాక తెలుగు దేశ మున మాత్రమే నిలిచియున్న ఎనడగిన దేశీయ చృదములోని ద్వివదోదాహరణ సీసాచనారీతులకు కూడ నతఁడు గ్రహించి, బసవపురాణ పండితారాధ్య చరిత్రలను ద్వివద కావ్యములను, చెన్నమల్లుసీసము లను సీసపద్య రచనను, తెలుగు భాషలోను బసవోదాహరణమును తెలుగు సామృత్యములలోను రచించి నాడు. ఈ ఉదాహరణ మనునది రగడభేదములగు కళికో త్కలికలతోడను, విభక్త్యంతములు, సార్వ విభక్తికములు నగు శార్దూల చంపూది వృత్తములతోడను గూర్పబడిన కన్నడ

తెదెండమంటి, కలగాపులగపు రచనయే యైనను దీనిని తెలుగులోనేగాక, సంస్కృతభాషలోగూడ సోమనాథుడు రచించుట మిగుల విచిత్రమైన విషయము సంస్కృత ఇండితులకు గూడఁ దన దేశిరచనా పాఠ్యమును చవిజూడఁదలచినాడేమో! దీనివలన జనసామ్యమును ముక్తదృష్టియు కలిగించునొందిన మీరైన మతము కారణముగా కన్నడాంధ్ర దేశములలో సంతకుపూర్వము ప్రవృత్త హృదయ మత వాద్యముల మార్గకర్తల మూలముగా రూపుమాసియున్న దేశిరచనారీతు లొక్కమారుగా మరిల బయలుపడినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ దేశిరచనా సంప్రదాయము తెలుగు దేశమునకు సహజమై యైనను, తొలఁత మార్గకర్తలకి కన్నడదేశి సంప్రదాయమే మూలమైనట్లు, పిదప 13 వ శతాబ్దిని తెలుగున దశిక పునరుద్బోధకారణము కన్నడదేశమున బయలుదేరిన లింగాయత మత ప్రచారమే యైన దనక మీరదు

కన్నడమున హాళ్యర కవి “పంపాశతకమును” వ్రాసినట్లే తెలుగున సోమనాథుడ “వృషాధిప శతకమును” వ్రాసి యీ భాషలో శతక కవిత్వమునకు గూడ దారితీసినవాడైనాడు.

13 వ శతాబ్దిలో పైనులుకూడ సీ దశి రచనా ఫక్తి నవలంబించి నొకడలుపెట్టినారు కావుననే శిశుమాయణ కవి సాంగత్యములు, కుముదంగరచిత వట్టదీరామాయణము బయలుదేరినవి. తెలుగులో రంగనాథరామాయణము ద్వీపద రచనయు వప్పుడే బయలుదేరినది. తెలుగు ద్వీపదరామా

యగును లోకొన్ని దేశములుగ నాచారములు కథలు (నులొ
చనా వృత్తాంతగు లక్షణదేహి నన్వయంతివి) చేరినవే గాని
కన్నడ జైన రామకావ్యము కథాస్వరూపమే జైన సంప్ర
దాయానుసారము విశేషముగా మోపుకొనినది

పాల్కు ¹ సోమనాథుడు తెలుగులో చించిన ద్వీపద
బసవపురాణము చుసించిన పదునాలవ శతాబ్ది (1389)
కన్నడ బస పురాణము వట్టదీ కావ్యముగా భీమకవియను
నారాధ్య బ్రాహ్మణునిచే రచింపబడినది ఇదివరకు పెక్కు
విధముల కన్నడి కవిత్వారీతులు తెలుగు కవిత్వ మార్గదర్శ
కములై ను, ఈ కవియమున తెలుగు కవిత్వ కన్నడ రచనకు
మూలమే యై గ విజయనగర రాజగు ప్రోదవరాయల
కాలము అ.గ. 15 వ శతాబ్ది ప్రారంభమున చామరన కవి
అల్లమ ప్రభువరతముచు “ప్రభు లింగలీల” అనుపేర రచించి
ప్రోదవరాయల రచనకు కు బాత్రునైనాడు, ఈ కన్నడ
గ్రంథమే రాయలప్రోత్సాహముచే తెలుగు తమిళములలో
ననువది పుట్టినది వీరశైవుడగు నీచామరనుని బావమరిదియే
కన్నడమున వట్టద భారతమును రచించిన కుమారవ్యాస కవి.
గురు బసవకవి యను శైవ గురువు గురుశిష్యసంవాద రూప
మున శైవమత సూత్రములగు “సప్తకావ్య” ములకు వట్టదీ
చ్చందసు నను, “అవధూతగీతె” యనిదానిని గీతములుగను
రచించినాడు.

విరూపాక్ష రాయని కాలమున వీరశైవమత ప్రచార
మచు గొవిగా ఉసి సిద్ధలింగయతి “వనోపలక్షణామృతము”

ను వచన గ్రంథమును రచించు కృష్ణరాయలకాలమున మల్ల వార్యుడు జ్ఞానసంబంధము వ్రాసిన తమిళ కావ్యమును “భావ చింతారత్నము” ను పేర కన్నడ మట్టదీకావ్యముగ ననువదించినాడు. “వీర శేవామృత” మనునది యీ కవి రచించిన మరొక మట్టదీకావ్యము. ఇది శ్రీపుని 28 లీలలను వర్ణించుచు లింగాయత మతాచారములను వ్యక్తీకరించునది. శ్రీ. శ. 16-వే శతాబ్దాంతముభాగమున సర్వజ్ఞమూర్తియని ప్రసిద్ధిగాంచిన పుష్పదత్తుడను కవి రచించిన “సర్వజ్ఞపదము” లనునవి దేశీయంబగు త్రిపదీచ్ఛందస్సులో రచింపబడియున్నవి.

ఇట్లు దేశీయంబగు పదకవిత్యములో తెలుగున కవిపద రచన వాడుకలోనికి వచ్చి నిలిచినట్లే కన్నడమున త్రిపద, మట్టద కవిత్యము ప్రాముఖ్యము వహించినది. తెలుగులో త్రిపద వాడుకలోనికి వచ్చినట్లగుచుండక. మట్టద రచన కొంత లేకపోలేకుగాని, కన్నడమునవలె మట్టదీకావ్యము లీ భాషలో లేవు. కన్నడ కవులే కారణముననో కవిపద రచన నవలంబించినారేక. గీతము విషయమునకూడ కన్నడ “గీతిక” కును తెలుగు “గీతము” కును లక్షణమునకొంత భేదముగ పడుచున్నది. అక్షరాల విషయమునకూడ కన్నడాంధ్రముల లోనివానికే గొంత సామ్యము కొంత భేదముకలదు. కవి దేశీయ చ్ఛందమునకు నుబుధించివేయెను, ఈ రెండు భాషలలోనుకూడ తొలియుగముననే యంతరించి వియతిప్రాసల విషయమునకూడ కన్నడాంధ్రముల కిండుక భేదమే కలదు. కన్నడ కవులు సంస్కృత సంప్రదాయమునకెరిగిన విచ్ఛేద

రూఢ యతి సవరించి దేశీయంబగు నక్షర సామ్యరూపంబగు వడిని విడనాడియు తెలుగు కవులవలెనే దేశీయంబగు ద్వితీయ వర్ణ సామ్యరూప ప్రాసయను దప్పక పోయిరి. ఈ ప్రావస్థ సహజము దేశీయములే యనుటకు తమిళమున దవి మోనైయ ॥ ౧౭ అను రూఢ ॥ గానవచ్చుటయే నిదర్శనము. ఇట్టి దేశీయ రచనాశీతులు కొన్ని భాషలలో కొన్ని కొన్నియే నిలిచియుండినను తెలియ చుచున్నది.

కొలుదొలుత లింగాయతమతమే దేశీయ రచనలకు ప్రోద్బలకమైనను, తరువాతికాలమున వైష్ణవాది గ్రంథములును దేశీయ చుంగము ॥ రిచిడబడచు వచ్చినవి అట్టివానిగా కుమారవ్యాస విరచిత వట్టడీభారతము ముఖ్యమైనది. ఇతడు దీనిక శాంశిహ్వమువరకు మాత్రమే రచించియుండుటచే మిగిలిన భాగము క్రిష్ణరాయల కాలము “క్రిష్ణరాయ భారత మను పేర తిమ్మణ్ణ కవిచే పూర్తిచేయబడినది. కుమార వ్యాస భారతమువలె కుమారవర్మ విరచితమగు రామాయణముకూడ సెల్ల కన్నడభాషలోనికి వచ్చినది కాటు విట్టల నాథకవి భాగవతపురాణమును రచించెను. ఇట్టి క్రిష్ణరాయల కాలమున విజయనగరాస్థానమున వెలువడిన కన్నడ కావ్యములు దేశీయ చుంగదోబద్ధములగు వట్టడీరచనలై వెలయుగా తెలుగున ప్రబంధ రచనలు చంపూఢికినే వెలయుచుండుట విశేషము.

ఈ విజయనగర రాజుల కాలముననే కన్నడభాషలో ననేకములగు భక్తిగీతములు వైష్ణవ దాసులచే రచయిగా

దేశీయ చ్ఛందములకు రచించబడివి. ఈ గ్రంథములుగా “దాసర కదగళు” అనుపేర బరహుమిన్నవి. ఈ భక్తి శీతముల రచనలో ప్రముఖుడు, మిక్కిలి ప్రసిద్ధిగాంచినవాడు పురందర దాసు, పండరపుర నివాసి. ఈతని సమకాలికుడే యగు, కవికదాసు “మోహంతరంగిణి” యను సాంగత్యమును, సలచరిత్ర, “హరిభక్తిసారి”ము లను వట్టదీ కావ్యములను రచించినాడు. తగవత నీ దాసర కదములను రచించిన వారిలో ప్రముఖులు విట్టలదాస, వెంకటాచల, వంగాళ తిమ్మప్పదాస యుగవారలు కలరు.

17-వ శతాబ్ది ముఖ్యభాగము స్కీలకుడగు వైష్ణవ గ్రామ్యులును తైమినిభారతమును వట్టదీ కావ్యము గాచించిన వారు ఈ వట్టదీ రచన కన్నడ వాక్యాయమునాదలి యుతమ గ్రంథములలో కొంతగాఁ గలఁగిపఁబడిచున్నది. పండరపుర నివాసియగు నాగరస అను నాతడు ‘భగవద్గీత’ ను, శ్లోకమున కొవట్టదీ చొప్పు కన్నడములోని కనువ దించినాడు.

అద్వైత మతమును పురస రించి కొ రచించి గ్రంథ ములలో రంగావధూత రచించిన “అనుభవామృత” మను వట్టదీ కావ్యము కన్నడభాషలో శుభ్య కేగా శ గ్రంథముగా దలంపబడుచున్నది ఇట్లే వట్టద రచనలు గడఁగు కొలుత లింగాయత మతముతో బయలుదేరినను కాం ప్రమునున నన్ని మతముల వారిచే నాదరింపబడి చంపూ కావ్యములో సమాన మగు - అంతకంట నెక్కువేయగు నాదరమును ఈ భాషలో

గాంచినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఇవియే తరువాత కన్నడ నాళ్ళయొక్క వ రొక ముఖ్యశాఖల ప్రాధాన్యమును బట్టినవి.

ఇంక కన్నడాంధ్రములకు సమానమై రెండు భావల యందును పోలికలను ననే పొడనూపి వ్యాప్తిగలదని దేశి రచనా భేదముల నోనిది — యక్షిగాన మొకటి.

ఇక్కడ ముఖ్యముగా గమనించదగిన విషయమొకటి కలదు ఈ పైని వెలుపడడిన దేశి రచనా రీతులన్నియు — సాంకన్యము గలద, ఎట్లుగి ముదిలకవన్నియు — తాళ లయను గలవి, మౌనాగ్రబద్ధములగుచేత, పాట లుగా పా కొనగలగు రచనా ఘటి గలవై యున్నవి. పక్షరాల బద్ధములగు సం స్కృత వృత్తములందుకు పనికిరావు. అవి పా డిశ్య కదనము కు గురుకొనటకు మాత్రమే కనికరమును కాలనే కద్యపద్యాది రచన పర్యజన మాసా న్యము గాదని చెప్పి సామాన్యము జనసామాన్యమున మత వ్యాప్తి కనువగు ద్వీపద రచన ను సాగించినాడు. శిష్టులు సంస్కృత పండితులు జనసామాన్యము పాడుకొని విలగు నీ దేశి రచనలను వదలివేసి, సంస్కృత భూయిష్ట రచనను సంస్కృత వృత్తములలో రచించి దొడగుటచేతనే, దేశి రచనా ఘటి దేశియున గడుగిరిది వీనిని గ్రంథరూపమున వ్రాసి నిలువజెప్పెవారు లేకపోయిరి. సామాన్య జన ముఖ ఘములై యీ పాటలు తరతరములుగా వచ్చినన్ని వచ్చినవి. అంతరించి నన్ని అంతరించివి వీనిని గ్రంథస్థము చేసిన వారు లేరు మార్గకథిని వీనిని సమన్వయపరచి శిష్టకవిత్వలో

జేర్పగలిగిన కొన్ని రచనలకుమాత్రమే లక్షణికులు పక్షణము చెప్పిరిగాని దేశి వ్యవహారమునకుల యనేక విధములగు పాటలను కొంత కాలమువరకు నీరు స్పృహపడైన లేదు. విజనా శ్రయకారుడు కన్నడి చూడొంటు, అనే పెద్ద వృత్తాధికారమును సంస్కృత వృత్తాలనుగూర్చి చెప్పి జాత్యధికారములో తెలుగు జాతులనుగూర్చి అల్పగళ తెలిపినాడు. అందు సీస, గీత, తరువోజు కీరలను, పద త్రిపద, చాపద మట్టదములను జెప్పినాడు. వీనికుదాహరణములు లేవు. లక్షణపద్యమె లక్ష్యము చాప-వలె ముగిసిన నాలుగు పాదములుగల వృత్తముగళ మాపండిది. రగడ భేదములనుగూర్చి యీతఁడెత్తుకొనే లేదు.

విన్నకొట పెద్దనయు మాత్రాగణరచనలకుఁ బాత్రమునైన జాతులనుగూర్చి చెప్పుచు, సీస, గీత కీర తరువోజు భేదములను, మట్టి, చాపది, త్రిపది, ద్విపది, ముగియలను మాత్రమే చెప్పినాడు కాని కావ్యభేదములను జెప్పుటలో మాత్రము ముక్తకాదచాటు ప్రబంధములను జేర్చుచు ఉదాహరణముతోపాటు రగడ నొక కావ్యభేదముగాఁ జెప్పినాడు.

“ధరచాటు కృతులలోనం

బరగు సుదాహరణమును ప్రబంధము తద్వి

ప్రర లక్షణంబు బరువడి,

బరివిధగఁదగు నశేషభాషా * ఎల్లున్”

అని ఉదాహరణము బేరొ, నినాడు, దీనికి తెలుగు
దేశి రచనలలోఁ గొంత ప్రాధాన్యము కలదు.

సతురశ్రశృతాది

వితతయతి తాళములుగల దళముల నెల్లన్

గృతగుచ్చాను ప్రాసం

' బతులిత తి యిలుపదగు నుదాహరణలకుఁ'

అనుటచే నిందలి దళములు తాళగతులపై నేర్పడిన
వనియు నవి ప్రధానముగాఁ బా కొనుట కుద్దేశింపబడినవనియు
సుష్పష్ట మగుచున్నది. అయితే యీ యుదాహరణమను
చాటు ప్రబంధము కేవలము పాటయూగాక పద్యమునుగాక,
కన్నడ బెదండ్ల కావ్యమునలె వృత్తములతోను, జాతుల
తోనుగూడ సంఘటింపబడిన రచన యైయున్నది. వీల
యనగా.

మును శుభగణవర్జిత బ

ద్వినమాలిని యెండ జండ వృత్తమయెండ

దనరింపవలయుఁ బ్రథమకు

ఘనకలికాష్టక తదర్థకలికాయక్తిఁ.

ఈ ప్రబంధానికి ముందుగా ప్రథమా విభక్త్యంత శబ్ద
ములతోగూడిన యొక మాలిని వృత్తమునో, చండ వృత్త
మునో - అనగా శార్దూలానులనో రచింపవలెనట. ఆ పైని
కలికలు - అర్థ కలికలు రావలెను. ఇట్లే ప్రథమాది విభ
క్త్యంతరంబున పద్యముల నిడగవలయును. మరియు "కలిక యే

తాళమునఁ బరిఘటితయయ్యె నత్కళికయు దానన యునుప
వలయు" అని యీ కళకోత్కళికలు తాళగతి ననుసరించినవని
చెప్పినగాని వీని లక్షణము మా మీతడు చెప్పలేక. కేవల
కళికా సంగతిని గావించిన కృతికి జేరు కల్యాణియగుననియు
నుత్కళికతో మాత్రమే చెప్పిన నత్కులకముగూని, యుదా
హరణములలోఁ గల భేదమును జెల్పుచు—

“గ్రంథబాహుళ్యభీరుర్య కథనమిదియు
ధరనుదాహరణాది భేదములు పెరు
తెలియు డొక్కడ.

అని వీనిలో భేదము లనేకములిం గలవని సూచించి
వదలివేసినాడు ఈడు చెప్పిన నద్దలి, వద్దలి, విద్దలి కల్యాణి,
ఉత్కులకములకే మనకుదాహరణములు దొరక లేకు పాలు-
రికి పోమనాథుడు చెప్పిన ‘బసవోదాహరణ మొక్క క్క
యా కాలపు టుదాహరణ ప్రబంధముల కుదాహరణముగు
చున్నది. ఈ దేశీయ రచనలు తాళలయ బద్ధములై పాటల
రూపమున నుండుటచేతను, శిష్ట కవులచే నా రూపమున
నాడరింపబడక పోవుటచేత , వారు నలనామగణ బద్ధములు
గను నాలుగంశములు గలవనిగనుపే మార్గకద్ధతిలో జేర్చు
కొని యాదరింపన తరువోజ, సీస, అక్కర, గీతా నులుతప్ప
తక్కినవాని యునికి మనకు మృతముగాఁ గనఁబడకు గాని,
వన్నయ కలముననే కోరుమిల్లి శాసనములోని తెక్కిన
సంస్కృతభాషారచిత “రగడ” భాగమునుబట్టి యా కాలము
నకే “రగడ”రచన యీ దేశమున విశేష వ్యాప్తిలో చున్నదని

మనము సేర్పఱింపవచ్చును. కన్నడమున రగడ రచన సాగుచుండెననుటకు నాగవర్మ పేర్కొనుటగాక, పంపానులుగూడ వాడియుండుటయే నిదర్శనము. కావున నివి నన్నయకు పూర్వము నుండియు తెలుగు కన్నడ దేశముల వాడుకలో నుండెననవచ్చును. సోమనాథాను లుదాహరణ కావ్యమునఁ బ్రయోగించిన కళికలును రగడ భేదములే. చతురశ్రత్యక్త్యాది తాళములు గల దళనులతోఁ గృతగుచ్చానుప్రాసంబు గల ననియు, “కళిక” గే. తాళమునఁ బరిఘోళమయ్యె, నుత్కలి కయు దానన యునుపవాయు నని యీ కళికల లక్షణమున తాళప్రాధాన్యమును మాత్రము పెద్దస సూచించినాడేగాని, అప్పకవి యేరగడ కేతాళమో వ్యక్తముచేసినాఁడు. వృషభ గతికి త్రిపుట తాళము. తురగవల్లనమునకు సూరకము

తుదపేరు లఘువులు తొలగించి చదివ
త్రిపుటకు వృషభగతి పదయుగము
లనిరగడపల తొక్క లఘువుమానిన జంపె
మను ద్వీరదగతి సమపదయుగము

గురుకు రూపకమునకుఁ దురగవల్లనా
హ్మయమేకతాళి యా మధురగతి
హరిశ్చంద్రునినాలు గురూతమునమాత్ర
తోలి విక్రాంతి పద్మానింట

దెలియ నర్థంబు పగ చంద్రికలు పీట
యక్షగాత ప్రబంధంబు సతుకవచ్చు
రగడ భేదంబులిది యందు రసం గపిందు
లలితనిఁ జేతనోను యర్థిధామ.

అప్పకవీయము. 4 అ.

త్వరదగతికి జరిపె, మధురగతి ఏకతాళి, హరికి అటతాళము. ఈ విధముగ తాళగతులుగలవై మాత్రాగణ బద్ధములైన అగ్ర చంద్రికలనే రగడభేదంబులు గుడురట ఈ రగడభేదంబులనే యక్షగాన ప్రబంధ బుగ నతుకవచ్చునట దీనిచలన నుదాహరణములలోని చంద్రికలు అర్చి చంద్రికలేగాక యక్షగానములలోని పాటలుగూడ ర దభేదంబులే యనియు నివి యన్నియు తాళ ప్రధానములగు గేయ రచనలేయనియు నప్పు కవి మళ్ళిపాయమెన్ను న్నవ్వనుచున్నది. పెద్దన “రగడ” యనుదానినొక చాటు ప్రబంధ భేదంబు మాత్రమే తలచెనుగాని, “దేశి” కలిత్యములో వెలసియున్న యనేక విధములగు పాటలు తాళ బద్ధములగు రగడలే యని గుర్తించిపట్లగ పడడ. గుర్తించినను మార్గకవితాళిమాన మాతని నీ పాటలు కూడ లక్షణయుక్తములే యని చెప్పట కాతనిని ప్రోత్సహించియుండగు ఐనను మాత్రాగణ బద్ధంబేయైన ద్విపద రెండుపాదముల నొక పాదముగాఁగఁగి కల్పింపఁబడిన “తరువోజు” దంపుళ్ళ పాటగా నుపయోగపడుచున్నదె యని యాలోచనూచింపకపోలేదు. రగడను ప్రత్యేకచాటు ప్రబంధముగాఁ జెప్పిన విన్నకోట పెద్దనయు యక్షగానప్రబంధము నెత్తుకొననే లేదు. కాని ఆనాటికిని లేవనియు దలంపరాదు. మార్గపద్ధతి ప్రబలిత కాలమున వీని వాదరించు ప్రభువులు లేక యివి సామాన్య పామరజన వినోదములుగ నిలిచిపోయినవి. 17-వ శతాబ్దిని నాయక రాజుల యాదరణమును బడయుటచే నవి యాస్థాన రంగస్థలమునకెక్కి గ్రంథస్థులై నిలిచినవి. శ్రీ

తైలమున నేకాదశినాటి రాత్రి జాగరిణోత్సవ సందర్భమున పాల్కురికి సోమనచే వర్ణింపఁబడిన బహువిధ నాటకములలో నీ యక్షగానములుకూడ నుండియుండును. తొలి లాక్షణికులలో విన్నకోట పెద్దనానలు వీనిని స్మరింపకున్నను చిత్రకవి పెద్దన వివరించిన మధురకవితా రితులన్నియు సంతకుపూర్వము—నన్నయకు పూర్వముననుకూడ లేవనిగాని, యాతని కాలముననే యొక్కసారిగా బయలుదేరినవనిగాని తలంపకూడదు. అతనికి పూర్వమునగల లాక్షణికులకు, నన్నిచోడ పాల్కురికి సోమనాథుల కవిత్వమునకువలెనే, యీ దేశికచనలయం దాదరములేకపోయినది. కావున వారు వీనిని గ్రహించలేదు. లక్షణదీపికాకారునికి దేశికవిరయగు మధురకవిత్వముం దాదరము కలిగినది. అతఁడు దాని భేదములను వర్ణించుటచే నా కాలముననైనను అవి కలవని మనము తలంచుట కవకాశము కలిగినది. కాని యీ మధుర కవిరయంతయు తాళలయ బద్ధమై జనసామాన్యమున వ్యాప్తిలో నున్న యనేకవిధములగు పాటల రూపముగలదై, కన్నడాండ్ర దక్షిణదేశీయ సామాన్య సాహిత్యమునకుఁ జేరినదై యున్నది. వీనిలో కొన్ని రచనలు కొన్ని దేశ భాగములందే నిలిచియుండవచ్చును కాని రగడలు, అక్కరలు, ఏలలు, గీతకలు త్రిపద, పట్టుదాష్టపదులు మొదలగునవి కన్నడాండ్ర సామాన్యములే. మధురకవిరయోని యుదాహరణాది ప్రబంధములలో కలికోత్కలికలు మాత్రమే—అవియు వృత్తములతో గూడి — వచ్చుచుండును. గాని యక్షగానములలో నింక వనేక విధములగు దేశిక రచనలు

నిలిచియుండుటయే వీనిలో గల పెద్ద విశేషము. దేశి రచనాదీతులెన్నియో వినియుండు చేర్పబడియున్నవి. అప్పకవి యైనను తాళానుబద్ధములగు కొన్ని రగడ భేదంబులను మాత్రమే తెలిపి నాని యక్షగానములలో నతుకుగురిని చెప్పి యూరకున్నాడుగాని యక్షగాన లక్షణమునుగాని స్వరూపమునుగాని వివరింపలేదు. చిత్రకవి పెద్దన తెలుగు కవితా భేదములగు ఆశు, మధుర, చిత్ర, విస్తరములను బేర్కొని అందు మధుర కవిత్వంబున్నదానిని వివరించుచు నంగు యక్షగానమునవచ్చు దేశి రచనలను చెప్పినాడు. దేశీయ కవిత్వము నిట్లు నాలు విధములుగలదానిగా విభజించి చెప్పట 12-వ శతాబ్దిని పాటియలో అను తరుళ లక్షణ గ్రంథములందుగూడ గానవచ్చుచున్నది.

మధుర కవిత్వములో పెద్దన — నాటకాలంకారములను జేర్చినాడు. నాటకములనేగాక, మరల యక్షగానంబులను వానిని బేర్కొని యుండుటచే, నివి భిన్నజాతులేమోయని యనిపించును గాని, మధుర కవిత్వములో యక్షగానంబున వెలయు పదంబులు దరువులు, ఏలలు, ధవళంబులు, మంగళ వాతలు, శోభనంబులు, ఉయ్యాలలు, జోలలు, జకులరేకు పదంబులు, చందమామ ముద్దులు, మొదలగువానిని బేర్కొనుటచే, యక్షగానంబుల వచ్చు నీ పదముల నన్నిటిని దేశి రచనా భేదములగాఁ జెప్పదలచెనేమో యనియు తిలంపవచ్చును. లేదా నీ ప్రదర్శనములలోనే కొన్నిటికి నాటకములని, కొన్నిటికి యక్షగానములని పేర్కొని యుండవచ్చును.

రుద్రకవి సుగ్రీవ విజయమును యక్షగానమని, రంగాజమ్మ రచనను, మన్నారు దాసవి, న వాటకమని అన్నారుగదా. కొన్నిటిని ప్రబంధములనుటయు గలదు. పల్లకీసేవా ప్రబంధము, త్యాగరాజ వినోది ప్రబంధము, అనునవి శాహజీవర చిత్ర యక్షగానములు తంజావూరు గ్రంథాలయమున గలవు. ఏ పేరనున్నను ఇవిన్నియు ప్రదర్శనీయములుగా రచింపబడినవే. అన్నియు చాలవరకు దేశీయములగు సనేకవిధ గేయ రచనలతో గూడినవే. వీనిమూలముగనే యనేకవిధములగు దేశ రచనలు సంగ్రహింపబడియున్నవి. వానిలో ఏలలు, జోలలు, సువ్వా లలు, ఆరతులు, ధవళిములు, వెన్నెల పదములు, నివాళి పద ములు, తుమ్మెద పరములు, గొబ్బి పదములు, అల్లినేరేళ్లు, త్రిభంగులు, ద్విపద, త్రిపద చౌపది, మృదాప్తపదులు, మంజరులు, జక్కులరేకులు మొదలగునవి గలవు.

ఇవియున్నియు పాటలుగనే తాళబద్ధములై యేర్పడి జనసామాన్యముచే నిత్య జీవితమునఁ బాఠశాలనబడునవి. పాట కనుకూలముగా ప్రాప్య దీర్ఘములు తారుమారుగుచుండుటయు సుభవించుచుండుటచే గాజోలు వీనిలో పెక్కింటి లక్షణమేర్పడలేదు.

మనశిష్యుడు లభించి ప్రకటింపబడియున్న యక్షగాన ములలో 16 వ శతాబ్దివాడగు రుద్రకవి యక్షగానమే మొదటిదిగాఁ గానబడుచున్నది. 17-వ శతాబ్దిని నాచుకరాజుల కాలములో ననేకములు రాయలుజేరినవి. పెక్కు తంజావూరు

పుస్తక భాండాగారములోను, మద్రాసు పాఠ్యశాల పుస్తక భాండాగారములోను గలవు. ఇ కను ఏధినాటకములు కురవంజులు అను పేరుతో వచ్చుపడినవియుఁ గొన్ని గలవు

దక్షిణదేశమునందలి యక్షగాన కర్తలలో ఉత్తర రామాయణ కర్తయగు కంకంటిపాపరాజు, గిరిరాజకవి, శివాజి యను వారు కలరు. పాపరాజు, విష్ణు మాయావీలాసమును, గిరిరాజకవి శాహ్మీద్ర చరిత్రమును, శివాజి అన్నపూర్ణ పరిణయము—అను యక్షగానములను రచించిరి. వెంకటాద్రి వాసంతికా పరి యమను యక్షగానమును, చంగల్వీరా నుజువి పారిజాతము, ఎరుకల కథ, సత్యభామ కథ, అరువానిని రచించెను. కామవీడితయగు సత్యమొద్దకు బ్రహ్మ విజంగవను కొరవంజివేవంజున బంపుటయు నామి యెఱుక చెప్పి సత్య భామను హర్ష మొందించుటయు, రెండవదాని ని కథ మూడవదానిలో రుక్మిణీ సత్యభామల సవతులకన్యూ మీ విధముగాఁ గలదు.

“మంచిదీ కానీవి రుక్మిణీ, నలు, వ చాలేవే సత్య భామిని,
హాసరి దానవా రుక్మిణి, భామి, నీన రివాలో దెల్పుకో
గద్దారితనములు వినువ, భామి, సుద్దుల కేమాయె, వేగదే
కొంచాపు గుణములు మానవే, నీ, కొంచాపు వగల్గె వినువవే,
కయ్యానికొచ్చిన విధ మేమి, నీ గయ్యాని సుద్దుల భయమేమి
జాతికొద్ది మాటలాడవే, అక్క, నీతిగాదు నోరు మయ్యవే
మందులమూరివే రుక్మిణీ, నీ విందారిలో నిజము చేసుమి
చేతులుతిప్పక రుక్మిణీ,—మూతులూ తిప్పక భామిని.”

ఇది నాటకములని కొరవజాలనియు మరికొన్ని గలవు. యక్షగానములకు వీనికిని రచనలో విశేష భేదమున్నట్లుగ నున్నది. నాటకములను రచించినవారిలో, విజయరాఘవ నాయకుఁడు (1633 1673) మాజీ, శివాజి మన్నారుదేవుఁడు మొదలగు తంజావూరిరాజులే కలరు. విజయరాఘవనాయకుఁడు కాలియసురిఁఁడు, పూర్తి నాహరణము, రఘునాథాభ్యుదయము, క్షణాఁ చరిత్రము మొదలగు నాటకములనే గాక యింక ననేక దేశ రచనలనుగూడ రచించిన ట్టిప్రహ్లాద చరిత్ర వలనఁ దలియవచ్చుచున్నది ఇరువది ముప్పది నాటకములనే గాక ఫాల్గుణోత్సవరగడ, రాజగోపాల దండకము, వీర శృంగార సంగత్యము, సంపంగిమన్నారు సంగత్యము, విన్నపములు, దగులు, పలుకులు, పదాలు, సంకీర్తనలు, కురవంజి, కావ్యము, కవిత్వము, సవతిమత్సరింబు, మొదలగునవి నీతఁడు రచించినట్లు ప్రహ్లాద కథా నాటక చాటు కావ్యమునఁ జెప్పికొన్నాడు. ప్రహ్లాద చరిత్రమునేత్యాగరాజస్వామికూడ యక్షగానముగా రచించినాడు. “నాకా చరిత్ర”మను యక్షగానమును గూడరచించినాడు. ఇది మద్రాసు యూనివర్సిటీ సంగీతశాఖవారిచే చక్కగ ముద్రింపబడినది. మన్నారుదేవుఁడు హేమాద్భనాయికా స్వయంవరమును, మవారాష్ట్ర రాజగు ఏకోజీ విఘ్నేశ్వర కల్యాణము, తులజరాజు శవకామసుందరి విలాసము, వెంకటపతి సోమయాజి విజయరాఘవ చంద్రికా విలాసము, శాహరాజు - రతి కల్యాణము, పార్వతీ పరిణయము, వల్లీ కల్యాణము మొద

లగుచ నని రించించిరి. గిరిరాజుకివి రచించిన “రాజమోహన కొరవంజి” అనునది శాహమహారాజున కంకితము. ఈ “కొరవంజి” నాటకమున ముఖ్య విషయము, విరహపీడితులగు నాయికా నాయకులకు ఒక యొక్కత వచ్చి ఎరుక చెప్పుట యనునదిగాఁ గవలబడుచున్నది

భోసలకుల శాహ భూపాలుమీద
చెప్పుగా మోహిత చిత్తియై రాజ
కన్యకామణి సరి కారతలు గొలువ
గరిమతోడుతమున్న కదలివచ్చుటయు
విరహభారంబుచే వెతఁజెందుటయు
నరుకత వచ్చి తా నరుకజెప్పుటయు
గురుతుగా శాపేంద్రు గూడియుండుటయు
అనియెడి రాజమోహన కురవంజి”

అని యుదలి కథాసూత్రము నరుకపరచినాఁడు కవి.
(ఈ కొరవంజి యనునది తొలుత కొండలజాతివార్యుల ఎరుకలు నివసించు కొండప్రదేశములకుఁ జెందిన నాట్యకథా రూపమై యుండనేమో) ఈ కురవంజి కన్నభాగ్యధనులందేగాక తమిళ దేశమునగూడ నిటీవల వ్యాప్తిగాంచియున్న రచనా విశేషము.

తొలకాప్పియం పొరుళభిక్షారమున తమిళ కావ్య వస్తువు. తద్వర్ణనారీతులును చెప్పఁబడు సందర్భమునకావ్య ములోని శృంగారముగాని వీరరసముగాని యా యా దేశ కాల విభాగమున కనుగుణమునగనే వర్ణింపఁబడవలయుననున దొక కవి సమయముగా నేర్పఁబడెగాక దీని కనుగుణ

ముగాఁ జేయబడిన దేశ విభాగము లయిదింటిలో కొండ ప్రదేశము “కురుంజి” యని పేరొనబడినది ప్రాచీన తమిళ కవిసంప్రదాన ప్రకారము దేశ విభాగము కురుంజి, (పర్వత ప్రాంతము), పాలై (మగుప్రదేశము), ముల్లై (అడవిప్రదేశము), మరుదం (మాగాణి ప్రదేశము), నయ్దల్ (సముద్రప్రాంతము) అని యిగు విధములుగలదై యున్నది.

ఈ ప్రదేశములగు శృంగారి పరి సంప్రదాయములను కిథలను వర్ణించినప్పుడు, కొన్ని ప్రత్యేక కవి సమయముల ననుసరించి చేయవలయునను నియమముకూడ కలదు. ఒక్కొక్క ప్రాంతమునకు చిహ్నములగు గంగు పుష్పములు, మొదలగునవికూడ తెలుపబడినవి శృంగారము రసమైనప్పుడు నాయికానాయకుని సమాగమము (పుణ్యార్థ) కురంజి అనగా పర్వత ప్రాంతములనే జరిగియు, రాత్రి మొదటజాము సంఘటిల్లినట్లును వర్ణింపబడినవలయును యుద్ధాదివర్తనము మొదట గోగ్రహణమునకై బ్రారంభింపబడవలయును. అది కురుంజి — పర్వతప్రదేశమున జరిగియు సూచింపబడవలె. దాడి వెడలుటకు సంబంధించినది ముల్లై ప్రదేశము. ముట్టడి (మరుదం) మాగాణి ప్రదేశమున జరిగినట్లును, యుద్ధము నయ్దల్ సముద్ర ప్రాంతమున జరిగినట్లును, సూచింపవలె. విజయమునకు సంబంధించినది పాలై (ఎడారిప్రదేశము) ఇక పుష్పములలో ఎరైన రంగుగల “వెచ్చి” పూవులు రుధిరస్రావముగల యుద్ధమునకు సూచకములుగా వర్ణింపవలె. వసుపువచ్చు “వంచి” పువ్వులు అప్రసాద శక్తి చిహ్నములు కూడ —

ద్రోణపుష్పములు కోటను చూట్టడించువారిచే ధరింపబడుచు వాహై యను తెల్లని పుష్పములు విజయ చిహ్నములు. ఈ కివి సమయములన్నియు దేశీయములేగాని సామ్రాజ్యాలంకారికపద్ధతుల కేమాత్రము సంబంధించివి కావు కాని యిది యితర భాషలలోనికి కాలేక. “కురుంజి”-“కురవంజి” లకు సంబంధమేమైన నుండునా ?

ఈ విధముగా యక్షగానము, కురవంజి, నాటకము అను నాట్య ప్రదర్శనార్హములగు రచనలగుడి వట్టదీ ద్వితీయ కావ్యాది రచనలవలెనే దక్షిణదేశమున కంతకును సమానముగు “దేశి” సాహిత్య సంప్రదాయ రీతులలోఁ జేరినవే యని మనము నిశ్చయింపవలసి యున్నది.

ఏరైతే ముగ్ధోద్బోధము కలిగినవివరనే దేశీయచ్ఛందో ఛక్కి ననుసరించి రచింపబడిన వట్టదీ సాంగత్యాది కావ్యముల వలెనే కన్నడ భాషలో ముదికొంతికాలమును యక్షగాన వాఙ్మయకాఖయు బయలుదేరినది. తెలుగున నిట్లే జరిగినది. అంతకు పూర్వమే కన్నడములో పంపాకులు “కవిరాజ మార్గ” ఛక్కి ననుసరించి పురాణ ప్రబంధ కవితకు కన్నడ భాషలోనికి దింపినట్లే, వారిని జూచియే నన్నయయు సంస్కృత వృత్తాదులను వర్ణనా రీతులకు ఆలంకారిక పద్ధతులను తెలుఁగు కవితలోనికి దింపి, భారత రచనను సాగించిన తోడనే యిది శిష్టోక్తము నాకర్షించుటచే, దేశీయ రచనలకు తగిన యవలంబనము లేకపోయినది. అది సామాన్య జనుల

లోనే వ్యాప్తిగాంచియుండినవి ఈ దేశమునగూడ బ్రాహ్మణ
మత నకు గోళిగా కలశైవ మతము ప్రబలినవీడవు
జనసామాన్యము చ నా మత ఈ వ్యాప్తి గాంచియుటకై -
పాల్కురికి సోమనాథుడు క్రైస్తవ మైన జాతుడైన యులో ద్వీపద
కచనను సాగించినాడు. దీనిబట్టి సామన్య జనాదరణము
బడసిన ద్వీపక కచనలో-రామారావు ధర్మములు బయలు
పడినవి (క్రైస్తవము మట్టిది కచన ప్రాధాన్యమును వహించి
గొని ప్రత్యేక పద్ధతు శాఖ యయి పట్టి తెలుగులో
ద్వీపద రచన ప్రాధాన్యము వహించి-ప్రబంధ శాఖకు భిన్న
ముగా-కొక ప్రత్యేక వాఙ్మయశాఖగా నేర్పడినది) మార్గ
పద్ధతి నవలంబించిన కన్నడభాషలోని శిష్ట వాఙ్మయము పంపా
గులు తీర్చిన ప్రబంధరచనలోడనే ప్రారంభమైనను, తెలుగులో
నిచ్చుటి దేశ కా పరిస్థితులనుబట్టి నన్నయకు భారతను గు
సంహితా ద్వీపయే ప్రాధాన్యమును వహించుటచేత, నా
మార్గ ఫక్తి ప్రబంధ రచనాపము నొడక, పురాణ
రచనారూపము నే పొందుట తటస్థించినది నన్నయకు తరు
వాత వచ్చిన న్నిచోడుడ కన్నడ కల్పల ప్రబంధఫక్తి-నే
యనుసరించి తెలుగు భాషలోగూడ ప్రబంధశాఖ కంకురార్ప
ణము చేయనే చేసినాడు కాని యుదాత్తడు జోడించిన
“దేశి” ఫక్తి, మూ కా పు శిష్ట భాషమునకు రుచింపక పోవు
టచేఁగాఁజూలు, నీ ప్రబంధ రచనారీతిని వెనుకకు నట్టివేసి,
నన్నయ పురాణ రచనా పద్ధతియే ముందుకు సాగి, తొలి
యుగమునందు పురాణయుగ ను పేరకే బరగుదానిగాజేసి

నది. కాని అంతర్వాహినిగా “ప్రబంధ” దృష్టి ప్రవహింపక పోవుటయలేదు. తిక్కన భారత “సంహిత”లో ప్రబంధ మండలిగా జేయఁబడినాడుగదా. ఎఱ్ఱన భారతారణ్య వర్ణశేష రచనమూలముననే ప్రబంధివరమేర్పరుడైనట్లుకూడఁ జెప్పుకొన్నాఁడు ఈ రీతిగా ప్రబంధపక్షి పురాణయుగమున క్రసిద్ధ కవులని చెప్పఁదగిన వీరిద్దరి వెఱవడింపుననే యున్నది. అయినను ఆంధ్రభాషలో “ప్రబంధ” మనునది వెనువెంటనే గొంతూలము పట్టి 16 వ శతాబ్దికిగాని ఆంధ్ర క్రబంధ స్వరూపం తేటకడలే. ఈ - కును శేషి ద్వితీయ శాఖయి చిలువలుకలువలు వేయుచునే వచ్చింది. కారన హరిచంద్ర నవనాధచరిత్ర ద్వితీయ, శ్రీనాథుని పల్నాటి వీరచరిత్ర మొదలగునవి కొన్ని బతులుదేరి యీ శాఖను పెంపొందించినవి.

17 వ శతాబ్ది ప్రాంతమున దేశి కాలకరిపులలో గలిగిన మార్పు సహాయకంగా చేర్పడినవికాని-దేశి కవిత రాజాదరణను బడయుట-ద్వితీయ యక్షగానాది రూపముల మరల విజృంభించుట తలపింపలేదు. అనగా 11-వ శతాబ్దిలో నన్నయ పెంపొందించిన మార్గ కవితా మూలముగా వెనుక బడిపోయిన దేశి కవిత 12, 13 శతాబ్దిలో మత వ్యాప్తి మూలమునను, 17-వ శతాబ్దిలో-రాజకీయ పరిస్థితులవలనను - అనగా తెలుగువారు విదేశంబు తమిళదేశమున నెలకొనిన వారగుటచేతను - అనుకూల వాతావరణము కలుగ వరకు మరల తలమెత్తుట కవకాశము కలుగలేదన్నమాట. ఈ

విధముగా శస్త్రదాగ్రములతో మార్గఘట్టి ననుసరించిన పురాణ ప్రబంధ వాఙ్మయశాఖ లేగాక, “దేశి” పద్ధతి ననుసరించిన - చుట్పదీ ద్విపదోదాహరణ యక్షగానాది శాఖలును ఆయా కాలములందు గలిగిన యచుకూల వాతావరణమును ఒట్టి యీ భాషలతో వృద్ధికొంగుచు వచ్చినవి కాని తెలుఁగన ప్రరాణ ప్రబంధశఖతోడి సమానగౌరవ మితర శాఖలకింను రాలేకు. వానినిగూర్చి తగినంత పరిశ్రమయు జగగలే ఇటీవల కొంత ప్రాగభ్రమైనది.

అయితే క్రీస్తు శకారంభమునకే తమిళ భాషతో తగినంత వాఙ్మయము, భాషా సాహిత్య లక్షణము నేర్పడియుండగా, సోదగభాషలేయగు తెలుగు కన్నడములలో వాకాలము నుండియు దేశి వాఙ్మయము లేకపోయెనా? ఏ వాఙ్మయమును లేకపోవుటకుఁ గారణమేమి. ఈ దేశీయులంత పెనకపడి యుండిరా. ఇప్పటికిని నాడ, కుయి, గాండ్ మొదలగు భాషా వలెనే యివియు నంత యావాగరక భాషలై యుండెనా. లేక యే దేశ నిష్ఠములవలననైన, ఎత రాజకీయ కారణములచే నైన, బయలుదేసిన వాఙ్మయము నశించిదా? అంతకు పూర్వము వాని స్థితుఁడులేటివి. ఏనినిగూర్చిన ప్రశంస యొక వరకు గలదు. మన భాషకు అంధము, తెలుఁగు అను రెండు పేర్లుగలుగుటకు గారణమిమి? ఈ మొదలగు విషయములను దెలిసికొనవలెనన్నచో ఏ భాషలకు నెలవగు మధ్యదేశీయ పరిస్థితులను కొంత శోధింపవలసి యుండును.

IV

ఆంధ్రము - తెలుగు

ఆంధ్రము, తెలుగు లు నీ రెండు సహజ సంబంధము లేని శబ్దములే యైనవి. సాంస్కృతికములే యైనవి. మన మిం దేమున వ్యవహరింపఁ గల భాషను సూచించునైయున్నది. లోకములో కొక మనఃశాసనముగా ఆతని భాషకుగాని, దేశమునకుగాని తత్సంకేతి లాక్షణికమున నేర్పఁబడుటయే స్వాభావికము. కాని మనకు, మన భాషకు, మన దేశమునకు రెండు పేర్లుగలుగుట కొంత వికల్పముగాఁ గనఁపడక మానదు. ఇట్టి సీతయే అజనము (తమిళము, ద్రావిడులు) మొదలగు మఱికొన్నిటి విషయమునకూడఁ గనఁబడవచ్చునుగాని, లోకవ్యవహారమున కది సాకార్యమనికాని, స్వాభావికమనికాని చెప్పవలనుపడదు. ఇట్లు గలుగుటకుఁ గల కారణముల విచారక పరిశీలించితిమని మన భాషా సాహిత్యముల గొరుక్కొని, సంఘముయొక్కయు బ్రాచీనసాహిత్యముఁ బరిశీలించుకొని నుకూడ కొంతవరకు బహులుపడకపోవని తోచుచున్నది.

భాష యనునది మానవులు కను హృద్గతాభిప్రాయములను దమ సంఘములోని యితరులకు వ్యక్తిపరముటయై యేర్పరచుకొనిన సంకేతరూపమును నొక సాధనము. కావున నాయా మానవ సంఘములు, లేదా జాతుల పేళ్ళనుబట్టియే

వారు నివసించెడి, దేవమూర్తును వ్యవహరించెను భావకును పేర్లేర్పగుచుండుట స్వాభావికము. అంగిలుల దేశ మాంగ్లా లాండు అదియే వెంగ్లాండ్ అని. వారి భాష ఇంగ్లీషు. పారసీకుల భాష పర్షియన్, దేశము పర్షియా ఓధ్రుల భాష ఓధ్రము. తుళువల భాష తుళు, కోకల భాష కోకు. ఎరుకలవారి ఎరుకల భాష ఒకొక్క పూగు దేశ నామ మును బట్టికూడ అదలి జరులకును, భావకును పేర్లేర్పడు చుండుటయు గలది. “సైఫు” ననిబట్టి, లేదా దానికి రూపాంతరమును “హిందూ” శబ్దమునుబట్టి యీ దేశము హిందూ దేశమైనది. అందలి భాష హిందీ. మహారాష్ట్రము, కౌర సేనము, మగధ, కర్ణాటము (కణ్ణు+నాగ), మలయాళము (మలై+అళం) అను దేశనామములనుబట్టి యేర్పడినవే మహారాష్ట్ర, కౌరసేని, మాగధి, కన్నడము, మలయాళము మొదలగు భాషలు. దక్షిణదేశభాషలలో తమిళము “తమి తర్” అను ద్రవిడభాషవారినిబట్టి యేర్పడినదే. దీనికి “అట్రము” అను నామాంతరముకూడ “అట్రువాళర్” అను నొక తెగ వారినిబట్టి యేర్పడినదే. కాని తమిళ దేశమునగాని, తద్వ్యా జ్ఞయమునగాని యీ పేరు వాడుకలో లేదు. ఇది ఉత్తర మున విడికి సమీపస్థులైయున్న యాంధ్రులచే పెట్టబడిన పేరుగాఁ గనబడుచున్నది. కాని భాషమాత్ర మొక్కటి. తమిళము, అట్రమువలెనే ఆంధ్రము, తెలుగు అను పేర్లుకూడ నాయూ జాతుల నామములనుబట్టి యేర్పడినవే. చిరకాలము నుండి యీ పేర్లు రెండిను దేశపరముగను, భాషాపరముగను

నా దేశ జనులచే నభివృద్ధిగలిగి వ్యవహారికబడుచున్నది. కాని యీ రెండు తెలివైన నాకాలమునుండి యుత్తులను వలెనే యొక భాషనే వ్యవహరించిరా, లే చేస్తోను భాషలు గల భిన్నజాతులవారై యుండి, యీ దక్షిణాపథమున నెల కొనినవెరుక నేకజాతివారై యొకభాష నవలంబించినా యను విషయము విమర్శనీయమైయున్నది. ఇతరేశు బ్రాహ్మణము నందలి కథనుబట్టి మార్యాద్రు లార్య సాధుమునుండి బహిష్కరింపబడి పుండ్ర పులింద మూశిబాది - వెగలతోపాలు వింధ్య దక్షిణభాగమున నె కొనినటు తెలియవచ్చుచున్నది. ఏమి కాలక్రమమున దక్షిణాపథమును జేరి యందు కృష్ణా గోదావరి ప్రాంతములందలి యాదిమనివాసులగు తెలుగులతో గలిసి, కొంతకాలమునకు కృష్ణానది యొడ్డున నాంధ్రరాజ్యమును స్థాపించి మెజనైన్స్ కాలమునకే, అచేగా క్రీస్తుకు పూర్వము మూడవశతాబ్దినాటికే యిది అప్పటి మగధరాజ్యము తరువాతఁ జెప్పడగిన బ్రహ్మరాజ్యము నాతనిచే నెన్నబడినది. అళోకుని కాలమున కిందు తరువాతివని తలచబడుచున్న భట్టిప్రోలు శాసనములలో గృష్ణానది ప్రాంతమున “కుటీరకు” డను ఆంధ్రరాజొకఁడు పేరొనఁబడియున్నాఁడు. క్రీస్తుముగా నాద్రులు వచ్చిరి దిగ్భాగమునగూడ వ్యాపించి మగధ రాజ్యము నాక్రమించి మై దవ సామ్రాజ్యధురంధరులైరి.

ఇట్లుతరిదేశీయులగు నార్యాద్రులు కృష్ణా గోదావరి ప్రాంతమును దమ నివాసముగాఁ జేసికొని నుచ్చితజనులతో గలిసి సామ్రాజ్యపాలకులగుటచేతనే యీ దేశ మాంధ్రదేశ

మనది ఇంద్ర జయ గులైనా అప్పు యాధుల ప్రాభవాలిశయముచే చచ్చి యా మనిషుల యూరు చేరులు కొంతకా మంతా చినను ఆ ధ్యులు వచ్చునప్పటి కిది నిర్జనార్యముగా నంల మూతము తలంపరాదు బాధ యుగమున నుక్తరి దేశమునందలి తామ్రలిత్తి ప్రాంతమునుండి సముద్రమార్గమున దక్షిణదేశమునకుఁ జొచ్చుచుండిన బాధ యాత్రికులకుఁ గృష్ణానదీ ముఖద్వారమున నాగరాజు లాతిభ్య గుచ్చి స్థి సూరించెడ శుశురావతీస్తూక శిల్పముఁ జిత్రితము లగు గాధిలంబట్టి గూఢదేశమున నాగజాతివారికూడ నున్నట్లు తెలియుచున్నది ఆ కాలమున భూమిమీదకంటెను సముద్రముమీద ప్రయాణ మెక్కుడు సుకరమై యుండియుండును ఇక్ష్వాకులనాటి నాగార్జున కొండ శాసనములలో నొకదానియందు సిరిపురిపదమైన రాజ్యకాలమున “బుధిష్ఠకు”ని భార్యయగు “జోధిసిరి”యను నామె శ్రీకృష్ణతమునకు సమీపము నున్న విజయపురియందలి “చులదమ్మగిరి విహారము” లో నొక ‘చెతియధుర’ (చైత్యగృహము) నిర్మించినట్లున్నది. అది “తంబంట్ల”-అనగా తామ్రపర్ణి యనబడు సింహాళము నుండి వచ్చు బాధ సన్యాసినులకును (థరీస్), ఇంకను కాశ్మీర, గాంధార, చీన, చిలక, తోసలి, అవకాంత, వంగ, వనవాసి, మహా, దమిల, పాలూర దేశములనుండి వచ్చు సన్యాసినులకును నివాసముగా నుపయోగపడనట్లమి యుద్దేశించిన దని చెప్పబడుటచే నా కాలమున నాయా దేశములనుండి బాధ సన్యాసినులు ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చుచుండెడివారనుట

నిశ్చయము. అప్పటికి జరకాలమునూడి కృష్ణా నదియొడ్డున నున్న “కంటకొస్తుల” (ఘంటపాల) కొచ్చి చేరుకొట్టగా మైనట్లు తెలియజేస్తుంది. కావున కృష్ణా గోదావరీనదుల మధ్యపాంత మా కాలమున నిర్జనారణ్యమై యుండెననుట కవకాశము లేదు. కానియప్పటి తెలుగువారినిగూర్చిన క్రశంసమాత్ర మెచ్చటరు గానరాదు. బహుశః చిరకాలముక్రిందటనే బర్మా దేశమునకు వలసపోయిన యప్పటి తెలుగులనువారు, ఈ దేశమున నిప్పటికి నిలిచియున్న తెలంగాణ్య బ్రాహ్మణులు, తెలగాలు అనువారును మాత్రమే యిందాదిమనివాసులగు “తెలుగు” జాతివారిని స్మరింపజేయుచున్నట్లుంచవలసి యున్నది. ఆంధ్రుల మూలమున నీ తెలుగుదేశ మాంధ్రదేశ మైనతరువాత పెక్కు శతాబ్దములవరకును దాని క్రశంస గాన రాలేదు. కాని క్రీస్తు శకారంభకాలమున నీ దేశమున కీ నామము కేవల మంతరించిపోయిన టగవడదు. యవన యాత్రికడగు టాలమీ యనువాత “ట్రీలింగన్”, “ట్రీగ్లి ఫాన్” అను పదములచేఁ జేర్చొనిన ఒకరుదియే యనఁదగి యుండుటచే, నాతని కాలమున, క. గా క్రీ. శ ౨-వ శతాబ్ది నాటి కీ దేశమున కీ పేరు కొంచెము మార్పుతో నైన నింకను సుప్రసిద్ధమైయున్నట్లే తలంపవగును. త్రిలింగములగుగూర్చిన కథ పౌరాణికులు. తరువాతి కాలమునఁ గల్పింపబడినదే యై యుండును. అట్లే యైనచో టాలమీ ప్రయోగించిన శబ్దము లొని తొలి వర్ణము కఫయక్తముగుట యెట్లు సభవింపినను సందేహము కలుగవచ్చును. తెలుగులు, తెలగాలు, తెలిం

గానా, తెలుగు మొదలగు శబ్దములనుబట్టి “తెలుగు” అను నదే తొలిరూపమైయుండినను, ఆ కాలమునందలి సంస్కృత పండితులు దీనిని సంస్కృతీకరించి యీ దేశీయ శబ్దమునకు స్వభాషారురూపముగ రూపముచు, పుష్పత్పత్తిని గల్పించి యుంగురనుటకు సందేహములేదు. అట్టి రూపమే వారి మూలముగా “టాలమీ”కి జీరి యుండవచ్చును. కృష్ణానదికి ప్రాచీననామము “మైసోలాస్” అని యున్నట్లగుచుచున్నది. తత్ప్రాంతదేశము “మైసోలియా.” అదియే “మచిలీపట్టణ” మైనది. “మై” శబ్దమునకు ద్రావిడభాషలలో నలు పర్థము. దీని సంస్కృతీకరణము మూలముననే యీ నది “కృష్ణ” యై యుండును ప్రాచీన కాలములలో నిది “కృష్ణవేణా” అని పేర్కొనబడియుండగా తరువాత “కృష్ణవేణి” యైనదిగదా “గోదావరి” అను శబ్దములోని రెండవభాగము కావేరి, పొన్నేరి, పెన్నేరి (పెన్నార్), పాలార్, అడైయార్ మొదలగు నదీ నామములలోని రెండవ భాగమువలెనే, “ఆర్” అను ద్రావిడ (తె. ఏరు) శబ్దమే. కాని యది సంస్కృతీకరణము మూలముగా “వణి, వేరి” అని మారినది. ఇట్లు ప్రాచీనకాలమున సంస్కృత పండితులు మైచ్చభాషా శబ్దములనుగూడ సంస్కృతీకరించి సంస్కృత శబ్దారురూపములగు పుష్పత్పత్తులను గల్పించి వాని యర్థము నెట్లు నాధింప యత్నించుచుండిరో కుమారిల ఇట్లు తంత్రివార్తకమున ద్రావిడభాషా శబ్దముల

నుచాహరణముగా గ్రహించి వివరించయ్యేమున్నాడు.† త్రిలింగ శబ్దము నట్టి సంస్కృతీకరణము మూలముగా నేర్పడిన శబ్ద మనియే తలంపనగును

మొత్తముమీద టాలమీ తరువాత చిర కాలమువరకు నీ దేశమునకును, నిందలి జనులకును, వారి భాషకునుగూడ నాంధ్ర శబ్ద వ్యవహారమే ప్రబలుటచేత తెలుగుశబ్ద వ్యవహార మంతరించినదనియే చెప్పవచ్చును. క్రీ. శ. ౪-వ శతాబ్ది ప్రాంతమందలి యువమహారాజ శివస్థానదివర్మ మైదవోలు శాసనములో నీ దేశ “మంధపథ” మనియే పేర్కొనబడినది. (అంధపథగామీ విరివరదత్త). భరతుడు నాట్యప్రయోగ మున కిరాతాంధ్రద్రవిడాది జాతుల విషయమున వారివారి భాష ప్రయోగింపగూడదనియు శౌరసే ప్రాకృతమే సమా శ్రయింపఁదగినదనియుఁ బేర్కొను కాని ఒకప్పుడిచ్చు వచ్చి నవో ద్రావిడాదిజాతులను ద్రావిడిముఁ బ్రయోగింపవచ్చు నన్నాడు. దీనినిబట్టి ఆంధ్రము, ద్రావిడుము ననునవి శౌర

† “తద్యథా ద్రావిడాదిభాషా ఈ సమతావత్ వ్యంజనాంకభాషా పతేష స్వరాంత విభక్తి శ్రీ ప్రత్యయాది ల్పసాఖిః స్వభాషామయాపా న్యథా ప్రతిపాత్యమానా దృశ్యంతే లద్యథా-ఉదాహరణ ఇత్యుక్తే తోరపదవాచ్యం కల్పయంతి. పశానం “అతర్” ఇత్యుక్తే “అతర్” ఇతికల్పయిత్వాహః సత్యం దుష్టత్వా దతర ఏవ పథా ఇతి. తథా “పాత్” శబ్దం పశారాంతం సర్వవిచనం అకారాంతం కల్పయిత్వా సత్యం పాపవ వాపా వితి వందతి.....తద్యథా ద్రావిడాదిభాషా ఈ దృశి స్వచ్ఛందకల్పనా తదా పారసీక బర్హర యవన రామకాది భాషాను కిం వికల్ప్య కిం ప్రతిపత్స్యంత ఇతి వుద్యుతః.

సేన్యాగలకంటె భిన్నములైన ప్రత్యేక భాషలని వ్యక్తమగుచున్నది కుమారిలభ ట్టిదేశభాష నాంధ్రమనియే పేర్కొనినను, నిది ద్రావిడభాషకంటె భిన్నమనియు, నీ రెండుచుగూడ నార్యభాషలలోనివికాక మేచ్చభాషలలోనివనియుఁ దెలిసియున్నాడు. ఇట్లతరదేశమునుండి యార్యాంధ్రులు దక్షిణావధమునకు వచ్చి తెలుగుదేశమున నెలకొనివడినపు తెలుగు లాంధ్రులలోఁగలిసి యాంధ్రులైనట్లే తెలుగుదేశ మాంధ్రదేశమైనది. ఆంధ్రరాజులు వారి శాసనములలోమాత్రమే ప్రాకృతము నవలంబించినను, నిత్యవ్యవహారమున నీ దేశీయభాషనే యవలంబించిరన్నచో భాషావిషయమునగూడ నీ యభిప్రాయమా కాముననే యేర్పడిన దనవచ్చును. కాని కొందఱిటివల తలంచినట్లుగా నాంధ్రరాజుల శాసనములలోని భాషయే యాంధ్రమనియు, దాని పరిణతరూపమే యిప్పటి మన తెలుఁగనియు నెంచినచో నీ విషయ మింకను బరిశీలించదగియుండును. అంతకుఁబూర్వము మాట యెట్లున్నను నన్నయభట్టు కాలమునకు మాత్ర మీ రెఱికిఁ బ్రక్కత్వమేర్పడినదనుట స్పష్టముగదా. నందంపూడి శాసనమున నీతఁడు నారాయణభట్టు నాంధ్రభాషా కవిత్వమని చెప్పటయు, నీతనిని రాజరాజేంద్రుడు భారతమున “దేనుఁగు రచియింపు”మనగా నీ నన్నయభట్టు తెనుఁగున మహాభారతసహితా రచనబంధురఁడగుటయు నిందుకు నిదర్శనములు. తిక్కనయు నాంధ్రావధిభౌదముం బోయినట్లు “వనేనింటి దేనుఁగుభాషనే” రచియించెను. నన్నయకు బూర్వ మీ భాషను “తెనుఁగు”ను

కూటరాజుల ప్రోత్సాహమున “కవిరాజమార్గమే” యేర్పడినది. కాని యాంధ్రదేశమందుమాత్రము తూర్పు చాళుక్యరాజులు పలువురు దేశీ కవిత్వే ప్రోత్సాహమిచ్చి దానిని తెలుగున నిలిపినారు.

ఇటీవల బయలుపడిన చాళుక్యరాజుల తెలుగు కావ్యముల మూలముగా రాజనరేంద్రుని ప్రోత్సాహముచే నన్నయ చేతనే సృష్టింపబడినది కొందరచే దలపబడుచుండిన తెలుగు భాషయొక్క ప్రాచీనత క్రీ. శ. ఏడవ శతాబ్ది ఆరంభమువఱకు జోవుచున్నది. అంతకుఁబూర్వము రెండుమూడు శతాబ్దముల వఱకు గల కావ్యము లన్నియు సంస్కృతభాషలోను, ఇంకను పెనుకటి కావ్యములు ప్రాకృత భాషలోను రచియింపబడి యుండుటచే నేడవ శతాబ్దికి బూర్వము తెలుగుభాషయొక్క స్థితిగతులనుగూర్చి తెలిసకొనుట కాధార మేమియు గనబడుట లేదు. దాని యూహపేరుల నెచ్చటను గానము. అవి రెండు వాంధ్రములోనే లీనమైపోయినట్లున్నవి. ఈ కాలమున శ్రీకాకుళమండలి శ్రీవల్లభుఁడుకూడ వాంధ్రవల్లభుఁడుగనే యుండి నుండిన యుండనే కాని, ౧౬-వ శతాబ్దమున విజయ నగర సామ్రాజ్యాధీశ్వరుఁడగు తెనుగురాయలు తనను దగ్గించువరకు “దేశంబు తెలుఁగేను, తెలుగువల్లభుండ” పని తన నిజస్వరూపమును బ్రకటించుకొని “దేశభాషలందు డెఱుగు లెస్స” యని చాటలేకపోయినాడు. కాని ఏడవ శతాబ్దికి బూర్వము తెలుగుదేశ మాంధ్రదేశమున లీనమైనదని యెప్పుగలిగినట్లుగనే తెలుగుభాష ఆంధ్రమున లీనమైనదని

చెప్పగలుగుటకు పూర్వము అప్పటి ఆంధ్రభాషయొక్క స్వరూపమేదో మనము నిర్ణయించవలసి యుండును. ఆంధ్ర రాజుల శాసనములలోని ప్రాకృతభాషయే యా కాలపుటాంధ్రమని తలంచినచో, నేడవ శతాబ్దమునాటి చాళుక్యరాజుల శాసనములలోని తెలుగు, ఆంధ్రరాజుల శాసనభాషయగు నా యాంధ్రమున లీనమైనదనికాని, యీ రెంటికి నభిన్నత్వ మేర్పడినదనికాని చెప్పటకు వలనుపడదు. కాని యాంధ్రరాజుల కాలమున దేశమందలి వౌద్ధమత ప్రాబల్యమువలన ప్రాకృత భాషకుఁ గలిగిన వికేష వ్యాప్తినిబట్టి దాని నీ కాలపు టింగీషువలె రాజభాషగా గ్రహించి, వానికి దాని ముందుగల యభిమానముచే శాసనములనుమాత్ర మ భాషలో రచించియుండిరే కాని, ఆ కాలమున నాంధ్రదేశీయులగు జనులలోపాలు నిత్యమృతహార మంతయు దేశీయమగు. తెనుఁగు శాసనే నడపుచుండిరని తలంచినచో, తెలుఁగున కాంధ్రముతో నభిన్నత్వ మున్నట్టి నుండియే కలిగినని చెప్పవచ్చును. అనఁగా ఆంధ్రు లీ దేశమునకు వచ్చి యందలి జనులతోఁగలిసి, వారి కాంధ్రత్వమును గలిగించినట్లే యీ దేశభాషను దాము చేబట్టి దాని కాంధ్రత్వము కలిగించినవారని చెప్పట కవకాశము గలుగును. ఇరతుడు, కుమారిలభట్టు, హ్యూకాల్సాన్ గ్ మొదలగు వా రీ యాంధ్రమునుగూర్చి వారివారి కాలములఁ జెప్పినదానిని బట్టి చూడగా వారి యాంధ్రమును ప్రాకృత భాషలకంటె భిన్నమైనట్లును, మైశ్వభాషగాఁగూడఁ బరిగణించినట్లును తెలియవచ్చుచు నేయున్నది. కావున తెలుఁగున కాంధ్రముతో నభిన్న

త్వము గ్రహించినపుడు అంధ్రము ప్రాకృతమునకంటె భిన్నమనియే గ్రహించవలయును. కావున తెలుగుభాషయొక్క ప్రాకృత స్వరూపమును దెలిసికొని దాని చరిత్ర నింకను మెరుకకన్నేమింపవలెనన్నచో నాంధ్రరాజుల ప్రాకృత శాసనములలోని భాష యీ విషయమున నిరుపయోగము కాకమానదు.

ఇక ప్రాచీనాంధ్రరాజులు తమ శాసనముల నుపయోగించిన ప్రాకృత భాషయే యీ దేశమున నా కాలమున నిత్యవ్యవహారములో నుండిన యాంధ్రభాష యని చెప్పవారు. ఏడవ శతాబ్దికి బూర్వ మాంధ్రమున శాసనములేమియు గనబడకుండుటచే నా కాలమునందలి చాళుక్య శాసనములలోని తెలుగుభాష యీ ప్రాకృతాంధ్రముయొక్క పరిణత రూపమేయనియు, తక్కిన ప్రాకృతములతోపాటు ఈ యాంధ్రము నార్యభాషాజన్యమగుటచే దెనుగుభాషకూడ నార్యభాషాజన్యమే యనదగుననియు వాదించురు. కాని చాళుక్య శాసనములలోని తెలుగు అంధ్రరాజుల శాసనములలోని ప్రాకృత భాషతో నభిన్నమనికాని, తత్పరిణతరూపమనికాని, చెప్పుట యెంత యసమంజసముగాఁ గనబడునో వాని నిందుక సరిపోల్చి చూచిన వారికి వ్యక్తము కాకపోదు.

అంధ్రరాజులనాటి యమరావతీస్తూప శాసనము :—

“సిద్ధం రనో వాసితిపుతన సామిసిరిపులమావిసనవచ్చెర
....పిండనుతరియాణం కహూతర గహవతిసపురి గహవతిస
చపుతన ఇసిలస సభాతుకస సభగినికస నాకానికాయస క్రుత

కన భగవతో మహాచెలియె చెలికియానా నాకా(గూ)స కరి
గహి అవరచారి ధమచకం దెధమ్మం కాపితం.”

ఇందలి శబ్దములేకాక విభక్తి ప్రత్యయములు, క్రియా
రూపములు, వాక్య నిర్మాణపద్ధతి యంతయు సంస్కృతభాషకు
ఛాయయే యనుట యీ క్రింది ఛాయవలన బోధపడగలదు.

“రాజ్ఞోవాశిష్ఠీ పుత్రస్య స్వామి శ్రీపులమావి(స్య)
సంవత్సరే... ఇసిలస్య (ఋషిలకస్య) సపుత్రకస్య, సభ్రాతృస్య
...దేయధర్మచక్రం అవరచారి స్థాపితం.”

క్రీ. శ. నాల్గవ శతాబ్ది మధ్యభాగమున పల్లవరాజు శివ
మృందవర్మ కాంచీపురమునుండి చేసిన యాజ్ఞప్తి శాసనము
ప్రాకృతముననే కలదు :—

“కాంచీపురతో యువమహారాజో భారచాయసగ్రాత్తో
పలవానం సివఖండవమ్మో ధర్మఖండవాపతం ఆనవయతి.
అంధపతీయగామో.....విరిపరం అంహేహి ఉదకాదిం
సంపదతో. ఏతస గామస విరికరస సవబంహదేయపరిహారో
వితరమ.”

తరువాత నేడవ శతాబ్దివరకు నాంధ్రదేశమును పాలిం
చిన కాలంకాయనులు, విష్ణుకుండినులు మొదలగువారి శాస
నము లన్నియు సంస్కృతభాషలోనే యున్నవి. 7-వ శతాబ్ది
ప్రారంభమున చాళుక్యరాజు జయసింహవల్లభుని శాసనము
పై ప్రాకృతమునకు భిన్నమనియే చెప్పదగిన తెలుగులోనున్నది.

“జయసింఘువల్లభ మహారాజులకున్ ప్రవర్ధమాన
విజయరాజ్య సంవత్సరంబుల్ ఎఱుబొది అన్నేడ్లి అమ్మకొ
పూణ్ణమనాణ్ణుంమావిండిరాజులముట్లు కలిముడిరాజుల్ మ్మా
విండిసముద్రరై నాకు బిశేసేసిన కల్పివీణ రుట్ల మద్దికదు
మూటికి విత్పత్తి ఉత్తరంబున పులొంబున చెఱుపు వడుమాటి
కోటక ఎఱుబొదిపుట్లు అట్లవట్టుసేను తాటితోంటళాయు...
వడువారంబు ఇచ్చిరి.”

ఇందలిభాష పై యాంధ్రరాజుల శాసనములలోని భాష
కంటె నంతయు భిన్నమై ప్రాత తెలుగులక్షణముకలదైయున్న
దనుటకు సందేహము లేకగదా కొన్ని తత్సమ శబ్దములు,
సుశోధ్యముగాని ప్రాచీనరూపములు నున్నను, విభక్తి ప్రత్య
యములు, శబ్దస్వరూపము వర్ణక్రమము మొదలగునవన్నియు
సంస్కృత ప్రాకృత భాషాద్ధతినిగాక, యితర దక్షిణదేశ
భాషాదత్తిని బోధింపవలె నున్నవి. ప్రాకృత భాషల
యక్షత్రాంత రూపములు క్రీ. శ. ౧౦, ౧౧-వ శతాబ్ద
ప్రాంతముల బయలుదేరినవని చెప్పబడుచున్న ఉత్తర హిందూ
స్థాన భాషలలో సయితము సంస్కృతభాషా వ్యాకరణ వద్ద
తులే నిలిచియుండుటనుబట్టి, యంతకు పెక్కు శతాబ్దములకుఁ
బూర్వమే తప్పిన్నవద్దతుల ననుసరించి వృద్ధిచొందియున్న
యీ దక్షిణదేశభాషలు తజ్జన్యములే యనుట యసంభవమనక
తప్పదు. కావున నాంధ్రరాజుల కాలముననే యీ దేశము
నందలి యాంధ్రులు ఆ కాలపు ప్రాకృత శాసనములలోని
భాషకంటె భిన్నమైన మఱియొక తెలుగుభాషనే వ్యవహ

రించియుండి రని తలంచినగాని, తరువాతి చాళుక్యరాజుల శాసనములలోని తెలుగుభాష దాని పరిణతరూపమని చెప్పట కవకాశమేర్పడదు.

దీనినిబట్టి 7-వ శతాబ్దమునాటి శాసనములలోని తెలుగుభాషయొక్క పూర్వచరిత్ర నన్వేషించి తెలిసికొనుట కంతకుపూర్వమున గల యాంధ్రరాజుల ప్రాకృత శాసనము లేమాత్రమును తోడ్పడజాలవని విశదమగుచున్నది. కావున దీని పూర్వచరిత్రమును, ప్రాచీనస్వరూపమును జెలిసికొనవలె నన్నచో బౌద్ధరములందున్న యితర దక్షిణదేశ భాషల లక్షణములతో సరిపోల్చియే చూడవలసియుండును.

శ్రీ. క. 7-వ శతాబ్దికి బూర్వము తెలుగుశాసనములు లేకున్నను, తెలుగుదేశమున బయలుదేరిన యా సంస్కృత ప్రాకృతశాసనములలోని నమలు, ఊర్లు మొదలగువాని పేర్లను కొన్ని బిరుదనామములు నా కాలపు దేశ భాషాస్వరూపదిహేను ములను వ్యక్తపఱచుటకుఁ దోడ్పడుచునే యున్నది. నాగర లిపిలో వ్రాయబడిన కొన్ని సంస్కృతశాసనములలో తద్భాషా వర్ణనమామూయమునలేని నూతనవర్ణములతోఁగూడిన దేశీయ శబ్దములను వ్రాయవలసివచ్చినపుడు ఆ శాసనములను జెఱచిన వారు ఈ దేశీయవర్ణములనే యా నాగర లిపి నడుమఁ జొడువ వలసినవారగుటచే నా కాలమున సంస్కృత ప్రాకృతభాషా సంప్రదాయములకు భిన్నములగు సంప్రదాయములతోఁగూడిన భాషలు దేశమున వ్యాప్తిజెందియున్నవనియే వ్యక్తమగుచున్నది. అట్టి శబ్దములే యీ దేశభాషల ప్రాచీనచరిత్రకు సూచించు

నవై తదన్వేషణమున మనకు మిగులఁ దోడ్పడఁగలవు. ఇట్టి వానిలోఁ గొన్నిటి నిచ్చటవరిశీలంతము.

పై ఆంధ్రరాజుల ప్రాకృత శాసనములలోఁ గొనవచ్చు “నాగనిక” మొదలగు పేర్లు ఆర్యులగు నాంధ్రజాతివారివి గాక, దేశీయులగు నాగజాతివారివేయై యుండుననుటకు సందేహము లేదు. అమరావతీ శాసనములలో నొక రాతిపై గానంబడు “నాగబు” శబ్దముకూడ ద్రావిడభాషా సహజముగు “బు” వర్ణకనుతోఁగూడిన దేశ్య శబ్దమే యై యుండును. cf. త పామ్ము. నేమ్ము, ఇరుంబు తె. మరబు.

ఆంధ్ర శాతవాహనుల తరువాత ఆంధ్రదేశములోని కృష్ణా గుంటూరు ప్రాంతదేశమును ఇక్ష్వాకు వ శీయులు పాలించిరి. వారిలో వాఙ్మేపుత్ర శాంతమూల అను నాతఁడు మొదటివాఁడు. ఈ చా తమూలుని కుమారుఁడు వీరపురిస దత్తుఁడు. ఈతని రాజ్యకాలమున జయలుదేరిన నాగార్జున కొండ శాసనములలో నొకదానిలో శాంతమూలుని చెల్లెలు చాంతిసిరి మహాసేనాపతి, మహాతలవరుడగు ఖండసిరి భార్య యైనట్లు తెలుపఁబడినది ఈ “మహాతలవర” శబ్దము “సేనాపతి” వలెనే యొక విరుదచిహ్నముగా గనఁబడుచున్నది. జైవ గ్రంథ ఎ.లలో గూ గణరాజులలో నీ మహాతలవరులుకూడ గ్రహింపఁబడుటచే నిది జైన సంప్రదాయ సిద్ధమైయుండునని తోచుచున్నది. జైనకల్ప సూత్రములో దీని నట్లు నిర్వచించి యున్నారు. “తలవరాః కుష్మభూపాల ప్రదత్త పట్టబంధ విభూషిత రాజస్థానీయాః” అని. కాని యీ శబ్దము స్వత

స్థిరముగ ద్రావిడభాషలలోనిదై తెనులలోనికి సంక్రమించి యుండునని తలంచఁదగియున్నది. తెలుఁగున “తలారి” శబ్ద మొకటి గ్రామ నాయకుఁడు, గ్రామమునందలి కావలా వాడు అను నర్థమున గలదు. ఇదే త. తలైయారి, కన్న. తళవర, తళవార అను రూపముల పై యర్థములనే కలదు. తమిళమున “తలైవన్” అనునది అధ్యక్షుడు, శాసకుడు, రాజు అను నర్థమునఁగూడ గలదు. దీని బహువచనరూపము “తలై వర్.” ఏకారాంత శబ్దములు తెలుఁగున అకారాంతములగుట సహజము (తలై - తల, వలై - వల, మలై - మల). కావున “తలైవర్” అనునది తెలుఁగున ‘తలవర్’ అగును. కావున పై తెలుగుదేశమునందలి ప్రాకృత శాసనములలోని “తలవర్” అనునది తెలుఁగు శబ్దమే కావచ్చును అది యా నాడోక విరుద చిహ్నముగా ప్రాకృతభాషలో గ్రహింపఁబడి కాలక్రమ మున గ్రామ రక్షకుఁడను నర్థమున వ్యవహరింపఁబడియుండును. ఇక్ష్వకులకు తరువాత వచ్చిన బృహత్పలాయనరాజు జయ వర్మ కొండముడి తామ్రశాసనములోఁగూడ నీ “మహాతలవర్” శబ్దము గానవచ్చుచున్నది. “మహాతలవరేన మహాదండనాయ కేన భావహానమ్మగా కటతి” అని శాసనమును జెల్పించిన వాని విరుదముగా నున్నది ఇందు “కూడూరాహారే గామం పంటూరం బమ్మహదేయందదామ” - కూడూరాహారముందలి పంటూరను గ్రామమును బ్రహ్మదేయముగా నిచ్చినట్లున్నది. కూడూరు, పంటూరు తెలుఁగుదేశములోని పేర్లగుటయేకాక, యిందలి “కూడూ”రనునది యిప్పటి మచిలీపట్టణ సమీపము

నందలి “సూడూలే” యని తలంపఁబడుచున్నది ప్రాచీన శబ్దములోని “దాదిక” కారము తెలుగున తరువాతి కాలమున గకారముగా మారుచుండుటనుబట్టి యీ దేశభాషా సంప్రదాయమున కీ శబ్దములు నిదర్శనమగుచున్న వనవచ్చును (ఁ. కడవ-గడవ, త. కాల, కాట్టు-తె. గాలి; త. కిలి-క. గిలి; త. కిల్లి-తె. గిన్న).

ఋహత్పలాయనుల తరువాత వేంగిపురమునుండి యాంధ్రదేశము నేలిన శాలంకాయన రాజులలో మొదటివాడగు దేవవర్మ ఏభూర శాసనముకూడ ప్రాకృతభాషలోనే యున్నది. ఈతడు క్రీ. శ. నాల్గవశతాబ్ది పూర్వభాగమున నున్నవాడని చారిత్రకుల యభిప్రాయము. ఈ శాసనము నందు ప్రాచీన వేంగిపురమునకు సమీపముననున్న “ఏలూరు” అను గ్రామము “ఏభూరు” అను పేరుతోఁ గనఁబడుచున్నది. ఈ శబ్దములోని “ళ” కారము తరువాత “ల” కారముగా మారి యుండును. ఇది ప్రాచీన ద్రావిడ శబ్దమగు “అల్” అనునది (=govern, rule) ఏభు-ఏలు అని తెలుగులో మాణిపది. ఈ శాసనమునందలి రూపములో సీ తెలుగు శబ్దముయొక్క ప్రాచీనరూపము పొడసూపుచున్న దనవచ్చును.

ఇంక ని శాసనములలోఁ గానవచ్చు “డతూరు, కాండు రూరు, విలివరి మొదలగు నూళ్లపేర్లు తెలుగుదేశమునందలి వానివే. “డోరు” అనునది సంస్కృత “పురి” శబ్దభవమని చెప్పవచ్చుగాని, అది దేశ్యమనుటయే సమంజసము.

దక్షిణదేశభాషలన్నిటిలోనిది “ఊరు, ఊర్” అను రూపము లతోఁ గనబడుచున్నది. హేమచంద్రుఁడు దీనిని దేశి శబ్దము గానే పరిచినాడుగదా. శివసంధవర్మ శాసనములోని ఆంధ్ర పథీయగ్రామము “విరియ” అనునదే తరువాతికాలమున “విప్పట్టు” అను గ్రామము. ఇందలి “ఁట్టు” అనునది ఆంధ్ర దేశముందలి యనేకగ్రామనామముల తుదిని గనబడుచున్నది. ౬-వ శతాబ్దమునాటి సింహవర్మ “ఓగోడు” శాసనమున “పెనుకంబట్టు” అను గ్రామమును, రెండవ అమృతరాజు ముల పూండి శాసనమున “మల్క-పట్టు” గ్రామమును పేర్కొనఁబడి నవి. ఇట్లే యనేకములు గలవు. ఇందొక్క విశేషము, ప్రాచీనములగు ప్రాకృత శాసనములలో నీ “పెను” శబ్దము రేఫముతోడనే వ్రాయఁబడియున్నది. కాని తరువాతికాలపు సంస్కృత శాసనములలో నీ గ్రామనామము వ్రాయవలసి వచ్చినపుడు ఇప్పటి తెలుఁగు లిపిలోని శకటరేఫమునుబోలిన వర్ణమే నడుమఁ జొనుపఁబడుచువచ్చినది. ఇందుకు నిదర్శనము పై శివసంధవర్మ ప్రాకృతశాసనములోని “విరుపరు” అను దానిలో రేఫమే వ్రాయఁబడియుండగా, ఈ గ్రామనామమే శ్రీ శ. ౭-వ శతాబ్దమునా రెండవ పులికేశి కొప్పరపు తామ్ర శాసనములో “విఁకఱు” అని శకటరేఫముతో వ్రాయబడియుండుటయే. ఈ రెండు శాసనములతో గ్రహింపబడిన యీ గ్రామ మొక్కటియే. విరివరు-విఁకఱు అయి తరువాతి కాలమున “విప్పట్టు” అయినట్లున్నది. ప్రాకృత శాసనములలో శకట రేఫము వ్రాయు నాధారము లేదు.

కొన్ని గ్రామములలో నీ “వట్టు”—“వట్టు, మట్టు” రూపములను బొంగటములగు (గొడవట్టు, పెనుమట్టు, పామట్టు, పోతుమట్టు మొ.). దీని యావవిధక్రిక రూపము వట్టి, మట్టి యగును. ఈ గ్రామనామములే కొందరి గృహ నామము లైనప్పుడు గొడవట్టి, పెనుమట్టి, పామట్టి అనువాని యావవిధక్రి రూపములే వాడుకలోనికివచ్చినవి. ఈ “వట్టు” అనునదే “వట్టు” అను రూపమునుగూడ బొందినది (చెంగల్ వట్టు మొదలగువానిలో గాననగును.) ఈ శకట రేఫము సంస్కృత ప్రాకృతాద్యార్యభాషలలో లేక దక్షిణదేశభాషా సహజముగు నొక ప్రత్యేకవర్ణము. ద్విత్వమును బొందినపుడు, బ్ర-వలె రేఫసహిత టకారమువలె నుచ్చరింపఁబడును ప్రాచీన ద్రావిడభాషలోని యీ యుచ్చారణ పద్ధతి యిప్పటికిని తమిళ భాషలో నిలిచియున్నది. తెలుగున నీ సంక్రదాయము కొన్ని ప్రాచీన రూపములలోఁ గనబడుచున్నను, ప్రస్తుత మది ద్వీర్భావమునొందిన రేఫముగానే యుచ్చరింపఁ బడుచున్నది. వట్టు—వట్టు—వట్టు అయినట్లే, చిటు చిట్టు—చిట్టు—చిట్టి; వటు వట్టు—వట్టిపోవు—వటు వట్టు, మిటు, మిట్టిచూచు—మిటుమిట్లు; మాటు—మాటు—మాట ఈ మొదలగు రూపము లేర్పడినవి. ఇట్లనేకములగు తెలుగు శబ్దములలోని “ట” కారము ప్రాచీన రూపములలోని “ఱ” కారమునండి యేర్పడినదే యెఱుఁడును. ఇంక ననేకములగు ప్రాచీన కాసనములలో నీ శకటరేఫము కనబడుచునే యున్నది.

ఈ శకటరేఖమువలెనే ద్రావిడభాషాసహజమైన సంస్కృత ప్రాకృతములలో లేని ముఱియొక వింత యక్షరము “ఱ” ఇది అనునది. ప్రాచీన సంస్కృత శాసనములలోని దేశ్య పదములలోఁ గనబడుచున్నది. ఇదియొక విలక్షణమైన యుచ్చారణము కలదగుటచే ద్రావిడభాషలలోనే యొక వింత యక్షరముగాఁ బరిగణింపబడుటయే కాక ఆయా భాషలలో భిన్నరూపములను బొందియున్నది. ప్రస్తుత కాలమున నిది తమిళము మలయాళములందుమాత్రమే వ్యవహరింపబడుచున్నది కన్నడభాషలో ౧౩-వ శతాబ్దివరకును, తెలుఁగున ౧౦-వ శతాబ్దివరకును వ్యవహరింపబడుచుండెను. ఇటీవలి కాలమున నీ వర్ణమిథ్యాభాషలలో శకారముగానో, డకారముగానో రేఖముగానో మూఱుచుబోచినది. క్రీ. శ. ౪-వ శతాబ్ది ప్రాంతమునందలి ఆనందమహర్షి వంశ సంఘాతుకంబు అత్తివర్మ గోరంట్ల తామ్ర శాసనమున కృష్ణబేణ్ణా దక్షిణాంబులమునందలి “తాన్తికొన్త” గ్రామములోని అష్ట తల్లికా క్షేత్రము కోటిశర్మ యను బ్రాహ్మణునకు దానముచేసినట్లు కలదు. ఇందలి “తాన్తికొన్త” అను గ్రామము తరువాత “తాడికొండ” యయిన ట్లగపడుచున్నది. ఇందలి “తాన్తి” తెలుఁగునందలి “తాడి ప్పొ” అను శబ్దములోని తాడి శబ్దముయొక్క ప్రాచీనరూపము. ఇది సంస్కృత “తాళ” శబ్దభవమని చెప్పుచురు గా, తమిళమున నతి ప్రాచీన కాలమునుండి యిప్పటివఱకు “ఱ” కారమును వింత యక్షరముతోఁ గూడిన “ఱాటి” శబ్దమే కనబడుచుండుట చేతను, తెలుఁగుదేశమునందలి ప్రాచీన సంస్కృత శాసనములలో

గూడ గ్రామశామములలో వచ్చిన యీ “బ్రహ్మ” అని “అ” కారసహితముగా దేశీయమగు లిపిలోనే వ్రాయబడి యుండుటనబట్టియు నిది దక్షిణదేశభాషా సహజమగు శబ్దమే యనియుఁ దలంపవగును. ప్రాచీన ద్రావిడభాషలోని యీ “అ” కారమే తెలుగు కన్నడములలో వరుసగా డకార ళకార ములుగా మారినదనట కనేక నిదర్శనములు గలవు. cf. త. కోటి-తె. కోడి, కన్న. కోలి; త. చోట-తె. చోడ, కన్న. చోళ; త. పటం-తె. పండు, కన్న. పళం; త. ఏలు-తె. ఏడు, క. ఏళ; త. నటిల్-తె. నీడ, క. నీళల్; త. చుట్-తె. నుడి, క. నులి మొ.

“తాటి” శబ్ద మాప్రాచీనరూపముననే 7-వ శతాబ్దము నాటి పై జయసింహ వల్లభుని తెలుగు శాసనమునను “తాటి తోంట” అను శబ్దమున గానవచ్చుచున్నది. ఆ “తాటితోంట” యే యిటీవల “తాడితోట” యయినది. క్రీ శ. ౬౬౦ నాటి మొదటి విక్రమాదిత్యుని తలమంచి శాసనమున “కొటత్తొకొన బ్రాహ్మణానాం బాణే” అని “కొట్తుంకొన్ట” అను గ్రామము పేర్కొనఁబడినది. “కొన్ట” శబ్దము ప్రాచీన ద్రావిడభాషలోని “కున్ట” శబ్దభవము. త. కున్టు, తెలుగు కన్నడములలో (కొన్ట) “కొండ” అను రూపమును బొందినది కాని “కొల్పుం కొం” ఇట్లా దే గ్రామముగా మారినదో తెలియదు. మొదటి పుష్కరం నీ తిమ్మాపురి .. శాసన .. లో “పటా విభవే క్కుత్తా నామ బాణే” అని “పటా” విషయముకటి పేర్కొనఁబడినది పుష్కరండిం ఎంకీముడగు రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ

‘చిక్కు-ళ’ కాననములో (క్రీ. శ. 200) “విజయలెందులూర వానకాల్ ... రేగోష్ఠమ్ నామ గ్రామం దత్తం” అని ‘జెందులూరు’, “రేగోష్ఠం” అను ఊళ్లు పేర్కొనబడినవి. ఈ ‘జెందులూరు’ ఇప్పటి యేలూరు ప్రాంతమందలి చెందులూరే కావచ్చును దీనికి “జెందులూరు” పూర్వరూపము. పల్లవ విష్ణుగోపవర్మ చూర కాననముగో అగుబంబు (=అగుంబంబు?) మేళితావ, అను గ్రామముల పేర్లునుగలవు.

ద్రావిడ భాషలకు విలక్షణములగు నీ వింత యక్షర ములేగాక, విష్ణుకుండిన వంశీయుడగు చిత్రమేంద్రవర్మ చిక్కు-ళ్ల కాననములో “విజయరాజ్య సంవత్సరంబుల్” అను “బు” వర్ణానికి కల్లుముపై “ళ్” అను బహువచన క్రత్యయము చేర్చబడిన రూపముకంటే కనబడుచున్నది. ఇది తమిళ కన్న వాది భాషలలోని ‘గల్’ ప్రత్యయము కు సుబంధించినదిగాని సంస్కృత భాషాపములనుండి యేర్పడినదికాదు. ఆ కాల మునకు ప్రాకృతములలో బహుత్వనూచకముగ ‘లోగ్’ వాడుక లోనితైసను రాలేదు. దీనినిబట్టి తమిళము కన్నడము తెలుగు నాయా దేశములందింతకు పూర్వము చిరకాలమునుండియు నెలకొనియే యున్నవని తెలియుచున్నది. తమిళమున క్రీ. శ. ప్రారంభమునాటికే వాఙ్మయము-భాషావిశేషము, ఛందస్సా హిత్య లక్షణము బయలుజేసుటకు బాహ్యవరోధములేమియు గలుగలేదు. కాని సుధ్యభాగముననున్న తెలుగు కన్నడ దేశములు (అనగా దక్షిణాపధము, నాంద్రపథమును) ఆర్య జన సంఘమునుండి విడిపోయి వచ్చిన యాంధ్రుల ప్రాకృత్య

మునకును, అధిపత్యమునకును గోనగుటయేగాక, ఆ యార్యాంధ్రుల దేశమున ననగా కృష్ణాగోదావరీ మధ్యదేశముగు తెలుగు దేశమున స్థిర నివాస మేర్పరచుకొని యచ్చటి తెలుగు జనులతోఁ గలిసిపోయి, వారితోనే కీ భావమునొందిన యదిరకాలముననే సామ్రాజ్య స్థాపకులునగుటచే, నిచ్చటి తెలుగువారు నాంధ్రులై ప్రఖ్యాతిగాంచినను వారి దేశభాషా సాహిత్యము మాత్రము వెనుకబడిపోవుట తటస్థించినది.

ఇట్లు దేశీయంబగు తెలుగుభాషయొక్కయు నందలి జనులగు తెలుగువానియొక్కయు నాచార్యములే అనుగంటి ఆర్యాంధ్రుల సామ్రాజ్య భానూదయముతోపాటు, ప్రాకృత భాషా సాహిత్య దీధతులే యీ దేశమున వ్యాప్తిగాంచ దొడంగినవి. ఆంధ్రభాషని బౌద్ధమత శాసనముకాంతలు ప్రసరింపదొడంగినంతనే, అందుకుపూర్వము దేశీయ నభోభాగమున మినుక మినుకుమనుచున్న దేశ భాషా నక్షత్రకాంతులంతరించుటయు, దేశీయుల కభా చాతుర్యము భాషా సాహిత్య రంగమునఁ బ్రసరింపక, శిల్పకళా వైభవహూపమున వ్యక్తము కాజొచ్చినది. క్రీస్తు శకారంభమునాటి మధ్యదేశపుస్థితి యిది. దక్షిణదేశ భాగమున విజయ జన, భాషా మతప్రాబల్య మంతగా లేకపోవుటచేనచ్చట దేశీయభాషా కవితా కళా ప్రాదుర్భావమునకంతరాయము కలుగలేదు. మధ్యదేశమునకు మహాసామ్రాజ్యనుభవ సంపత్తి కలిగినను, స్వీయభాషా సాహిత్యకళాభివృద్ధికూడ సంభవించినది ప్రాకృతియు దేశ భాషనఁ ద్రొక్కి రాజభాషయై శాసనములలోని తెలి, దేశ

భాషా పరిణామమును క్రొత్తమార్గమును ద్రాక్షించినది. దేశమున నెలకొన్న శాస్త్రమతమునెడల దేశీయుల కాదరాధి మానములు మిక్కుటములే యైయున్నను, వానిని వ్యక్తపరచుటకు స్వీయభాష నుపయోగించి కవితా కళను పెంపొందింపక దానికి రాజాశ్రయము పోషణము లేకుండుటచే శిల్పకళ మూలముగా దమ యాదరాధిమానములను వ్యక్తము చేసినారు. అయితావతీ నాగార్జున శాండ శాస్త్రశిల్పములే ఆ కాలము నందలి యాంధ్రదేశీయుల కళా వైదగ్ధ్యము నిపుటికిని దేశాంతరములందుగూడ చాటుచున్నవి. ఆంధ్ర సామ్రాజ్యము నశించినపెనుకగూడ భాషా మతప్రాబల్యమునుబట్టి యీ పరిస్థితులే వెలసినను, తరువాత సంస్కృతభాషా సాహిత్యముల ప్రభావముచే, దేశీయ సాహిత్యమున కవలంబనము లేకనే పోయినది. శాస్త్రయుగమునందలి ప్రాకృత శాసనములలోవలెనే శ్రీ.శ. 5-వ శతాబ్దినుండియు గానవచ్చెడి యాంధ్రదేశపు రాజుల సంస్కృత భాషా విరచిత శాసనములలోను, గ్రామ నామములు—దేశీయంబగు తెలుగుభాషకు సంబంధించినవేయై, తక్కిన దక్షిణ దేశ భాషాపదములతో సజాతీయములుగనే కనబడుచున్నవి. ఈ శాసనములలో సంస్కృతా ద్యార్యభాషా సంప్రదాయములకు విలక్షణములగు ధ్వనులు రూపములు కలిగిన యాశ్టములనుబట్టియే యీ దేశీయ భాషా వ్యాప్తి వ్యక్తమగుచున్నది. శ్రీ. శ. 7-వ శతాబ్ది చాళుక్య రాజుల యాదరాణమును బడసినపీడపగాని దేశభిష్ యగు తెలుగు శాసనములలోని కక్క-గలిగిన గొంపమును బొడలేదు. కన్నడభాష

తెలుగు భాషనములలో మాత్రము నన్నయకుఁ బూర్వమున, దేశీయ చ్ఛందఁగఁ గల్గింపఁబడినకేగా సప్తమత చ్ఛందో రీతిని రచింపఁబడిన వృత్తము లి తవరకు 1 నరాలేదు. 9-వ శతాబ్దిని “ద్వీపద” వృత్తరూపమునొంది తరువోజయై భాషనమున కెక్కినదన్నిచో సంతక బూర్వము చిరకాలము నుండియు నీ ద్వీపద దేశమున ప్రచారమందుండి యుండవలయునుగదా. దీంతోపాటు దేశీయ చ్ఛందో రీతిని మాత్రాగణబద్ధమైనై కాత్యుపజాతి వర్గము 1 శేర్మబ 1 న సీసోతములు చాళుక్య భీముని భాషనములలోను, చుఢాశ్శక్తిరిలు యద్ధముల్లని వెలవాడ భాషన గో. నన్నయకుఁ బూర్వమున ల భాషనములలో గా వచ్చుచున్నవి ఇవియు ద్వీపదవలెనే దేశమున పాటలరూపమున వ్యాప్తిలో నుండియుండును. ఇవి సంస్కృత చ్ఛందమునుండి కల్పింపఁబడినవైననుకావు. తాళానుకూలములగు మాత్రాగణములతోఁ గూర్పఁబడినవి. ఇవి చిరకాలమునుండి దేశమున వ్యాప్తిగాంచి యుండినగాని, పండితుల దృష్టిలోనుకెక్కి భాషనములలోని కెక్కుట తటస్థము. ఇట్టి గణములతోనే గూడిన అపిరి, గీతికె, ద్వీపద, రగళె మొదలగు పాటలు పద్యములు కన్నడభాషలోఁగూడ నుండినట్లు 10-వ శతాబ్ది నాగవర్మ లక్షణమునుబట్టి తెలియుచున్నదిగదా. ఏనిని తమిళభాషా పద్యముల లక్షణముతోఁ జోల్చి చూచినచో ఏకరీతిల సన్నిహిత సంబంధము బోధపడ గలదు.

ద్విపదను తరువోజ వృత్తముగా మార్పుటలో మార్గ
 ఘటి- ననుసరించిన సౌస్థూత పండితుల సంస్కార మించుక
 కనబడుచునే యన్నది యిదివరకే యూహించినాముగదా.
 ద్విపద యనునది - మూడిద్రగణములు ఒక సూర్యగణము
 అయి 4 గణములతోఁగూడిన రెండు పాదములుగలది. అనగా
 నాలుగేసి మాత్రలుగల, నాలుక గణములను జెప్పి, తుది
 నొక మాత్ర తగ్గించినచో, ద్విపదకొక పాదమగునన్నమాట.
 నాలుగు మాత్రల నాలుగు గణములు-అట్లే ఉంటే - మధుర
 గతి రగడ అనునది అనగా దేశీయములగు పెను
 రచనలు 4 గేసి, 8 దేసి గణములతోఁ గూడిన పాదములు
 గలవిగానే కనబడును. పాదమునకు 4 గేసి గణములుగల
 ద్విపద రెండుపాదములు నొక పాదముగాఁజేరి తరువోజ వృత్త
 మేర్పడఁగా ద్విపద - ఒక్కొక్క పాదములోని మూడేసి
 ఇంద్రగణములను రెండేసి సూర్యగణములను-ఒక్కొక్క చొప్పున
 నచో అనగా 6 ఇంద్రగణముల తరువాత నాలుగు సూర్య
 గణములను జెప్పించో నొక సీసపద్యపాదమగును. ద్విపద
 పాదములనే యించుక మార్చి యొక్క పాదముగాఁ గూర్చి
 అట్టి నాలుగు పాదములనొకచోఁ గూర్చినచో సీసపద్యము
 చున్నదిన్నమాట. ఇట్లవి నాలుగేసి గణములుగల పాదము
 లతోఁగూడిన దేశీయ రచనల నినుమడించుటచే గల్గినవి. గీత
 పాదమునకు నొక, సూర్యగణము రెండింద్రగణములు, నొక
 సూర్యగణముకలసి నాలుగేగణములు. దీనికి సీసమునకును
 ప్రాసనియమముకూడ లేకపోవునచే నివి యుపజాతులైనవి

ఇత మధ్యాహ్నరకు లాక్షణికులు చెప్పిన లక్షణమును బట్టియే మూడ గణములు గల పాదము నినుమడి చుటచే నేర్పడినదని స్పష్టమగుచున్నది. ద్వైతదేశిని మూడిద్ర గణములు నొక సూర్య గణమును జేర్చి రెట్టిచిని తరువోజ యైనట్లే రెండింద్ర గణములను ఒక సూర్య గణమును జేర్చి దాని నినుమడించిన మధ్యాహ్న ర పాదమగుచున్నది. దీనినిబట్టి చూడగాఁ దొలుత మూడేసి వానిగేసి గణములుగల పాద ములతోఁగూడిన పద్యములే యీ దేశికవిత్వ న నూడెడివని తోచుచున్నది అట్టివాని రెండు పాదముల నొక పాదముగాఁ జేసి, తరువాతివా, దేశి వృత్త లగుర్చి ముంగురు తిమిళి మున మూడే గణములతోఁగూడిన పాదములుగల పద్యము లుండనే యున్నవి వానిని “చిందడి” అని ఆ భాషలోఁ జెప్పుదురు. “అగవల” పాదమునకు నాలుగేసి గణము లుండును.

ఇట్టి తెలుగు దశమందలి “దశ” రచనలు—సంస్కృత పండితుల సంస్కారమునకుఁ గొంతలోనైనను వాని పూర్వ స్వరూపమును గుర్తించుటకుఁ గొంత యవకాశము లభించు చుండుటచేతను, ఇట్టివి తమిళ కన్నడ భాషలను దలి దేశీయ రచనలతోఁ జోల్పదగియుండుటచేతను, ఇవియన్నియు మాత్రా గణ బద్ధములేయై, సంస్కృత వృత్తములవలె నక్షర గణబద్ధ ముల కాకుండుటచేతను, పరస్పర సన్నిహిత సంబంధము సామ్యము గలవగుటయేగాక సజాతీయ సహజ సంప్రదాయ బద్ధములుగూడ కాకమానవని తలంపదగి యున్నది. ఇట్టి దేశి

రచనలతోఁగూడిన యీ భాష క్రిస్తు శకారంభమునకీ యీ దక్షిణాపధమున వ్యాప్తిగాంచియున్నను, ఈ తెలుగుదేశము తరదేశీయులగు నార్యాంధ్రులకు వలసభూమి యగుటచే నీ దేశ మ్మాంధ్రదేశమై భాషయ్మాంధ్రమై, తెలుగుభాష పేరు కొంతకాలము మరచిపోబడినట్లే యీ “దేశీ” రచనలుచు దేశీమునఁ గొంతకాలమువరకు మరచిపోబడుట తటస్థించినది.

నన్నయకుఁ బూర్వమున నాతని భారతమువంటియు ద్గంధమాలాకవేళ లేకుండినను, జన బాహుళ్యమున వ్యాప్తిగాంచియుండిన దేశీ రచనలు లేకపోవు. నన్నయ భారత రచనముఁగావించినపిదప నట్టిపాని నాదరించువారెవరు అవి గ్రంథస్థులగుటెట్లు? కావున నన్నయయే ఆంధ్రభాషావాఙ్మయములకు సృష్టికర్తయను భావములుగూడ ప్రబలుట తటస్థించినది. ఇటీవలికాలమున నన్నయకుఁ బూర్వమునందలి చాళుక్య రాజుల శాసనములు ప్రకటింపబడునంతవరకుఁ దెనుఁగున ఓడీయచ్చాదన రచించఁబడిన కొన్ని పద్యములైనను గలవఁగాని, దేశీ నారస్యత మరునకొకటి యుండియుండునని గాని, యూహించుకొన విలులేకపోయినది. నన్నయయే యాదికవియైనాఁడు అతఁడు తెనుఁగున రచించిన ఆంధ్ర భారతమే ఆది గ్రంథమైనది.

ఛందసాహితీరీతులు

అంధభాషా సారస్వతము నన్నయభట్టారకుని భారత రచనతోడనే ప్రారంభించి ట్లు సామాన్యముగాఁ దలంపడు చున్నదిగదా. అతనికిఁ బూర్వకాలమున రచింపబడిన గ్రంథ మేదియు లభింపక పోవుటయే దీనికి ముఖ్యకారణ మైనదనుట నిశ్చయమే కాని, యట్టి యుద్గ్రంథ మీ భాషలో రచింపబడుటకుఁ బూర్వ మీ దేశములో నట్టి సాహిత్యసంచలనము కలుగ నిది భాష యెట్టి సంస్కారమున బొందనిది, దానిలో నట్టి కవితా సంప్రదాయములును నిరూఢిగాంచనిది, యట్టి గ్రంథము రచింపబడుట సాధ్యముకాదుగదా. భాషాసంప్రదాయములు న హిత్యసంప్రదాయములు నొక, సాఁగి నొక రిచే సృష్టింపఁ బడునవి కాక దేశకాలస్థితిగతులనుబట్టి యొక ప్రతిభా వాతుడు భాషాకవితా సంప్రదాయములలోఁ గొన్ని మార్పులను బ్రవేశపెట్టవచ్చును. నూతనమార్గములను దీయవచ్చును. కాని భాషా సారస్వతముల నొక-సారిగా సృష్టింపలేదు. కావున నన్నయభట్టారకుఁ డాంధ్రభాషలో నట్టి యుద్గ్రంథమును రచించునప్పుడే దేశమునఁగల భాషా సాహిత్యపరిస్థితు లెట్టివో, కొంతమరికిదివరకేఁ జరిగిలిందియన్నాము. ఇంకను తద్రచనకుఁ ద్రోవఁబడిన ఛందసాహిత్యరీతుల పరిణామ మెట్టిదో, వాని నాతఁ డెట్లుగ్రహించి సయస్వయించుకొననో మనము పరిశీలించి తెలిసికొనవలసియున్నది.

సన్నియకుఁ బూర్వ మాంధ్రభాషా వాఙ్మయ ప్రపంచ మంధకారబాధుఁడే యా. తరువాతి వాఙ్మయ జ్యోతి వెలుగునఁ గొంతవరికు తడ లాడవచ్చునేమో! ఆంధ్రభాషా రచిత శాసన రూపములగు నుషకా తుల జాడలు నుజ్జికొల దూరమువగును నునకు మార్చదగ్గులు గాఁగలవు. ఇంకను వెనుకఁ జూపలయనన్న చిహ్నుచీకటితో తడవులాటయే. ఇచ్చట సితర సన్నిహిత భాషా వాఙ్మయ పరిణామపద్ధతుల జాడలు శివు నితరాధారము లేకు.

3 గుగాఁ జరిశీలించినచో నీ దక్షిణదేశమునకు భాషా జరిణామయ నకువలెనే, తద్భాషా సాహిత్య పరిణామమునకును మూలబీజము లొక్కటే యుండగి ట్లగుచున్నది. ఇది భిన్న ప్రదేశముల, భిన్న ములకు పరిసర వర్తించు యెంపొందిన వగుటచే భిన్నజాతి వృక్షములుగఁ గనబడుచుండనేకాని వాస్తవముగ నట్టివి కావు. ఈ భాషలకన్నిటికిని మూలములగు ప్రధాన బీజమునకు దక్షిణదేశీయముగు కాక- ప్రాచీన భాషా వృక్షముచుండి యేర్పడివే యని యెట్లు తలంపబడు చున్నదో, అట్లే యీ భాషాసాహిత్యముల కన్నిటికిని సమాన ములకు మూల బీజము లా ప్రాచీనభాషా సాహిత్యమునకు జెందినవే యని తలఁపవలయు నారుగాఁ జూసిన బీజము లొక జాతివేయైనను, అవి వ టబడిన ప్రదేశముల సారముచుబట్టియు నచ్చటి శీతోష్ణస్థితులు, చేయబడిన దోహదము, నీటి సౌకర్య ములు, సంరక్షణ మొదలగువానిఁ గల భేదమునుబట్టియు భిన్న గీతుల వృద్ధి నొందినవై వేరువేరు రుచులు గల ఫలముల

నిచ్చుచుండుననుట మన కనుభవసిద్ధమేకదా ఒకటి ముగ్గుగా
 ఫలించుట, మఱియొకటి యాలస్యముగాఁ గావునకు వచ్చుట
 సంభవించుచుండును ఫలములు రుచిలోనేకాక యాకారమున
 గూడ భిన్నములైయుండును. ఒక చెట్టును మఱియొకదానితో
 నంట (టు) గట్టుట తటించినచో నాయందు విజాతీయములు,
 రుచ్యతరములు నగు ఫలము ల నిచ్చుచుండును. ఈ సామ్యము
 దక్షిణదేశభాషా సాహిత్యములపట్ల న్యాయించినచో వాని
 సామ్య భేదములకుఁ గల కారణములు న్యక్తము కాకపోవు.

అంధభాషా సాహితీ వృక్షమనలగ మనము పడయఁ
 గలిగి నొలిపియు ౧౭౦౦-వ శతాబ్ది దగ్గటచే తమిళ
 కన్నడ భాషావృక్షములను నిది మిగుల నాలస్యముగా
 ఫలించినదని చెప్పవలసియుండును కాని ఈ యాలస్యమునఁ
 గల గ్రామ లోకపోలేద ఇది సామ్రాజ్యభాషా సాహిత్య
 శాఖతో నొక గట్టబడినపీడక నీ మన కొనగిన మహాస్వాదు
 ఫలము అంగక గార్వ మీ వృక్ష మెట్లు పెరిగి యెట్టి ఫల
 ముల నిచ్చుచువచ్చినదో మన కిప్పుడు తెలియుటలే
 ఓహహ! సామ్రాజ్య సాహితీశాఖతో నంటగట్టబడినపీడక నీ
 వృక్షపు టితరశాఖ యేపు క్రిగిపోయి యవి నశించియుండును
 లేదా రుచ్యతరములగు నీ నూత శాఖాఫలముల కట యధిక
 మగుటకుగా తొలిమానిశాఖ లోకప్రసాద ఖండింపబడుటయు
 దటస్థింపవచ్చును. కాని యొకప్పు డీ ప్రాతరమాను కొమ్మలను
 దొడిగి చిగిల్చి పూచి కాచి ఫలించినను ఫలించువచ్చును.
 ఇందు నూతనశాఖాసారము కొంత చేరుటయు గలగు. ఎట్లై

వను వాని స్వరూపలక్షణము లితర సాహిత భాషా సాహితీ
ఫలములతోఁ జూల్చి చూచిననే కాని ముతోధములు కావు.
వాని పరిణామక్రమమును దెలిసికొనలేము.

సన్నయకుఁ బూర్వముగల యాంధ్రసారస్వత స్వరూప
లక్షణములనుగూర్చి సూచించుగల సాధనములలో సన్నయాది
కవుల గ్రంథములే యొక విధమగు సాధనము కావచ్చును ఏల
యనగా, “సన్నడమున నొలి గ్రంథముగా ప్రహింపబడిన కవి
గాజమార్గ మా భాషగోని గిద్యపద్య కావ్య రిచయితల
నానుములను గూర్చియు పద్యకావ్యములలోని భేదములు,
వాని లక్షణములనుగూర్చియు బ్రకంశించుటచే నంతకుఁ జెర
పూర్వమే భిన్నరీతులు గల కవితాశాఖలు “సన్నడభాషగో
వెలసియుండెనని తెల్లమగుచున్నది తెనుఁగులో సన్నపాద్యుని
గ్రంథమున నట్టి విషయములేమియు గనవచ్చుటలేదు పైగా
తరువాతి తెలుఁగు కవులలోఁ బెక్కుండు అతనిని ఆంధ్రభాషా
వాగనుశాసనడు, అబ్జాసనకల్పుడు అను నిట్టి విశేషములతోఁ
బ్రకంశించియుండుటచే నీతఁడే యాంధ్రభాష ననుశాసించి
అందు కవితను సృష్టించినాడను భావము క్రబలుట కవకాశము
గలిగినది పౌరాణిక బ్రాహ్మణమతాభిమాన బ్రాద్దులకము
లగు పురాణేతిహాసములకు, సన్నపాద్యుడు చూపిన మార్గమునే
యభిమానించి యనువదించిన తరువాత తెలుఁగు కవుల మూల
ముగా వ్యాప్తి గొందిన భాషమేకాని యిది యతియొకటి కాదు,
ఏలయనగా, సన్నయకుఁ దరువాత నొకటిరెండు శతాబ్దములలో
గల శైవ కవులెవ్వరు నీతని చేరైన నెత్తినవారుకారు భిన్న

మతాభినివేశముచేతనే శివకవులు భవికవుల పేర్లెత్తకుండి రనియుఁ జెప్పవచ్చును. కాని మతాభినివేశముచేతగాని, మత ప్రచారముకొరకుగాని వారవలంబి దిన పద్ధతులు, వ్రాసిన వాతలు నన్నియకుఁ బూర్వమునుండియు వచ్చుచుండిన ప్రాచీనాంధ్రకవిత్వరీతులను, సంప్రదాయములనే గొంతవరకైన నూదించుచున్నవనఁగి తప్పుకొని ఖట్టిరీతులు, సంప్రదాయములును ప్రధానముగా మనకు పాల్కురికి సోమనాథుని రచనలనుబట్టి కొన్ని తెలియవచ్చుచున్నవి. నన్నపాదునితరువాత సుమారు రెండు శతాబ్దముల కాలములో నున్నవాడగుట చేతను, పన్నయాది శివకవులవలంబించిన తత్వము భూయిష్టమగు పురాణ కవితామార్గముగా నాస్వసామాన్యమగు జాను దెనిలైన దేశీయముల ద్వితీయ కవితారచన ననుసరించినవాడగుటచేతను నానవితే జ్యోతిషమునకు తాత్పర్యములు, కావ్యభేదములు మొదలగునవి నన్నయ కవితాపద్ధతికంటె బ్రాచీనములును, భిన్నములు నగు పురాతనాంధ్రదేశ కవితారీతులే యని మనము తలంపవచ్చును. మతవిషయమున గలిగిన భేదమును బురస్కరించుకొనియే భాషావిషయమును, కవితారీతుల విషయము ననుగూడ నీతఁడు భిన్నమార్గమును ద్రోశి ననుటకు సందేహములేదు. శివకవులచే నిరసించబడినను ప్రాచీనకాలముననుండియు, జనసామాన్యమున కనువైయుండి వారిచే నాదరింపబడుచుండిన కవితామార్గములనే చేపట్టి, తన ప్రతిభాశక్తిచే వానికొక “నూత్నస గతి-నరసి” “సత్కృతు” లనే రచించి యాతఁడు పన్నయాలకు తలదన్న దొరకొనెను.

“తేట తెరుగున ద్విపదలనే” యాతఁడు రచించినను అది
“తొమ్మిది రసములతోఁ గూలుకాదునవి”, “ఇమ్మడి వర్ణనలతో
నెసంగు” నని, ద్విగుణములగు నలంకారములతో నసలారునవి,
ద్విగుణార్థ భావములతో దీటుకొనునవి ఇంతకు పూర్వము
నన్న యాదులు రచించిన

“అయాధి గద్యపద్యార ప్రబంధ
పూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠరచన
మానుగా సర్వసామాన్యంబు గాదు”

తాను వ్రాసిన “జాను తెరుగు విశేషము ప్రసన్న
తకు” అని తలచియే తేట తెరుగున ద్విపదలు రచించు యాచు
కొనెను. అనాగరక జనసామాన్యము పాటలుగా బాడుకొను
ద్విపదలలోనా నీవు “వరకపుల్ గొనియాడ వర్ణనలెక్క” గల
కృతిని రచింపఁ దలంచినదని శిష్టావు లీనడింతు? మో యని
కావాలి “అది ప్రాసనియతిఁ దప్పకుండగ ద్విపదలు రచింతు”
నని ప్రతిజ్ఞ చేసియు, “ఒప్పుదు ద్విపద హోక్తి నావలను”
అని తానే యాక్షేపించుకొని, ద్విపదకు కావ్యప్రాధిని తన
నేర్పరితనముచే గల్పింపదలచినట్లు వ్యక్తము చేసినాడు.

‘అట్టులుకాక కావ్యప్రాధిపేర్చి
నట్టగా రచియింపనేర్చిన జాలు
నుపమింక గద్యకద్యోదాత్తకృతులు
ద్విపదయు సమము భావింప”

“అటుగాన యభివీచితానందితోక్తి
బటుగద్యపద్య ప్రబంధసామ్యముగ

గావ్యకళా ప్రాధి గల్పించు ద్విపద
కావ్యము భావ్యబుగన.....

.....

జెనక యింతొప్పజెన్నే యనుచు
సన్నతిచేయుచు సత, వ్ర లలర
తిన్నని సూక్తుల ద్విపద రచితు"

అని చెప్పినాడు. నన్నయాయాదు లవలంబించిన గద్య పద్యోదాత్తకృతులకు బదులు ద్విపదలు, వారి సంస్కృత భూయిష్ట రచనకు బదులు జాను తెనుగు నవలంబింపదలచినట్లు చెప్పుకొనుటకు సోమనాథుఁ డిన్ని విధముల సమర్థించుకొనవల సినవాఁడైనాడు. దీనినిబట్టి నన్నయ గ్రహించిన చుప్రకావ్య పద్ధతిని, తత్సమ భాషాబహుళమును రచననే యీతఁడు మన ముండిడుకొని చెప్పియున్నాడనుటకు సందేహము లేదు. కావున ప్రాచీనాంధ్రకవిత్వమున ద్విపదలకు, జాను తెనుగునకు విశేష ప్రాచుర్యముండి యు డవలయును సంస్కృత భూయిష్టము, లేదా తత్సమబహుళము కాక, గు డలి దీర్ఘసమాస ములయర్థము జాతసంఖ్య ద్వార తేట తెనుగు మూలలోఁ జెప్పబడినచో నదియే జాను తెనుగు. అది "తిన్నని సూక్తుల" తోగూడినది; "ఉరుతర గద్యపద్యోక్తులకంటె సరసమై పరగు" నది, సర్వజనసామాన్యమైనది నన్నె చోడ మహాకవి చెప్పి నట్లు "సరళములైన భావములు జానుదెనుంగున నింపుచెంపుతోఁ బిరిగొనును." కావుననే దేశమార్గములను దేశీయములుగఁ జేసి రచించుటయే యిటీవలి "సరళవీర్యములు" సాధింపఁదగిన

విషయమన్నట్లుగా నా తండ్రి కుమారుని భవమున హెచ్చరించి నాడు. ఇట్టి జాగ్రత్తయగుభావంలో, ద్వి-దాది జేతీయచ్చందస్సులో రచించబడిన కృతులే నన్ను కుటుంబాశ్రయమున సర్వజన సామాన్యములైన దేశీ రచనలై యుండునని మన మూహించ వచ్చును. తెలుగున నప్పటి కింకను సంస్కృత వృత్త రచన ప్రచారములోనికి రాలేదన్నమాట. నన్ను పాఠ్యుడే వీనిని దొలుత తెలుగుకవిత్వంలోఁ బ్రవేశపెట్టియుండును కాన నములే జేతీయ చ్ఛందస్సులలో రచించబడియుండుటనుబట్టి యీ కాలపు దేశీ కవిత్వ రచనలు నట్లే యుండునని తలంప వచ్చును. అట్టి రచనలనుగూర్చి యింకను చెలిసికొనుటకు సోమనాథుడే మన కాధారము.

పాల్కురికి సోమనాథుని మూలముననే మన తెలుగు కవిని క్రథమతైవకవి మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు. ఈతండు సోమనాథునికీఁ బూర్వుడు, నన్నయ కొక శతాబ్దము తరువాతి వాడు. ఈతండు రచించిన శవరత్వసారి మను కృతి ము కిటీ వలనే లభించినది. ఇది తెవలము కందిపద్యమయము. జాతు లలోఁ జేర్పబడిన యీ కందిపద్యములు నన్నయారూల కృతు లలో నచ్చటచ్చట గానవచ్చునను, వారి కృతులు కందిపద్య బహుళియు లనియైనను జెప్పటకా విలులేదు తరువాతికాల మున గందిపద్యములలోఁ జెప్పబడిన శతకము లనేకము లాంధ్ర మున వెలసినవి. వాని కి శివతత్వసారిము మార్గదర్శియని చెప్పవచ్చును. నన్నయకుఁ బూర్వమునగల శాసనములలో సముతము కందిపద్య రచన యీతవరకుఁ గానరాలేదు కా

కన్నడభాషలో నిష్పటిక లభించిన తొలి గ్రంథములలో కందపద్య బ్రాహ్మశ్రీమున్నట్లగుచున్నది. ఆ భాషలో తొలిగ్రంథము, తొలిలక్షణ గ్రంథము న దగిన కవిరాజమార్గము కందపద్య బ్రాహ్మశ్రీమైయున్నది. కొన్ని స సక్రత వృత్తములును, కొద్ది గీతకలునుగూడ లేకపోలేదు. అందు పేర్కొనబడిన ప్రాచీన కావ్యభేదములగు చల్లాణ, బెదెండె అనునవి కందపద్యము లతోఁ గూ నవిగానే కనబడుచున్నది ఒక కందపద్యము తరువాతి నొక వృత్తమును రచించి అచ్చటచ్చట “జాతుల”ను పొడిగిన నది “బెదెండె” కావ్యముగనుట.¹ చల్లాణ కావ్య మును కందిపద్య బ్రాహ్మశ్రీము గాఁజేసి అందక్కడ సుందర వృత్త ములను, అక్కర, చవువది, గీతక తివది మొదలగువానిని అందముగాఁ జెప్పవలయుగట. ఇటు ప్రాచీనకాలములోని కన్నడ కావ్యములలో కందిపద్యమునకుఁ గల ప్రాధాన్యము తరువాతికాలమున తగ్గిపోయినట్లున్నది. పంపాడు కవుల కావ్య

1. “కందమునుమనవృత్తము,
మొండొండెగొందు జాతిగానెయిలెదం
గొందివీకమరెడిట
మొందరహుపిందెదెండెగబ్బురువత్తుం”

2. “కందశ్శలవాగిర
సుందరవృత్తంశక్కరంచవువదివ
త్తంగీకె తివదిగ
కందముత్తెనయి శేష్తోడను చల్లాణం”

ములలో నవి నన్నయాది కల్పల కావ్యములలోవలె నచ్చటచ్చట వాడబడినవే కా, అంక కందపద్యములకుఁ బ్రాధాన్యము లేదు దక్షిణదేశభాషాచ్చంద సంప్రదాయములకు సరివచ్చు మాత్రాగణచ్చందములోని ఆర్యాచారి భేదమే యీ కందపద్యమగుటచేత ప్రాచీన దేశీయకవిత్వములో దీనికి ప్రాధాన్యము కలిగియుండవచ్చును. ఆర్యాగీతియే ప్రాకృతమున “ఖండనీ” యను పేరుగలదైయుండినట్లును, ఆంధ్ర కన్నడములలోని కందము ప్రాకృతము మూలముగా నీ భావలలో జేరినట్లును దలఁబడుచున్నది. కాని కన్నడాంధ్రములుండలి కందపద్యములలో సంస్కృతమున నార్యజాతులలో లేని ద్వితీయాక్షర ప్రాసనియమ మొకటి కలదు. మఱియు నీ కందాది జాతులలో

“గురులఘువులలో నెయ్యది

ముసంహార ప్రథమపాదమ ఖమున నిలిచెకా,

ధర నుపజాలు దక్కగ

బరగ నిలుచుననియె నాల్గు పదముల మొదలకా.”

ఇదియేకాక తెలుగులో రెండు నాలుగు పాదములలో యతి నియమముపాడ గలదు. క్రీ. శ. ౧-వ శతాబ్ది నాటికే కన్నడకందములు ప్రాకృతఖండనీ పదములకంటె విలక్షణములై కనబడుచున్నవి. ప్రాకృత ఖండనీల ప్రాచీనత యెట్టిదో తెలియదుగాని దక్షిణదేశభాషా సంప్రదాయసిద్ధమగు యతి ప్రాసముల విలక్షణముగ కన్పించుచున్నవి.

తెలుగున శివతత్త్వసారమును రచించిన పండితారాధ్యుడే కన్నడమున “బసవగీత” లను గ్రంథమును రచించెను. ఇంక నీతఁడు “పంచగద్యలు” “శంకరగీత భాస్వత్పదావళి” “ఆనందగీతంబు” లను పదంబుల చేతనేకాని యింకను బ్రాక్తన సూతన భాస్వగీత ములచేగూడ ఈశ్వరుని బొగడెనని సోమన చెప్పటచే వీనిలో గొన్ని తద్రచితములే యుచును, నిట్టి గద్య రచన, పదవిభక్తియు నా కాలమున సామాన్యజనప్రచారిములో నుండెననియుఁ దలంపవచ్చును. కవిరాజమార్గమున విమలగోదయ, నాగార్జున, నునీతి, జయబంధు, దుర్వినితాదులు కన్నడమున బ్రాచీన గద్యకవితా రచయితలుగఁ జెప్పఁబడిరి. వారి గద్య రచనలకును, నీ కైత గద్యలకును సంబంధముండి యుండును. ఇట్టి దేశీయ గద్యకవిత్యముకేయమై యాుద్ర కన్నడ దేశములలో నా కాలమున విశేషప్రచారములో నుండె ననుటకు సందేహములేదు. పండితారాధ్యుఁడు వెలనాటి చోడుని పొద్ధగురువుతో వాదించుటకుగా నా రాజసభకు బోవు సందర్భమున నాతని వెంట వచ్చు శిష్యులు, సద్భక్త సంతకులము నాడుచు బాదిన కదములు మఱికొన్ని కలవు.

“పదములు, తెప్పెడపదముల్, ప్రభాత
పదములు, శంకరపదముల్, సీవారి
పదములు. వాలేశుపదములు, గొల్బీ
పదములు, వెన్నెలపదములు, సోజ
వర్జన మఱి గణార్జన పదములు
కొడుగు నాడుచు....”

నేగుడేరి.

శివరాత్రియందు శ్రీకైలమున మల్లికార్జును సేవిండు
టై చేరిన భక్తగణములు రాత్రి జాగరణముచేయు సందర్భ
మున చూపు గ్రంథములు—

“శతకంబు శివతత్త్వ సారంబు, దీప
కళిక, మహానాటకము, నుదాహరణ
ములు, రుద్రమహిమయు, ముక్తకావధులు
గీతసూక్తములు, భృంగీస్తవంబులు, బు
రాతనమునిముఖ్య రచితాష్టకములు
అరుదొంద జూపుచు నంకించువారు.”

మఱియు అరువత్తుమూఱు చరితంబును వీలలువెట్టుచు
జదివిరట. ఇంకను సకల పురాతనచారుగీతములు ప్రకటించి
పాడెడువారు కొందరు. దీనినిబట్టి శతకము, దీపకళిక, నాట
కము, ఉదాహరణము, ముక్తకము, అష్టకము మొదలగు
కావ్యరచనాభేదములు క్రీ. శ. ౧౨-వ శతాబ్దికిఁ బూర్వమే
సుప్రసిద్ధములైయుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది కళికాదా
హరణ ముక్తకాది రచనాభేదముల లక్షణములను లక్షణ
గ్రంథములలో తరువాతి లాక్షణికులు కొందరు చెప్పినను,
అట్టి రచనలు తరువాతి గద్యపద్యాది ప్రబంధ సంస్కృత
భూయిష్ఠ రచనల ధాటి కాగలేక తెలుఁగు కవిత్వలో వెనుకబడి
పోయినవి శతక వాఙ్మయము తరువాతి కాలమునకూడ
తెలుఁగు నాట బాగుగనే వృద్ధి నొందినది. కాని యుదా
హరణ గ్రంథములు మొత్తము పది పండ్రెండుకంటె విశేష

ముగా బయలుదేరలేదు. అందు సోమనాథుని బసవోదాహరణము, త్రిపురాంతకోదాహరణము, అప్పకవి కృష్ణోదాహరణము, తొల్లపాకవారి వేంకటేశోదాహరణము ప్రసిద్ధములు మహానాటకస్వరూప మెట్టిదో తెలియను. “దీపకలిక” అనునది ప్రత్యేకరచనాభేదముగాఁ జెప్పబడినది. కాని యిటీవల నిది “యుదాహరణ” గ్రంథములలో నొక రచనభేదముగా నుండనేకాని, ప్రత్యేకరచనాభేదముగాఁ గానవచ్చుట లేదు. అరుదగు దాసమ్య అణువత్తుముఱు చరణంబులును, బసవపురాణంబును ఏలలుపెట్టుచు నింపుసాంపారు తైలిలో జరివిసారట. ఏలలుపెట్టుచు జరువుట యనగా రెండేసి పాదములతో, మూడేసి పాదములతో నడుమ నే మహాదేవుని పేరో రాగవరుసతో నుచ్చరించుచు జరువుట కావచ్చును. ఏలపాట లనునవి తరువాతి యక్షగాన గ్రంథములలోఁ జేర్పబడి యున్నవి. ప్రత్యేక రచనలుగాఁగూడ కలవు. సుగ్రీవ విజయములోని యెల యొకటి యిట్లున్నది :

“భానువంశ మూన ఋట్టి,

దాసవకా మీని గొట్టి

పూని మఖము నిర్వహింపావా, ఓ రామచంద్ర
మానివరులు సమృద్ధింపఁగాన్.

రాతి నాతి జేసి పూరా

రాతిచేతి విల్లు విరిచి

భూతలేంద్రులెల్ల మెచ్చాగా, ఓ రామచంద్ర

సీతనూ వివాహమాడావా.”

ఇట్లే ఏలలో నడుమనడుమ వచ్చు “ఓరామచంద్ర”
అను సంబోధనలను బోలిన సంబోధనలతోఁగూర్చి బసవపురా
ణామలను జదివెయుండురు (ఈ యేల లనునవి నాలుగేసి
సూర్యగణములతోఁగూడిన నాలుగు పాదములు గలిగి నడుమ
సంబోధనలతోఁ గూడినవిగాఁ నబడుచున్నవి.) బసవగీతములే
గాక సకలపురాతన చారుగీతములుగూడ పాడఁబడుచుండెనని
చెప్పటచే నవి పాటలలో భేదములేకాని గీతపద్య రచనలు
కావని తోచుచున్నది. ఇట్టి వనేక విధములగు పాటలు,
స్తోత్రములు, గీతములు మొదలగు రచనాభేదము లా కాల
మున జనసామాన్యమున ప్రచారములో నుండిడి వనుట
నికలము ఇక నా శివరాత్రిజాగరమున వేడ్కలు, ప్రదర్శన
ములు ననేకకీర్తులుగ నున్నవి¹. బహునాటకము లాకుట,

1. “ప్రమథపురాతనపటుచరిత్రములు
గ్రహమొంద బహునాటకము లాడువారు
భారతాత్మికధర్మ తీర్చుచుండు
వారంగ బోమ్యల నాడించువారు
అడట గంధర్వ యక్షునిద్యౌధ
రామై పాడెడు నాడెడువారు
పురములు గాల్చినసోల్కి యాడుచును
సతికర్ణమిచ్చిన పోల్కియాడుచును
యతలు గొల్వగ నున్నయంద మాడుచును
గంధగజానురు గడపుటాడుచును
జన్నంబు ద్రుంచినచాళి నాడుచును
వెన్నుండ గిన్నిచ్చువేళ నాడుచును
గరళంబు చాల్చివకరణి యాడుచును”

తోలుబొమ్మల నాడించుచు భారతాది కథలను బ్రదర్శించుట, వీధిభాగవతములనుబోలు సనేక విధములగు బ్రదర్శనములలో శివుని బహువిధ చరిత్రములను నాటకములుగాఁజేసి యాడుట మొదలగు వేడ్కలు జరిగినవి. దీనివలన నాటక రచనయు, బ్రదర్శనమునుగూడ నా కాలమున జనసామాన్యమున ప్రబలముగ నే యుండెనని తెలియుచున్నది అది యిటీవలికాలమున బ్రదర్శింపబడుచుండెడి వీధిభాగవతములను బోలియుండునని సోమనాథుని వర్ణనలనుబట్టి మన మూహింపవచ్చును ఆ వేషములు, చర్యలు, ఆటలు పాటలు, గంతులు, చిందులు మొదలగువాని వర్ణనము! చూడ సోమనాథుని కాలమునుండి

1. "భవీతంతు పూతపై జరుగు బచ్చెనలు

సపలాన చిరుగర్జితములు నందియను
గరమెప్పు తొంగట్ల గల చల్లడములు
బొల్పు దంతావకుల్ పుష్పమాలికలు
చాల్చి యక్కచ్చతోళ్ళవలీల దనర
జనులు నాడ్మింక నా స్థావముల్ సొచ్చి
యనుకూల వివిధ వాద్యసమేళనమున
నాళ్ళటంబిచ్చి యొయ్యన జవనికల
గర్భంబు తెదలి యక్కజము వట్టిల్ల
నిట్కొనును ద్రిభంగి విలుచుచు నట్లు
చొక్కచు సభ జూచి యొక్కింత నగుచు,
అలరి శిరశంస మాచరించుచును
తనుపాదముట్టన దనరు నుద్భటున
లనునయించుచు నందియల్ గదల్చుచును

యు, నంతకుఁ జరపూర్వమునుండియుగూడ, నిప్పటివరకు నీ వీధి నాటక ప్రదర్శనము లొకరీతినే యన్నవాయని యాశ్చర్యము కలుగక మానదు ఆంధ్రలోకమున నిట్టి నాటక ప్రదర్శన ములు పండితపామరజనుల కాకాలమునుండియు నానందమును గూర్చుచున్నవి గనుకనే కాఁబోలును శిష్టకవులు ౧-వ కతాబ్ది వరకు నాంధ్రమున నాటకరచనాభారిమును వహింపలేదు. ప్రాచీనమగు నీ రీతి నాటకరచనకు దక్షిణదేశమున నాయుక రాజుల కాలమున రాజావలంబనము కలుగుటచేఁ గొంత సంస్కార మేర్పడి యక్షగానరూపమునఁ బెక్కు గ్రంథములు వెలసినిలుచుట తటస్థించినది. ఈ యక్షగానములందే యనేక రీతులగు దేశీయచ్ఛందోబద్ధములగు రచనావిశేషములు నిలిచి యుండుటచే దాని స్వరూపములనైనను మన మిప్పుడు తెలిసి కొనుట కవకాశము కలుగుచున్నది. ఇందలి దేశీయచ్ఛందో రచనాభేదము లనేకము లిప్పటికిని పామరజనులును, ముసలమ్మలును పాడుకొను పాటలలో నిలిచియుండుటచే నివి

జతులు పొడుచు దాళగతుల కాడుచును,

గంతులు జైచుచు.....

జొడ్డోలంబుల జొజసి తిద్దచును

బురములు గాల్చినపోల్కి యాడుచును

సతి కర్ణమిచ్చిన చందమామచును

గరళంబు దాల్చినకరణి యాడుచును

తెండియు భవు బహుభవ చక్రీతముల

ఇందిరగతి నాటకంబు లాడుచును."

ప్రాజ్ఞున్న పార్యయుగమునుండియు మనకు సంక్రమించిన దేశీ యాంధ్రకవితా వైభవమే యని గ్రహింపవలసియున్నది. (ఈ వదమలు, పాటలు, గీతములు మొదలగునవే యాంధ్రకవితా వైభవమునకు మూలధనము; ఆంధ్ర వాఙ్మయ మహా సాధ మునకు పునాదులు; ఆంధ్రభాషా సారస్వత మహావృక్షమునకు మహాత్తర మూలములు, తల్లి వేళ్లు.)

ఆంధ్రకన్నడ సారస్వత వృక్షము లింకను లేత పరువున నుండగనే సంస్కృతసాహితీ మహావృక్షముతో నంటగట్టబడి నది. కావుననే యాయంట్లు శీఘ్రకాలముననే యతుకుకొని క్రొత్తవృక్షములై యతిరుచ్చములగు నూతనస్వాగుళముల నొసంగ మొదలిడినవి. ఈ ప్రయత్నము సుమారు క్రీస్తుశకారంభముననే జరిగియుండును. అప్పటికే తమిళ సారస్వత వృక్షము ముదురుబారి ఫలవంతమగుటచే నాంధ్ర కన్నడము లందువలె సరియైన సమ్మేళనము కుదురలేదు. అంటుకట్టుట లోను, దోహదక్రియలోనుగూడ కొంత భేద మేర్పడిపోయినది; ఆయా దేశములం దప్పటి సాంఘిక రాజకీయ పరిస్థితులే దీనికి ముఖ్యకారణము. కావుననే తమిళ సంస్కృతభాషావృక్షముల యంటుసరిగా నంటుకొనకుండుట, నూతన వృక్ష ఫలముల కొక వింతయచి కలిగినను మొదటి తమిళభాషాసారస్వత ఫలముల పొంకము, వాసన, రుచియు పోకుండుట తటస్థించినది. కన్నడాంధ్రములలో క్రొత్త అంట్లు చక్కగనే యేర్పడినవిగాని, అవి నాటబడిన త్రేతములందు కలిగిన దోహదభేదముచే గాఢాలు నొకదానికంటె మఱియొకటి యతిశీఘ్రకాలముననే

ఘంపంతమగుట తటస్థించినది క్రీస్తుశకము నాలవ శతాబ్దము వరకు సామాన్యముగా హిందూదేశముదంతటను జాధమత ప్రాబల్యము కలిగింది. అందు దక్షిణాంధ్రమున, ముఖ్యముగా నాంధ్రకన్నడ దేశము లందు పాలకులు జాధమతాభిమానులే యగుటచే నా కాలము ప్రాకృతమే రాజకీయ భాషగా నేర్పడుటయొక దటస్థించినది. ఆ కారణముచే జనసామాన్యవ్యవహారములలో నన్న తెలుగు కన్నడభాషల కప్పుడు గలిగిన సన్నిహిత ప్రాకృతభాషాసాహిత్య సౌవర్కమువలనఁ దత్పదజాలము, సాహితీరీతులు కొంతవర కీ భాషలలో సక్రమించినవి. సంస్కృత ప్రాకృత భాషాపంగితులు దేశభాషా సాహితీరీతులను గనికట్టి వానిని సంస్కృత ప్రాకృతభాషాసాహితీరీతులతో సమన్వయించి దేశభాషలకు లక్షణము నేర్పరుకఁ దొడంగిరి. సంస్కృతభాషాసాహిత్యము లప్పటికే లక్షణ సహితములై యుండుటచేఁదలక్షణ దృష్టితో నేర్పరుపఁబడిన దేశభాషా సాహిత్య లక్షణములు నా దృష్టికి ప్రతిబింబములే యగుటలో నాశ్చర్యములేదు. ఆంధ్ర కన్నడ భాషలలో వెలసియున్న దేశికవిత యప్పటి పండిత కవులకు సంస్కృత సాహిత్యము ముందు విశేషముగా నచ్చకపోవుటచే వారు ద్వియోదల ననాదరభావము కలవారైనను, సంస్కృత భాషారూపములను, సాహిత్యరీతులను, ఛందోరీతులను దేశభాషలలోనికి పింపి వీని కొక విధముగ కారవమును గలిగింపఁజూచిరి. వీరి యాయుద్యమము కారణముగా నప్పటినుండియే యీ భాషలలోఁ దత్పరమ ఒకజాలము విశేషముగా జేరి మొదలుపెట్టినది.

సంస్కృతకద భూయిష్ఠమగు నీ భాష శిష్ట జనసంఘమునందు మాత్రమే వ్యాప్తిలోనికి వచ్చి జనసామాన్యములోని కంతగా దిగియుండలేదు. కావుననే యంతకుఁబూర్వము జనసామాన్యమునందు వ్యాప్తిలోనున్న తెలుగు కన్నడభాషలకును, శిష్టజనసంఘమునందలి యీ సంస్కృతభూయిష్ఠమగు తెలుగు కన్నడభాషలకును గల యంతరము విశేషము కాఁజొచ్చినది. రాజాస్థానములయందలి సంస్కృత ప్రాకృతాది భాషా వండితులయిన శిష్టకవులు తత్సమభూయిష్ఠమగు నీ శిష్టభాషలో రచించిన గ్రంథములకే రాజావలంబనము కలుగుటచే నీ శిష్టభాషకే ప్రామాణ్య మేర్పడుస్థితి కలిగినది. ఈ శిష్టకవులకు సామాన్యజనుల భాషయందుగాని, ఆ భాషలో రచించిపఱచిన కవిత్వయందుగాని, యాదరము లేకపోవుటచే నవి వీరి యీసడింపులకుమాత్రమే గురియగుచువచ్చినవి. ఈ స్థితి కన్నడభాషలో ౮, ౯ శతాబ్దములనాటికే వచ్చినదని కవిరాజమార్గము వలననే తెలియవచ్చుచున్నది. ఆంధ్రకన్నడ భాషాసాహిత్యములలో నీ కవిరాజమార్గమే మనకు లభించిన మొదటి గ్రంథమగుటచే, తద్భాషాసాహిత్య చరిత్రాన్వేషణ సందర్భమున నిది మిగులఁ దోడ్పడఁగలదనుటకు సందేహము లేదు. కన్నడములోని యప్పటి తత్సమభాషారచనను బ్రోత్సహించుచు నంతకుఁబూర్వము, లేదా అతని కాలముననుగూడ సామాన్యజన వ్యవహారములో నుండిన పరికన్నడములో కావ్యరచనమును గూర్చి యీతఁడేమి చెప్పియున్నాఁడో చూడుడు.

“అరిదాదంకన్నదోళి
 తిరికొఱెగొండటియె పేట్వే నెంబురిదాగ్గం
 పరమాచార్యురివోల్ప
 యిరల్ అతి మర్ కన్నడక్కెనాడవరోజర్.”

(కన్నడభాషా స్వరూపమును నేను బాగుగా చెప్ప
 గలుగుదు ననుట మిక్కిలి అసాధ్యము అది పరమాచార్యు
 లకే బాగుగా తెలియదు కన్నడదేశీయులగు జనులే ఆ విష
 యమున సమర్థులు)

“దోసమిని తెంచుబగెరు
 ద్యాపిసితటిసంగు కన్నడగొల్గొళెమం
 వాసుగియు మఱి మలార దె
 బేసఱుగుం దేశిబేతె బేటప్పదటిం.”

దేశి వేరువేరు విధముగా నుండుటచేత కన్నడభాష
 లోని దోష మింత యని విచారించి నిశ్చయముగాఁ జెప్పటకు
 వాసుఁగిగూడ సాధ్యముకాదు. వేసటకూడ కలుగునట.
 కావున దానికి, అనఁగా నీ కన్నడ దేశీయభాషకు, లక్షణము
 చెప్పట సాధ్యముకాదు అని తేల్చినాఁడు. 7-వ శతాబ్దినాటి
 తెలుఁగుభాషయు నట్లే యుండెడిదని యప్పటి శాసనము
 లనుబట్టి తెలియుచునేయున్నదిగదా. అయినను అప్పటికి
 నిలిచియున్న కావ్యములను ఆ కావ్యముల లక్షణమును
 సతతముగా—అవశ్యాదరణీయములుగా నెంచి శాస్త్రమును,
 లేదా లక్షణమును బాగుగా నెఱుంగనివారు ఆ పటగన్నడ

మును పాడుచేసి చెప్పెదరు. అది అందముకాదని వారికి తెలియును.¹ ఆ ప్రాతకన్నడను పురాణకావ్య ప్రయోగమున నా కాలమునందు సాగముగా నున్నను (ఇప్పటి) వారి దృష్టికి జరద్యభూవిషయ సురతరసరసికతను బోలి విరసం కరమగుచు² అని యిట్లు ప్రాచీన కన్నడభాషలోని కవితారచనాప్రయత్నమును నిరసించి కవిరాజమార్గకర్త సమసంస్కృతమును కన్నడ భాషలో మిశ్రముచేసి చెప్పుటనుగూర్చి ప్రశంసింపఁ దొడగినాడు. అనఁగా ప్రాచీన కన్నడభాషను ప్రోసిపుచ్చి సంస్కృత భూయిష్టముగు తత్సమభాష నాల్గు కల్పించుకొనవలెనో, ఎట్లు వాడుకొనవలెనో చెప్పినాడన్నమాట. ఈ దేశభాషలలో సంస్కృత శబ్దముల నెట్లు చేర్చుకొనవలెననునదే యీ కాలపు శిష్టకవులను, లక్షణకర్తలనుగూడ బాధించిన ప్రధాన విషయము. కొందరు సంస్కృతా వ్యయములను, విభక్త్యంతములగు శబ్దములనుగూడ దేశభాషా శబ్దములతోఁ జేర్చి ప్రయోగించి, వానికి సమన్వయము కల్పించి మణిప్రవాళ కైలిని రచింపఁ దొడగి యుండురు. కాని ఇది శిష్టకవులలోఁ

1. తెలసిన కావ్యం కావ్య

కౌలక్షణం సతతమేతి పఠగన్నడమం

పాల(గ)డిసి నుడివరామ

బలహీనర్ దేశియల్ల దెందరిదుకాం

౧-౪౮

2. తొరకొండి రెహ్ యిముగుం

పురాణకావ్యప్రయోగదోర్ కత్కాలం

విరసంకరమపు దేశిగ

జరద్యభూవిషయ సురతర సరసికతదోర్.

(గం)

గొందరకు రుచించినట్లులేదు కావుననే యిది “యాగమశ్రోవిష
నిగదితమార్గము” కాదని విరాజమార్గకర్త దీని నాక్షేపించి
నాడు¹ అహరహః, ఉచ్చైః, నీచైః, మహుర్భుహుః, ఇతస్తతః,
అంతః, బహిః మొదలగు సంస్కృతావ్యయములను కన్నడమునఁ
బ్రయోగింపఁగూడదు. అట్లు చేసినచో గరడయ మద్దెరయు
కలిపి వాయించినప్పుడు కలుగు జర్ఘరధ్వనివలె పరుషతరమై
యుండును. “బహిరంతరుపవనంగ శ్లోశహరహ మాపరశ్చ
తుంగ భులివరవంగళ” అని చెప్పఁగూడదు. “బహిరుద్ధ్యానాంతర
దౌళసహసోదితమత్ర శోకిలోచ్చైర్ధ్యానం” అని సంస్కృత
సమాసములుగాఁ జెసియే చెప్పవలయును అరసకుమారం,
ఆయతతరక డగణ్ణం—ఈ రీతి అరిసమాసములుకూడ పనికిరావు.
“నరపతితనయనం, ఆయతతరభాపాంగం” అనియే చెప్పవలెను.

ఇట్టి సంస్కారమే తరువాతికాలమున నన్నపాఠ్యుఁ
డాంధ్రభాషకునుజేసి యాంధ్రభాషావాగ్ధాను శాసనమై నాడు.
ఇందాతనికిని నృత్యుంగాది కన్నడ లాక్షణికులు, కవులునే
మార్గదర్శకులైయుండురనుటకు సందేహములేదు. తరువాతి
కేతనాది లాక్షణికులుగూడ తత్సమభాష యెట్లు శబ్దాంతరేనో
యను విషయమును బెలుపుట కోస చాల శ్రద్ధవహించినారు.
వృక్షేణ, దక్షాయేత్యాది సంస్కృత విభక్తులు, పఠిత్యాది

1 సమసంస్కృతంగళోత
శ్రమశీల కన్నడమనఁచిదు శే(శ్చెం)బుది దా
గమశ్రోవిషనిగదితమా
గ్గమిదం తరసల్కయాణి పక్కడదోళ.

క్రియలు, అపి, చ, తు, హీత్యాది అవ్యయములు తెలుఁగునఁ జొనిపి చెప్పఁగూడదని కేతన ప్రత్యేకముగా నిషేధించినాఁడు.¹ కావున నా కాలమున సంస్కృతమును తెలుఁగుచేయుట యెటులా యను విషయమే లాక్షణికులను బి ధించినట్లగపడు చున్నది. ఈ లక్షణము సంస్కృత పాడితులకొరకే చేసిరాయనున ట్టి యాంధ్రకన్నడ భాషాలక్షణములను గొందరు సంస్కృతభాషలోనే రచింపఁబడ గిరి. ఇట్టి దేశభాషలు తత్సమరూపియై నకొలది పఱగన్నడము, దేశి తెలుఁగు అనునవి, వానిలో రచింపఁబడిన కవిత్వోపాటు వెనుకబడి పోయినవి. ఇది భాషానిషయము.

ఇక కవితాసామగ్రియగు కథాంశములు గుణదోషాలంకారాలన్నియు సంస్కృతాలంకారికుల రచనల యను

“వృక్షైఃపక్షిభిః పక్షిభిః పక్షిభిః
యమ విధక్తులు దేనుంగునకుఁ జొరవు,

అస్త్రీప్రయాతిగాయంతిభుంక్తే సంతి
నయతిస్మరతి యమ క్రియలు సారవు

గత్వాహానిత్యాప్రకాశ్య సంత్యక్త్యా హః
దవరుత్వాంతల్య బంతములు సారవు

గంతుంపురిందిపుంహంతుంతులంపాతు
మతుతుమున్నంతంబులరయఁ జొరవు

అపిచతుహిజైవవా నమలనగఁ లెక్కు
లక్ష్మయంబులు చొరవెందు నాంధ్రకవిక

లెఱవదంబులతోడను దొరలినిల్చు
నది తెనుంగులు గానింకు నభిరుకముగ

అం. భా. భా.

కరణములే. ఆ కాలమున దండిభామహానుజుల ననుసరించి గుణ దోషాలంకార ప్రకరణములను రచించిన కవిరాజమార్గమే దీనికి నిదర్శనము. తెలుఁగున విన్నకోట పెద్దనాదులు నట్లే చేసిరి. సంస్కృతమున ప్రతాపరుద్రీయమునకు బదులుగాఁ దెలుఁగున నరసభూపాలీయము వెలసినది. అందలి ధ్వనిభేదములకు, రీతి గుణాలంకారాదులకు మూల గ్రంథములనుబట్టి యా యా లక్షణకర్తలుదాహరణములను స్వయముగ కల్పించిరే కాని, తెలుఁగు కవుల రచనలలోనుండి యుదాహరించి వాఙ్మయముతో లక్షణసమన్వయము చేసి చూపుటకు వారు యత్నింపలేదు. సంస్కృత పదములను, సమాసములను దెనుఁగునఁజేర్చుట యెట్లయను విషయమున వైయాకరణులు తాపత్రయము పడినట్లే, సంస్కృతచ్ఛందాలంకారపద్ధతిని తెనుఁగులోనికిఁ దెచ్చుటయే వీరు తమ ధర్మమనితలచి దానిని నరవేర్చిరి. ఈ లక్షణమునుబట్టి మాండవ్యుడైనను వ్రాయ నేమో యని కాశాఁలు కన్నడమున కవిరాజమార్గ కర్త కన్నడఛందస్సునుగూర్చి వ్రాయలేదు. తెలుఁగున కవిత్రయమువలెనే కన్నడమున రత్నత్రయమును, భారతాది ముద్రసిద్ధ గ్రంథములను రచించిన తరువాతగాని ఛందోలక్షణమును గూర్చిన గ్రంథము బయలుపెడలలేదు క్రీ. శ. ౧౦-వ శతాబ్దమున “ఛందోంబుధి” యను ఛందోలక్షణ గ్రంథమును రచించిన మొదటి నాగవర్మ రత్నత్రయమునకు దరువాతివాడే. మరియు నీ కన్నడ కవులందరునుగూడ నన్నయకుఁ బూర్వలే. నాగవర్మ ఛందోంబుధి వ్రాయుటకుఁ జిరపూర్వమే, అనగా

కి వందల సంవత్సరములకు బూర్వమే కన్నడభాషలో సంస్కృత వృత్త రచన ప్రారంభమైనది క్రీ. శ. ౭౦౦ నాటి శ్రావణ బెళగొళ శాసనములలో సంస్కృత వృత్తములలో రచించబడిన చక్కని కన్నడ పద్యములు గలవు. అంతకుఁ బూర్వపు శాసనములు వచనముననే యున్నట్లుగ పడుచున్నవి. తెనుఁగునందురు ఇప్పటికి లభించిన ౭, ౮ శతాబ్దాలనాటి శాసనములన్నియు వచనరచనలతోఁ గూడినవే. శాసనములలో పద్యరచన ౯-వ శతాబ్దముండియే గానవచ్చుచున్నది. అయితే ౮-వ శతాబ్దముండియు కన్నడ శాసనములు సంస్కృతవృత్తబహుళము లై యుండఁగా, దెనుఁగు శాసనములలోని పద్యములు - సన్నయ కాలమువరకును, అతని కాలమునగూడఁ దేజీయ ఛందోరచనలే యై యుండెనుగాని సంస్కృతవృత్త రచన లింతవరకు గనబడలేదు. ప్రాచీన కన్నడశాసనములలో దేశీయ ఛందోరచన లత్యల్పముగానున్నవి. దీనినిబట్టి సంస్కృతభాషాచ్ఛందోలంకార లక్షణ ప్రభావ మాకాలమున, అనఁగా (నన్నయకుఁ ర శతాబ్దములకు బూర్వము) చాళుక్య ప్రభువుల కాలమున నాంధ్రభాషాకవిత్వపై - కన్నడభాషా కవిత్వపైవలె - సంత ప్రబలమై యుండలేదని తోచుచున్నది. దీనికి దగిన కారణమును లేకపోలేదు. కన్నడ వాఙ్మయమునందలి తొలియుగము జైనయుగము. ఈ యుగమునందలి ప్రసిద్ధకవులు, కవిరాజ మార్గకర్త. పంప, పొన్న మొదలగువారిచే ప్రాచీనకవులుగా నెన్నఁబడి, సమంతభద్ర, పూజ్యపాద, కవిరమేష్ఠి, విమలదాసు, నాగార్జున, జయబంధు, దుర్విసితాపాలు జైనులు, జైన

మతాభిమానమునైనను గొప్ప సంస్కృత పండితులు అందు
వ్యాకరణాది గ్రంథములను గూడ రచించినవారును కొందరు
గలరు వీరందరును క్రీ శ ౧, ౨, శతాబ్దములవారుగా
దిలంపఁబడుచున్నారు కావున స్పటినుండియుఁ గన్నడభాషలో
బండితకవులు కవిత్వరచనకు ప్రారంభించియుండినయెడల ౧, ౨
శతాబ్దములనాటికి శాసనములలోఁగూడ సంస్కృతవృత్తము
లలో రచింపఁబడిన కన్నడ పద్యము లగపడుటలో నాశ్చర్య
మేమున్నది? క్రీ ౧ వ శతాబ్దినా? శ్రావణ బెళగోళ
శాసనపద్యములలో నొకటి (Ep car II 88) మహాప్రథర-

‘సురచాపంజోల విద్యు

వి

ల్లతె శ శిఱవోల్ మంజువోల్ తోటి బేగం

పిరిగం శ్రీరూపలీలా

ధనవిభవమహారాశిగళ నిల్లవాగ్గం

పరమార్థం మెచ్చెనా నీ

ధరణియెళ ఇరవా నెందు సన్యాసనా,

యరు సత్వన్ నందిసే

ప్రపరమునివరన్ దేవలోకకృ సద్దాన్.౯.

ఇందలి “శ్రీరూప...రాశిగళ”, “నంది..

ఇత్యాది దీర్ఘసమాసములు కన్నడముపై సంస్కృ
ప్రాథవమును దెలుపుచు నేయున్నవిగాదా ఇట్లే వ
శార్దూలము, వసంతతిలకాది వృత్తము లనేకములు శ
లోనికీ యెక్కినవి కాని యీ వృత్తముల కన్నటికి
విధముగా నొక దేశీయతాముద్రవేయనిది విరు కన్నడమునూ

ఉత్సాహ, వట్పడి, తరువోజ మొదలగు దేశీయపద్యములన్నిటి లోను సహజము గా నున్నదే. కన్నడాంధ్ర లక్షణకర్తలు పై దేశీయ పద్యములకు జాతులని పేరుపెట్టియున్నారు. కన్నడ మున “గీతికా” అనుదానికొకటాడ నీ ప్రాసనియమము ముందుటచే నది జాతులలోనేచేరును. తెనుగునందలి “గీతము”నకుఁ బ్రాస నియమము లేకుకాని వడినియమముమాత్రము కలదు. ఇంతే కాక పద్యలక్షణముందే యీ రెంటిని భేదమేర్పడినది. తెనుగున సీసమునునది ప్రాసనియమములేని మఱియొక దేశీయ పద్య భేదము. ఈ గీతమును, సీసమును తెర్చి యుపజాతులను నొక తెగ కల్పించినారు తెలుగులాక్షణికులు. ఏని భేదము నప్పు కవి యిట్లు వివరించినాడు :

“జాతులు కిందాదికి మువ

జాతులు గీతాదికములు సరసిజనియనా”

“గురులఘువులతో నెయ్యది

మురసంహార ప్రథమపాదము ఖమున నిలిచెగా,

ధర నుఁజాతులు దక్కగ

బరగ నిలుచు నదియె నాల్గుపదముల మొదలగా.

ధరణిగా జాతుల కాదివర్ణ మొకదే

తప్పంగరా దెల్లడగా

హరి తజ్జాతిగణంబులైన సరి యి

ట్టెనై గావచ్చు మం

దరదారీ యుపజాతులం బ్రథమవ

ర్ణంబుగా యభేచ్ఛంబుగా

పోలిం జెప్పగవచ్చుఁ బ్రాసములు ని
ల్పు స్వల్పకై యొక్కచోకా.

ఇట్లు తెలుఁగు కవితలోని పద్యరచనలో సామ్యత మందుగాని, కన్నడమందుగాని లేని వడి నియమముక ప్రత్యేక విశేషముగాఁ గనఁబడుచున్నది. కన్నడకవులు సామ్యత వృత్తములలోని విచ్ఛేదరూపయతినే యుల్లంఘించియుండగా, తెలుఁగు కవులు కన్నడాంధ్రములకు సమానమై దేశీయ సంప్రదాయసిద్ధముగు ప్రాసమునే కాక యతిస్థానమున వర్ణసామ్యరూపముగు వడినిగూడఁ బ్రవేశపెట్టినారు. ఇది కన్నడాంధ్రములకు సమానము లేయగు అకరణది దేశీయచ్ఛందోరచనలలో గూడ కన్నడమున బాటింకబడక తెలుఁగులో బాటింకబడుచుండుటనుబట్టి యతిచిరకాలము క్రిందటనే కన్నడాంధ్రములలోని దేశీయకవితారచన భిన్నమార్గములనుబట్టి సాగుచున్నదని తలంఁకఁదగియున్నది. ఈ వడి ప్రాసనియమములు రెండును గూడ సంస్కృత ప్రాకృత కవితా సంప్రదాయసిద్ధములు కావు గనుక, నవి ప్రాచీన దేశీయ సంప్రదాయసిద్ధములని తలంపనగును. ఈ భాషలలోని ప్రాచీన కాసనయుగమునకుఁబూర్వస్థితి యంధకారమయమే కావున, వీనికి సన్నిహితముగు తమిళ భాషా వాఙ్మయమందలి కవితా సంప్రదాయములనుబట్టి పరిశీలించినచో నొక మార్గ మెర్పడవచ్చునని తోచుచున్నది. తమిళ భాషా వాఙ్మయము తక్కిన దక్షిణదేశ భాషలలోని దానికంటె నతి ప్రాచీనమైనదని యీవరకే తెలియఁబడినది. అందు సాఘ వాఙ్మయ ముననది క్రీస్తు శారంభమునకే మిగల నుచ్ఛస్థితిలో

నున్నదనుటకు సందేహములేదు. ఈ వాఙ్మయమునుబట్టియు, నా కాలపు ప్రధానలక్షణగ్రంథముగు “తొల్కాప్పియ”మును బట్టియుఁ దత్కవితా సంప్రదాయములను మనము గ్రహింప వచ్చును. వాని మూలమున నాంధ్రకన్నడ కవితా సంప్రదాయములయందలి విశేషలక్షణములు కొంతవరకు సమన్వయము కాకపోవు.

ప్రస్తుతము కన్నడాంధ్రములందు విశేషలక్షణములుగాఁ గనబడుచున్న యీ ప్రాసవళ్యనునవి తమిళమునందలి “తొడై” అనుదానికి సంబంధించియున్నవి “తొడై” అనగా మైత్రి అక్షరమైత్రి. ఇది యైదువిధములుగానున్నది. అందు మొదలై తొడై, ఎదుగైతొడై అనునవే ఆంధ్ర కన్నడములందు యతి ప్రాసరూపములుగాఁ బరిణమించినవని చెప్పవచ్చును. వీనిలో నొక్కొకదానిలో నెనిమిదేసి రీతులుగలవు.¹ అందు—పాటిప్పు

1. అడియై—పాదములోని అన్ని కీర్ల మొదటి అక్షరములు మైత్రి కలిగియుండుట.
2. ఇడైయై—ప్రతిపాదములోని మొదటి రెండు కీర్ల మొదటి అక్షరములు మైత్రికలిగియుండుట.
3. పాటిప్పుయై—1-రి, 2-4 కీర్ల మొదటి అక్షరములకు మైత్రి.
4. ఒరూ డయై—1-4 కీర్ల మొదటి అక్షరములకు మైత్రి.
5. మాతైయై—మొదటిది తప్ప అన్నికీర్ల మొదటి అక్షరములమైత్రి.
6. మేల్ కదువాయై—రెండవది తప్ప అన్నిటికి.
7. వీల్ క్కదువాయై—మొదటి కీర్ల మొదటిది తప్ప తక్కినవారికి మైత్రి.
8. మూటయై—అన్ని కీర్ల మొదటి అక్షరము మైత్రి.

మొనై-అనునదొక పద్యములోని యొక్కొక్క పాదములోని మొదటిగణముయొక్క తొలియక్షరము, మూడవగణము యొక్క మొదటియక్షరముతో మైత్రిగలదై యుండుట. రెండవగణ నాల్గవగణముల తొలియక్షరములుకూడ మైత్రి కలిగియుండవలెను. ఇది సామాన్యముగా పాదమునకు నాలుగు గణములు గల పద్యములనుగూర్చి చెప్పినట్లే కనఁబడుచున్నది. కావున మన దేశీయ పద్యములలోఁ బ్రధానములగు ద్విపద, తరువోజ, నీసము, రగడ మొదలగువానినుండి మన ముదాహరించుట కవకాశము కలుగవచ్చును.

ద్వి. మౌరపతి-త్రితయంబు-సూర్యుఁ డొక్కొండు
విరమంబు-రెంటిపై-వెలయునొక్కటికి.

ద్విరదగతిరగడ- కర మొప్పు పంచలఘు-గణచతుష్టయముచే
విరమంబు రెంటిపై-ద్విరదగతి పేరిచే.

సీ. విజయసా-రథిగాని-వినుతింప-గా నొల్ల
గిరినాయకునిగాని-కీర్తిసేయ...

పైవానిలో మొదటిగణము మూడవగణముల మొదటియక్షరముల మైత్రి కలదుగాని, రెండవగణము నాల్గవగణముల మొదటియక్షరముల మైత్రి పాటించఁబడలేదు. కాని యీ పద్యము లిటీవలికాలమునాటివి. ప్రాజ్ఞున్న సారస్వతముగములో నట్టివే యుండియుండివచ్చును ఇప్పటికిని దేశీయములగు పాటలలోను, పద్యములలోను రెండవవిధముగ మైత్రి పాటించబడినవి పరిశీలించి యభింపవచ్చును.

ఒకాడమొనై:- ఒక పద్యములోని నాలుగు పాదములలోను ఒక్కొక్క పాదమునందలి మొదటి గణముయొక్కయు, నాల్గవగణముయొక్కయు మొదటి యక్షరములకు మైత్రి యుండవలెను తెలుగునందలి యాటవెలది, జేటగీతి మొదలగు పద్యములలో నిట్టి నియమము పాటించబడుచున్నది.

ఆ-వె. మూడు నగణహగణ-ములు రెండు నలనామ
కములు హగణపంచ-కంబు గూర్చు
నాటవెలదియగు-లంబు ధులపట్ల
వ్రాలువట్లు జెడి వలలెనేని

గీ. నగణ మొక్కందు మఱి నల-నామకములు
రెండు నగణంబులును దుది-రెండునాలు
గడుగులును జేటగీతికి-నభివరతి
వలయు నట్లైన వ్రాలైన వరుస యిటువ.

“పువ్వు పేరే జాతి-పువ్వు
పురము పేరే ఆయాధ్య-పురము
జీవి పేరే సీతా-జీవి”

ఈ రెండురీతుల మొనైతప్ప తమకమునందలి తొలి-న ఆరు రీతుల మొనైలును తెలుగు శిష్టకవిత్వంలోని పద్యములలో గానరావు. వానికి బ్రాచీనజాతి-కుకవిత్వంలో న దాహరణములు దొరకిన వారకవచ్చును తమిళ కవిత్వోఁగూడ నివి నియతములు గాలేవు. విచ్చికములే.

కూతై మోనై:—తుదిగణమునతప్ప ఒక పద్యపాదము లోని అన్ని గణముల మొదటి అక్షరములును మైత్రి కలిగి యుండవలయును.

గుడుగుడు గుంచం గుండే రాగం
పాముల పట్టం పడగా రాగం.

చమ్మచక్క, చారెడేసి మొగ్గ
అట్లుపా య్యంగ అరగించంగ.

మూట్రుమోనై:—అన్నిగణములలోని మొదటి యక్షరములును మైత్రి కలిగియుండవలయును.

ఆంధ్ర కన్నడములలోని ప్రాసమును తమిళమున “ఎనుగై”, లేదా “ఎనుగైల్లొడై” అని యందురు. పద్యము నందలి ప్రతిపాదములోని రెండవయక్షరము మైత్రి కలిగియుండుట. ఇదియు నా భాషలో నెనిమిది రీతులు గలిగియున్నది. వీనిలోఁ గొన్నిటికి మాత్రమే తెనుఁగులో నుదాహరణములు దొరకుచున్నవి.

“అడియెనుగై”:—అనగా నొక పద్యము అన్ని పాదములలోని మొదటిగణము రెండవయక్షరములు పరస్పరము మైత్రి కలిగియుండుట ఇదియే యాంధ్ర కన్నడములలోని జాతులను పద్యములన్నిటిలోనీ కాక సంస్కృత ప్రాకృతములనుండి గ్రహింపఁబడిన పద్యము లన్నిటిలోనుగూడఁ బాటించబడుచుండినది. తెలుఁగున నుపజాతిగణములోఁ జేర్పఁబడిన గీర్థ సీస పదములలోమాత్రములేదు. కాని వీనిలో యితికి బహులుగా

దీనిని వాడుట కలదు. కావున నాలుగు పాదములలోను ప్రాసయతి వేసినయెడల నా పద్యముకూడ “అడియెగుగై” కలదగును. కన్నడమున గీతికలలో నీ ప్రాసనియమముకలదు. తెలుగునందలి సర్వత్రాప్రాససీసమున నీ “అడియెగుగై” పాటించబడినదని చెప్పవచ్చును.

ఇట్లే యెదుగై.—అన్ని పాదములలోని మొదటి రెండు గణములలోని రెండవయక్షరములు మైత్రి గలిగియుండవలయును. వృత్త ప్రాససీసము లేదా అక్కిలి ప్రాస సీసము అనునది దీని కుదాహరణము కావచ్చును.

శిశ్రించె నెవ్వఁడు చేటుకై సభలోనఁ
కెదురూట లాడిన చేదివిభుని
రిశ్రించె నెవ్వఁడు ద్రాణిజాణు చేతఁ
జిదియగుండఁగఁ బొక్కిన్నపాలు
భరించె నెవ్వఁడు పర్వతాకృతిచేత
నాభీరు లర్పించు నారగింపు
వీశ్రించె నెవ్వఁడు వేడ్కతో సేవకుల
బ్రతుకునట్లుగఁ గృపాపాంగదృష్టి...

పాటిప్పెగుగై.—అన్ని పాదములలోను గణములలో నొకటి విడిచి యొకదాని రెండవ యక్షరములు మైత్రి గలిగియుండవలయును.

సర్వత్రాప్రాససీసము దీని కుదాహరణము కాగలదు.

వేదండవరదుండు వేదోడగాంగుండు
 కాదేశయనుండు యాదవేంద్రుఁ
 జాదిత్యవంశ్యుండు నాదాననులభుండు
 వేదాంతవేద్యుండు కాదనీలుఁ
 జాదితేయుండు బిందు నాదకళాతీతుఁ
 జాదిత్యకులజుండు బాధితారి
 మేదిన్మిశ్రితుండు భూధరగాత్రుండు
 శ్రీదర్శిత్రసఖుండు ద్వాదశాతుండు.

పరూక్షివెగ్నైః—అగ్ని పదములలోని ఒకటవ నాలవ
 గణములలోని రెండవ యక్షరములు మైత్రి కలిగియుండ
 వలయును.

అర్ధచంద్రికలు : అక్షర హరివిక - చాంబురుహాక్షుక్
 యక్షపసఖనుత - యదకులదక్షుక్
 రక్షకస్తురవిదు - రద్విపగక్షుక్
 రాక్షసవిదళన - ప్రరుచిరవక్షుక్.

ముక్తైశ్చగైః—అన్ని పాదములలోని అన్ని గణముల
 రెండవ యక్షరములు మైత్రికలిగియుండవలెను.

మధురగతిరగదః కరధృతకరుహుని - గరిహితకరణుని
 గరుహసఖరుచిని - గరుడఖగధరుని
 ఖరఘనకరవిని - ఖరతరకరగుని
 గరళముఖరిపుని - గరధరికరతుని.

(అప్పకవీయము, ౧-౧౮౨)

పాటిప్పియైప్పు అనునది ఇయైప్పుల్తోడ అనుదాని యెని
మిది భేదములలో నొకటి. ఇందు ఒకటి విడిచియొకటిగా
గణముల తుడినుండు అక్షరములు మైత్రి గలిగియుండవలెను.
దీని కప్పుకవి గుచ్చబ-ధమున కుదాహరణముగానిచ్చిన మాణ
వక వృత్త ముదాహరణయు కాఁగలదు.

గా లిలో మాలదిగా - గా దిలకించె బదిగా

గాదిబకృష్ణుండదిగా - గాదిడవా చాలిదిగా.

ఇకను పీఠిలో భేదములు కలగుగాని వాని కుదాహర
ణములు తె ౯౫ కవిత్ ౯ లభి చుట గర్లభముగా నున్నది.
ఇంతవరకు తె ౯౬ కన్నడములలో నక్షరసామ్యమాత్రముగ
నున్న యత్రిప్రాస లనునవి యేదో యలంకారము కొరతై మధ్య
కపులు కొందరు తెచ్చి పెట్టుకొన్నవి కాక క్రీస్తుశకమునకు
మున్నే తమిళవాఙ్మయమునఁ బరిపాలగా నిలిచియున్న ప్రాచీన
ద్రావిడ కవితా సుద్రాయసిద్ధమున “తొడై” అనుదాని రెండు
రీతులతో సంబంధించినవే యని తెలుసుకొనగలుగుదున్నాము.

తొడై అనుదానిలో మఱియొక భేదము కలదు. ఇది
ఇయైప్పుల్తోడై. ఇది పాదములలోని తుదిగణములయొక్క
గాని, అక్షరములయొక్కగాని, మైత్రితో సంబంధించినది. దీని
కుదాహరణముగా నొక కలిక.

“మఱియు బ్రహ్మమాయ గెల్చి-మనలుమంత్రవాదిచేత

నెఱిగి సాంధకునకు వరము-లిచ్చి మెఱయుమోదిచేత”

లాలిపాట-“లాలి శంకరసదా లాలితకుమారా

లాలి ఛముకొండవోలూస ఘనధీరా”

“భూదేవికూతున్ని కోయిలారో
 జనకునికూతున్ని కోయిలారో
 దశరథుకోడల్ని కోయిలారో
 శాంతకు మదల్ని కోయిలారో”

“వద్దనగూడదమ్మా - వినవమ్మ
 ఎత్తావుపాలునుమ్మా,
 ఎత్తగా గాదిరమ్మా - మాయమ్మ
 జాబ్బనే ముద్దుగుమ్మా
 నుదతి భుజియించలేకా - నిజప్రసవ
 వేదంకు నిలువలేకా
 నొప్పలని చెప్పలేకా - చెప్పకను
 చెలుల కనుగప్పలేకా.”

దీనిలో ననేక భేదములు కలవు: అడియియెప్పుల్తోడ
 - ప్రతిపాదముగోని మొదటిగాణము తు-యత్తురముల మైత్రి

“గుమ్మజేడే గోపిదేవీ
 గుమ్మజేడే కన్నతల్లి
 గుమ్మడిని పొడచూపగదవే
 అమ్మ గోపమ్మా”

“తొడై”లో మఱియొక భేదము అళిపెడైల్తోడ. వద్య
 ములలోని గణములకొరకు కొన్ని అత్తురములను పొడిగించుట.
 ఒకపదము ఆదియందుగాని, మధ్యనుగాని, అంతమందుగాని ఒక
 దీరాచ్చుకు వ్రాస్వాచ్చును చేర్చవచ్చును. వ్రాస్వాత్తురముల

తరువాత పదమధ్యమందుగాని, పదాంతమందుగాని అనునాసి
కాక్షరములను, అంతస్థములకు ద్విస్వము కల్పించుట వీనిని
కొన్ని పాటలలో గుర్తింపవచ్చునమో.

“శ్రీరామభూపాలు-దూ (ఉ)-పట్టాభి

మేకుడై యుండగానూ (ఉ)”

“గుడుగుడుగుంచం - గుండేరాగం

పాములపట్టం ఓడగారాగం

.....”

“నీ(-ఇ)గట్టు నీళ్లుకు పోతే

నా(-అ) గుట్టు పాలకు పోతే”

“కొండామీదా కొక్కి, రాజూ

గుండూ విరిగీ పా(=ప)డే

దాసి(=) కేమి మ(మ)దూ”

ఇట్లయిత్రప్రాసాదినియమ విశేషములవలెనే తెలుగు
కవితకు విశేషలక్షణములుగా గలఁడుచున్న సీసగీతానులును,
ఇంక నితరములగు ఛందోరచనలును తమిళమునందలి నేర్నిరై
శీర్లు అను గణములతోఁ గూడిన ఛందోరచనలతోఁబోల్చి
పరిశీలించిన, నివి యన్నియు ప్రాకృతభవములు గాక ప్రాచీన
ద్రావిడ కవితాసంప్రదాయసిద్ధములే యని యేర్పడవచ్చునని
తోచక మానదు.

ఈ దక్షిణదేశీయ వృందమును సంస్కృత ప్రాకృ
తములందలి మాత్రావృందములతో సమన్వయించి లక్షణ
కర్తలు విశేష ప్రయత్నము చేసి, యక్షరగణము లనేకాక

సూర్యోద చంద్రగణములని, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రగణము
 లని భిన్నరూపముల మాత్రాగణ విభాగముచూడఁ జేసి
 చూపించెడివాని, యివి శిష్టకవితలోని రచనలకు సరిపోయినను
 ప్రాచీనకవితలోని దేశీయ రచనలకును, తమిళమునందలి
 ప్రాచీనకవితలో నిలిచియున్న రచనలకును సరిపోకుండుటచే
 వాస్తవముగా దక్షిణ దేశీయ చ్ఛందస్సంప్రదాయ మింత
 కంటె విపులము, భిన్నము నైయుండువలెనని తోచుచున్నది.
 కావున తెలుగు కవితయందలి సీస, గీత, ద్విపద, రగదాదుల
 యొక్కయు, శిష్టకవులచే నిరసింపబడి యుడుగంటిన పామరజన
 కవితారచనలయొక్కయు లక్షణ సమన్వయమునకుగాను తమిళ
 కవితాసంప్రదాయజ్ఞాన మావశ్యకమగుచున్నది మార్గకవితా
 రచనాభేదములను దేశీయములుగా జేయుటకందలి వృత్త
 రచనలందును, జాతుల రచనయందును తెలుగుకవులు ప్రవేశ
 పెట్టిన పదీప్రాసలు, దక్షిణదేశీయం దంతకు చిరపూర్వమే
 దేశీయకవితాసంప్రదాయసిద్ధము లైయుండెనని తమిళకవిత
 యందలి తుదై భేదములగు మోనై, యెదుగై అనునవి ఎట్లు
 వ్యక్తముచేయుచున్ననో, అట్లే ప్రాచీనకాలమునుండియు దేశ
 మున వ్యాప్తిజెందియుండియు శిష్టకవుల గద్యరచనాది సంస్కృత
 భూయిష్ట రచనాధాటి కాగలేక వెనుకపడిపోయిన దేశీయరచ
 నలలోని వెక్కుబీతులను తమిళచ్ఛందోరీతులతోఁబోల్చిచూచిన
 నవియు లక్షణసమన్వితములే యగునని తోచకపోదు. ముందు
 కన్నడాంధ్రముల గల యిట్టి దేశీయ రచనలను గుర్తించి, పదవ
 వానికి తమిళ రచనలతోఁగల సామ్యము నాయుదము.

నన్నయకుఁ బూర్వము నందలి తెలుగుకావ్యములలో నిప్పటికి లభించినంతవరకు దేశీయములగు అక్కర, సీసము, తరువోజ మొదలగు ఛందోరచనలే కనబడుచున్నవిగదా. సోమనాథుని మూలముగా మనకుఁ దెలియవచ్చిన దేశీయ రచనలు — గద్యము, ఉదాహరణములు, రగడలు, ఏలలు మొదలైనవి. కన్నడసాహిత్యమైన పంపాదు లవలంబించిన చంపూమార్గము నే చోళుల తెలుగుకవులు నన్నయూదు లిట్టి శ్రీమ రచనల పొంతబోకు డటచేఁగఁబోయి తరువాతి సన్నిహిత లాక్షశికులుగూడ వినినిగూర్చి తెలుపలేదు. ఉదాహరణముగూర్చి విప్రుముగా దెలిపినవారే అప్పకవి. అతఁడు దీనిని చాటు ప్రబంధములలోఁ జేర్చినాఁడు

“నాల్గుదెగల యుదాహరణములు ముక్త

కాదిపంచాదిశయును సంఖ్యాన్వితములు

గద్యరడద్యపదదండకములు మంజ

రులును సంఖ్యారహితచాటువులు స్మరింహ.”

(అప్పకవి. I-౨)

మఱియు సీముదాహరణ మనునది సద్దలి, బద్దలి, విద్దలి, ఉత్పల్లకము నని నాలుగు తెరగులుగా నుండుననియు, నందు

“సంబుద్ధి మొదలింది సప్తవిధక్తులు

పలికె యిట్టి సద్దలి యనంగ

సంబుద్ధితోఁగూడ సప్తవిధక్తులు

పలుక నొప్పారు బద్దలి యనంగ

సూక్ష్మిలోడ విషయవిధక్తులతోడఁ

ఁలికిన కృతియు విద్ధతి యనంగఁ

గతిక లుత్కృతికలు గమకింపఁ బలికిన

కావ్యము నుత్కులకంబు ననంగ

నవనిఁ జాటు ప్రబంధంబులందు మిగుల

వాటుకొని యొప్పుచుండు నీ వాల్గు దెగలుఁ

గానఁబడు నుదాహరణముల్ గానలోల.”

అని చెప్పటచే, నితరకద్యతాస్యమై కలికోర్క-లికలతో
మాత్రమే గూడినది యుత్కులకరూపముగు నుదాహరణ మై
యుండునని తోచుచున్నది. ఈతనికిఁ బూర్వము ౧౫-వ
శతాబ్దివాఁడునగు ననంతమాత్యుఁడీయుదాహరణ లక్షణమును
దెలిసియున్నాడు గాని తరువాతి యప్పకవి చెప్పిన వాలుగు
భేదములనుగూర్చి తెలుపలేడు. వీనికిఁ బూర్వమును విన్నకోట
పెద్దనగాని, కవిజనాశ్రయకారుడుగాని వీనినిగూర్చి తెలుపనే
లేదు. ఇట్లే దేశీయ రచనా విశేషములలోఁ బ్రధానము
లనందగిన రగభేదములనుగూర్చి పెద్దన చెప్పియున్నయు,
అతనికిఁ బూర్వమును కవిజనాశ్రయకారుడు తెలిపియుండలేదు.
అప్పకవి వీనిని వైతాళీయములతో ముడిపెట్టి, వానిలో ననేక
భేదములు గలవనియు, నంగు నవవిధ రగదలనుమాత్రమే
తెలిపెదననియుఁ జెప్పగా, పెద్దన తొమ్మిదింటినిమాత్రమే చెప్పి
యూరకున్నాడు. ఇట్లు వెనుకకుఁబోయినకొలదిని దేశీయ
రచనలనుగూర్చిన ప్రస్తావము నన్నిటిని చువచ్చిన దనిమాత్రము

తెలియుచున్నది. ఇందుకు నన్నయూది శిష్టకాలు వీనిని గ్రహింప కుండుటయే కారణము కావచ్చును. కఠిన్త్రయమువారును, ఆ తరువాతి ప్రసిద్ధశిష్టకపులనుగూడ రగడ, ద్విపద, కళిక మొదలగువానిని గ్రహింపలేరుగదా. కావుననే సామాన్య జనులలో మతప్రచారమున కరువై యుండునని సోమనాథు డి దేశీయ రచనలను గ్రహించియుండును.

సోమనాథుఁ డరచించినవి రెండుదాహరణ గ్రంథములు గనబడుచున్నవి, అది దొకటి తెలుగున రచింపబడిన “బస వోదాహరణము”. మరియొకటి సంస్కృతభాషలో రచింప బడినదైనది అంధోదాహరణ లక్షణమునే యనుసరించు చున్నదనుట వ్యక్తమే ఇంతకుఁ బ్రాచీనమనఁదగిన సంస్కృ తోదాహరణ గ్రంథమేదియు గాఁరాదు. దీని లక్షణ మునుగూర్చి ప్రాచీనాలంకారిక గ్రంథములలోను దెలుపఁ బడినట్లుగఁడదు. విద్యానాథుఁడమాత్రము ప్రతాపరుద్రీయ మున నుదాహరణ లక్షణమును దెలిపియున్నాఁడు కాని యిది యతనికిఁ గొంత పూర్వము, సమకాలికుఁడో యనఁదగిన సోమ నాథుడు రచించిన సంస్కృతోదాహరణముచుబట్టియే కల్పించి యుండు సవచున్నను. లేదా యూరిని లక్షణమునకు సరియగు మఱికొన్ని కాలగతి సంతరించినవనవలె. అతని లక్షణమిది :

“యేన కేనాపి తాళేన గద్య ద్యసమన్వితం
జయేత్పుష్కరమం మాలిన్యాది ప్రాసవిచిత్రితం
త మదాహరణం నామ విభక్త్యప్రాగ సంయుతం”.

ఈ లక్షణమునకును, సోమనాథుని రచనాభాగమునకును యత్నించి స్ఫీడ మగుపడినను ఇందలి విభక్తియుతములగు పద్యములనుబట్టియు, కళికోత్కళికాది రచననుబట్టియుఁ జూడగా, నిది దేశభాషలలోని జాతీయకవితారచనలకు, వీనితో సన్నిహిత సంబంధము లేని సుసౌకర్యాలంకారికులు లక్షణమేర్పరచు సుదిర్ఘమునఁ గలిగడి లేదమేకాని విశేషము కాదని తోచుచున్నది. ఏలయనగా నేదోయొక తాళమునకు సరిపోవు గద్యములతోడను, గద్య లతోడను కూడినదై, ప్రాసవిచిత్రతమై, అష్ట విభక్తియుతమై యుండవలయుననుట సమానమే. దేశీయ రచనలగు కళికోత్కళిలు గద్యలుగా గ్రహింపఁ బడెననుటలో నాశ్చర్యము లేదు. సోమనాథుని పంచప్రకార గద్య వాస్తవముగా నుత్కళికాయాపమేయైనను, వచనమువలె వ్రాయబడుచుండుటనుబట్టి గద్యగానే గ్రహింపబడుచుండి యుండును. కోరుమిల్లి శాసనమునను అట్లేయున్నదిగదా. ఇంతే కాక “గద్యమచుదాని నుత్కళికాప్రాయముగా” గ్రహింపవలయునని విద్యానాథునికిఁ బూర్వదగు వామఁచుడు తన కావ్యాలంకార సూత్రవృత్తిలోఁ దెలిపియున్నాడు.

“గద్యం వృత్తగంధి చూర్ణ ముత్కళికాప్రాయంచ”

“పద్యభాగవ ద్వృత్తగంధి”

“అనావిధ్యలలితపదం చూర్ణం”

“విపరీత ముత్కళికాప్రాయం”

(కా. సూ. వృ. ౧-3-౨3)

గద్యము పద్యభాగమువలె వృత్తగంధియైయుండుట యనగా నేమో సంస్కృత కవితారచనలనుబట్టి తెలిసికొనుట సాధ్యమగునో కాదో! కాని దేశీయములగు శ్రీలపాటలు మొదలగువానిలోని “కందార్థము” లనఁబడునవి వినిక్రింద జేర వచ్చును. ఇవి ముందు కందాదిపద్యముల ధోరణి కలిగి తరువాత పాటగా మారుచుండుటకలను. ఈ క్రింది పాటలోని పద్య ముత్పలమాలగా నున్నది.

“శ్రీమధురాధరీ వినవె-శేషగిరిశుండ నీరు కేళికా
ధామమునంగు నితవడి-దర్పకలీలల నుంకి యంతటన్
వేమరు వేటలాడఁ జని-వేగమి వచ్చితి తల్పురీయవే -
భామా సద్గూణా గూణాధామా లావణ్యచతురా సీమా !
అలమేలు మంగనామా”

ఇట్టి దేశీయరచనలనుబట్టి యీ విభాగము చేయఁబడినదా యను సాదేహము కలుగకమానదు. ఇంతేకాక కన్నడమున గద్యపద్యసమ్మిశ్రితమగుదానిని గద్యయని యందురను ప్రతీతిని కవిరాజమార్గకర్త చెలిపియున్నాడు.¹ పైని వృత్తగంధులని చెప్పఁబడిన గద్య లట్టి దేశీయరచనలే యేమో. వామనుని లక్షణమునుబట్టి గద్య మనావిధ్ధ లలితపదమగు చూర్ణము—

1. “జాగకన్నడ కప్పంగళా
కగణితగుణ గద్యపద్య సమ్మిశ్రితమం
నిగదిమపద్యకథా
ప్రసీతయం తచ్చిరంతశాచార్యర్యక్.”

చూర్ణిక - ఉత్కలికా ప్రాయముగూడ నగుచున్నది. జేశీయ రచనలలోని యీ యుత్కలికలు గద్యములుగా వ్రాయబడి యుండుటనుబట్టి జేశీయచ్ఛందోరీతుల సంతగాఁ బాటించని సంస్కృత లాక్షణికులు వీనిని గద్యలనియే తలంచుచుందురు. ఈ గద్యములు చూర్ణికలునుగూడ గేయుములే.

కన్నడమునందలి బెదెండ కావ్యమువలెనే తెనుఁగున వృత్తములతోపాటు జేశీయ రచనలతోఁగూడిన ప్రాచీన కావ్యము, లేదా చాటు ప్రబంధము “ఉదాహరణ” మను నది కలదనియేకాక, ఇందుఁ జేర్పబడిన యుత్కలికలు “రగడ” భేదములే యను విషయముఁగూడ మనము ముఖ్యముగా గుర్తింపవలసియున్నది.

“వతిపేరు దొరలంగఁ బద్య మొక్కటి చెప్పి

రగడభేదములు మార్గములుగాఁగ¹

కలికలు నెనిమిది దళములు గావించి

దానిలో సగము నుత్కలికఁజేసి”

అని అప్పకవియే చెప్పియున్నాఁడుగాదా. ఈ కలికో యుత్కలికలు రగడభేదము లగుటచేతను, ఇవి కన్నడాంధ్ర జేశీయ రచనలలోఁ బ్రాచీనములు, ప్రధానములు నగుటచేతను ఈ రగడల స్వరూపలక్షణములను దెలిసికొనుట యావశ్యకమే. ఆంధ్ర లాక్షణికులకంటె కన్నడ లాక్షణికుఁడగు నాగవర్మ

1. “రగడభేదములు మార్గములుగాఁజేసి” యని చివర మాడతర ముల కేర్పితో నీ సీసపద్యముగూడ రగడభేదమే యగుచున్నది.

ప్రాచీనుడును, నన్నయకుఁ బూర్వఁడు నగుటచే నాతని మతమును ముందు గ్రహింతము. గణ నియమవివర్యాస ముండినను, సమములైన మాత్రలు గలిగి తాళబద్ధమైయుండునది రఘటాబంధమగు ¹ నని రగడలక్షణముగాఁ జెప్పినాఁడు నాగవర్మ అనఁగా నొక్కొకపాదములో మూడో, నాలుగో, ఐదో మాత్రలుగల గణములే యుండుననుట. ఇవి తాళప్రధానములగుటచే పాటల కనుకూలమైయుండును. తన్నడమున నాగవర్మ మూడు విధములగు రగడలనేనుంచానిల, లలిత, ఉత్సవ అనువానినే చెప్పి యున్నాఁడు. అనంతమాత్యుఁడు, అప్పకవి నవవిధములను జెప్పినారు. ఈ తొమ్మిదిరగడలు నందుఁ జేరు మాత్రాగణముల భేదముచు బట్టి యనేకరీతులు గఁ వైనను అవి యన్నియుఁ జాలవరకు 3, 4, 5, 2 మాత్రలుగల నాలుగేషి గణములతోఁ గూడిన పాదములు గలవని మాత్రము చెప్పువచ్చును. దక్షిణదేశీయ సంప్రదాయసిద్ధమగు గణములలో నా యా మాత్రలు గల వనేక విధములుగలవిగా నుండును గావున నీ రగడభేదములు ననేకవిధము లైయుండుననుటకు సందేహములేదు. కావుననే యప్పకవి వీనిని వైతాళీయములతో ముడిపెట్టి “వైతాళీయంబులగు రగడ లనేకవిధములుగ నుండు నందు నవవిధరగడలనుమాత్రము వివరిం చెద”నన్నాఁడు.

1. “గణనియమ వివర్యాసదౌ

తేజవదై దౌర్భాసయో మాత్రై సమవాగి గుణా

గ్రణీయ మతదింజై తాళద

గణ తెగడం బట్టెడదైత రఘటాబంధం ” (చందోం. 3-222)

మరియు నివి ద్వీపద దండకములతోపాటు సంఖ్యా నియమ రహితములగు చాటువులు కావున నాలుగు పాదములే యుండవలయు నను నియమము వీనికి లేదు. కాని తక్కిన పద్యములందువలెనే ప్రాసనియమము, ఆద్యంత ప్రాస నియమముకూడ గలదు.

“ఆద్యంతప్రాసంబులు

హృద్యంబుగ రెంటు రెంటు నిడి పాదము లు

ద్యద్యతులఁ గూర్పఁదగు నన

వద్యంబుగు రగడలందు వాఁజినాభా” (ఆనం. ఛం.)

కన్నడమందలి “మందానిలము” నాలుగుమాత్రల గణములతోఁ గూడినదగుటచేఁ దెనుఁగున మధురగతి రగడకు సరిపోవుచున్నది.

మందానిలము :—

“అనే రెయ్యిళతి సంభ్రమ మెనెదిరె

పూవలి పురపీ ధగళోల్ నెతిదిరె...”

“శ్రీకరు శశా శ్రుతితతి దేశా

శోకని ఘర్నా శోభిత హర్నా.”

మధురగతి :—

“నాలుగు మాత్రలు నాటిన గణములు,

నాలుగు రెంటికి నలి విరచుణములు.” (అప్పకవి)

కన్నడలలిత :—

గి మాత్రలుగల గణములు నాలుగేసి గల పాదము
లతోఁ గూడిన దగుటచే తెలుఁగు ద్వీరదగతికి సరియగును.

ద్వీరద :—

“కర మొప్పు పంచలఘు గణచతుష్టయముచే
విమంబు రెంటిపై ద్వీరగతి పేరిచే.”

లలిత :—

“అల్లిమా మరదల్లి మల్లికాలతెయల్లి
యెల్లెయసుగె మరదల్లి జళరుహాకరదల్లి...”

కన్నడ ఉత్సవ :—

ఆరు మాత్రలుగల గణములు నాలుగేసి యొక పాద
మున గలది.

“ప్రేమపాన సద్గుణైక ధామసూర్య కోటిభాన
కోమలాంగ సంతతాభి రామనిర్మలాంతరంగ”

ఇది తురగవల్లనమునకు సరియగును. ఇందు తుది
గణమున నొక్కమాత్ర తొలఁగించి యొక్క గురువునే నిల్పి
నచో నిది యుత్సాహ వృత్తమగుచున్నది.

“ఈహమీర సూర్యగణము లేడు గౌతమైనను
తాహవృత్త మనగఁజెల్లు”

అని అప్పకవి లక్షణము. కొద్ది మార్పుతోఁగూడిన
యిట్టి రచన లప్పటికే గల వనుటకు నిదర్శనముగా నాగ

వర్మయే మరియొక “యత్సాహ”కు లక్షణమును దేశీయ జాతులక్రిందఁ జెప్పియున్నాడు.

సోమనాథుని యుదాహరణముదలి కథికాదు లీ రగడ భేదములే యనుట కీ క్రింది యుదాహరణములు చాలును.

కథిక :—

“వెండియుఁ ద్రిభువన వినుతిసమేతుఁడు

మండిత సగ్గుణ మహిమోపేతుఁడు”

(నాలుగుమాత్రలు నాటిస గణములతోఁ గూడినది.)

“వెండియురు భక్తాభివృద్ధిఁ బెంచిరవాని

బంధమాయాచారపథముఁ గ్రుంచిననాని”

(ఐదేసి మాత్రల నాలుగు గణములతోఁ గూడినది)

ఉత్కర్షక :—

“భువనోపకారా భవమోదవీరా

భక్తిసంయోగా ముక్తిసంభోగా.”

చందోంబుధికారులు వృత్తజాతి విభాగమురుగూర్చి చెప్పుదు, సాసక్రత ప్రాశ్చిత్యపైశాచికమును మూడున్నర భావలనుండి పుట్టిన ద్రావిడాంధ్ర కర్ణాటాదిషట్పంచాశత్ సర్వవిషయ భాషాజాతులలో సమ మర్థసమం విషయమును మూడు తెరగుల వృత్తములున్నవనియు, ౨౬ ఛందములలో బుట్టినవిశాక జాతులనెఱుఁగని కొన్ని కలవనియుఁ జెప్పినాడు. ఈ జాతులలో దేశీయజాతులు మఱిొన్ని కలవు. “లవణి

పాటగెప్పుట్టువ మాలావృత్త, దండక రఘుట, మాత్రార్థ్యత్రివది,
చతుష్పది, షట్పది, అష్టపది, శంఖా (సంఖ్యా?) వృత్త, తాళ
వృత్త ఆదికాతిగఢ్ ఉంటు. అవాపు వెందొడె—

మదనవతి, అక్కరం, చౌ
పది, గీతికె, యేలె, తివది, యుత్సాహం, ష
ట్పది, యక్కరికె, కరంచె
లొద్దవిద ఛందోవతంస మబ్బదళాక్షి”

ఇట్లు అక్కర, చౌపది, గీతికె, ఏలె, ఉత్సాహ, షట్పది
మొదలగునవి దేశీయములగు—అనగా దేశీయములగు బ్రహ్మ
విష్ణు రుద్రరూప మాత్రాగణబద్ధములని కాణోలు నాతని
భావము—జాతులలోఁ జేర్చబడినవి. వీనిలోఁ బెక్కు తెలుఁగు
నరు గలవు. కావున నివి నన్నయకుఁ బూర్వమే ద్రవిడాంధ్ర
కర్ణాటభాషలలోని దేశీయ రచనలలో విశేషప్రచారమున
నుండెననుటకు సందేహము లేదుగదా. నన్నయకుఁ బూర్వ
మిట్టి రచనలతోఁగూడిన తెలుఁగు కవిత విశేషముగా నుండి
యుండును. మొదటఁ దెలుఁపబడిన జాతులకును, వీనికిని భేద
మేమి? రగడలను మాత్రాగణబద్ధములే యని చెప్పుచు,
సామాన్యజాతులలోఁ జేర్చి అక్కర, చౌపది, గీతికె, షట్పది
మొదలగువానిని దేశీయజాతులలోఁ జేర్చు గారణమేమి యను
ప్రశ్న బయలుదేరక మానదు. ఇదియే ఆర్యానార్యచ్ఛందో
రీతులకుఁగలిగిన సుఖుర్వణములోని చుఖ్యఘట్టమని చెప్పవలసి
యున్నది. జాతుల విషయములోఁ గన్నడ దేశీయములకును,

దెనుఁగు దేశీయములకును గల భేదమునుగూడ నిచ్చటనే మనము గుర్తింపవలసియున్నది. ఏలయనఁగా జాతులు మాత్రా సంఖ్యాబద్ధగణములతోఁ గూడినవి. అవి సంస్కృతమునను గలవు ప్రాకృతమునను గలవు ప్రాకృతమునందలివానిలోఁ దత్తద్దేశీయములుకూడఁ జేరియుండవచ్చును. కన్నడాంధ్ర భాషలలోని ఛందోరచనలకు సంస్కృతభాషా పండితులే లక్షణమేర్పరుపవలసివచ్చినది. ఆ సందర్భమున వారి దృష్టిలో బ్రధానములు సంస్కృత ప్రాకృతములే గనుకను, తద్రీతులే వారి కెక్కువగాఁ బరిచితములు గావునను వృత్తాదులనుగూరించి ముందుచెప్పి, మాత్రారచనలనుగూర్చి తరువాత చెప్పినారు. ఈ మాత్రారచనలలో సంస్కృతప్రాకృతములలోనివికొన్నియు, దేశీయములుకొన్నియుఁ గలవు. దేశీయములలో మాత్రాగణ బద్ధములగు కొన్నిటిని మాత్రా సంఖ్యాబద్ధములుగాఁగూడ గ్రహించుట కవకాశముకలదుగదా. సర్వలఘుసీసమునందలి యొక పాదమును ర మాత్రల 2 గణములు, తుదిని ౨ లఘువులు, లేదా ౧ గురువు కలదానినిగాఁ జెప్పవచ్చును. “ఈహ మీర సూర్యగణము లేడు గాంతమై నుత్సాహ వృత్తమనఁగఁ జెల్లు.” దీనిని మూడుమాత్రల గణము లేడు, నొక గురువు కలదని చెప్పవచ్చునుగదా. ఇట్లు మాత్రాగణబద్ధములగు దేశీయ పద్యములకు మాత్రాసంఖ్యానియమము గల యార్య పద్యములవలెనే లాక్షణికులు లక్షణము కల్పించుట కవకాశమున్నది కాని, అట్లు వీనికి లక్షణము కల్పింపఁబడినచో వీని దేశీయతమాత్రము రూపుమాయుచున్నదనక తప్పదు. వారి

లక్షణమును సంకుచితశబ్దమును జ్ఞాదక మానగ. దేశీయత నాశనమగుటయనగా నేమో చెప్పవలసియున్నది. ఒక దేశీయ రచనకు దేశీయ మాత్రాణవద్దతిని లక్షణ మేర్పడినచో నారింద్రగణములు, రెండు సూర్యగణములు సీస పాదముగునని చెప్పినపుడొంద్రగణములలో ౧౬, భలను నాలుగుమాత్రలు గల గణములైనను రావచ్చును, లేదా నగ, సల, ర, తలను నై దేసి మాత్రలు గల గణములైనను రావచ్చును. మరియు నీ రెండును గలిసియైనను రావచ్చును కాని నాలుగుమాత్రల గణములే యని చెప్పినచో సీసభేదము లనేకింటిలో నొకదానిని మాత్రము గ్రహించి లక్షణము చెప్పినట్లగును. ఇట్లే రగడల విషయమునఁగూడను ఆంధ్రకన్నడ భాషాలాక్షణికులు గ్రహించిన రగడలన్నియు పాదమునకు నాలుగై గణములతోఁగూడి నవి. లేదా వినిని రెట్టించి యొక్కపాదముగాఁ జేసినవి. నాలుగుమాత్రలు నాటినగణములు “నాలుగు” అని అప్పకవి చెప్పగా, దానినే “అనిగగనల, భ, స, లను నాల్గిటిగృతి” అని గణవద్దతిని అనఁతుఁ డన్నాడు. మధురగతి రగడను రెట్టించి రెండు పాదములను జతచేసిన విజయమంగళ మగునుగదా. క్రొంచపదముకూడ నాలుగు మాత్రల నాలుగు గణములను రెట్టించుటచే నేర్పడినదేయని చెప్పవచ్చును. ఈ గణముల యమరిక నాలుగు పాదములలో నొక్కరితినే యున్నచో నది వృత్తముగా భాసించును. ద్వీరదగతిని రెట్టించిన విజయ భద్రము. ఇట్లు గి మాత్రలగణములు నాలుగిటిని రెట్టంపగా వచ్చినవానిలోని భేదములే లయవిభాతి, లయగ్రాహిత్యాది

మూలా వృత్తములు. వీనిలో పాటలోని సాకర్యముకొర
కొకమాత్రయో, గణమో తగ్గింపఁబడియుండును మొత్తము
మీద నివి యన్నియు తొలుత నాలుగుగణములతోఁ గూడిన
పాదములు గలవియే. మాత్రా సంఖ్యా నియమమునకో,
అక్షరగణ నియమమునకో లొంగినంతవరకు లొంగదీసికొని
లక్షణికులు వీనికి లక్షణ మేర్పరచినారు. ఇంకను అందని
వానిని వదలివేసినారు కొన్నిటిని తాళబద్ధములని గ్రహించి
యున్నారు. అట్టి వనేకములు సామాన్యజనుల పాటలలో
నుండును. జేశీయ గణ లక్షణముచుబట్టి చూచినచో నా
పాటలకును లక్షణ మేర్పడకపోదు, మచ్చున కొకటి—

“లాలిబు గరుబొమ్మ, లాలి మా యమ్మా
లాలిము ద్దులగుమ్మ లాలిసీ తమ్మా—లా(అ)రీ.

జోజోచి దానంద జోజోము కుందా

జోజోకృ పాపాంగ జోసుంద రాంగా—జో(ఓ)జో”

ఇవి కించిద్దేదముతో ౧. మాత్రల నాలుగు గణము
లతోఁ గూడినవే. 2 మాత్రలుగల నాలుగేసి గణముల
పాదములు గల వృత్తాంతరగతభేదమే గుమ్మడిపాట యగునని
యిదివరకే సూచింపఁబడినది. “గుమ్మడేడే గోపిదేవీ గుమ్మ
డేడే కన్నతల్లీ...”

మన సీసపద్యముకూడ వాస్తవముగా నాలుగేసి గణ
ములుగల పాదములను రెట్టించుట చేత నేర్పడినదే. ద్విపదకు
మూడింద్రగణములు, నొక సూర్యగణము కలిసి నాలుగు

గణములేకదా పాదమునకు కావున ద్విపద రెండు పాదములును గలిసి సీసమున నొక పాదముకావచ్చును. ఆ రింద్రగణముల నొక చోటను, రెండు సూర్యగణములను తుదిని జేర్చినచో సీసపద్యపాదమైనది అయిన ద్విపదనే యిందుక మార్పులోఁ జదివినచో సీసపద్యపాదమే యగుననుట.

“ఆరూఢగద్యపద్యాది ప్రబంధ
పూరిత సాంస్కృత సూయిరచన”

దీనిలో రెండవపాదమునందలి రెండుమూడు గణములను సరిముగ్ధగా జేసినచో సీసమగును.

“ఆరూఢగద్యప ద్యాది ప్రబంధపూ
రితసమకృతబహుళేష్టరచన.”

“సల”ముకూడ నింద్రగణమే కావున నా మార్పువలని తాదలేదు. అయితే దీనిని “రగడి”లతోఁ జోల్పుటకొక చిక్కు మాత్రము కలిగినది. మొదటి నాలుగు గణములును ఏదేని మాత్రల గణములైనవి. తరువాతి రెండును నాలుగేసిమాత్రల గణములు, తుదిరెండు మూడుమాత్రల గణములైనవి. రగడలలో పాదములన్నియు నొక విధమైన మాత్రాసంఖ్యా నియమముతోఁ గూడియుండ నక్కరలేదన్నచో, నిదియు నొక రగడ భేదము కావచ్చును. సంస్కృత లాక్షణికులు గ్రహించిన మాత్రా సంఖ్యానియమమును దెచ్చిపెట్టుకొనుటవలసిన చిక్కుగలుగుచున్నట్లగవడుచున్నదిగాని, దేశీయగణములు పాదమునకు నాలుగేసి యుండవలయునన్నచో నా చిక్కు తొలగె

గలదుగదా. ర మాత్రలగణములైనను, గి మాత్రలగణములైనను జేశీయగణసంకీర్తమునుబట్టి ఒక కోటిలోనే చేరవచ్చును. అవి యింద్రగణములే యగును. మరి రెండింటినికూడ - మగణమును, సగమును - జేర్చుకొనిన కన్నడ విష్ణుగణము లగును. కావున సీసములలోఁగాని, రగడలలోఁగాని, ద్విపదలలోఁగాని, గీతములలోఁగాని, మాలికావృత్తములలోఁగాని వచ్చు నాలుగైదు మాత్రల గణము లే విధముగా వచ్చినను అవి ఇంద్రగణములలోఁ జేరునుగదా. కన్నడ విష్ణుగణములలోఁ ౬ మాత్రల గణములుకూడఁజేరును. ఈ కారణముచే నీ పద్యములన్నియు నొక్క కూటమునకే చేరినవని చెప్పవచ్చుగదా. అనఁగా ర, గి, ౬ మాత్రలు గల నాలుగేసి గణములు పాదమునకుఁ గల పద్యములని కాని, ఆ పాదమును రెట్టించి యొక పాదముగాఁ గల్పించిన పద్యములని కాని చెప్పవచ్చును. అప్పుడివన్నియు నొక విధమగు రగడభేదములే యని చెప్పఁదగి యుండునేమో !!

అయితే ఇందు మఱియొక చిక్కున్నది. ద్విపద, సీసము, గీతము మొదలగు కొన్నిటిలో నడుమ సూర్యగణములు అనఁగా మూడుమాత్రల గణములుకూడ వచ్చుచున్నవే - ఇవి ర, గి, ౬ మాత్రలు గల ఇంద్ర, విష్ణు గణములలోఁ జేరవచ్చును. లక్షణసమన్వయ మెట్లగునని అడుగవచ్చును. వాస్తవమే. ఆ విషయము తెలిసికొనుట కవకాశము లేకయే ప్రాచీన లాక్షణికులు ఇట్టి చిక్కులు వడి ఇన్ని విభాగములను చేసినారు. జేశీయగణములని పేరుపెట్టి వానిలో ఇంద్ర-విష్ణు

గణములను కూటములో ౪, ౫, ౬ మాత్రలు గల గణముల నెట్లు సమకూర్చుటకు నొప్పకొనియున్నామో అట్లే మూడు మాత్రలు గల గణములనుగూడ మఱియొక పేరుపెట్టిగాని, పెట్టకగాని ౪, ౫, ౬ మాత్రల ఇంద్ర - విష్ణుగణములతో పాటు పద్యపాదములోఁ జేరవచ్చునని, అట్లు చేయట దేశీయరచనల లక్షణమని మన మేర్పాటుచేసికొనినచో నీ చిక్కు వదలి పోవునుగదా. అయితే ఇట్లు చేయుచుఁబోయినచో నియమాభావము కలుగునే యను నాక్షేపణ కలుగవచ్చును. కాని మనము క్రొత్తగాఁ జేయఁదలచిన నాక్షేపణయమగునేమో కాని, అట్టిదానినే ఒక నియమముగాఁ బాటించిన లాక్షణికపద్ధతి యొకటి సిద్ధమై యున్నచో నీ యాక్షేపణ పాటించఁదగినది కాకపోవును. ఇట్టి పద్ధతి దక్షిణదేశీయ చ్ఛందస్సంప్రదాయ సిద్ధము. అది తమిళ చ్ఛందోలక్షణసద్ధతిలో నిలిచియున్నది. అచ్చట అగవల్పా అను రచనలో ౪, ౫, ౬ మాత్రల గణములతోపాటు 3 మాత్రల గణములుగూడ నీ నాలుగు గణముల పాదములో నిలువవచ్చును. ఇట్లు దక్షిణదేశ భాషాచ్ఛందస్సంప్రదాయములకు సన్నిహిత సంబంధమున్నదను దృష్టితో చూడక, అర్యభాషాచ్ఛందస్సంప్రదాయ దృష్టితో నీ దేశ భాషా రచనలను జూచి, వానికి లక్షణమేర్పరచుటచే నీ దక్షిణ దేశీయభాషారచన లొకదానితో మఱియొకదానికీ సంబంధములేని వద్దతులతోఁ గూడినవిగాఁ గనఁబడుట తలసిందినది. ఇంతేకాక కాలగతి నాయా సంప్రదాయములలోఁ గొంత మార్పును గలిగినదనుటకు సందేహములేదు.

నాగవర్మ ఛండోంబుధిని సంపాదించి ప్రకటించిన క్విటర్ వండితుడు నాగవర్మ చెప్పిన రఘటాభేదములను దెలిపి, ఆర్యావీనుడగు కవిజవ్వబంధకారు ననుసరించి కాఁబోలును, మఱికొన్నిటిని రఘటాభేదముల క్రిందఁ జేర్చినాడు. అందు సీసము ఆటగీతె, చౌపది, త్రిపుడతాళము, ఏకతాళము, అష్టపది, లయగ్రాహి అనునవి కలవు. ఇవి ఛండోంబుధిలో కానరావు. కాని కర్ణాట విషయవాతుని నాగవర్మ అక్కర, త్రిపది, చౌపది, ఛందోవరింస, ఏళి, గీతికె, తాహా, వట్పది అనువాని లక్షణముల దెలిపినాడు. ఇవి దేశీయములగు బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రసంజ్ఞితములగు మాత్రాగణములతోఁ గూడినవి. వీనిలోఁ గొన్ని తెలుఁగు శిష్టకవిత్వోఁగాని, సామాన్యజన రచనలలోఁగాని యున్నవే. అక్కరలు కన్నడాంధ్రములకు సామాన్యములు. కాని లక్షణమునను, పేళ్లలోను కొంత భేదము లేకపోలేదు. ఉత్సాహలక్షణము కన్నడాంధ్రములకు సమానమే. నాగవర్మయొక శరవట్పదినిమాత్రమే చెప్పినట్లగలదును. తరువాతివా రారుతెరగుల వట్పదులను జెప్పిరి. తెలుఁగులోని శిష్టకవిత్వలోని కివి యొక్కలేదు. కాని పాటలలో నీరచనలు గానవచ్చును నాగవర్మ చెప్పిన వట్పది యిది. ఇందు ౬ విష్టగణములు, ౧ రుద్రగణము, మూడు పాదములు గల సగము పద్యమగును.

శరవట్పది—“మందర ధరగణ

మొందిర కడయోల్

కుండదె నెలనుగె మదనహారం

ఇందుని భావన
ముందణ తెఱసి
యందమె యాగలె వట్టదీశే.”

దీనికి ర మాత్రల గణము లేడు, ఒక గురువు అనియు
లక్షణము చెప్పవచ్చును. ఈ వట్టగలు యుంపెతాళబద్ధము
లనికూడఁ జెప్పబడినది.

నాలుగుమాత్రలు గల వట్టగలను గొన్నిటిని తెనుఁ
గున శ్రీల తలుపుఁ దగ్గర పాటలలో మనము గుర్తింపవచ్చును.

“శ్రీతరు గిరొనే శ్రీరఘు రాముడ
జేరిక వాటము-దీ-వే
జేరిక వాటము-దీ-వే
ఖ్యాతిగ శ్రీరఘు రాముడవైతే
కోతుల జెరగ దో-యీ ఘన
సేతువు గూర్చగ దో (ట) యీ.”

తెలుగువట్టదికి ఆప్పకవి లక్షణ మిది :

“ప్రాసము ల్బుమ్మారు వాసపు లార్గురు
వైసుధా దీధితి తొనిర్యతీ
భాసిల్ల గాఁబాద మినుమాటి తోనాల్గు
జేసిన కృతులందు వట్టదాఖ్యి.”

ఇందలి మొదటిపాదము చివరి చంద్రగణమును తగ
దము గురువుగాఁ జేసినచో నే చంద్రగణములు, ఒక గురువు

అని చెప్పవచ్చును. కన్నడ పద్యమునఁగూడ నేడవ రుద్రగణమును విష్ణుగణము గురువుగాఁ జేయవచ్చును. ఇట్లు కన్నడాంధ్ర పద్యముల లక్షణము సరిపోవును. కాని క్లిష్టలే చేసి నట్లు మూత్రాసంఖ్యలను నిర్ణయించినచో—అనగా ర మాత్రల గణములని, గి మాత్రల గణములని చెప్పినచోఁ దెలుగు పద్యము కురుదు. ఇంను కొన్ని గి మాత్రలవి, కొన్ని ర మాత్రలవికూడ నున్నవి కాని పాటకు సరిపోవునట్లు ప్రాప్త దీర్ఘముల నించుక మార్చి సరిపెట్టుకొనుట కవకాశము లేక పోదు. చేశీనుగణ నిర్మాణవద్ధతినిబట్టి యీ చిక్కు రాక మానదు. గి మాత్రల గణములు గల వట్టుదిని కన్నడమున కునుమ వట్టు అని య గురు. ఇది తెలుగున నప్పకవి చెప్పినదానికి సమానము కావచ్చు.

“కునుమ వట్టుదిను మొద

లెసెవపద యగ్గక్కె

దశమాత్రై గభమేల బొందొడలు”

ఇట్లు నాలుగైదుమాత్రల గణములను నాలుగేసి చేర్చినచో నివి మధురగతి, ద్వీదగతి రగడల పాదములగుమందుట లేదా? కావున నీ వట్టుదులును రగడభేదములే యనుటకు సందేహమే? కాని భేద మెచ్చట నున్నదనగా రెండవ నాలవ పాదములలోని తుది గణము కొంచెము ప్రాప్తమైనది. అనగా నాలుగైదు మాత్రల నిండ్ర గణమునకు బదులుగా ౨ మాత్రలు గల గురువైనది. ఇది పాటకొరకు చేసిన మార్పు. ఈ మార్పులేనిచో నివి ఆయా రగడల రెండు పాదములగును.

ఇట్టి పాట లనేకములు గలవు. వినాయక చవితి నాడు పిల్లలు పాడుకొను మంగళవారతి యొకటి.

“శ్రీశంభు తనయునకు
సిద్ధగణ నాధునకు
వాసిగల దేవతా—పండితున—కూ
ఓబొజ్జ కనకయ్య
నీబంటు నేనయ్య
ఉండ్రాళ్ల మీడికి—దండుబు—పూ.
జయమంగ శంనిత్య
శుభమంగ శం—”

శుక్ర వారము పాట—

“ఈశ్వరా పుత్రునకు
గాజావ తారునకు
పార్వతీ తనయునకు—భక్తితో—నూ”

ఇచ్చట నొక విశేష మేమగుగా. నిందలి తుది గురువును హ్రస్వము చేసిన—లఘువు చేసిన—ని యొక సీసఁద్యపాద మే యగును.

“శ్రీశంభుతనయునకు సిద్ధగణనాధునకు
వాసిగలదేవతా పండితునకు
ఈశ్వరపుత్రునకు గాజావతారునకు
పార్వతీతనయునకు భక్తితోడ”

వట్టగులలోఁ గదిది చంద్రగణముగా గ్రహింపఁబడినది. అదియే రెండు సూర్యగణములుగా గ్రహింపఁబడినపు డా రింద్రగణములు, రెండు సూర్యగణములై నీసపద్యపాదమైనది. వట్టగులలోఁ దది గణము పూర్తిగా ర, గి మాత్రముగలిగి యిండినచో నదియే రగడ యగుచున్నది. కావున నీ రగడ లనే పాటలకనుకూలముగా తుడిపాదము నిండిక మార్చినచో నన్ని విధములుగా మారునో చెప్పట కవకాశము లే గదా. ఇక బ్రహ్మ విష్ణు (సూర్యో ద) ముల కిలయికతోఁ గూర్చి చెప్పిన నిక నన్ని విధములగునో విచారింపుఁ. మఱియొక పాట—

“చెంగావీచీరలా

కొంగూలు జీరాడ

రంగైన నవమోహనాంగి యెక్కడికే

చంద్రుని శిరమూస

ధరియించు కొన్నట్టి

జగములే లెడుదగి(గా) ధీశుసన్నిధికే

మంగాళం మంగాళం”

మేలుకొలుపు పాటలు అయిదేసి మాత్రల గణము లతోఁ గూడినవే.

“కేశవా యనినిన్ను వాసీగ భక్తూలు

వర్ణింపుచున్నారు మేలు—కో

వాసావ వందీత వసుదేవ సందాన

వైకుంఠపురవాస మేలుకో, తెల్లవా-రవచ్చే-నూ

తెల్లవా రావచ్చె తెలియాక నాసామి
మల్లప రున్నావు లే-రా
వేణునా దమువీని వేగవ ర్గిడివ స్తి
వేళాకో ఛామెల-లే-రా”

ఈ క్రిందివా లోని తుదిగణమున నొక మాత్ర తక్కు-
వగాఁ గనబడినను రాగమున సరిపోవును.

లాలిపాట—

“లాలిబం గరుగొమ్మ లాలిమా యమ్మా
లాలిము ద్దలగుమ్మ లాలిసీ తమ్మా-లా(ఁ)లీ
జోజోచి-దానంద-జోజోము-కుందా
జోజోకృపాపాంగ జోసుందరాంగా-జో(ఁ)జో.”

అప్పగింతపాట—

“ఘనమైనతొడపులను కట్నాలనిచ్చి
వేచెనేజనకుడూ వై దేహి సంపా...
నెయిశాచనేరదూ నెలమిమీ పడినా,
నేర్పుతోపను తెల్లనేరుపా వమ్మా,
బుద్ధులెరు గను మంకు బుద్ధులేగాని
బుద్ధులొచ్చినదాక దిద్దుకోవమ్మా
అబాలయెరుగదు అదిబాలసుమ్మి
మీబాలలలొనొక్క బాలగా జూడూ”

భోగవట్పది—

“భోగవట్ప దంగళొలగె

బేగ మొదలపాదమున్న

కాగళక్కుమర మాత్రై లెక్క సంఖ్య-యో”

సూర్యగణములు తొలి రెండు పాదములలోను నాలుగేసి. మూడవపాదమున నారు గణములు, నొక గురువు. మొదటి రెండు పాదములు హయప్రచార రగడపాదములతో సమానములే.

“ఋతువిరామ మినులు నల్వ

రతుక నొక్క యంప్రిచెల్వ.”

రగడలోని మూడు నాలుగు పాదములను గలిపి ఋతుక పాదముగాఁ జేసి, అందు నాలవ పాదములోని నాలువగణమును లోపించఁజేసి మూడవగణము నేక గురువుగాఁ జేసి భోగ వట్పది మూడవపాదమగుచున్నది. నాలుగేసి గణములు గల హయప్రచారపాదము నిశ్చయమిచ్చి తురగవల్లనపాదమగుచు గదా. ఈ ఎనిమిది గణముల పాదములో దివి నొకమాత్రము తొలగించి యా గణము నొక్క గురువు కలదానినిగాఁ జేసిన ఏడు సూర్యగణములు, ఒక గురువుగల—ఉత్సాహవృత్తమున కొక పాద మగుచున్నది అనగా హయప్రచార రగడ రెండు పాదములను జేర్చి తుదిగణములో నొక మాత్రము తీసి వేసిన ఉత్సాహపాదము, హయప్రచారము నాలుగవపాదములో తుదిగణము, దాని వెనుకటిదానిలో నొక మాత్రము

దీసివేసినచో భోగవట్టది లగు నన్నమాట. మన మున
లన్ములు పాపకొను తులసిపాట యీ భోగవట్టదియే

“తులసి యింట చంచువార్ని
తులసిపూజ చేయువాని
తులసియందు భక్తియిచ్చి పెలగువాని—
తులసిజూచి మోక్షు, వాని
తులసియచభ విచువాని
తెలిసినిపు వారిదిగూ—అంగిమ—కూ”

సువ్విపాటకూ, ని మ్మన హప మి.

“సువ్వి సువ్వి రామచంద్ర
సువ్వి సువ్వి కీర్తి సాంద్ర
సువ్వి—నీ—తన్నుమాను, శుభము—లి—మ్మా”

ఇంద్ర విశేష మెరుగగా ఏకక్షర గణములకూడ
నున్నవి.

“మోదమును పెద్దిపీట
మీద శ్రీ రామ సరస
ఆదిలక్ష్మియైన నీ తన్ను నునిచి—రీ.
వాటమైన కుండనంపు
మేటికుందె యందునిల్చి
గాటమై పసిడి రో—కళ్లు బట్టు—కా—

రాజనములు ఇప్పుడు
 రాజనములు మంచిపునుగు
 మేలుకొండ రాజనములు, మేలు వంటెలు—
 కుందీయందు నాడ నునిచి
 కొట్ల మూలు దంచి రిపుడు
 కుండ రదన లెల్ల సప్తకొనుచు జెలగు—చూ.”

మంగళహారతి—

“రామచంద్రాయజనక రాజజామ నోహారాయ
 మామకా భీష్మదాయ మహిత మంగళం”

భామినివట్టడి—

“భామినినువ ట్టడియ మొదలొక
 గామహాపా దద్యయంగళు
 నేమిసలుమనుమాత్రెమేలణ పాద మొందొందో.”

మూడునాలుగు, (3+4) మాత్రలు గల రెండు గణములు చేరి ఒక పాదమగును. మూడవపాదములో నట్టివే మూడుగణములు తుడి నొక గురువునుండును ఇది హరిణగతి రగడభేదిము కావచ్చును.

“భాను యుతనల భసగ గంబుల
 లోన నిరుదో లనన గంబుల”

ఇది గమ్మిడిపాటకు సరిపోవుచు

“గుమ్మ జేజే గోపి దేవీ
 గుమ్మ జేజే కన్న తల్లి

గొడినిపొడ సూరగదవే-అమ్మ గోపె-మ్మా-
అమ్మ-గుమ్మ-డేడే.

గ్రుచ్చుతనమున వేదములుగొని

తెచ్చివెరచును జలధిలోపల

కొచ్చియున్నా వానివెబి జొచ్చిజలనిధిలో

మర్నై సోమకునిగ్రుంచితి

మగుడ చగువులు బ్రహ్మకిచ్చితి

అక్షణంబును సుమ్మదనియెడి మాటనే నెఱుగా

అమ్మా గుమ్మడేడే”

కన్నడమునఁ గల్లాటజాతులలోఁ జేర్చి నాగవర్మ ఒక
‘ఏల’ అనుదానికి లక్షణము చెప్పినాడు. దాని కారు రుద్ర
గణయుని, ఒక అజగణుని నుండవలెనని యున్నది. కాని
దాని నడకకూడ తెలుగు ‘ఏ’ పాటలతో సరిపోవునట్లగ
పడదు. దేశ భేదమునుబట్టి పాటలోఁ గలిగిన మార్పు మూల
మున లక్షణమునకూడ కొంత భేద మేర్పడవచ్చును. కాని
“ఏల” యనునది నాగవర్మనాటికే దేశీయ రచనాభేదముగాఁ
బ్రచారముతో నున్నదనుట నిశ్చయమగుదా. సోమనాథుఁడు
బసవపురాణము నేలఁబెట్టిపాఠనట్లు చెప్పియున్నాఁడు. కావున
నిదియు సోమనకుఁ బూర్వముననేకాక, నన్నయకుఁబూర్వము
నాగవర్మనాటికే కన్నడ దేశమునందువలెనే తెలుఁగు దేశమున
దును బ్రచారములో నున్నదని యొచనగును.

ఈ “యేల” యనునదికూడ పైని చెప్పిన హయప్రచార
రగదకు సంబంధించినదై నాలుగేసి సూర్యగణములు గలి

పాదములతోఁ గూడి భోగవట్టుది రకములోఁ జేరఁగలదని తోచుచున్నది. ఇవి యిటీవలి యక్షగానములలోమాత్రమే గావచ్చుచున్నవి.

కంసాలిరుద్రయ రచితమగు “సుగ్రీవవిజయ”మను యక్షగానములోనిది “ఏల” —

“భానువంశా మూ బుట్టి
దాన వాకా మీని గొట్టి
పూని మఖము నిర్వహింపా-చా-ఓ-రామచంద్ర
మానివరులు సన్నతంపా-గా
రాతినాతి జేసి పూరా
రాతినేతి విల్లువిడిది
భూతలేండు లెల్లమెచ్చా-గా ఓ రామచంద్ర
సీతనూ వివాహమాడా-వా.”

ఇంకను ఇటీవలి సారంగధర యక్షగానములో నిది —

“పాపురంబు ఎగర వేయూ-డి-ఓ-బాలులారా
పాపురంబు ఎగరవేసే పిలి’ తేను మిల్లి వచ్చు(ను)
ఓడుగెల్పు రెండుచూడ వలెనుగాక నుపుమిరారు
పాపురంబు నెగరవేయూ-డి-ఓ-బాలులారా.”

(సారంగధర-వీధినాటకము.)

పాటలో గొన్ని ఆ గురుప్రలు గల గణములుగా గనబడుచున్నవి. కన్నడ గణవిభాగపద్ధతిని బ్రహ్మగణములలో గగముకూడఁ జేరునుగావున నా విభాగము నుబట్టి యది దక్షిణ

జెల్లీయ కద్దతియే యగుటచే సుకర్ణనీయ మే యగున. తమిళ కద్దతి యింకను విపులమని గా దుచూడఁ యును.

మద్రెక్కెయన్న ఛ దోబుధికో గానరాక్ష న్నను క్కిలల్ సంపాదింగన గ్రంథము కో రగడభేదము గా గ్రహించినానిలో అష్టకా, ఏకతాళ త్రిపుటలచూచిగూడఁ గలవు. నాలుగుమాత్రల గణములు పాదమునకు రెండేసి చొప్పున నెనిమిది పాదములుగార్చి ఎనిమిదవ పాదమున మఱి రెండు గణము లధికముగాఁ జేసినచో నష్టకదియగున. ఎనిమిది పాదములకును బ్రాసముకలగ. ఇదలి రెండేసిపాదములు నాలుగు మాత్రల నాలుగు గణములుగల ధురగఁర దముకును గావున దీని రగడభేదమే యనవచ్చును ఇదియు నేకతాళ జాతిలోఁ జేరినదే యనియు, వృత్తము కాదనియు, తాళబద్ధము లగు జాతులలోనిదనియుఁ దె యుచున్నది త్రిపుటతాళమున కిచ్చిన యదాహరణమునుబట్టి $(3 + 2 + 3 + 2 + 3 + 2 + 3 + 2)$ మూడేకమాత్రల గణములు, నొకటి అయిదు మాత్రల గణముతోఁ గూడి దని చెప్పవచ్చును.

“మగ నెనినిం తలియె నెఱ్రువె నెం కొప్పేళియొంగరా”

గావున నిది తెలుగునందలి వృత్తభగతిగడకావచ్చును. తుది పాదమునందలి రెండ మాత్రలు పాటకొరకు లొపించి యుండును.

ఈ త్రిపుట ఏకతాళాగలు రగడభేదములేయని, లేదా కొన్ని మాత్రలను తొలగించి చదివినచో నాయా రగడ లీ యీ తాళములకు సరిపోవునని యప్పుకవి చెప్పియే మన్నాడు. ఇంతేకాక యీ తాళాగలతోఁబూడిన రగడభేదములకు పాటలు, చంద్రికలు, అర్థచాక్రము మొదలగునవి యుత్తుగాన ప్రబంధములలో తరుచు బ్రయోగించబడు నికూడఁ జెప్పినాడు.

“తుద నేడులఘువులు తొలగించి చదివిన
త్రిపుటకు వృషభగతిపదియుగము,
లలి రగడపల నొక్క లఘువుమానిన జుపె
మరు ద్వీరద గతి సమకదయుగము.
గురుతుహపకమునకుఁదురగ వల్లనా
హ్యము మేకతాళి యామధురగతికి
(హరికి) నిర్వృత్తి నాలు గటతాళమున మాత్ర
లోలి విశ్రాంతికదాల్చుగింట
తెలియనర్థము నర్థచంక్రాలు వీన
యక్షగానప్రబంధంబు లతుకవచ్చు
రగడభేదంబు లివియంద్రు రిసగవీంధ్రు
లవిత నిజసేవకస్తోను యభిధాను.”

రగడలను పాట కనుకూలముగాను, ఆయా తాళము లకు సరిపోవునట్లుగాను తుదను కొన్ని మాత్రలను తగ్గించి పాడు రీతులు యక్షగానశక్తిలోఁ బ్రచురమైయుండును. సోమ నాథుఁడు తన కాలమున ననేక విధములగు నాటకములూడు

వానినిగూర్చి చెప్పనేకాని యక్షగానముల విషయమున నాయా
వేషములు వేసికొని పాటకే ప్రాధాన్య మిచ్చినట్లున్నది.
అప్పుటి కవి యి కను గా రీతు లో కాని ప్రవర్తనార్హములు
కాలేదేమో !

రంగాజమ్మ రచించిన “మిన్నాది వాసలొన నాటక
రాజంబను” యక్షగానము లో గదలు, తాళములను గలవు.

వృషభగతికి త్రిపుటతాళము—అనగా 2 అక్షరములు,
3 దెబ్బలు (3+2+2) ఇదియే ఛందోబుధిలోని ‘త్రిపుడ
తాళ.’

“శ్రీమనోహరు సంబుజోదరు

చిత్రజాతగు రుందలంబో

మధురగతికి ఏకతాళము. ౪ మాత్రలు, ౧ దెబ్బ.

“చందన చర్చిత నీలక శేఖర

పీతవస్రవ వనమాలీ”

కిరైల్ చెప్పిన కన్నడ అష్టపదియు నాలుగక్షరముల
రెండేసి గణములతో, గూడిన యేకతాళము గలదగుచున్నది.

జంపెతాళము. ద్వీరదగతికి. ౫ అక్షరములు లేదా
మాత్రలు, ౨ దెబ్బలు

“నీవాడ నేగాన నిఖిలలోకనిదాన”

“శ్రీయువతి నిజయువతి

జేసియెంతయు మించి” (అనంత. ఛం.)

రూపకతాళము, తురగవల్లనగు ౬ అక్షరములు,
౨ దెబ్బలు.

“వరవీణా మృగుపాణీ వరుహాగో చమరాణీ”

“శ్రీ సతీశు బరిమపురుషు

జిత్రమున దల చువ గు” (అనం ఛం)

రంగాజమ్మ రచితము మన్నార్దరాసవిలాస నాటక
మను యక్షిగానమున రూపక తాళమున కుదాహరణ మొకటి
కలగు

“చందనానగ కందకోదర నందమాత బృందసోదర
నంద్యకోవిద నంద్యసద్రస తుందికోదిత కందభోజ్వల.”

ఇక తెలుగు కవిత్వోన్నతి గురించి బూర్జుమునను, తరు
వాతనుగూడ సమానమైన ప్రాధాన్యమును వహించినవి సీస,
గీతములు ఇవియే యూర్ధ్వచ్ఛందోపపదలలో ప్రాచీనములు
కన్నడమత్యో బోల్చినపుడు ఆంధ్ర కవితకు విలక్షణములు నై
కనబడుచున్నవి త్రిపది, చౌకది, వట్పది మొదలగువానికి
ప్రాచీనకాలమున శిష్టకవితలో బ్రచారమున్న ట్లగపదగు
రగడలనుగూర్చి ప్రాచీనులగు తెలుగులాక్షణికులు స్మరింప
లేదు. ఇప్పటికి లభించిన తెలుగులక్షణగ్రంథములలో మొదటి
దగు కవిజనాశ్రయము తత్పత్తికాకాలు నప్పినట్లుగా కొంత
వరకుఁ బ్రాచీన కర్ణాట గ్రంథమర్వాద ననుసరించి-ఛందో
బుధియందువలెనే - తొలిన వృత్తాధికారమున సమవిషమ
మాలావృత్తాదులను, పిదప జాత్యధికారమున—

“జ తులు మాత్రాసమక

ఖ్యాతానప్రతతిః త్సే గండములయ్యె

గీతులు మొదలగు వి యుప

జాతులు భూతలవినుత్సజతయశస్కా.”

అని, పిదప ప్రత్యేకముగా తెలుగుజాతులనుగూర్చి—

“వెలయంగఁ దెనుఁగుబాసకు

దలమయ్యెడు సీసములను దిర్వోజలు గీ

తులు నెక్కిరలను ద్విపదలు

పొనుపొందగ రేచ దీప్తమున నొనరించున్”

అని చెప్పినకాని రగడభేదములనుగాని, వట్టుది, ఏళి మొదలగువానిగాని చెప్పలేదు. తరువాత విన్నకోట పెద్ద నాధ్యుడు అక్కర సీసభేదములను, వట్టుది చొపది ద్విపద మంజులనే తెలుఁబదేశ జాతులలోఁజేర్చి చెప్పెను. రగడను చాటుప్రబంధ భేదముగా స్మరించినాడు కాని అసంతామా త్యునివరకు రగడభేదములు, కళికోత లిఁకలు, చాటు ప్రబంధ ములలోని యదాహరణలును తెలుఁగున ఛందోగ్రంథముల లోని ఆకర్షనలేను. అప్పకవి కాలమువరకు యక్షగానముల ప్రళంసగాని, త్రిపుటాది తాళప్రళంసగాని నెనబడదు. ప్రాచీన లాక్షణికు లంతగా రగడ, వట్టుదాదులకు లక్షణము వ్రాయక పోవుటకుఁగారణము ప్రాచీన శిష్టకపులు వానిని గ్రహింపకుండుటయే. నన్నయాయులగు ప్రాచీన కవులు రగడలను, ద్విపదలను

వాడలేదు నన్నయ వాడిన అక్కరపద్యములు తిక్కన కక్కర లేకపోయినవి ద్వీపదలో కావ్యము రచించుటకు సోమనాథుడు తన ప్రయత్నము నంతగానో సమర్థించుకొనవలసి వచ్చినది. కావుననే “అరూఢ గద్యపద్యాది ప్రబాధ”మల ముందట తెలుగు దేశీయరచనలన్నియు నడుగంటిపోవుట తటస్థించినది. ప్రబంధముల కాలములో రగడలు కొంచె మూదరింపబడినవి. తిరువారి నామక రాజుల పుణ్యమాయని యక్షగాన ప్రబాధములు మరల తలయెత్తుటచే నందలి దేశీయ రచనలనుబట్టి ప్రాచీన దేశీయ చ్ఛందోమార్గములను గొన్నిటిని గుర్తింపమన కవకాళ మేర్పడుచున్నది.

ఇక కన్నడ లక్షణ సహాయమునను తెలుగు శాసనము లనుబట్టియు మనము నన్నియకుం బూర్వకాలిక రచనలుగా గుర్తించిన వానిలో ద్వీపద, గీత, సీసములనుగూర్చి పరిశీలింపవలసియున్నది ద్వీపద గీతముల లక్షణములతో కన్నడాంధ్రములలోని వానికి సామ్యము కుదరలేదు. పాదమునకు నాలుగేసి గణములు గల దేశీయ రచనలతో ద్వీపద ప్రధానమైనది. నాలుగు గణములను రెట్టించి సీసపాద మేర్పడును కావున నిదియు నా జాతితోనే చేరవచ్చును. మూడింద్రగణములు, నొక సూర్యగణము గలిగిన ద్వీపద నొక పాదముగనే చేసి చదివిన సీసపాదముకాగలదని యిదివరకే తెలిసికొనియున్నాము గదా. ఇక నీ రెంటికిని గల భేద మెక్కడ నున్నదనగా, ద్వీపద రెండు పాదములకును ప్రాసనియమము కలదు. సీస పాదమున కానియమము లేదు. ఈ ప్రాస నియమము

మూలముననే ద్విపద తెలుగునందలి ఛందో విశేషములలో నొకటగు యుపజాతి గణములలోఁ జేరుట కవకాశము లేకపోయినది. కన్నడ ఛందోఘటి కిని, తెలుగు ఛందోఘట్కికిని దేశీయ రచనలవిషయముఁ గూడఁ గలిగి యేదమే యిది. కన్నడమున పృథ్వులలోఁగాని, జాతులలోఁగాని, జాతీయగణబద్ధములగు దేశీయజాతులలోఁగాని ప్రాసము లేని పద్యమేలేదు. తెలుగునందట ప్రాసని చూచుములేని పద్యములొక ప్రత్యేకగణముగా నేర్పడినవి. అవే యుపజాతులను వి. “జాతులు కిందాగలు నుపజాతులు గీతాగులు” ఈ యుపజాతుల మూలముననే తెలుగు ఛందస్సు ప్రాచీన దక్షిణ దేశీయ చ్ఛందస్సంప్రదాయమును కన్నడముకంటెను విశేషముగా నిలుపుకొనియున్నదని చెప్పవలసియున్నది సీసతములకుఁ బ్రాస లేకపోవుట యేల అను ప్రశ్నకుఁ బ్రాచీన దక్షిణదేశీయ సంప్రదాయములలో నొకదానిని నిలుపుకొనుటయే కారణమనియుఁ జెప్పవచ్చు నేమో ఆ సంప్రదాయ మేమనఁగా, వీనిలో దేశీయ గణములగు సూర్యోద్ర గణములు యథేచ్ఛగాఁ జేరివచ్చునుటయే. ఏడింద్రగణములు రెండు సూర్యగణములు ననగా, నేడింద్ర గణములలోను లభ్యమైనను సరే, గుర్వాగులైనను సరే ఏదైనను యథేచ్ఛముగా పాదాదిని రావచ్చుననుట. కారణ మేమన, ప్రాసనియమము లేదు గనుక. ద్విపదకును మూడింద్రగణములు, నొక సూర్యగణమునేగూ. కాని ద్విపద పాదముతోలిగణము మొదటిపాదములో గుర్వాదియైనచో రెండవపాదమునను గుర్వాదియే కావలయును. అనగా ప్రథమ

పాదాదిని నల, నగ, సలలో నేదియైన నున్నపుడు రెండవ పాదమున మొదట భ, ర, తలు రాగూడను. కావుననే—

“గురులఘులలో నెయ్యది
మురసూహర ప్రధనుపాద ముఖమున నిలిచె
ధర నుపజాతులు దక్కగఁ
బరిగ నిలుచునవియె నాల్గుపదముల మొదలక”

అను నియమము గీతికలగుగూడ కన్నడమున ప్రాస నియమము కలగు కన్నడమున ప్రాస నియమములేని పద్యము లేదు గనుక నీ యుపజాతిభేద మా భాషలో లేనిపోయినది. ప్రాసీన ద్రావిడ సంప్రదాయమునుగట్టి అట్టి పద్యములకు తమిళముతోపాటు ఆంధ్రము నిలుపుచున్నది. తమిళము నందలి వెన్ బా పద్యములలో ప్రాస (యగుగై) నియమ మున్నను, అవల్పా పద్యములలో నట్టి నియమము లేదు. తెలుగునఁ గొన్నిటిలో లేకుండుట కిదియే కారణము కావచ్చును.

ఇంతవరకుఁ బరిశీలించబడిన యాంధ్ర కన్నడ జే3య చ్ఛందోరి చనలన్నియుఁ జాలవఱకు నాలుగు గణములు గల పాదములతోఁ గూడినవి. లేదా నాలుగేసి గణములు గల రెండు దళములుగాఁ గలిగిన యొక పాదముతోఁ గూడినవై యున్నవి.

ఇవియన్నియు (అక్షరలుతక్క) పాదములకు నాలుగేసి చొప్పున సూక్ష్మద్రగణములతోఁ గూడియున్నవి కావున,

నివి తమిళమున పాదమునకు నాలుగేసి శీర్షగల “అగవల్పా” రచనలను జూలినవని చెప్పవచ్చును. ఇట్టిదానిని “నిలైమండిల ఆళిరియప్పా” అందురు.

ఇక పాదమున కైదేసిగణములు గల పద్యములు చాల తక్కువగా నున్నవి. తేటగీతము, ఆటవెలది యనునవి తెలుఁగున గలవు. అక్కరభేదములలో నొకటగు మధురాక్కరకు గూడ నైదే గణములు. కాని దీనిలో నైదవ గణముగా చంద్రగణము వచ్చును. గీతములో సూర్యగణము, ఆటవెలదిలో చంద్రగణముగాని, సూర్యగణముగాని వచ్చును. అక్కరలలో పాదమునకు ఆరు ఏడు గణములు వచ్చునవిగూడ కలవు. నాలుగు గణములు గల అంతరాక్కరలో నొక సూర్యగణము, రెండింద్రగణములు, ఒక చంద్రగణము వచ్చును గావున, నీ చంద్రగణము రెండ సూర్యగణములుగా మార్పదగిగదైనచో—అనగా “రల”మో “సల”మో యైనచో నా పద్యము ఒక సూర్యగణము, రెండింద్రగణములు గల తేటగీతమగును. ఇవి యెట్లు వచ్చినను మొత్తముపై నీ యెరు గణములు గల పద్యములు వెనుకటివానివలె తమిళమునందలి ఆళిరియప్పా—లేక అగవల్పా అనుదానితో సంబంధించినవిగాక “కలిప్పా” రచనలతో సంబంధించి యున్నవనవలసి యున్నది కలిప్పా భేదముగు “కట్టలై కలిత్తురై” అనుదానిలో నైదేసి గణముల నాలుగు పాదములుండును. దీనిలో మొదటి నాలుగు గణములను “ఈరకైచ్చిర్లు”—అనగా రెండు దేశీయచ్చందోక్షరములను ప్రస్తరింపగా వచ్చిన గణము లుండవలెను. ఈ ఛందో

క్షరములనగా నేర్ నిరై అను సంకేతము గలవి. ఈ నేర్ నిరైలు రెంటిని ప్రస్తరింపగా వచ్చిన గణములలోఁ గొన్ని మాత్రమే సూర్యేంద్రగణములు, కన్నడ బ్రహ్మవిష్ణుగణములు నగుచున్నవి. మూడు అక్షరములను బ్రస్తరింపగా వచ్చినవి “కాయ్చీర్లు”. వీనిలో మన ఇంద్రగణములలోని “త, సల” లు, నవ సలల నగగ నగల మొదలగు చంద్రగణములు చేరినవి. వీనినిగూర్చి తరువాతఁ దెలిసికొందము. ప్రస్తుతము తమిళమునందలి “కటైకలిత్తురై” అను పద్యములో పాదము నకు ర రెండక్షరముల గణములు—అనగా సూర్యేంద్రగణము లలోనివి, తుదిగణము ‘విళంగాయ్చీర్’ లలో నొకటి—అనగా బైని చెప్పిన చంద్రగణములలో నొకటి యైయుండవలెను. కావున నొక సూర్యగణము, రెండు ఇంద్రగణములు, తుద నొకటి చంద్రగణమును జేర్చగా నేర్పడు తెలుఁగు మధురాక్షర కలిపా భేదముగు తమిళపద్యముతో సమానము గావచ్చును.

ఇక తేటగీతకూడ నైదు గణములతోఁగూడినదే. కాని యందు అక్కరలోవలె చంద్రగణములు రావు. కావున నిది “కలిపా” భేదములకు సంబంధించినదై యుండదు. పాదము నకు మా, విళ, కాయ్చీర్లు—అనగా సూర్యేంద్ర చంద్ర గణములలో నేవైనను నాలుగు చొప్పున వచ్చు వెళ్ళా పద్య రచనలలోఁ జేరినదైయుండును. ఇందు పై కలిపాలోవలె చంద్రగణము వచ్చితీరవలయునను నిర్బంధము లేదు. కాని ఒక సూర్యగణము, రెం డింద్రగణములు, ఒక చంద్రగణము అను నాలుగు గణములతోఁ గూడిన వెళ్ళా పాదము తుది

చంద్రగణమును రెండు సూర్యగణములుగా గ్రహించినచో నొక సూర్యగణము, ౨ ఇంద్రగణములు, ౨ సూర్యగణము లును గలిసి యైదు గణములుగల గీతపద్యపాదము కాలగడు. ఇట్లు గి గణములుగల మన గీతపద్యమునకు సరిపెట్టుకొనఁ గలిగిన నాలుగు పాదముల వెళ్ళాపద్యమును “ఇన్నితై వెళ్ళా” అని యందురు. ఈ వెళ్ళాభేదములలోఁ గొన్నిటికి “యనుగై” — అనఁగా ప్రాసకూడకలగు. ఈ “ఇన్నితై వెళ్ళా” పద్యములో ప్రాస లేకయు నుండవచ్చును. దీనినిబట్టి—అనఁగా ప్రాసవిషయమున తమిళమునఁ గూడ యైచ్చిత్యముచుబట్టి ప్రాసవిషయమున నెక్కుడు పట్టుదలఁ జూపిన కన్నడభాషలోఁ బ్రాసతోఁ గూడిన గీతములును, తెలుఁగున ప్రాస లేని గీతరచనమును సంక్రమించి నిలిచిపోయినచా యని యూహించుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. వాస్తవముగాఁ బ్రాసవల్లు రెండును తమిళమున ఎవరై, మోనై అను రూపముల నిలిచియున్న ప్రాచీన దక్షిణదేశీయ సాహిత్యసంప్రదాయసిద్ధములేకాని సంస్కృత సాహిత్యముచుండి వచ్చినవికావని నిశ్చయింపవలసియున్నది.

సంస్కృత ప్రాకృతములందును, ఇతర దేశీయ భాషలందును లేకున్నను, ఈ ప్రాసశృనునవి తమిళముతోపాటు తెలుఁగు సాహిత్యమునకు ప్రత్యేక లక్షణములైనవనుట యొక గొప్ప విశేషము. ఇట్టి యీ విశేష లక్షణమునుగూర్చి ౧గి-వ శతాబ్ది ప్రాంతమువాడగు కొరవి గోపరాజు “సింహాసనద్వాత్రింశిక” యను గ్రంథమునఁ బ్రశంసించియున్నాఁడు. విక్రమార్కుని దివ్యపీఠం బెక్కఁబోవుచున్న భోజనకుఁ

బాంచాలిక చెప్పిన కథ. అతని పురోహితుని కుమారుడని దవి
వేకియై తండ్రిచే దిట్లుతని దేశాంతరమునకేగి విద్యలనేర్చినచ్చి
రాజుతో బలుకును—

“...సంస్కృతాదిభాషలు నేర్చి
కవిత యెఱిగి యెల్లకడలఁ దిరిగి
తెలిసినాడ నిచటఁ గల లక్షణముకంటె
నూతనంబు లేని భూతలేంద్ర

వ అట్టి విధ బయ్యును సంప్రమాదలంబునం గోణదేశం
బునం దెలుంగుగవితకు వ్రలు వట్లనను నియమంబులు చూచి
నాడ నవి యెయ్యెడం దఱచు గాకంట నపూర్వం బవధరిం
పుము

పుణ్యస్త్రీకి గణంబు మంగళగణం
బున్నొప్పులై యొప్పుగా
బుణ్యస్త్రీకి సువర్ణమాక్తికసురూ
పవ్యక్తిభూషాకృతుల్
గణ్యంబాగతి సంస్కృతంబునకు వా
గ్భవంబు శబ్దంబు లా
వణ్యాకారము లోఁ దెనుంగునకుఁ బ్రా
ల్వ్యభుం గడున్వన్నియల్.

వలుదెఱంగులైన వలుకులు గలిగియుఁ
బ్రాలువట్లలేని బేలుగవిత
వన్నెలెల్ల గూర్చి వ్రాయుచోఁ గాటుక
వన్నెలేని వ్రతిమ వ్రాతఁబోలు

తప్పుక వట్లును బ్రాలును
ముప్పిరిగొనడగిన శబ్దములు మెఱుంగెక్క-
జెప్పిన కవితాచాతురి
యొప్పుము వెట్టిన పసిండియొఱపున మెఱయున్.”

కావుననే యాంధ్రకవిత కట్టి వన్నియ కలిగిందిగా-
బోలును !

ఇట్లు కన్నడాంధ్ర దేశీయజాతులపజాతి రచనా విశేష
ములకు తమిళచ్చందోరచనలతోఁ గల సన్నిహిత సంబంధము
నువ్యక్తమగుచునేయున్నది. ఇది నీ దక్షిణదేశీయ చ్చంద
స్సంప్రదాయమునకు మూలమగు గణప్రస్తారపద్ధతి తమిళమున
నిలిచియున్నట్లగుటచే, నా తమిళగణ ప్రస్తార పద్ధతిని
తక్కినవానితోఁబోల్చి బరిశీలించి తెలిసికొనుట మన కావ
శ్యకమే యగును.

సంస్కృతప్రాకృతచ్చందోరచనలలోని యక్షరగణవృత్త
మాత్రావృత్తాదుల లక్షణమును బరిశీలించి, దేశీయజాతులకు
మాత్రాగణప్రస్తారము మూలముగా లక్షణ మేర్పరచిన మన
లాక్షణికుల పద్ధతికి దేశీయ రచనలన్నియు లొంగకపోవుట,
తమిళచ్చందోఁ ఛక్కి దీనిని బోలెయే యున్నను ఇంతకంటె
విపులమైనదిగాఁ గనబడుచుండుట, ఈ మొదలగువానికిఁగారణ
మేమి యని విచారించినచో, నందలి గురులఘు సంకేతముల
లోనే కొంత భేదమేర్పడియున్నట్లు గోచరింపకపోదు. కావున
తమిళచ్చందోఁఛక్కికి మూలములగు గురులఘు సంకేతములను,

వాని ప్రస్తారము మూలమున దేశీయరచనాఫల్కి-లోఁ గలిగిన భేదములను చెలిసికొనవలయును.

“హస్యంలఘు, సంయోగే గురు, దీర్ఘంచ” అనునవి గురులఘు విభాగమునుగూర్చిన పాణినీయూత్రములు ఈ సంకేతమే సంస్కృత ప్రాకృతచ్ఛందములలోను, వానినిబట్టి తెలుఁగు కన్నడ ఛందములలోను అనుసరింపబడుచున్నది. కాని తమిళమునందలి ఛందోక్షర సంకేతము దీనికి యతికించి ద్విన్నమైయున్నది దీని సంతర్భూతము చేసికొనుచునే యున్నది. అచ్చట గురులఘువు లకు బదులుగా “నేర్, నిరై” లనునవి కలవు. “నేర్” అనునది ఒక లఘువు కావచ్చును, ఒక గురువును కావచ్చును. లఘువుపై నొక హల్లు (అనగా నర్థ మాత్రి), గురువుపై నొక హల్లు నిలిచినను, ఇఁకయు “నేర్” లే యగును. అనగా “నేర్” అనునదే నాలుగువిధములుగలదై గురులఘువులనువానిని రెండింటినిఁ దనలో సంతర్భూతము చేసి కొనుచున్నదన్నమాట.

ఈ నాలుగువిధములగు నేర్ అనుదానికి బూర్వమున నొక లఘువు నిలిచినచో నది “నిరై” అగును. ఇట్లు “నేర్” అనునది నాలుగువిధములైనదిగను, “నిరై” నాలుగువిధములైనదిగను అగుచున్నవి. ఇక రెండేసి మూడేసి గురువులను జేర్చి ప్రస్తారము చేసినట్లే, రెండు నేర్లనుగాని, ఒక నేర్, ఒక నిరైనుగాని, రెండు నిరైలనుగాని ఒక నిరై తరువాత నొక నేర్ నుగాని చేర్చినచో రెండు శీర్ల (అనగా అక్షరముల) గణము లేర్పడును. ఒక నేర్ అనునదికూడ ఒక గణముకావచ్చును.

నిరైకూడా అట్లే కావచ్చును. ఇక పైఁ జెప్పినదానినిబట్టి “నేర్” అను గణములు—క, కన్, కా, కాన్ అనున వేవైన కావచ్చునుగదా. ‘నిరై’ గణములో కక, కకన్, కకా, కకాన్ అనునవి యుండవచ్చును. వీనిని “ఒరకైచ్చీర్” — ఏకాక్షరగణములని అందురు. రెండేసి అక్షరములు గల శీర్లను “డరిచ్చీర్” అనియు, “అశిరియ డరిచ్చీర్” అనియు అందురు. నేర్ అనునది క, కన్, కా, కాన్ అనువానిలో నేదైన గావచ్చునుగనుక రెండు నేర్లతోఁగూడిన గణములలో కక, కకన్, కకా, కకాన్, కాక, కాకన్, కాకా, కాకాన్, కన్క, కన్కన్, కన్కా, కన్కాన్, కాన్క, కాన్కన్, కాన్కా, కాన్కాన్—ఇన్ని రీతుల గణము లేర్పడవచ్చును. కాని సూక్ష్మతచ్చందస్సంకేతము ననుసరించి చూచినప్పుడు “నేర్” అనుదానిలోఁ జేస నాలుగింటిలో మొదటిది లఘువు, తక్కిన మూడును గురువులే యగును గావున, నేర్ అనఁగా గురువుగాని, లఘువుకాని కావచ్చునని మనము సరిపెట్టుకొ విలసియున్నది. అప్పుడు రెండు “నేర్”లతోఁ గూడిన గణములు రెండు గురువులు గాని, రెండు లఘువులుగాని, ఒక గురువులఘువుగాని, ఒక లఘువు గురువుగాని చేరిన గణము లగును. తమిళమునందలి ౧౬ రీతులైన గణములు సంస్కృత షక్తి ననుసరించి నాలుగై నవన్నమాట వీనిలో రెండు గురువుల గణము “గగ”ము బ్రహ్మగణముగ కన్నడ ఛందమునను, గలము, లేదా హగణమనునది కన్నడమున బ్రహ్మగణముగను, తెలుఁగున సూర్యగణముగను నీ రెండు భాషలలోనుగూడ

గ్రహింపబడినవి. లలము, లగము అనునవి యీ భాషలలో గ్రహింపబడలేదు. ఈ నాలుగింటిని తమిళమున 'తేమా' గణము లందురు. ఇవియు రెండక్షరముల గణముతోఁగూడిన పద్యము లన్నిటియందును కావచ్చునుగదా. రెండు అక్షరముల గణము లింకను మూడువిధముల నుండవచ్చును. నిరై + నేర్, నిరై + నిరై, నేర్ + నిరై. నేర్ అనుదానికి ముందొక ప్రాప్యము చేర్చిన "నిరై" అగునుగదా. కావున నిరై అనునదియు నాలుగు విధములైనది. ఈ నాలుగు విధములైన నిరైల తరువాత నాలుగువిధములైన నేర్లను చేర్చినచో మరల ౧౬ విధములగు గణము లేర్పడునుగాని నేర్ అనునది ఒక గురువు కావచ్చును, ఒక లఘువు కావచ్చును. కావున నిరై అనునది లఘువు గురువు, లఘువు లఘువు కావచ్చును. ఈ రెంటిని చేర్చగా—

నిరై + నేర్

| U + U

యగణము

| U + |

జగణము

|| + U

సగణము

|| + |

నగణము

మూడక్షరములు గల య, జ, స, న గణములగు చున్నవి. ఇందు సగణము కన్నడమునందలి బ్రహ్మగణము లలోఁ జేరినది. నగణము కన్నడమున బ్రహ్మగణములలోను, తెలుఁగునందలి సూర్యగణములలోనుగూడఁ జేరినది. ఇట్లు రెండు నేర్లయొక్కయు, నిరై నేర్లయొక్కయు కూడికవలన

నేర్పడిన గణములలోఁ గొన్ని మాత్రమే కన్నడ బ్రహ్మగణములును, తెలుఁగు సూక్ష్మగణములు నైనవి తక్కినవి వీనిలో జేర నేలేదు. రెండు నేర్ల వలన గలిగినవానికి “తేమా” అని, నిరై + నేర్లవలనఁ గలిగినవానికి “పులిమా” అని తమిళమున వ్యవహారము.

ఇక రెండు నిరైల కూడికవలనను, నేర్ + నిరైల కూడికవలనను ఏర్పడినవానికి “కరువిశమ్”, “కూవిశం” అని వరుసగా పేర్లు. నిరై అనఁగా లఘుపుముందర లఘువు చేర్చి నది, గురుపుముందర లఘువు చేర్చినదిగదా.

కావున || + | = నలము

|| + | U = సగము

| U + || = జలము

| U + | U = జగము

నేర్ + నిరై — U + || = భగణము

U + | U = రగణము

| + | U

| + ||

వీనిలో నిండ్రగణములుగా దెనుఁగున వ్యవహరింపఁబడు చున్న నల, సగ, భ, ర అరు నాలుగును వచ్చినవి. ఇవే కన్నడబ్రహ్మగణములుకూడను. ఇక తెనుఁగున నిండ్రగణములలోఁ జేరిన “నల”, “ర” అనునవి తెలుఁగు గణవిభాగములో నిండ్రగణములలోనే చేర్పఁబడినను, తమిళమున మూడేసి అక్షరములను ప్రస్తరింపఁగా వచ్చెడు గణములలోఁ జేరినవి.

మూడు నేర్ లయొక్క-గాని, నిరై, నేర్ లయొక్క-గాని కూడి కచే నేర్పడిన గణములలో వచ్చును. మూడు నేర్లు—అనగా మూడు గురువుల మగణము, కన్నడమునందలి విష్ణుగణ మగు చున్నది. నేర్ లఘుప్రకూడఁ గావచ్చుచు గావున మూడు నేర్లు—అనగా రెండు గురువులు, ఒక లఘువు చేర్చినచో తగణమగును. ఇది కన్నడ విష్ణుగణము, తెలుఁగు ఇంద్ర గణము నగును. ఒక నిరై, రెండు నేర్లను జేర్చినచో—అనగా రెండు లఘువులు రెండు గురువులు (|| UU), రెండు లఘువులు ఒక గురువు ఒక లఘువు (|| U) చేర్చినచో ఫగము—సలము అగుచు మొదటిది కన్నడ విష్ణుగణమును, రెండవది కన్నడ విష్ణుగణము—తెలుఁగు ఇంద్రగణము నగును. ఇట్లే ఇంకను మూడేసి అక్షరములను ప్రస్తరించినచో నిరై + నిరై నేర్ (||||U) కన్నడ రుద్రగణములు తెలుఁగు చంద్రగణము లలోఁగొన్ని యు, నాలుగేసి అక్షరములను బ్రస్తరింపగా మఱి కొన్ని చంద్రరుద్రగణములును వచ్చును. ఈ తెలుఁగు కన్నడ గణములలోఁ జేరని గణము లనేకము లింకను ఈ ప్రస్తారము వలన తమిళమునం దేర్పడుచున్నవి. కన్నడమునందు గ్రహింపఁ బడిన బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రగణములలోఁ గొన్ని దెలుఁగున నిండ్ర చంద్రగణములలోఁ జేరనియట్లే తమిళమునందలి ౨, ౩, ౪ అక్షరముల—లేదా. నేర్, నిరైల ప్రస్తారమువలన గలిగిన గణములలో సనేకములు కన్నడగణవర్గములలోఁగూడ జేరియుండలేదు. కాని ఒక్క విషయముమాత్రము ప్రధానముగా గమనింపఁదగియున్నది. గురులఘుస్వరూపముగు ఛందో

క్షరముల విషయముననే కాక, తత్త్వస్తారము, గణవర్గీకరణము విషయములఁగూడ సంస్కృత చ్ఛందోరీతికిని, దక్షిణదేశ భాషలలోని ఛందోరీతికిని భేద మగపడుచుండుటచే, నీ రెండును మూలమున భిన్నములనియు, నిటీవలికాలమున వీనికి లక్షణమేర్పఱచిన సంస్కృత పండితు లా దేశీయచ్ఛందోమార్గములను, సంస్కృతచ్ఛందోరీతుల కనుగుణముగా సంస్కరించి, లక్షణమేర్పరచుటచే నిల్లేర్పడెననియుఁ దలంపవలసియున్నది. ఈ దేశీయ రచనారీతులే ప్రాకృతములలోఁగూడ గ్రహింపబడినపుడీ దక్షిణ దేశీయ మాత్రాగణపద్ధతిని వాని కన్వయింపజాలక, కేవల మాత్రా సంఖ్యాపద్ధతినే యవలంబించి, ఇన్ని మాత్రలో, లేక ఇన్ని గురువులో లఘువులో నుండవలెననియు, ఇన్నో అక్షరము గురువో లఘువో కావలయుననియు సామాన్య నియమబద్ధముగాని యేర్పాట్లతో లక్షణము చేసిరి. ఈ ప్రాకృతచ్ఛందస్సులోని మాత్రానియమము గలిగిన “జాతులు అను వర్గములోఁ జేరిన పద్యములలో ననేకములు దేశీయములే కావచ్చుననుటకు సందేహములేదు. కాని వైదిక చ్ఛందస్సులో మాత్రాసంఖ్యాబద్ధములగు పద్యములు లేవా యను ప్రశ్న వెంటనే బయలుదేరక మానదు. కాని అవియు మాత్రా సంఖ్యాబద్ధములు కావచ్చును గాని, దక్షిణదేశీయ చ్ఛందోరీతులను జూలినవైన మాత్రాగణబద్ధములుమాత్రము కాజాలవు. ఈ దేశీయ గురులఘు సంకేతసమునకును, గణ నియమపద్ధతికిని, సంస్కృతప్రాకృతములందలి దానికినిగల యీ భేదమునుబట్టియు, సంస్కృత ప్రాకృతములలోను, తెలుఁగు

కన్నడములలోను గల కొన్ని ఛందోరచనల నామములందు గల సామ్యమునుబట్టియు మాత్రాగణనియమ బద్ధములగు నీ దేశీయరచనలు కొన్ని అతి ప్రాచీనకాలముననే సంస్కృత ప్రాకృతములలోని క్షిప్ర వనియు, వానికి లక్షణము శేర్పరచు నపు డీ దక్షిణదేశీయమగు మాత్రాగణనియమపద్ధతి నవలంబించి సంస్కృత ప్రాకృతలక్షణికులు కేవల మాత్రాసంఖ్యా నియమపద్ధతిని లక్షణమేర్పరచి, యెట్లో తమకంతకుఁబూర్వము పరిచితమగు గురులఘు పద్ధతితో సమన్వయముచేయుఁ దలపడి రనియు నిశ్చయింపవలసియున్నది దీనికి ప్రస్తుతమున నొక యుదాహరణము చాలును. శేర్పరచెల ప్రస్తారమువలనఁ గలిగిన యారకైచ్చిర్లతో నేర్పడిన దక్షిణదేశీయ రచనలలో నొకటగు సీసపద్యము భరతుని కాలమునాటికే ప్రచారములో నున్న టగపడుచున్నది ఏలయనఁగా శీర్షక మనుపేర నొక రచనావిశేషమును, లేదా గేయవిశేషము నాతఁడు తన నాట్య శాస్త్రమునఁ బేర్కొనియున్నాఁడు. దీనినిఁగూర్చిన లక్షణమును కేవల మాత్రల సంఖ్యలతోడను, అక్షరముల సంఖ్యతోను చెప్పటచే నిది సహజముగ దేశీయమేయని తలంపనగును. తాళభేదమగు శీర్షితమరుదానిబట్టి యా రచనకు శీర్షకమని యాతఁడే పేరుపెట్టిన టగపడుచుండుటచే, నీ దేశీయగీతరచనకు భరతుఁడు పెట్టిన పేరునుబట్టియే తరువాతికాలమున సీసమను తెనలనుపేరు సిద్ధించినదని తోచుచున్నది. “శీర్షక” మను ఛందోరచనాభేదమునకు మూలము “శీర్షిత”మను నొక తాళ భేదమనియు, దీనితోఁ గూడినది గావున దాని కాపేరు వచ్చిన

దనియుఁ దెలియుచున్నది. ఇది ఒకవేళ అప్పటి కర్ణము తెలియని
దేశీయ పదముయొక్క సంస్కృతీకరణమైనను గావచ్చును.

భరతుడు చెప్పిన శీర్షిక లక్షణము—

“శీర్షికం సాతు విజ్ఞేయా శీర్షి తేన విభాషితా,
ఏకపాదావసానస్తు యస్య స్యా దర్థవర్ణతః.

ఏతావసానేనబుధైః సా జ్ఞేయాతు చతుష్పదా,
పూర్వపాదేన తస్య స్యాత్ స్వత్ర గురులాఘవః.

పాదే పాదావసానేచ సా జ్ఞేయా నియతాక్షరా,
శీర్షికంచ ప్రకర్తవ్యం గురుప్రాయాక్షరాన్వితం.

తతశ్చ శీర్షికం కార్యం ప్రయుక్తం పంచపాణినా
శీర్షకోనామ నియమో భవేత్పాదవిభానతః,
నామ్నా పుత్రవినిష్పన్నం కుర్యాద్వై శీర్షికం బుధః.

గురు ద్ధర్వాది సైథాల్యాది ర్యుగ్మః సతు లఘు సైథా,
చతుర్థానాక్షరో జ్ఞేయో పూర్వచ్ఛందో వికల్పకః.

అర్థాష్టమగణః పాదాః శీర్షికస్య భవంతి హి,
త్రింశన్నాత్రాశ్చ విజ్ఞేయా యుగ్మజాక్షరజైః పదైః.

శీర్షికే హ్యేకవింశత్యాః వడ్వింశతిపర సైథా,
అక్షరాణాం భవేత్త్రింశః పాదే హ్యేకత్ర నిర్దిశః.

యుగ్మజమిత్రకాః ఖలు పాదే కార్యాస్తు చత్వారః స్వ్యా,
శీర్షికే తు నియమేన పశ్చాల్లఘుసంచయః కార్యః.

త్రయవవ గణాస్తు ముఖే లఘవత్ప్రయ ఏహవసానేతు,
మధ్యేచత్ గురుణీద్వీ తచ్చపలా శీర్షకంనామ.

పూర్వే హ్యర్థంతు గురుహస్వాద్విత్రాగణాస్తు చత్వారః,
పాదే భవంతి నియతం పశ్చాల్లఘనంచయాః శేషాః

భంతుడు నాట్యశాస్త్రమునఁజెప్పిన పై శీర్షకలక్షణము తెలుగు సీసలక్షణమునకు సరిపోవుచున్నట్లే యున్నది. “చతుర్థానాక్షరే క్షేయో పూర్వోచ్ఛందో వికల్పకః” అనగా పూర్వచ్ఛందమునకు భిన్నముగా నిండు ర మాత్రలుగల గణములను గ్రహింపవలెనట. భగణము—అక్షరగణములలో ర మాత్రలు గలదే. ఇదియు, “నల” అనునదియు ఇంద్రగణములలో నాలుగుమాత్రల గణములు ఈ యింద్రగణము లారును, త్రిమాత్రాః ములగు సూర్యగణములు రెండును ఒక పాదమునఁజేరియుండుట తెలుగు సీసపద్యమునకు లక్షణముగదా. అనఁగా పాదమున తెనిమిది గణములు. పాదములోని దశములకు నాలుగేసి యుండును. “అర్థాష్టమగణాః పాదాః శీర్షకస్య భవంతి హి” అనుదానికి ఇదే అర్థముకావచ్చును.

ఇక అందలి మాత్రలనుగూర్చి. “త్రింశన్మాత్రాశ్చ విక్షేపా యుక్తాక్షరజైవదైః” అని పాదమునకు ముప్పది మాత్ర లుండవలయును. తెలుగుసీసమునందలి యా రింద్రగణములును నాలుగు మాత్రలు గల “నల” ములో, “భ” గణములో యైనచో నివి యిరువదినాలుగు మాత్రలును, రెండు సూర్యగణములును ౬ మాత్రలును గలిసి ముప్పది మాత్ర

లగును. ఇట్లు సీసపాదము ముప్పుదిమాత్రలు కలదగును. కాని యితరములగు నింద్రగణములుగూడఁ జేరినచో మాత్ర లెక్కువగును. ఇక ౨౧, లేదా ౨౬ అక్షరముల మొత్త ముండుననుట తెలుఁగు సీసపాదములో ౨౨ అక్షరములకు తక్కువ యుండుట కవకాశము లేదుగాని ౨౬ అక్షరములుండ వచ్చును. కాని భరతుని కాలమున నిదియొక విధమగు దక్షిణ దేశీయగేయముగా నుండియుండుటచే నక్షరసంఖ్యలో భేదము కలిగియుండవచ్చును దీనినిబట్టి గేయరూపములుగా నున్న దేశీయ చ్ఛందోరచనలకు భరతాదు లాకాలముననే లక్షణము కల్పించి, నామకరణమునుగూడఁ జేసి, తమ ఛందోగ్రంథము లలోఁ జేర్చికొనియుండిరనుటకు సందేహములేదు. శీర్షక మను తాళభేదమునుబట్టి యీ గేయమున కాలఁడు పెట్టిన “శీర్షక” మను పేరువలననే తెలుఁగున నిలిచియున్న యీ రచనా భేదమునకు ‘సీస’ మను పేరు వచ్చియుండును. ఇట్లే దక్షిణ దేశీయ సంప్రదాయసిద్ధములగు ప్రాచీనగేయ రచన లనేక ములు మాత్రాచ్ఛందస్సులుగా సంస్కృత ప్రాకృత లాక్షణికులచే గ్రహింపఁబడిన ట్లగుమఱచున్నది.

కావునఁ దెనుఁగునందలి యీ యుపకాతులను దేశీయ రచనలు నన్నయ కాలముననో, అంతకు రెండుమూడు శతాబ్దాలకుఁ బూర్వము శాసనములకాలముననో తెలుఁగున నేర్పడివని గాక క్రీస్తు శకారంభమునాటి ప్రాచీనతమిళవాఙ్మయమునందలి పెణ్బొ, అగవల్పాలతోడను, భరతుని కాలమునాటి శీర్షకాదులతోడను సంబంధించియున్నవని తలంపవలసియున్నది.

ఇట్లనేక విధములుగా నున్న గేయరచనలలో చాళుక్య ప్రభువుల యాస్థానములందలి శిష్టకవుల దృష్టి నాకర్షించి, వారి యాదరమును బడసిన యేవో కొన్ని రచనలుమాత్రము వారి కాలమున రచింపబడిన కొన్ని శాసనములలోనికెక్కి యాయా శాసనపురాల్లమీదనో, రాగిరేకులమీదనో నిలిచియుండుటచే నన్నయకుఁ బూర్వకాలమునఁగల తెలుఁగు కవితారచన లిట్టివి యని మని మిప్పుడు తెలుసుకొనుట కాధార మేర్పడుచున్నది. అట్టివానిలో నింతకుఁ బూర్వము దేశీయరచనలుగా మనము పరిశీలించిన సీసములు, గీతములు, ద్విపదములు, తరువోజులు, అకరాలు మొదలుగాగలవి కలవు. ఇవియే మన కిప్పటికి మిగిలిన ప్రాజ్ఞున్న పార్యయ్యగిమునందలి యాంధ్రకవితా రచనలు. ఇట్టి దక్షిణదేశ భాషా కవితామూలములనుండియే యాంధ్రశిష్టకవితా మహావృక్షమును బెంపొందించి నన్నపార్యుఁడాంధ్రభాషావాగనుశాసనఁ జైనాఁడు.

ఇట్టి యల్పమూలమునుండి యాచున యాంధ్రసాహిత్య మహావృక్షము పెంపొందినది? అను సందేహమెల్లరకును గలుగవచ్చును. వాస్తవముగా నది యల్పమూలమే కావచ్చునగాని, దాని యా రూపమంతయుఁగూడ మనకిప్పుడు గోచరించుటలేదు. అది యా కాలమున గేయరచనారూపమై సామాన్యజనుల హృదయసీమలయందు పెరుగుచుండుటచే, నది గ్రంథస్థమై స్థిరరూపమునుదాల్చలేదు. దేశి కవితయందభిమానముచూపిన చాళుక్యరాజుల యాస్థానములందలి శిష్టకవులు దానినెల్లంతవరకు గ్రహించి శాసనబద్ధము చేసిరో,

అంతమట్టుకే యీ దేశీ కవిత్వాస్వరూపము మనకిప్పుడు పాడకట్టుచున్నది. అల్పముగనే పాడకట్టుచుండిన యీ దేశీయ సాహిత్యపు మొక్క నొక్కసారిగా నల్పకాలముననే మహావృక్షముగఁజేయఁనందియే, నన్నపాఠ్యము మొదలగు శిష్టకపులు దీనిని సంస్కృతసాహితీవృక్షముతో సంబంధింపఁజేసి పంపించింది నారు. ఈ యుద్యమము నన్నయకుఁబూర్వమే ప్రారంభించినను, నన్నపాఠ్యని రచనానైపుణ్యమే, యీ రెండు సంతకకాగా నతుకుకొని వృద్ధిచొందటకును, మహాభారతముతోటి స్వామిఫలము నది పెంటనే యొసంగుటకునుఁ గారణమైనది. కావుననే యాంధ్రభాషా వాగనుశాసనముడై నగడిన నన్నయ రచనానైపుణ్యము మహత్త్వము సంతయునెన్నడగినవై నవి.

ఈ దేశీ భాషాసాహిత్యములకు నన్నయమూలమునఁ గలిగిసిరవడిన కొన్ని సంస్కారవిశేషములు :—

1. దేశీయచ్ఛందమునందలి, సీసగీతాదులను, అక్కర తరువోజ కందాదులను గ్రహించి, కన్నడకపులవలె యతివిలంఘనముచేయక, దేశీయ సంప్రదాయ సిద్ధములగు వడ్డిప్రాస నియమములతోఁగూర్చి సంస్కృత వృత్తములను దెనుఁగు సాహిత్యమునకు దింపుట. కొన్ని సంస్కృత వృత్తములలోని యతిసానములను దన రచనకరుకూలముగ మార్చుట.

2. ఛందో విషయమునవలెనే భాషావిషయమునను దేశీయ సంప్రదాయానుసారముగ “నక్షర రమ్యత” నాదరించి సంస్కృత శబ్దకాలమును, దీర్ఘ సమాసములను, అసర్గళధారా వాహియగు శైలిలో శ్రుతిమహితమగునట్లు తెలుఁగు పలుకు

లతో సమ్మేళనము చేసి—తెనుగు రచనకుఁ బరువత్వము లేని గాంధీర్యమును సమకూర్చుట.

3. అంతకుఁబూర్వము భిన్న రూపముల నొందుచు నవ్య వస్థస్థితిలో రూపా తరములతోఁగూడయున్న దేశ్య కబ్బకాలము నందలి శిష్టరూపములను గ్రహించి తన గ్రంథమున వెలయు చుటచే—వానికొక వ్యవస్థ నేర్పిటచుటయైనది రాజమహేంద్ర పుర ప్రాంతమునందలి యీతని భారతభాష శిష్టభాషయైనది. భాషతో “ఆ”కారమొత్తరించి దాని స్థానమున డ-ళ-లు సిర పడినవి. “ఎఱుంబొది” — “ప-యెడు” “మహారాజభాకున్” ఇరుభది, వంటి రూపము లంతరించి—ఎనిమిది, పగునేడు, మహారాజులకు, ఇరుపది వంటివి స్థిరపడినవి. “సంవత్సరంబుల్” “కొడుక్కల్” — ఇత్యాదులలోని “ల్” అను బహువచన ప్రత్యయముపోయి “లు”స్థిరపడినది. సముచ్చయార్థక “ఉమ్”లోని— ఏఱువేఱుం ఏలుచు, “అన్వయంబునవారెవ్వరై యుమ్” అను వానిలోని— “మ్”కారము ‘న’కారిముగా మారి స్థిరపడినది.

4. కేవలము తాళబద్ధములగు పదములు పాటలు రూపమునగాని—లేదా వృత్తముల నడచు దేశీయరచనలతోఁగూడిన (గన్నడబెదెండ) ఉదాహరణగలరూపమునగాని యున్న దేశీయ సాహిత్యమును వెనుకకుఁ ద్రోసివేసి కన్నడ పంపానుల మార్గము ననుసరించిన గద్యపద్య సమ్మిశ్రితముగు చంపూ కావ్యపద్ధతి తెలుగులో నెలకొనుట.

5. క్షైణబౌద్ధములింకను ప్రాధాన్యము నక్రై వెనగులాడు కొనుచున్న కాలమున “త్రిపురుషుల” బూజించి, వర్ణాశ్రమ ధర్మ

రక్షణ మహా మహిమకొప్పిన చాళుక్య ప్రభువునాజ్ఞచే—కృష్ణ ద్వైపాయనకృత మహాభారతబద్ధ నిరూపితార్థము దెచుగొన నేర్పడ, మింపగులవలె ప్రాశ ప్రబంధవర్ణనాపద్ధతిని స్వత్రాత్ర కథాకల్పనారీతినిగాక “ప్రసన్నకథా కలితార్థయుక్తిని” భారత సంహితారచనబంధురుడై-అంధ్రదేశమున వైదికమత స్థాపకుడైనాడు కావుననే “ద్వైపాయనోద్యానజాత మహా భారత పారిజాతము” ధాత్రీసురప్రార్థ్యమై “యా దేశీయులకు” నిరంతర సంతత పుణ్య సంపగున్నత్యభివృద్ధి చేయుచునే యున్నది

8. ఇట్లే సంస్కృత వృత్తసంగ్రహము, తత్సమభాషా బాహుళ్యము, చంపూ పద్ధతి, వైదికమత ప్రాబల్యములతోపాటు, నన్నయభట్టారకుని భారత రచనామూలముగా సంస్కృతభాషాలక్షణ సంప్రదాయములుకూడ నీ భాషలోనికి విశేషముగా దిగినవి.

విభక్తి ప్రత్యయములు—లేదా విభక్త్యర్థక శబ్దములు—వాని ప్రయోగరీతి సంస్కృతభాషా సంప్రదాయరీతి ననుసరించి విపులీకృతిమైనది. తృతీయా పంచమ్యర్థముల చేత, తోడలు, ఉపయోగార్థమున తోడవర్ణక ప్రయోగము, చేసి, మొయి, పొంట, కోలె, ఉండి, వలన, అందు, మొదలగువాని ప్రయోగరీతి చాలవరకు సంస్కృతభాషాప్రయోగ సూత్రానుసారియై నగడినది. ఇట్లే—“పడు” ధాత్వనుప్రయుక్త మగు కర్మణ్యర్థకరూపములు, తత్సమభాషారూప కల్పనము, దేశ్య ధాతులనుండి విశేషార్థరూపకల్పనము. (cf. నమ్మనేర నయ్యెదను.) మొదలగువాని మూలముగా దేశభాషకు గొప్ప

దోహదముచేసి దాని భావప్రకటనాశక్తిని పెంపొందించి, లేన లొలికించు మహా స్వాదుఫలముల నిచ్చుదానినిగాఁజేసి యాంధ్రభాషావాగను శాసనుడై యాంధ్రకవిత్వ వికారదండై నాడు నన్నయభట్ట మహాకవిండ్రుడు.

ఈతని రచనయందలి ప్రసన్నత, భావ గాఢీర్యమును జూచినపిదప, పెనుకటిది కవితకాదనియే యనిపించవచ్చును. ఆ భాషకు సురూపత లేదందురు వ్యాకరణ సంస్కారము లేదని కొందరు తలంతురు. మన వ్యాకరణజ్ఞానమునకు లక్ష్య మొక్క నన్నయయేగదా. ఆతని రచనలలో గ్రామ్యక్రయోగములట. అవియనింద్యములని సమర్థన. అట్టివానినే నన్నిచోడ సోమనాథులు ప్రయోగించిరన్న—వారిభాష సంస్కారహీనము. వారు లాక్షణిక కవులు కారని చెప్పుదురు. వారికి భాషరాదం దురు. ఇది ఛాసరుకవి కింగ్లీషురాదన్నట్లే యుండను. అతడు మహాకవిగా పరిగణింపబడకపోలేదు. ఆతని భాషకొక ప్రత్యేక వ్యాకరణ మేర్పడినది. నన్నిచోడాదుల రచనలను వదలి ఆంధ్రభాషకు సమగ్ర వ్యాకరణ మేర్పడవలయుననుట వట్టిభ్రాంతి. సమగ్రవ్యాకరణమనుట అర్థములేనిమాట. నన్నయకుఁ బూర్వమునఁ గల భాషాస్వరూపక్షణములను గుర్తించి తరువాతి దానితోఁజూల్చి తత్ప్రణామ రీతులను, చూర్తను ఆరయుటయే చేయదగినపని ఆంధ్రమునఁ జరిత్రాత్మక వ్యాకరణ రచనమే సమగ్రవ్యాకరణ రచనమగును. నన్నయకుఁబూర్వము నందలి భాషకు మనమనుకున్న సంస్కారము కలుగలేదు గనుక ఆ భాషలో నప్పుడవానినది కవిత్యుగాకపోదు. కాని యా కేదీ.గ కవిత లితిరూపమునొంది మనకు లభ్యముకాలేదు.

VI

దేశ రచనలు.

తెనుగు దేశ సాహిత్యశాఖలలోఁ బ్రధానమైనవి, ద్వీపదోదాహరణ యక్షగాన రగదాదులని యిదివఱకే తెలిసికొనియున్నాము. ఆంధ్రమునఁ బురాణ ప్రబాధశాఖలవలెనే ద్వీపదశాఖయు బాగుగనే విస్తరించినది. తొలుత కైసమిత ప్రచారమునకై పాల్గొని సోమనాథుఁడు దీని చవలంబించినను, జనసామాన్యమున వ్యాప్తికొరకు రంగనాథ రామాయణము, గౌరన హరిశ్చంద్ర ద్వీపద, నవనాథచరిత్రము, శ్రీనాథుని—పల్నాటి వీరచరిత్రము, తాళ్ళపాక చిన్నన్న పరమయోగి విలాసము, పిఠామహిషీకల్యాణము, పిఠామహిషీకల్యాణము, పిఠామహిషీకల్యాణము, పిఠామహిషీకల్యాణము ప్రభు లింగలీల, మొదలగునవేగాక, దక్షిణదేశాంధ్ర వాఙ్మయమున తిమ్మన ద్వీపదభారతము, రఘునాథరాయల ద్వీపద రామాయణము మొదలగునవనేకములు బయలుదేరి ద్వీపదవాఙ్మయ శాఖను పెంపొందించినవి. ఆంధ్రమున నుదాహరణశాఖ దేశ రచనాశాఖలలో మిగుల ప్రాచీనమైనదేయైనను చిన్న ఖండ కావ్యమువంటిదై, సప్త విభక్త్యంత కద్యములతోఁ గూడి పరిమిత ప్రయోజనముకలదై, కథాకల్పనా విస్తృతి కవితాశక్తి కల్పించునది గాకపోవుటచే ద్వీపదవలె సంతగా విస్తృతికెందలేదు భాషలో వెలసినవన్నిటిని ప్రోచుచేసినను 15, 20 కంటె నెక్కువగా నుండవు. వీనిలోఁ బ్రసిద్ధములు—

ప్రకటితములగునవి పాల్కురికి సోమనాథ రచితములు, త్రిపు
రాంతకోదాహరణమువంటివి మిక్కిలి యల్ప సంఖ్యాకములు.
“రగడలకు” ప్రత్యేక కావ్యగౌరవముకలుగనేలేదు. ప్రబంధ
ములలో వర్ణనాదులందు శిష్టకవులు కొందరు రగడలకు రచిం
చిరి. ఇవి పాటలరూపమున యక్షగానాదులలోఁ జేరుచువచ్చి
నవి. ఇక యక్షగానములు జనసామాన్యమునఁ బ్రదర్శనార్థ
మయియే యుపయోగపడుచుండుటచేతను శిష్టకవులందరు
పురాణ ప్రబంధ ఘక్తి ననుసరించియే తమ కవితారచనమును
సాగించుచుండుటచేతను, ఈ దేశిశాఖారచనలు సామాన్య
జనాదరణమును బడసిన కొందర కవులచేతనే రచింపబడి
విస్తృతిఁ జెందుచువచ్చినను, రాజాశ్రయముగా, తగిన
సంస్కారముగాని లేకపోవుటచే పెక్కురచనలు గ్రంథస్థములై
స్థిరరూపమును దాల్చుట కవకాశము కలిగినట్లగవడదు రుద్ర
కవి సుగ్రీవ విజయము, రంగాజమ్మ మన్నారదాస విలాస
నాటకము ముద్రితములు లైనవి. ఇటీవల చిరకాలమునుండి
దేశమున భాగవతములని వీధినాటకములని ప్రదర్శింపఁబడు
చుండినవానిలో గ్రంథస్థములై ప్రాచ్యలిఖితప్రస్తకాలయములోఁ
జూచువారు లేక మూలపడియున్నవి నూరుపైగా నుండును.
వీనిలో సీదేశమున ముద్రణమంది గుజిలీప్రతులనఁబడుచు ప్రక
టితములైనవి గరుడాచల నాటకము, శశిరేఖా పరిణయము,
గయోపాఖ్యానము, పహ్లాద, పారిజాతము మొదలగునవియే
పది పంజెండ్లో. అంతకంటె నెక్కుడుగా లభ్యమగునని
తోచదు. వానినైనను జూచువారిప్పుడు చాల అరుదే.

శశి రేఖాపరిణయ నాటకమునకు “మట్టిగుంట శశి రేఖా పరిణయ” మని పేరు. దీనిని పంచమకుటుడగు గొత్తెముచ్చు రంగదాసుని తనయుడగు “అబ్బయదాసు”డు రచించెను ఇది మట్టిగుంట గోపాలున కంకితము.

“అని మట్టిగుంటగ్రామం
బుర పంచమకుటుడ గొత్తెముచ్చు రంగదా
సుని తనయుం డబ్బయదా
సునిచే రచియింపనయ్యె సుస్థిరమయ్యెన్”

అని యాతడే గ్రంథాంతమున జెప్పికొన్నాడు. ఇది మట్టిగుంట నాయకుడగు బొంతా లింగప్పనాయుడు

ద్వి. ఆరూఢి సింహాసనాసీనుడగుచు
భారతగ్రంథంబు భాగవతంబు
చదివించి విరుచుండి సంతోషుడగుచు
మదిలోన శశి రేఖ పరిణయంబపుడు
శృంగార నాటకము సేయింపదలచి
పొంగుచు సంతోష పూర్వుడై తాను

కందారము—
అ

మరుడగు లింగమనాయకు
పనివడి చిలిపించినన్న బహుసంతోషం
బునగాంచి కరుణతోడను
దనరగ యీ నాటకంబు త్వరితము—చెప్పు

శశిరేఖా చరితమూ — గురుతుగ
 శ్రీస్యగ్రోధగుంటపురి వరదునిపై కృతి
 సరవితో నిల్పియు, త్వరితమూ—చెప్పు

అని ఇట్లానతిచ్చిన సంతసించి రచించెనట. గ్రంథాం
 తమున నాశీస్పిట్ల గలదు—

ద్వి. ఈనాటకంబెప్పుడు నింపుగా జదివి
 మానుగా వ్రాసిన మరువక వినిన
 ఆడిన పాడిన నాయువుసిరియు
 కూడియు సతి సుతులకూడి సుఖంతు
 లెందాక రవిచంద్రు లెందాక తార
 లెందాక వారిధులెందాక ధరణి
 యెందాక వేదంబు లెందాక నుండు
 నందాక నీ కృతికాయువుగల్గి
 సుందరంబై యెప్పి శుభకర మమరు.

ఇట్లే భద్రాద్రిరాముని కంఠితముగ యాదవదాసుడను
 కవి గరుడాచల నాటకమను యక్షగానమును రచించెను.

“ధరణిలో యాదవాఖ్యుడను దండిగ సరహరిచరితమిష్పడున్
 మురియగ జెప్పిరిన్ వినుడి ముప్పదిరెండు దినంబులలోపలన్
 సరగున లక్ష్మీనాథుడును సాధుజనంబుల భక్తులందరిన్
 కరుణతోబ్రోవు భద్రగిరికాంతుడుదాసుల హృదయలోలుడై.”

“ఈ కథ విన్నను వ్రాసిన
భూకాంతుడు లక్ష్మీవిభుడు పురహరసఖుడున్
కోకతో మోక్షము నిచ్చుచు
సాకల్యముతోను బ్రోచు సాధులనెల్లన్.”

అని యాశంసనముకలగు. ఇది ‘శ్రీలక్ష్మీస్థవసంహ
దేవుడు వేటకుఁజోయి చెంచు వనితను బెండ్లియాడుట యనెడి
శ్రీ పద్మపురాణస్థ ప్రబంధంబునకు “నాటకరూపంబు”. వెను
కటి నాటకములో కందార్థములవలెనే యిందు సీసార్థములు
రచింపబడియున్నవి. నాలుగు సీసపాదములు రచింపబడిన
వెనుక గీతపద్యమునకు బదులుగా పాట చరణములు చేర్పబడి
యుండును. ఇందు ఎరుకలసాని వచ్చుట— లక్ష్మీదేవి కన్న
కలకు ఫలితంబు చెప్పట, ఈ యెరుకలనాంచారును వెదకు
కొనుచు ఇర్ర “సోడిగాడు” వచ్చుట, వీరి వింత సంభాషణ
ఏలపాటలో రచింపబడినది—ఇది సుగ్రీవ విజయములోని ఏల
పాట ఫలితినే యున్నది :—(కీ+క మాత్రలగణములు—4).

“సింగిసీపూ నన్నువిడిచి చెగునాగం తూలువేసి
ఎందుఁజోయీ నాపుచెప్ప వే—ఆలవోలయ్యాసింగి నీ
వెందుఁజోయి నాపుచెప్ప వే
సింగిసీపు చిలచెదపు అంగనాల యింటికి
పొంగుచూను యెఱుకజెప్పి తి—ఆలటలయ్యా
బంగారూ పొమ్ములూ యిచ్చిరి
బుట్టచంకా బెట్టుకొని పట్టలాను చెచ్చినాను

పట్టివేగా వండిపెట్ట వే— ఓ ఆలటలయ్యా
పెట్టకుంటే పారవేసే దా.

గయోపాఖ్యానంబను నాటకంబనుదానిని

“ఇమ్మనూరి వంశాల్లి చంద్రుడు
గొనకొని శ్రీవత్సగోత్రపవిత్రు
డనవంద నీలకంఠాఖ్య పుత్రుండు
సునయుడా వెంకటసుబ్బ సత్కవియు
ప్రాపిత శ్రీ వెంకటాంపల్లె వెలయు
గోపాలుపేర మక్కువ నంకితయుగ
చాటి కృష్ణార్జున సంవాద కథయు
నాటకం బొనరించె నవ్యమృదూక్తి”

నీ కథ జదివిన నింపుగా విన్న
చేకొని వ్రాసిన చెలగియొడిసను
ఆయురారోగ్యభాగ్యాది సంపదలు
తోయజాతుడు కృపతోడుత నొసగు

కులగిరులెందాక కూర్మమెందాక
జలనిధులెందాక సత్యమెందాక
సోమారులెందాక చుక్కలెందాక
భూమియు నాకాశ భూతమెందాక
యందాక వెలయు కొంతేయల కీర్తి
నందాక యీ కృతి యవని బెంపొందు.”

గ్రంథాంతమున వ్రాసిన చదివిన విన్నవారినిగూర్చిన యీ యాశంసనము శిష్టకవిత్వములోఁ దొలుత నన్నిచోఁడుని కుమార సంభవముననే గానవచ్చునుగాని తరువాతి కవులలోఁ గానరాదు. ఇది కన్నడ కవులలో నంతకుఁబూర్వమునఁ గాన నగును గావున యిది కన్నడాంధ్రములకు సమానమగు ప్రాచీన జేతీయ సంప్రదాయమేమోయని తలంపఁదగియున్నది.

ఈ వెంకటసుబ్బ కవి గ్రంథాదిని

“వ్యాస వాల్మీక వరకాళిదాస ముఖ్యు

లైన గీర్వాణ కవులను నభినుతించి

సౌంధ్యమీరగ తిక్కన పోసుయాజి

మొదలుగా నాంధ్రకవులను మదిదలంచి”-యన్నాడు.

“నా యొనర్పఁబూనిన శ్రీ గయోపాఖ్యానాటకంబు నకు కథాక్రమంబెట్టిదనిన” అని ప్రారంభించినాఁడు. దీనిలో కథాభాగమును సూచించు సంధివచనములు, పద్యములును గూడ నెక్కుడుగానున్నవి. పైవానికంటె రచనయు మిన్నగా గనఁబడును. వీనిని రచించిన కవు లెప్పటివారో చెప్పట కాధారము గానరాదుగాని, మిగులనాధునికులనియే యాహింపవచ్చును. దీనిలో చక్కని రచనలును లేకపోలేదు. వీనిలో ననేకవిధములగు జేతీయ రచనలు, ద్విపదలు, పాటలు, దరువులు, కందార్థములు, సీసార్థములు, మంగళహారతులు, ధవళములు, ఏలలు, జోలలు, మొదలగునవి కొంతవరకు సర్వ జనసామాన్యమగు వ్యావహారిక భాషలో రచింపబడియుండు

టనుబట్టి యివి లాక్షణికులయొక్క-గాని, వండితులయొక్క-గాని పరిశీలనకు నర్హమైనవిగా దలంపబడినట్లు లేదు. ఈ కారణముచే దేశీయ వాఙ్మయశాఖలలో నొక ముఖ్యమైన శాఖ మూలబడి ముక్తి-ప్రవలసినస్థితి యేర్పడినది. ఆంధ్రదేశము లోని యీ పై యక్షగాన రచనలకాలము నిర్ణయించుట కవకాశము లేకపోయినను, నాయకరాజుల కాలములోని రంగాజమ్మ మొదలగు వికాసీయులచే రచింపబడిన యక్షగాన రచనలు తంజావూరు సరస్వతీ పుస్తకభాండాగారమున నుమారు రెండు వందలుగా నున్నవి. సుస్థితైది నాటకములతోఁ బోల్ప దగినవి కాకున్నను ఆంధ్రదేశి వాఙ్మయశాఖా పరిణామ చరిత్ర పరిశీలన సందర్భమున నైనను ఇవి భాషా వాఙ్మయ పరిశీలకుల దృష్టి నాకర్షింపబడినవే. దేశి రచనా పరిశీలనము నకే గాక, భాషా పరిణామ పరిశీలనమునకుఁగూడ నివి యత్యంత సహాయకారులు కాఁగలవు.

ఈ యక్షగానములు ప్రాచీన దేశీయప్రదర్శనానుకూల రచనలనియేగాక, వీనియందు, వీని మూలముగాను నిలిచి యున్న వివిధ రీతులగు దేశీయ చృందోరచనలనుబట్టికూడ వీని ప్రాధాన్యమును మనము గుర్తింపవలసియున్నది.

ద్విపద, వీల, దరువు, ధవళము, మంగళహారతులు, మొదలగునవేగాక, ఇంక ననేకరీతుల తాళబద్ధములగు రచనలు వీనియందు గానవచ్చుచున్నవి. ఇవన్నియు రగడ భేదములే యనియు, వాని నాయా తాళములను బట్టియే గ్రహింపవలసి

ననియు నవి యనేకరీతులుగా నుండునవనియు నప్పుకవి సూచించి యే యున్నాడు. ఇవి పాటలరూపమున నుండుటచే జక్కుల రేకులను పేరుతో లాక్షణికులు కొండరు వానిని బేర్కొని లక్షణము కల్పింపక—వ్యావహారిక భాషలో నవి విరచింపఁబడుటచేగాఱోలు వదలివేసినారు. ఇంక ననేక విధములగు పదములను, పాటలను లాక్షణికులు, ప్రబంధకవులును గూడ నాయా సందర్భములఁ బేర్కొనిరేగాని, వానిని రచించి చూపలేదు కావున నవి సామాన్య జనుల నోళ్లలోను, ఇంద్రలో పండుగలు, పెండ్లిండ్లు, నోములు, వ్రతములు, పూజలు మొదలగునవి జరుగు సందర్భములో స్త్రీలు పాడుకొను పాటలలోను, చిన్న పిల్లల యాటపాటలోను, కొండరు భక్తుల భక్తి, శృంగార వేదాంత కీర్తనల యాపమునను నిలిచి యున్నవి. ఇట్టి కీర్తనలను తొలుత రచించి ప్రత్యేకముగా రాగిరేకులపై వ్రాయించి స్థిరత్వమును గల్పించినవారిలో ముఖ్యులు తిరుపతి వేంకటేశ్వర భక్తులై యాతని సాన్నిధ్యముచే ధన్యులైనవారు తాళ్ళపాకాస్వయమువారు. వారిలో అన్న మాచార్యులు అనేకవేల భక్తి శృంగార వేదాంత సంకీర్తనలను రచించిసంకీర్తనాచార్యులని ప్రసిద్ధిపొందినవాడు. వీరి కీర్తన లిటీవల శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య పరిశోధన సంస్థలో ప్రకటితములై ప్రసిద్ధిగాంచుచున్నవి. త్యాగరాజాదులు వీరికి తరువాతివారు.

తాళ్ళపాకంవారు తిరుపతిలో వెంకటేశుని సన్నిధానమున శ్రీ. శ. 15, 16 శతాబ్దములలో నుండినవారు. అందఱు

మాచార్యులు శ్రీ. 1408- మొదలు 1508-వరకు నుండినవారు ఈయన కుమారులు పెద తిరుమలయ్య, చిన తిరుమలయ్య యనువారలు. వీరు శ్రీరసల రచనచే ప్రసిద్ధులు. పెద తిరుమలయ్య కుమారుడు ద్వీపద కావ్యకర్తయగు “చినన్న” యను తిరువెంగళనాథుడు.

అన్నమాచార్యుల కుమారులలో పెద తిరుమలాచార్యులనునాతడు తండ్రివలె శృంగార వైర్యాగ్రాహక, యిశ్వరవిధములగు దేశి రచనలకుగూడ రచించినాడు. శైవమతపరముగ దేశి రచనలను రచించిన పాల్కురికి సోమన తరువాత, వైష్ణవమతపరముగ పెక్కువిధములగు దేశి రచనలను చేసినవాడీ తిరుమలాచార్యులే. సోమనవలెనే, అతడు బసవోదాహరణమును రచింపగా, నీతడు వెంకటేశోదాహరణమును రచించెను. అతడు చెన్నమల్లు సీసములు వృషాధిప శతకము రచింపగా—నీతడు “నీతి సీసములు, శృంగారవృత్త శతకమును రచించెను ఇంకను “సుదర్శన రగడ” శృంగార దండకము, చక్రవర్తిమంజరి, అనునవి తీర్థాతని యితరకృతులు. ఈతని కుమారుడే చిన తిరుమలయ్య. “చినన్న”యని ద్వీపద కవిత్వమునకుఁ బ్రసిద్ధిగాంచినవాడు. పరమయోగివిలాసము, అష్టమహిమీకల్యాణము, ఉపాపరిణయము అను గ్రంథములను రచించినాడు. వీరినిగూర్చియే

చినన్న ద్వీపదకలుగును

పన్నుగఁ బెద తిరుమలయ్య పదమున కలుగుగ

అని చెప్పబడినది. వీరి రచనలలోనివే కొన్ని యీ
క్రింది రచనారీతుల కుదాహరణములుగా గ్రహింపబడినవి.

ఈ దేశీయరచనలనునవి పదములని పాటలని రెండు
విధములుగా నున్నవి. అట్టివానిలోఁ జేప్పడగినవే యీ
క్రిందివి కొన్ని :—

పదములను పేరుతో నున్నవి—

తుమ్మెద పదములు

ప్రభాత పదములు—ఇవియే మేలుకొలుపులుగావచ్చును.

వెన్నెల పదములు—ఇవియే చందమామ పదములు.

కోవెల పదములు

చిలుక పదములు

విరాళి పదములు

గొల్చి పదములు

నిజాళి పదములు—ఇవియే ఆ రాత్రికములు—ఆరతులు

గావచ్చును, మంగళ హారతులును

గావచ్చును.

మువ్వగోపాల పదములు—శిరి శిరి మువ్వ

హరిహరీ నారాయణ పదములు

పాట లనుపేరుతో నున్నవి—

లాలిపాట

కోలపాట

ఏలపాట

నువ్విపాట—ఇదియే దంపుశ్లపాట, నువ్వాటపాట.

ఉయ్యాలపాట

జాబరపాట

విరేనిపాట

అప్పగింతలపాట

త్రావణ శుక్రవారంపాట

త్రావణ మంగళవారపు పాట

అక్కలపాట

అల్లనరేల్లు

శోభనములు

ధవళములు

నూళాదితాళ కొట్టుములు

చద్దలు—కృష్ణని చద్దలు.

సుద్దులు—(గొల్లసుద్దులు etc.)

ఉరుటలులు

గొడుగీతములు

కంఠారములు

గీతారములు

సీసారములు

దరువులు

చిందులు

రసలు

సవతుల కయ్యము. etc, etc

తాళ్లపాక అన్నమాచార్యులు
తిరువెంగళనాథమీద విన్నపము చేసిన శృంగారకీర్తనలు.

అల్లోనేదేళ్లు.

(నాలుగేసి మాత్రల నాలుగు గణములు.)

రాగం: దేసాళం.

పల్లవి.

నెయ్యము లల్లో నేరే శ్లో ।

నొయ్యన పూరెడి పువ్వి శ్లో ॥

చరణము.

పలదని చమటలు - బాహూమూలల

చెలమలలోనా - జెలువములే ।

దళదళమనము - త్యగపుజె అంగు

దులిపెటి సీహ - తుంపె శ్లో ॥ — నెయ్యము

తొటతొట గన్నల - దొరిగెడి సీహ

చిటిపాటి యలుకల - చిరునగవే

వటఫలంబు సీ - వన్నల మోవికి ।

గుటకల లోనా - గుక్కిశ్లో ॥

గరగరికల వేం - కటపతి కొంగిట

పరిమళములలో బచ్చన లూ ।

మరుని వింటిక - మృనియంప విరుల

గురితాకూలినుప - గుగ్గిశ్లో ॥

శోభనము.

రాగం. వసంతం. 4

పల్లవి.

శోభన మేశోభన మే
వైభవ ములపా వసమూ ర్తి ।

చరణము.

అగుదుగ మునునర కాసురు డా
సిరులతో జేరలు దెచ్చిన సతుల
నరువపు వసునుల పదారు వేలను
సారిదిబెండ్లాడిన సుముఖుని ।

చెందిన వేడుక శిశుపా లుండూ
అది పెండ్లాడిగ నవగళించి
విందువలెనె తా విచ్చేసి రుక్మిణి
సందడి బెండ్లాడిన సర సుని ।

దేవదాసపులు ధీరతను
దావతిఁ డివాధిఁ దరువంగను
త్రివని తామణి జెలగి పెండ్లాడిన
శ్రీ వెంకటగిరి శ్రీనిధి ।

సువ్య

కేదార గాథ.

పల్లవి.

సువ్య సువ్య సువ్యా నీ
సుదములు దండెద రో—లాలు

చరణము.

వనితల మనసులు కుండెన చేసిటు
వలపులు తగనిం చో (ఓ)-లా
కనున న్నుల నెడి-రో-కం-డ్లా నూ
కన్నెలు దంచెద-రో-లా
బంగరు చెటగుల-పట్టుపు ట్టముల
కంగులు దూలగ-నో-లా
అంగన(నా) లందఱు(ఱూ)-నతివేగుకా-నో
సంగడి దంచెద-రో-లా.

కుడులుదూలగమంచి-గుబ్బచన్నాలపై
సరులుదూలాడంగ-నో-లా
అరవిరిబొగుల-నతివలు ముద్దులు
గురియుచు-దంచెద-రో-లా.

ఘల్లుఘల్లుచుని-కంకణరములు
వల్లవపాణులకో-లా
అల్లన నడుములు-అసియాడుచు-సతు
లోల్లన-దంచెద-రో-లా ||

కప్పరగంధులు కమ్మనిపువ్వుల
చప్పరంబులనే-ఓ-లా
తెప్పలుగారతి దేలుచుం గోనే
టప్పనిం బాడెద-రో-లా ||

ఉయ్యాలపాట.

రాగం, శంకరాభరణం.

పల్లవి.

ఉయ్యాల బాటా నూచెద రూకడు
నొయ్యనొయ్య నొయ్యనుచూ || ఉయ్యాల

చరణము.

బాలయవ్వనలు, పసిండి పుయ్యాల
బాలునివొద్దం బాడేరు |
లాలిలాలిలాది, లాలెమ్మయెల్ల
లాలిలాలి లాలెనుచు ||

తమ్మిలేకుగను దమ్మల సవ్వల
పమ్మంజూపుల బాడేరు |
కొమ్మలుమట్టునుకుల నడపుల
ధిమ్మిధిమ్మిధిమ్మెనుచు ||

చల్లంజూపుల జవరాండు లే
పల్లె బాలునిం బాడేరు
బల్లిదు వేంకట పరిశేయందెలు
ఘల్లుఘల్లు ఘల్లునుచు ||

గొబ్బిళ్ళపాట.

రాగం, దేసాశం.

పల్లవి.

కొలనిదోపరికి - గొబ్బిళ్ళ - యదు
కులముసామికిని - గొబ్బిళ్ళ

చరణము.

కొండగొడుగుగా - అపులగాచిన
కొండాక శిశువుకు - గొబ్బిలో
దుండగంపుడై - త్యులకెల్లను తల
గుండుగండఁగి - గొబ్బిలో ॥
పావవిధుల శిశు - పాలుని తిట్టిన
కోపకానికిని - గొబ్బిలో
గోవున గంసుని - యిడుమల బెట్టిన
గోపబాలునికి గొబ్బిలో ॥
దండి వైరులను - తఱిమిన దనుజుల
గుండె దిగులునకు - గొబ్బిలో
మెండి బైడియగు - వేకటగిరిపై
కొండలయ్యకును - గొబ్బిలో ॥

అత్త కోడళ్ల జగడము

రాగం, పాడి.

పల్లవి.

రావే కోడల - రట్టడి కోడల
పోవే పోవే - అత్తయ్య - పొందులునీతో - చాలానూ

చరణము.

రంకెలువేయుచు - రాజునకుట నీవు
కొంకూ గొసరూ - లేనీ - కోడల ।
పంకజము - నీవు - పలు వొడ్డవారిండ్ల
అంకెల దిరిగెవు - అత్తయ్య ।

ఈడాడ, నలుగురు - నేడ్గురు మగలతో
 కూడి - శిగ్గు - లేనీ - కోడల
 వాడకు బహుగురి - వలపించు - కొనినీవు
 ఆడాడ - దిరిగేవు - అత్తయ్యా.

బొడ్డున బుట్టిన - పూపనికే నిను
 గొడ్డెరు తెస్తీ - నే కోడాలా
 గుడ్డముపయినన్న - కోనేటిరాయుని
 నడ్డగించుకొంటి - వత్తయ్యా.

గ యోపాఖ్యాన నాటకములోని యొక “దరువు”
 రాగంతోడి, ఆది తాళం-ఇది “ఏలా” లక్షణము

కలదై యున్నట్లుగ పడుచున్నది.

“నందివాహను డగుచువచ్చే నూ - గార్గీశు డిదిగో
 నందివాహను డగుచువచ్చేను
 నందివాహను డగుచువచ్చేను - నందనందనుడైన యా శో
 విందునకును పు రందరిప్రియ నందనునకును, సుధిసేయగ

(నంది)

జడలలోమిన్నేరు సగము నొడల పార్వతి మెరయుచుండగ
 బుహత చంసురు నందముగదల పువ్వుగను సిగదురిమి వేగమె

(నంది)

కరమునను శూలంబు మూడవ కన్నుఫాలమునందు మెరయగ
 వరసుడా శ్రీ మెకటంపలె - వాసుడా శ్రీ విష్ణుకడకు (నంది)

శోభనము.

(మృత్యుంజయ విలాసము—గోకులపాటి కూర్మనాథ కవి.)

(చిదేశి మాత్రల గణములు)

శోభాన మే - శోభాన మే

శోభన మే - శరద్వనకు, శోభన మే - పార్వతికి

శోభనమే కైలాస, శుభచుండి - రుచకూ (శోభానమే)

మణితతుల-హారతులు, మణివతులు ఇయరమ్మ,

మతియుతుమ-శివ్వన్న, మగువగౌ-రమ్మాకు (శోభానమే)

సు. గ్రీ. విజయము.

శ్రీరాముడు-గుణధాముడు, వారిజదళ లోచనుడూ

శూరతరా-వణుగూలిచి, నారీయణి-దేవలయున్ (శోభానమే)

రామునికృప కపిరాజ్యము క్షేమంబున బాలించి

శ్రీయంతుడు సుగ్రీవుడు, భూమండలి పొగడొందున్ (శోభా)

సంగరవిజ యముతోను-ప్పొంగెడు సుగ్రీవునకు

సంగతిగా యువరాజై యంగనుడిల బెంపొందున్ (శోభానమే)

కొట్టుముల పాటలు.

చలియారావె, చేడారావె, చిన్నిరావె, పొన్నరావె

వెలదిరావె, కొట్టుమూలు, వేగదంచుమూ,

గరుడవాహ సములు మంచి, గౌరికుంకు మములు రత్న
సరులు వచ్చగన్నీరులు సన్నదిచనులూ
కలయచూర్చి దంచెరపును. (మృ వి. 3-60)

గ జేంద్రమోక్షిను — కథాగీతమచుపేర నున్నది.

రాగం, ఆనందశైరవి ఆటతాళము.

రాజేంద్ర వినుగు వి రాజిత మగుగజ

రాజమోక్షుకథ నూ.

మహానుభను రహితమనోవ్యధనూ ॥

రాజిల్లు భువిసుధా రాశిత్రి కూటాద్రి

యోజనా యతయాము మున్నత త్వంబూ వి

భ్రాజితంబుగి కాంచనంబున రాజితంబు గ సూమయంబున

రాజెలంగెడి శృంగములుమూ డతులమణిధాతువుల వెలుగును

రాజేం.

ఇవ్వారి చరమున-కెవ్వర డ్డమువత్తు

కెవ్వరు నాకాధ్యు డూ-కరమేవ్వరు

డెవ్వడు కారాణు డూ-సర్వాధారు

డెవ్వడు పరిపూర్ణ డూ

పారాత్మకు డెవ్వడు నిర్దారణ డూ-మహాత్మకూ

డెవ్వని చేగర్త నెవ్వనినుంచ వ్యవహరించు యీ జగ

[మంత్రాయు

ఎవ్వడిలో కంబులునులో కేశులును కో కంఠులునుదెగి

నవ్వలనుపెం జీకటినినే కాకృతినివెలు గొంతునతనిని ।

గజరాజ మోక్షణ కథనిచు వాఁకి
కలుపాము హరియించు నూ
దుస్వప్నము తొలగును యశమెచ్చు నూ
దుఃఖామూ బాఱుక లుములుప్రాప్తిచూ నూ
సౌఖ్యము గల్గుకై వలయులభి యించుచూ

తలుపులదగ్గర పాటలు.

శ్రీకాం-తామణి-నేని-సఖుడ
శీఘ్రము-వాకిలి-తీవే-నీవు
శీఘ్రము-వాకిలి-తీవే.

ఓకాం తుడసి-గుణములు-తెలిసెను
ఊరికె-వెళ్ళగ-దో-యీ, నీవు
ఊరికె-వెళ్ళగ-దో-యీ.

ఈమా టలునీ-వెచ్చజా-డవని
ఏమే-తిలుమెలు-మం-గా-అది
ఏమే-తిలుమెలు-మం-గా.

భామల-మరిగిన-వాడప్ర-నాతో
పలుకు-లేలపో-వో-యీ-యీ
పలుకు-లేలపో-వో-యీ.

నరభా మలనే-కూడితి ననియిటు
పలుకుట-కారణ-మేమే-సఖ
పలుకుట-కారణ-మేమే,

తరుణుల-కూడక-యుంజే-పుస్తల
దండలు-ఎక్కడి-వో-యీ-పూల
దండలు-ఎక్కడి-వో-యీ.

హరిహరి-నేనే-మెరుగను-భక్తులు
అర్పిం చిరవో చలీ యా-నా
కర్పిం చిరవో చలీ-యా

మంగళవారం పాటలు.

తైలాన-గిరిలోను-కల్పవృక్షముక్రింద
ప్రమదాది-గణములు-కొలువగా-నూ
పార్వతీ-పరమేశు(లు)-బాగుగా-కూర్చుండ
పరమేశు-నడిగెదా-పార్వతీపు-దూ,
జయమంగ-భంజిత్య-శుభమంగ-భం.

ఏ వ్రతము-సంపదలు-నెలమితో-మతనిచ్చు
ఏ వ్రతము-పుత్రపా-త్రావృద్ధి-నొసగూ
అనుచునా-పార్వతీ-మాహరూ-నడిగే.

శ్రావణ-మాసాన-శుక్లప-క్షమనందు
శుక్రవా-రమునాడు-మునిమాపు-నా
కుంచక లవలుదెచ్చి-బాగుగా-నూనిల్పి
భక్తితో-బూజించు-మనిదెప్పే-నూ.

అయిదేసి మాత్రలలోఁ గూడిన నాలుగేసి గణము
లొక్కొక పాదమునకు. మూడవ గణము మొదటియక్షరమున
యతి. రెండవపాదము-తుదిగణ మేకాక్షర గణము కావచ్చును.

ఆనంద గీతములు.

ఆనంద మానంద మాయెనూ మనశ్రీ
రామూలు పెండికొడు కాయెనూ-మవ
జానాకి పెండికూతు రాయెనూ-యెల్ల
జనులూకు సంతోష-మాయెనూ-సుర
మునులూకు-వినవేడు-కాయెనూ.

లాలిపాట—కృష్ణ జనము.

కస్తూరి-రంగరం-గా, మాయన్న-కావేటి-రంగరం-గా
శ్రీరంగ-రంగరం-గా-నినుబాసి-యెట్లునే-మరచుంది. రా.

జో అచ్యుతానంద-జోజో-ముకుందా
లాలి పరమానంద రారమూకుందా-లా-లీ.

లాలి శ్రీకృష్ణలాలీ-లాలిమానల్లనయనా,
లాలి మాబాజ్జతండ్రి-లాలినావరహాల పంబ-లాలీ.

మేలుకొలుపు పాట.

(8+4 మాత్రల 4-గేసి పాదాలు)

మేలుకొనవే-చంద్ర శేఖర-మేలుకొనవే-ఇంద్రవందిత
మేలుకొనవే-నీలలోచన-నీలకంఠా-హరహరా మేలుకొనవే

శంభుశంభో-యమచువేడో-తో-నమ్మునీశ్వరు-లరుగుదెంచిరి,
 జృంభణమ్మున-నారుమోముల-నూనుడే తెంచెన్
 కుడువెన్నెల-గుంకుమార్పున-కొండపైనుడ-యిం చెసూర్యుడు
 దండీకలువల-జారచోరుల-దర్పమడగగ మా

హరహరా-మేలుకొనవే ?

మేలుకో-శ్రీరామ-మేలుకో-రఘురామ
 మేలుకో-గుణధామ-మేలుకో-నాస్వామి-మేలుకో.
 చాలునిం-కానిద్ర-పూనికతో-నిన్నుబూ
 జించువా రలనుజో పింపవలె వేగ-మేలుకో.

వాస్వామి-మేలుకో.

వెన్నెల పాటలు.

కాకి కాకి గంతుల కాకి
 కాకిని తిన్నెల్లి గంగలో ముంచితే
 గంగానాకూ పాలూ ఇచ్చే
 పాలూ తీసే, భి అమ్మాకిస్తే
 అమ్మా నాకూ డబ్బునిచ్చే
 డబ్బూ తీసే, భి వంతులకిస్తే
 వంతులు నాకు చదువునిచ్చే
 చదువూ తీసే, భి మామాకిస్తే
 మామా నాకూ పిల్లానిచ్చే
 పిల్లాచేయూ-మల్లలై మొగ్గ
 నాకేయ జమీందార్.

అట్లతద్దెలలో వెన్నెట్లో వెన్నెల పరుగులు—చిన్న
చిన్నలని పిల్లలు పాడుకొనే పాటలు—

చిన్న చిన్న తెన్నేళ్ళు
సింగలగారి తెన్నేళ్ళు
తరళనేత్రా తెన్నేళ్ళు
తామరసిరి మొగ్గలు

ఏల.

ఒబలేకుని కొండల నడుమా
ఒంచేగడ్డికోసేదానా
ఒంచేగుడ్డా వొల్లి గుడ్డేమే !
కాళింగి కిణికిణి, ఛణకఛణకని
ఒంచెరిసి, పంచపరవా లే.
గిడెగిరి కొండలనడుమా
ఎద్దులతో—లే ముద్దులమరిదీ
నన్నుసూసీ నవ్వుబోకోయీ—హరిటటులేళా
నన్నుసూసీ నవ్వుబోకోయీ.

“ఏగంటివారి పచనాలని” సామాన్యజన వ్యవహారమున
సుప్రసిద్ధములు. వానిలో గొన్ని పాఠ్యలిఖిత పుస్తక భాండా
గారమున సేకరింపబడియున్నవి. వారి శిష్యుల రచనలలోనివి.
తైవము—వేదాంతము, గార్లపాటి లక్ష్మణకవి రచితము.

తుమ్మెద పాట. అయిదేసి మాత్రల గణములు.

శ్రీకరూఁ డనుపువ్వు-తుమ్మెదా-మూడు
లోకాము లాయెను-తుమ్మెదా
సాకారమైయుండు-తుమ్మెదా-పర
మేశాంతమునజూడు-తుమ్మెదా.

శివశీవ యనవే-తుమ్మెదా
శివుడనగ వినమో-తుమ్మెదా
శివునిభక్తూలాకు-తుమ్మెదా
శివశార-ణనమేలె-తుమ్మెదా ॥

ఆటరే కులపూవు తుమ్మెదా-అది
మీఱిన వాసనె తుమ్మెదా
వేటుసీయక నీవు తుమ్మెదా-శివు
చేరి భజించవె-తుమ్మెదా ॥

ఈళ పింగళాలు-తుమ్మెదా-సువమ్ము
నాళిమధ్యమున-తుమ్మెదా.
మేలిమేటిగ-నీవు-తుమ్మెదా-శివ
శీలి జరించవె-తుమ్మెదా ॥

చిలుకపాటలు—అయిదేసి మాత్రల గణములు.

చలగి చెప్పెదబుద్ధి చేకొని వినినీడు
చింతమీ దానందు చిలుకా

కులముతో వైరంబు కొఱగాను మిక్కిలి
 గూడువె శ్లకయందు చిలుకా
 పట్టబస లేని యాపదలకై కమ్మొవి
 పండ్లకే రాకుమీ చిలుకా
 పట్టముట్టగరాని బట్టబైటనులేనె
 పండు తిన్నదిచూడు చిలుకా,
 గురుతై నయేగంటి గురుపాదములుచేరి
 గరిగడచియూమీద చిలుకా
 సిరులుమాయని తెలిసి జీవగుణమది యెఱిగి
 చిగురుమే తలజోకు చిలుకా ॥

ఏల పాట.

సూర్యచంద్ర వహ్ని నడుమా
 శౌర్యమానే చిలుకగంటి
 సూర్యదీప్తి గాయుచుండా గా—యే గంటిలింగా
 చూడబాడా శృర్యమాయే రా—యే గంటిలింగా

కాంతాల పాలెములోన
 చింతమానూ పుట్టెగదరా
 చింత లనలూ కొనలుసాగా నా—యే గంటిలింగా
 చింత పూసీ-పండుపండే-రా
 కానరాని యడవిలోన
 వా. లేని మడుగునింటె

వానలేని మడుగుమీదానూ—యే గంటిలింగా
 మానరానీ అగ్నిపాదమే-రా
 ఆకులేని యడవిలోన
 తోకలేని మృగముపుట్టె
 తోకలేని మృగము కడుపు నా—యే గంటిలింగా
 ఈకలేనీ పక్షి బుట్టరా.

—
 లాలి పాట.

లాలనుచు ఊచేరు లలనలంకలునూ
 ఫలలోచన నిన్ను బాన్పైనుని చీ-లాలీ
 ప్రణవపంచాక్షర పాన్పుకాగాగ
 భరితచిత్త్రణవమే బాలీనుగాగా
 చరలింగచిత్తు-ళలు దీపములుగాగ
 కరమసద్గురువందు-పవళించుకోగా-లాలీ
 లాలిచిద్రూపాంగలాలయ్య లాలీ
 లాలి సజ్జన హృదయలాలయ్య-లాలీ.

—
 మంగళం.

అరుదొంద వృక్షభావానుడు ఏగంటిశు
 డరయలక్ష్మణ భక్తవరమడనుచూ
 పరికింపనేలినా ప్రమథాగణములకు
 సరససా యుజ్యశివ సామూహ-మునకూ
 జయమంగ శంనిత్య శుభమాగ శం.

దేశి రచనలను గూర్చి భరతుని నాట్యశాస్త్రమందు వలెనే, మతంగుని బృహదేశియంగును పార్శ్వదేవుని సంగీత రత్నాకరమందును కొంత చెప్పబడియున్నది. వీనినిబట్టి చూడగా ఏలా భేదము లనేకములుగా నున్నట్లగపడును. ఏలలేకాదు-దేశీ ప్రబంధములే అసంఖ్యాతములనియు వానిలోఁ గొన్నిటినే తాము తెలుపుచున్నట్లును తెప్పినా రీ లాక్షణికులు.

“దేశికారప్రబంధోఽయం హర వక్త్రాభినిర్గతః
అసంఖ్యాతాస్తు కథితాః స జ్ఞాయంతేల్పబుద్ధిభిః
తేషాం మధ్యాత్ సముద్భృత్యయ క్తలక్షణలక్ష్మితాః
శ్రీమతర్జునునిః ప్రాహ సునీచుద్దిశ్య తద్యథా
అద్యఃప్రబాధః శస్త్రాభ్యో వృత్తా నామ ద్వితీయకః
గద్యరూపః తృతీయస్యాత్ దండకః స్వాచ్ఛతుర్థకః
పంచమోవర్ణకః ఖ్యాతః షష్ఠ ఆర్యాభిధాయకః
సప్తమీ కథితా గాథా తతోద్విపదకోష్ఠము.

9. వర్ణరీతి, 10. అద్దిలా, 11. చతుష్పది; 12. తోథ కము, 13. తోటక, 14. వస్త్రాభ్యుప్రబంధము, 15. క్రౌంచ పదము, 16. హంస, 17. శుకసారిక, 18. అశ్వరీతి;...
...28 త్రిపదీ-పట్టదీ, 29. బంధకర, 30. పాటకరణం; 36. ద్విపదీ, 37. వర్తనీ, 38. ఏలా

“అష్ట త్రింశ త్తమాత్యేలా బహు భేద ప్రవిస్తరా”
39. ధేంకీ; “ద్యృధేకాచైకలాళకా”.

ఏతేషామధికః ఖ్యాతః ప్రబంధోమాతృకాహ్వయః
 ప్రబంధోయం స్వతార్థసాస్యత్ జ్ఞేయో సా గీతవేదిభిః
 తాలశూన్యాది తు యః పాఠబ్ధిరుత్తేశ్వసమన్వితః
 స కన్ద ఇతి కర్ణాటభాషాదిపదమిత్రః
 కన్దాది ప్రబంధా లక్ష్యతః ప్రసిద్ధా ఏవ.
 గీయతే, యత్ తదత్రాహు ర్గద్యం గీతవిశారదాః
 తాలయుక్తం స్వరోపేతం మధ్యేపాటవిరాజితం.

దేశీగీతేషు వస్తుస్సాస్యన్నాటకేషు ప్రయుజ్యతే
 గీతేతు ప్రతితాలేన పదస్వరసమాయతః
 మతః క్రొంచపదోనామ స తు గాంధర్వవేదినాం
 సంస్కృతం పాదమేకం తు ద్విటీయం దేశసంయుతం
 సప్రాసంగీయతేయత్ర గీతం హంస, దగ, విరూః
 యస్తుతాలద్యయోపేతిపదపాటవిరాజితః

యాస్యాత్ కరణతాలేన ద్విపదీ వృత్తసంగతా
 సా భవేత్ ద్విపదీనామ ప్రోక్తా వస్తుచిహ్నైః
 అద్యం పాదద్వయం యత్ర స్యాదను ప్రాసవర్జితం,
 అనుప్రాసస్తృతియేషి చతుర్థే వాఢి గీయతే,

చతస్రగీయతే యత్ర పాదే పాదేభవన్తి చ
 గీత్యాతదీయపాదార్థం అను ప్రాసావిధియతే,
 త్యాగసాభాగ్య సౌందర్య శౌర్యధైర్యాదివర్ణనా
 యస్మాం భవతి గీతజ్ఞాస్తామేలాం సంప్రచక్షతే.

మట్టనాధ ద్వితియేన కంకాలేన తథైవచ
సంయుక్తా ప్రతితాలేన కర్తవ్యైలా మనీషిః
వర్ణనీయస్య గాతుశ్చసాతునామాశ్శీతా భవేత్
ఆదానాదావతీ ప్రోక్త-తతో హాసావతీసుతా
నన్దావతీ తృతీయాచ తుర్యాభద్రావతీ స్మృతా
ఇత్యేలాగణమార్గేణ బుధైరుక్తా చతుర్విధా.

ఏలానాదవతీ రమ్యావర్ణాలాకార శోభితా
గీయతే మట్టతాలేన నాదయుక్తా పదేపదే
శ్చేతోవర్ణశ్చ విక్షేయః శృంగారః కథితోరసః
తైశిశీప్తతిరాఖ్యాతా పంచాలీ రీతి రిష్యతే
యత్ర చంద్రగణాః పంచస్వరైశ్చ కేన సంయుతా,
ఏలా నాదవతీనామ సా స్మృతా పూర్వసూరిభిః.

హంసస్యేన గతిం కాసా నాదేన చ పదేన చ
సమంప్రవర్తతే యస్మాత్ తతో హాసావతీస్మృతా
తాలో ద్వితియకస్తత్ర హిస్తోరేన తు గీయతే
రక్తోవర్ణః సమాఖ్యాత శ్చండ్రికా దేవతా భవేత్
యత్రానలగణాః పంచ, వజ్రోవాయుగణస్తథా
ఏలాహంసావతీ నామ సా స్మృతా సీతపారగైః ॥

లఘుభిర్గమ్యైర్ద్యుక్తా రాగోమాశవశైశ్శిశీ
ఏలా నన్దావతీ నామ త్రితితాలేన గీయతే.
యత్రాంబరగణాః పంచ మార్తాణ్డగణ సంయుతాః
ఏలా నన్దావతీ సాతు విక్షేయా గీతివేదిభిః ॥

వక్రైక పదసంయుక్తా మూర్ఛనాధ్వని సంకులా
కంకాలతాల సంబద్ధాకకుభేన ప్రగీయతే
ఏలాభద్రావతీనామ శూద్రజాతి సముద్భవా ||
యత్రభూమిగణాః ౪౦చ వప్తజలగణస్తథా
త్రిపదం పాదసంఖ్యానం మూర్ఛనాభిన్దు సంకులం
యత్ స్థితం గమకంకుర్యాదేత ఇలా సులక్షణం

ఇతిగణైలా చతుష్టయం.

తృతీయపాదవత్ పాదశ్చతుర్థోయదివర్తతే
ఏలా సంకరతామేతి మతుగమనిభాపితం,
రతిలేఖా, కామలేఖా, బాణలేఖా తదైవచ
కథ్యతే చస్త్రీలేఖాచ-మానైలామాహ వల్లభః
యస్యామగ్ధివ్యయే మాత్రా రుద్ర సంఖ్యాస్తృతీయతే
రుద్రహస్తసమాశ్చైవ, రిత్యాఖ్యగణసమ్మితాః
కథితా గీతి శాస్త్రజ్ఞై రతిలేఖేషా నామతః.

సంగీత రత్నాకరం.

ప్రబంధోపాపజం వస్తు నిబద్ధస్యాభిదాయకం
చతుర్నిర్ధాతుభిః వడ్భిశ్చ గైర్యస్యైవ ప్రబద్ధతే
తస్మాత్ ప్రబంధః ఐధతో గీతలక్షణకోవిదైః,
ఉద్గాహకశ్చ మేలాపః ధ్రువో ఆభోగ ఏవచ
ఏలాయాం ధేంకికాయాం చ స్యాదస్తే ని గుమాదిమా
అంగాని తు ప్రబంధానాం వదామః సాంప్రతంక్రమాత్,
పాద, తేనా, చ విరుద, పాటో-తాలస్వరా తథా
సనేవణో వాద్యవర్ణానాం పాటస్తాలానుగో భవేత్.

తేన్న తేన్నీతియే వర్ణా గీతేనా తేన్నకోమపః
 అంగమాతేన విహితా అనియ్యక్త ఇతిరితాః
 ఛందస్తాలానియమాన్తి గుక్తాస్తే నిరూపితాః
 ధవళశ్చర్పరీ చైవ పదసం ఝుపట స్థా
 చరిణా త్రిపదీచైవ సింహపాద స్తథైవచ
 పదం తాల సమాఝాక్తా ముగళం స్తవమంజరీ
 అమీ సర్వప్రబంధాశ్చ నిర్యక్తాః పక్షీర్జితాః
 హరివిజయ సంజ్ఞస్సాన్తి ఏకతాళీ తథైవచ.

ఏలా.

ఉద్ధాహేఃఖిద్యయప్రాసై ప్రతిపాంగణాశ్చపట్
 పాదస్యాంతే ప్రయోగస్సాన్తి పల్లవాఖ్యో పదంతతః,
 పల్లవాఖ్యేపదే నాస్తి నియమోగణవర్ణయోః,
 అనేనైవ ప్రకారేణ ద్వితియాంఘ్రేః ప్రకల్పనా,
 గీత్యాతత స్త్రీతీయాంఘ్రదేయో మేలాపకో భవేత్
 తదాపాదత్రయే గీతమేకమేవ విధియతే,
 సప్రాసోఽథ ధ్రువోగేయో వర్ణనామ్నాసమన్వితః,
 ఆభోగశ్చతతోగేయోగాతుర్నామ్నా విరాజః,
 ధ్రువం గీత్వా తతోన్యాసః సర్వైలానుక్రమశస్యతే.

గద్యం.

అపాదః పదసంహోహోగద్యం షోఢా తదివ్యతే
 వృత్తగంధి తథాచూర్ణమన్యకత్కలికాభిధం,
 లలితం చ తథా ఖండం చిత్రం తల్లక్కు కథ్యతే.

పద్యభాగావృతం గద్యం వృత్తగన్ధి నిగద్యతే
 అనమస్తైస్సమస్తైర్వా ద్విత్వైస్తు చతురైః పదైః
 రిచితం చూర్ణమాఖ్యాతం గద్యం గద్యవిశారదైః
 గాఢరీత్యా యుతం గద్యం ప్రోక్తముత్కలీకాభిధం
 సమస్తైః పంచమైర్వృద్ధం పదైర్లలితమూరితం
 ప్రతా సరీతిభంకేన బృహల్లఘుః దైర్యుతం
 గద్యం ౪౦౫౬౦ తి ప్రాహుః గద్యభేదవిశారదాః
 గద్యం చిత్రమితీప్రోక్తం నానారీతిసమన్వితం
 క్రణవాద్యం భవేద్గద్యం కేయం తాలవివర్జితం
 మిధః సయమత్రైష్వశ్చ రష్టభిర్వా సమన్వితం,
 పదాన్యేతాని మేధావీ గాయేత్ గీతానుసారం.

ఏకతాళి.

ద్విరుద్ధాహం ధ్రువం ద్విత్వగీత్వాభోగం సకృత్ పునః
 ధ్రువంగీత్వా తతః కార్యోన్యాసో గీతవిశారదైః
 ఘనక్రతా ఘృప్రాసా యత్యాచ ఘనయా యతా
 ఏకతాళాఖ్యతాలేన కేయా స్యాదేకతూలికా
 ఆలాపా నిర్మితః శైశ్చిదస్యా ఉద్గాహ ఇవ్యతే.

దీనినిబట్టి తాళప్రధానములు, మాత్రాగణబద్ధములు,
 ఉద్గాహాదులతోగూడి కేయములగు నీ దేశి రచనలకు
 దేశీయకర్తవీ క్షణమేర్పడుచుటలో నీ సామ్యత లాక్షణికు
 లెల్లు శ్రమఁడి నదియు సువ్యక్తమగుచునేయున్నది.

కందము, ద్విపది, త్రిపది, చతుష్పదీ, పట్టపదీ, ఏల, పం, పాట, గద్యం, కళిక, ఉత్పత్తి, ఏకతాళి, ధవళం, మంగళం, మంజరి మొదలగువానిని లక్షణముక్తముగా జేయుటకు కొంత ప్రయత్నము జరిగినది ఇవి తెలుగు కన్నడ సాహిత్యములకు సంబంధించినవైయున్నవి. మరికొన్ని—ధేంకా, ధుంబడకం, వర్తన, ముక్తావళి మొదలగునవి మహారాష్ట్రాది దేశ ప్రాంతములలోని దేశీ రచనాభేదములు కావచ్చును. తెలుగు లాక్షణికులు పైవానిలోఁ గొన్నిటిని వదలివేసినను, వీనిలో పెక్కు చిరకాలమునుండి సామాన్యజన వ్యవహారమున నుండిన దేశీ రచనలనుటకు సంజేహములేదు. వీనికి సరియైన లక్షణ సమన్వయము, లక్ష్య సంపాదనము, భిన్న భాషలలోని దేశీ రచనలకు గల పరస్పర సంబంధాన్వేషణము, భిన్నము లగు నీ చుండుకోరితుల మూలతత్వ పరిశీలనము, ఆయా దేశ భాషములందింకను నిలిచియున్న దేశీ రచనల సంగ్రహణము, ప్రకటనము మొదలగు కార్యము లాంధ్రదేశీ సాహితీపరుల యాదరాభిమానముల నాకాంక్షించుచున్నవి. వారు వీని యందు శ్రద్ధాభువు లగుదురుగాక.



శుద్ధ పత్రిక

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
1	18	కూటము	కూటమునుబట్టియు
8	21	ములు	ములను
9	3	ములలో	ములో
9	7	ల్లులగు	ల్లులు :—
10	16	నియొక	నొక
11	4	ఇల్లె	ఇతి
"	"	రినది	ర్చినది
26	4	సాధితు	సాధింతు
27	19	కనులగు	కలుగు
"	"	హిందూశ	హిందూదేశ
29	5	నవే	నవియే
30	16	దేవ	దేశ
31	13	లాభా	లేయాభా
37	8	congnate	cognate
43	21	కట్టుకు	కట్టుకు
57	22	ప్రతేక	ప్రత్యేక
58	11	స్వర	స్వర్య
61	11	సాహి	సాహి
61	13	నట్ల	నట్లు
63	21	ముగా	మునగా

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒక్క.
63	22	గమనిం	గమిం
68	20	ధించినవే	ధించినవే
69	17	క్రిష్ణ	కృష్ణ
73	8	బాణ	బాడుణ
74	1	శమున	శమున
83	11	శృగా	శృంగా
86	20	శతా	శతా
89	15	ద్రవి	ద్రవిడ
92	2	సాల	సా,
93	13	వరి:	వరి
93	17	వరి, వేరీ	వరీ
95	22	పనే	పదునే
96	16	సాగి	సాగి
100	4	సంస,	సంస్కృ
102	15	స్మది	స్మవి
103	13	చాత	శాంతి
103	14	జయ	బయ
104	1	ముంచి	మించి
107	,,	నాంద్ర	ఆంద్ర
108	7	శము	శ
115	14	రెండేసి	ఒక
,,	,,	ముల	మును

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
115	15	నాలుగు	రెండు
115	21	నొక	రెండు
115	22	నాలుగే	యెదు
117	17	కై న	ట కై న
119	20	వాట	నాట
121	15	వముల	వగాము
122	4	నాత	వ్రాత
122	13	చేవను	చేతను
124	17	మును	మునను
123	6	ద్యార	ద్యాది
127	11	కలగు	కలగు
127	16	ననియె	ననియె
128	18	తెమ్మె	తుమ్మె
140	10	నివయ	వివయ
143	3	రుమ	రును
154	4	మద	మరద
154	22	దీరా	దీర్ఘా
157	17	సందు	సందు
158	12	లిసి	లిపి
158	16	రగ	రగడ
”	”	యున్నయు	యున్నను
159	20	గద్యద్య	గద్యపద్య

